

ДЖУМПА ЛАХИРИ ИМЕТО

Превод от английски: Зорница Христова, 2004

chitanka.info

На Алберто и Октавио, които наричам с други имена

*Може би това ще се стори малко
чудновато и изкуствено на читателя, но мога да
го уверя, че никак не беше търсено, а че се бяха
случили от само себе си такива обстоятелства,
при които беше съвсем невъзможно да му се даде
друго име.*

„Шинел“

Николай Гогол

1

1968 Г.

В една лепкава августовска вечер две седмици преди термина си Ашима Гангули стои в кухнята си на Сентръл Скуеър и размесва в малка купа оризови ядки, фъстъци, „Плантърс“ и накълцан червен лук. Добавя сол, лимонов сок и тънко нарязани люти чушлета, но за жалост няма откъде да се сдобие със синапено олио. Откак е бременна, все с това чудо се тъпче — скромно подобие на разядката, която се продава за дребни монети по тротоарите на Калкута и по пероните из цяла Индия, загъната във фунийки от вестник. Дори сега, когато в тялото ѝ почти не е останало място, пак това ѝ се прияжда. Опитва от шепата си и се мръщи; както винаги нещо липсва. Гледа безучастно закачалката зад кухненския плот, където висят приборите ѝ за готвене, всички леко омазнени. Избърсва потта от челото си със свободния край на сарито. Подутите крака ѝ болят при допира с мръсно сивия линолеум. От тежестта на бебето ѝ боли тазът. Отваря един шкаф — лавиците са покрити с мърлява хартия на жълти и бели квадратчета, която отдавна се кани да подмени — пресяга се за втора глава лук и пак бърчи вежди, докато къса хрущящите морави люспи. Особена топлина облива корема ѝ, последвана от такъв спазъм, че Ашима се превива на две, ахва и изпуска лука, който тупва тежко на пода.

Болката преминава, но след малко се връща по-силна и трайна. В банята тя открива по гащите си широка ивица кафеникава кръв. Провиква се към съпруга си Ашок, докторант по електроинженерство в Масачузетския технологичен институт, който учи в спалнята. Той се е превил над масичката за карти; за стол му служи ръбът на леглото им, състоящо се от два матрака, допрени един до друг под кувертюрата от червено-лилав батик. Обръща се към Ашок, но не го нарича по име. Дори когато мисли за съпруга си, Ашима никога не го назовава по име, макар прекрасно да го знае. Приела е фамилията му, но от приличие отказва да произнесе „Ашок“. Бенгалските съпруги не правят така. Като целувката или прегръдката в индийски филм, името на мъжа е

нещо интимно и затова неизречено и старателно заобикаляно. Затова, вместо да извика, „Ашок“, тя произнася въпросителната фраза, с която обичайно го замества — нещо като „Слушаш ли ме?“.

Призори викат такси, което ги превежда през опустелите улици на Кеймбридж, по Масачузетс авеню и покрай Харвард до болницата „Маунт Обърн“. Ашима се регистрира, отговаря на въпроси за честотата и продължителността на контракциите, а в това време Ашок попълва формуляри. Жена му е настанена в количка и преведена през блестящите, ярко осветени коридори и оттам в асансьор, който е просторен от кухничката ѝ. На етаж за родилки ѝ дават легло до прозореца в една стаичка в дъното на коридора. Налага се да смени коприненото сари от Муршидабад с памучна нощница на цветя, която за нейно смущение едва прикрива коленете ѝ. Една сестра предлага да сгъне сарито, но шестте метра хлъзгав плат ѝ идват твърде много и дрехата е натъпкана в сиво-синия куфар на Ашима. Гинекологът ѝ доктор Ашли — възслаб хубавец като лорд Маунтбатън с пригладена назад тънка пясъчноруса коса — пристига да види как вървят нещата. Главата на бебето е в правилната позиция и вече е започнала да слиза. Ашима научава, че все още е в ранните стадии на раждането, че има три сантиметра разкритие, което засега не се увеличава.

— Какво означава „разкритие“? — пита тя и доктор Ашли вдига два прилепени пръста, после ги раздалечава, за да покаже какво невъобразимо нещо трябва да извърши тялото ѝ, за да пропусне бебето. Този процес отнема време, казва докторът; тъй като ѝ е първа бременност, може да минат двацет и четири часа, ако не и повече.

— Ще се върна — казва ѝ Ашок на бенгалски.

Една от сестрите добавя:

— Не се притеснявайте, мистър Гангули. Едва сега започва. Оттук я поемаме ние.

Ашима остава сама, отделена със завески от другите три жени в стаята. Доколкото подочува, една от жените се казва Бевърли. Втората е Лоуиз. Каръл лежи отляво.

— Мамка му, мамка ти, ама че гадост — ругае една от тях.

После мъжки глас:

— Обичам те, мила.

Думи, които Ашима нито е чувала, нито очаква да чуе от своя съпруг; не са такива хора. За пръв път в живота си спи сама, обградена от непознати; досега е била или в стаята при родителите си, или сгушена до Ашок. Поне завеските да бяха дръпнати, за да може да си говори с американките. Навярно някоя от тях е раждала и може да ѝ каже какво я очаква. Ала Ашима усеща, че въпреки проявата на сърдечност, въпреки късите поли и бикините, въпреки че си държат ръцете по улиците и лягат един връз друг наред парковете, американците предпочитат дистанцията. Разперва пръсти върху огромния опънат барабан, в който се е превърнал коремът ѝ, и се чуди къде са в момента ръчичките и крачетата на бебето. То вече не шава толкова; през последните няколко дни само от време на време мръдва лекичко, но нито рита, нито удря, нито се притиска към ребрата ѝ. Ашима се чуди дали има други индийци в болницата, но едно раздвижване на бебето ѝ напомня, че, формално погледнато, не е сама. Струва ѝ се странно, че детето ѝ ще се роди на място, където повечето хора идват да страдат или да умрат. Не вижда утеха в белезникавите плочки на пода, мръснобелите панели на тавана и здраво подпъхнатите бели чаршафи. В Индия, мисли си тя, жените се връщат да раждат у дома при родителите си, далеч от съпруга си, роднините му и домашните грижи, сякаш появата на бебето ги връща за кратко към детството им.

Нова контракция, по-силна от предишната. Ашима изохква, притиска глава към възглавницата. Пръстите ѝ стискат студената тръба на леглото. Заръчали са ѝ да следи колко продължават контракциите и тя се взира в часовника си — прощален дар от родителите, надянат на китката ѝ при последното им виждане сред сълзите и суетнята на летището. Едва когато бе седнала в самолета — първия британски презокеански самолет в живота ѝ, чието оглушително излитане бе наблюдавано от двайсет и шест нейни роднини от терасата на летище „Дум Дум“ — и се бе понесла над части на Индия, в които не беше и стъпвала, и дори по-далеч, извън пределите на страната, тя бе забелязала часовника сред сватбените гривни от желязо, злато, корал и седеф, с които бяха отрупани ръцете ѝ. Сега към тях се прибавя и пластмасова гривна с надпис, който я идентифицира като пациент на болницата. Ашима държи циферблата на часовника обърнат към вътрешната страна на китката си. На гърба му, сред думите

водонепроницаем, магнитоустойчив и устойчив на удар, стоят инициалите А. Г: нейното име след брака.

Върху точката на пулса ѝ тиктакат американски секунди. В продължение на половин минута болката опасва корема ѝ, разлива се към гърба и се спуска към краката ѝ. После пак я отпуска. Ашима пресмята на пръсти времето в Индия. Връхчето на палеца ѝ отмята всяко стъпало от кафявата стълбица на кокалчетата ѝ, после спира на третото: в Калкута са с девет часа и половина напред, значи вече се стъмва, осем и трийсет е. По това време в кухнята на апартамента на родителите ѝ на Амхърст стрийт вечерята е свършила; слугинята разлива чай в парещи чаши и нарежда в подноса бисквити. Майка ѝ, бъдещата баба, стои пред огледалото на тоалетката си и разплита с пръсти дългата си до кръста коса, все още повече черна, отколкото сива. Баща ѝ се е надвесил над наклонената, изцапана с мастило маса до прозореца: пуши, скицира и слуша „Гласът на Америка“. Малкият ѝ брат Рана учи на леглото за изпит по физика. Тя вижда ясно сивия циментов под във всекидневната на родителите си, усеща солидния му хлад под нозете си дори в най-горещите дни. Огромна черно-бяла фотография на покойния ѝ дядо по бащина линия виси на розовата мазилка на стената; срещу нея мътни стъклени панели прикриват ниша, претъпкана с книги, книжа и кутийките с водни бои на баща ѝ. За миг бременото в корема ѝ изчезва, заменено от проблесналата пред очите ѝ сцена, на свой ред сменена от синята ивица на река Чарлс, гъстите зелени върхари и плъзгащите се нагоре-надолу по Мемориъл Драйв коли.

В Кеймбридж е единайсет сутринта, а в забързаното ежедневие на болницата е време за обяд. Оставят до нея поднос с топъл ябълков сок, желе, сладолед и студено печено пиле. Пати, дружелюбната сестра с диамантен годежен пръстен и червеникаво бретонче под касинката, казва на Ашима да вземе само сока и желето. Толкова по-добре. Ашима не би докоснала пилето, дори да ѝ бе разрешено; американците ядат пилешкото с кожата, въпреки че наскоро един любезен месар на Проспект стрийт се бе съгласил да я махне специално за нея. Пати идва да бухне възглавницата и да оправи леглото. От време на време доктор Ашли провира глава.

— Няма страшно — цвърчи той, опира слушалка в корема на Ашима, потупва ръката ѝ, учудва се на безбройните гривни. — Всичко

изглежда напълно нормално. Очакваме напълно нормално раждане, мисис Гангули.

Ала тя не вижда нищо нормално. През последните осемнайсет месеца, откак е пристигнала в Кеймбридж, нищо не ѝ се струва нормално. Не става въпрос за болката, все някак ще я издържи. Става въпрос за последиците: майчинство в чужда земя. Едно е да бъдеш бременна, да търпиш гаденето в леглото, безсънните нощи, тъпата пулсираща болка в гръбнака и безбройните курсове до тоалетната. През цялото време, въпреки растящите неудобства, се е дивила на способността на тялото си да създава живот, точно както е било при майка ѝ, баба ѝ и всичките ѝ прабаби. Фактът, че това става тъй далеч от дома, от погледа и надзора на близките ѝ, само усилва чудото. Но да гледа дете в чужда страна, където няма роднини и знае толкова малко, а животът изглежда несигурен и крехък — това вече я стряска.

— Защо не се поразходиш малко? Полезно е — предлага ѝ Пати, дошла да прибере подноса с обяда.

Ашима вдига очи от оръфания брой на списание „Деш“, който е взела за четене в самолета до Бостън, но още не може да се реши да изхвърли. Печатните страници с бенгалски шрифт, възграпави на пипане, още ѝ носят утеха. Всички разкази, статии и стихотворения са изчетени десетина пъти. На единайсета страница има рисунка от баща ѝ, илюстратор в списанието: силуетът на Северна Калкута, нахвърлян от покрива на апартамента им в едно мъгливо януарско утро. Докато той е рисувал, тя е стояла зад него и го е гледала, приведен над статива с провиснала от устните цигара и с рамене, увити в черен кашмирен шал.

— Да, добре — съгласява се Ашима.

Пати ѝ помага да слезе от леглото, нанизва един по един пантофите на стъпалата ѝ и загръща раменете ѝ с още една нощница.

— Само си помисли — казва Пати, докато Ашима се мъчи да се изправи. — След ден-два ще бъдеш наполовина. — Тя поема ръката ѝ и двете излизат от стаята в коридора. След няколко крачки Ашима спира с треперещи крака; нова вълна болка нахлува в тялото ѝ. Тя поклаща глава, а очите ѝ се изпълват със сълзи.

— Не мога.

— Можеш. Стисни ми ръката. Стискай колкото сила имаш.

След минута тръгват отново, вървят към стаята на сестрите.

— Момче или момиче искаш? — пита Пати.

— Да има по десет пръсти на ръце и крака — отвърща Ашима. Тези анатомични детайли, тези признаци на живот най не ѝ се удават, когато си представя бебето в ръцете си.

Пати се усмихва — май твърде широко — и внезапно Ашима усеща грешката си, осъзнава, че е трябвало да каже „ръцете“ и „краката“. Заболява я почти толкова, колкото при предишната контракция. Английският ѝ беше специалност. В Калкута, преди да се омъжи, учеше в колеж. Преподаваше на съседските деца по домовете, по верандите и леглата им, помагаше им да запаметят Тенисън и Уърдсуърт, да произнасят думи като *sign* и *cough*, да схванат разликата между Аристотеловата и Шекспировата трагедия.

Един ден след уроците майката на Ашима я посрещна на вратата и ѝ каза да иде право в стаята си да се приготви; някакъв мъж бил дошъл да я види. Третият мъж за три месеца. Първият беше вдовец с четири деца. Вторият рисуаше вестникарски комикси — познат на баща ѝ, блъснат от автобус в Еспланада и останал без лява ръка. За неин късмет и двамата не я поискаха. Тя беше на деветнайсет, още учеше и не бързаше да се омъжи. И тъй, покорно, но без нетърпение тя разplete и сплете косата си, изтри размазания под очите си молив и посипа с кадифено пухче малко пудра „Кутикура“ на лицето си. Прозирното папагалово зелено сари, което надипляше и затъкваше във фустата си, бе приготвено на леглото от майка ѝ. Преди да влезе във всекидневната, Ашима поспря в коридора. Чу майка си да казва:

— Обича да готви и може да плете. За седмица свърши ей тази жилетка на мен.

Ашима се засмя на търговската дарба на майка си; жилетката я мъчи над половин година и пак не се справи сама с ръкавите. Хвърли поглед на пода, където по принцип се събуваха гостите, и до двата чифта чехли чапали зърна мъжки обувки, различни от всичко видяно по улиците, автобусите и трамваите на Калкута, та дори и по витрините на „Бата“. Кафяви обувки с черни пети, белезникави връзки и шевове. От двете страни на всяка обувка бяха вдлъбнати дупчици колкото лещени зърна, а по носовите сякаш с игла бе надупчена красива шарка. Погледна отблизо и видя от вътрешната страна изписано името на производителя с почти изтъркани златни букви: еди-кой си и син, пишеше там. Видя размера, осем и половина, и

инициалите и U. S. A. Докато майка ѝ продължаваше да я хвали, Ашима не устоя на внезапно обхваналия я порив и пхна крака в обувките. Неизсъхналата пот от краката на собственика се смеси с нейната и разтупка сърцето ѝ; досега не бе преживявала нищо по-близо до допир на мъж. Кожата бе намачкана, тежка и все още топла. Видя, че на лявата обувка връзката бе пропуснала една дупка и това недоглеждане я поуспокои.

Измъкна краката си и влезе в стаята. Мъжът седеше на ратанов стол, а родителите му — на леглото, на което нощуваше брат ѝ. Възпълен, с малко книжен, но младежки вид, той имаше тъмни очила с дебели рамки и остър, стърчащ нос. Грижливо подстриганите му мустачки се сливаха с малката брадичка, която му придаваше елегантен, смътно аристократичен вид. Беше с кафяви чорапи, кафяв панталон и риза на бели и зелени райета; и гледаше мрачно коленете си.

Не вдигна очи при влизането на Ашима. Макар да усети погледа му, докато прекосяваше стаята, когато го зърна за втори път, той пак седеше безучастен, вторачен в краката си. Прокашля се, сякаш се готвеше да продума, но нищо не каза. Баща му говореше вместо него — синът му бил учил в университета „Сейнт Ксавиер“, после в бенгалския инженерен колеж. И двете завършил с отличие. Ашима си седна на мястото и приглади диплите на сарито си. Усещаше одобрителния поглед на майка си. Ашима бе метър и шейсет, висока за бенгалка, и тежеше четирийсет и пет килограма. Кожата ѝ бе по-светла от обичайното и неведнъж бе сравнявана с актрисата Мадхаби Мукърджи. Ноктите ѝ бяха възхитително дълги, пръстите — артистично тънки като на баща ѝ. Попитаха я какво учи и я накараха да изрецитира няколко строфи от „Нарцисите“ на Уърдсуърт. Семейството на мъжа живеело в Алипор. Бащата бил началник на личния състав в митническия отдел на спедиторска фирма.

— Синът ми от две години живее в чужбина — рече той, — пише в Бостън докторат по оптика на стъклените влакна.

Ашима не бе чувала нито за Бостън, нито за оптика на стъклените влакна. Попитаха я дали би летяла със самолет, а после дали би могла да живее самичка в град със сурови и снежни зими.

— Той нали ще е там? — бе попитала тя, сочейки към мъжа, чиито обувки бяха постояли върху краката ѝ, но устата му още не ѝ бе

продумала.

Едва след годежа бе научила името му. Седмица по-късно отпечатаха поканите, а след още две тя бе накичена и натъкмена от безброй лели и братовчедки, пърхащи покрай нея. Това бяха последните ѝ мигове като Ашима Бхадури, преди да стане Ашима Гангули. Устните ѝ бяха потъмнени, веждите и бузите — нашарени с паста от сандалово дърво, косата навита нагоре, обкичена с цветя и придържана от стотина фиби, които след сватбата щеше да сваля цял час. На главата ѝ бе надиплена алена мрежа. Въздухът беше влажен и въпреки фибите косата на Ашима, по-гъста от тези на братовчедките, не искаше да се слегне. Носеше всички гердани, колиета и гривни, обречени да прекарат по-голямата част от живота си в свръхобемния сейф на една банка в Ню Ингленд. В уречения час я сложиха да седне на украсената от баща ѝ носилка, вдигнаха я и я понесоха да срещне жениха си. Тя бе крила лицето си зад сърцевиден бетелов лист и бе стояла със сведена ниско глава, докато не го обиколи седем пъти.

На 12 800 километра оттам, в Кеймбридж, тя започва да го опознава. Вечер му готви, надявайки се да му хареса, със забележително чистите и неограничени захар, брашно, сол и ориз, за които бе писала на майка си още в първото писмо до дома. Вече се е научила, че мъжът ѝ яде по-соленичко, че от агнешкото къри най-харесва картофите и че обича да завършва с една малка допълнителна порция дал и ориз. Нощем, легнал до нея в леглото, той я слуша как разказва деня си; разходките по Масачузетс авеню, магазините, в които е влизала, кришнарите, дето ѝ досаждат с листовки, и сладоледа с шамфъстък, който си взема от Харвард Скуеър. Въпреки мизерната си докторантска стипендия всеки месец той отделя пари и ги праща на баща си, за да му помогне да завърши пристройката на къщата. Придирчив е към облеклото си; първият им скандал е за свилия се в пералнята пуловер. Като се върне от университета, първата му работа е да сложи ризата и панталона си на закачалка и да нахлузи пижама с шнур на кръста и отгоре пуловер, ако времето е студено. В неделя прекарва цял час с кутиите вакса и трите си чифта обувки, два черни и един кафяви. Кафявите са онези, с които за пръв път бе дошъл да я види. Като го гледа седнал със скръстени крака на разстланите върху пода вестници внимателно да четка кожата, все си спомня своята нетактичност в коридора у дома. Проявената дързост все още я

стряска, та колкото и да му разказва вечер в леглото за живота, който споделят, това предпочита да запази за себе си.

На друг етаж в болницата, в една чакалня, Ашок се е привел над захвърления на съседния стол брой на „Бостън Глоуб“ отпреди месец. Чете за безредиците по време на националния конгрес на демократите в Чикаго и за доктор Бенджамин Спок, педиатъра: осъден на две години затвор, задето заплашил да учи младежите как да избегнат повиквателната. Закопчаният на китката му „Фавр Лъоба“ е с шест минути напред от големия сив циферблат на стената. Четири и трийсет сутринта. Допреди час е спал у дома на леглото, застлано откъм страната на Ашима с преглежданите до късно изпитни работи, но телефонът го е събудил. Ашима получила пълно разкритие и я завели в родилното. В болницата му съобщават, че вече има напъни и всеки момент може да роди. Всеки момент. И пак му се струва, че едва завчера, през стоманеносивото зимно утро, когато по прозорците на дома им пердашеше градушка, тя бе изплюла чая си и го бе обвинила, че е сбъркал захарта със солта. За да докаже правотата си, той бе отпил една глътка от сладката течност в чашата ѝ, ала тя бе държала на своето и бе изхвърлила чая си в мивката. Тогава за пръв път заподозря нещо, после докторът го потвърди, после всяка сутрин го будеше шум от повръщане, всеки път, щом Ашима си миеше зъбите. Преди да тръгне, той оставяше чаша чай до леглото, където тя лежеше неспокойна и безмълвна. Често, връщайки се по тъмно, я намираще все така легнала, недокоснала чая си.

Как добре ще му дойде един чай сега, вкъщи не свари да си направи. Но машината в коридора пуска само кафе, в най-добрия случай възхладко, в картонени чаши. Сваля очилата с дебели рамки, направени още в Калкута, и лъска стъклата с памучната кърпа, която е винаги в джоба му с „А“ като „Ашок“, избродирано със светлосин конец от майка му. Черната му коса, обичайно пригладена строго назад, стърчи неразресана. Ашок става и почва да крачи напред-назад като другите бъдещи татковци. Досега вратата се отваря на два пъти и една сестра съобщава, че някой си има синче или дъщеричка. Следват поздравления, тупане по гърба, после отвеждат бащата. Мъжете тук чакат с пури, букети, телефонни бележници и бутилки шампанско.

Пушат и тръскат пепелта по пода. Ашок е безразличен към всичко това. Той не пуши и не пие никакъв алкохол. Ашима държи всичките им адреси в една малка тетрадчица в чантата си. Никога не му е хрумвало да купува на жена си цветя.

Пак се зачита в „Глоуб“, без да спира вървежа си. Едно леко накуцване кара крака на Ашок да се влачи почти незабележимо с всяка направена крачка. От малък има и навика, и уменията да чете, докато ходи, хванал книга в ръката си на път към училище, от стая в стая из триетажната къща на семейството в Алипор, нагоре-надолу по червените глинени стълби. Нищо не го отклоняваше. Нищо не го разсейваше. Нищо не го препъваше. В пубертета изчете целия Дикенс. По-нови автори също, Греъм Грийн, Съмърсет Моъм, до един купени от любимата му сергия на Колидж стрийт с джобните му пари. Най-много обаче обичаше руснаците. Дядо му по бащина линия, бивш професор по европейска литература от университета в Калкута, му ги четеше на глас в превод на английски. Всеки ден следобед, когато братята и сестрите му играеха вън на кабади и крикет, Ашок влизаше в стаята на дядо си, сгушваше се до него и цял час дядото четеше, легнал по гръб, кръстосал крака с опряна на гърдите си книга. През този час Ашок оставаше глух и сляп за света. Не чуваше как сестрите и братята му се смеят на покрива, не виждаше тясната, прашна, разхвърляна стая, в която се намираха с дядо му. „Изчети всички руснаци, а после си ги препрочитай — повтаряше дядо му. — Те няма да те измамат.“ Като понаучи добре английски, Ашок почна да си чете сам книгите. Тъкмо вървейки по най-шумните, най-натоварените улици в света, „Чоуринги“ и Гарият Роуд, той изчете „Братя Карамазови“, „Ана Каренина“ и „Бащи и деца“. Веднъж едно братовчедче се опита да го имитира, падна по червените глинени стълби у тях и си счупи ръката. Майката на Ашок беше сигурна, че големия ѝ син ще го блъсне я автобус, я трамвай, както е забил нос във „Война и мир“. Че в мига на смъртта си той ще чете книга.

Един ден, в най-ранните часове на двайсети октомври 1961 г., това едва не се случи. Ашок бе на двайсет и две, студент в колежа по инженерство. Пътуваше с експресния влак Хоура-Ранчи, за да гостува на дядо си за ваканцията; след пенсионирането си той се бе преместил от Калкута в Джамшедпур. Ашок никога не бе прекарвал ваканциите далеч от семейството си. Ала дядо му, ослепял неотдавна, бе поискал

изрично Ашок да отиде у тях, да му чете вестник „Стейтсман“ сутрин, Толстой и Достоевски следобед. Ашок бе приел моментално. Носеше два куфара, единия с дрехи и подаръци, другия празен. Нали при това гостуване дядо му беше казал, че книгите в шкафа с витрината, събирани цял живот и пазени под ключ, щяха да станат негова собственост. През последните години вече бе получил няколко, подарявани за рождени дни и по други тържествени поводи. Но като дойде време да наследи и останалите, тъй като дядо му не можеше да ги чете сам, Ашок беше тъжен; като слагаше празния куфар под седалката, той бе сломен от лекотата му и нажален от обстоятелствата, които щяха да му го върнат пълен.

За из път си бе взел само една книга, сборник повести на Гогол с твърди корици, подарък от дядо му по случай завършването на дванайсети клас. На заглавната страница, под дядовия подпис, Ашок бе сложил и своя. От премного пристрастие именно към тази книга гръбчето скоро се беше пречупило и заплашваше да разцепи на две книгата. Ашок най харесваше последната повест, „Шинел“, и почна да я препрочита, докато влакът напускаше гара „Хоура“ с протяжен и оглушителен писък, откъсвайки се от родителите и шестте му помалки братя и сестри, дошли да го изпратят, скупчени до последния момент под прозореца, махащи му от дългия мрачен перон. Не помнеше колко пъти е чел тази повест, разни фрази и изречения се бяха загнездили в паметта му. Всеки път го поглъщаше абсурдната, трагична и все пак странно повдигаща духа история на Акакий Акакиевич, обеднелия главен герой, който цял живот преписва чужди документи и търпи подигравки от всички. Сърцето му се късаше за горкия Акакий, скромен чиновник точно като баща му в началото на кариерата си. Смееше се на глас всеки път, щом прочетеше за кръщавката на Акакий и за списъка с причудливи имена, отхвърлени от майка му. Потръпваше при описанието на палеца на крака на шивача Петрович, чийто обезобразен нокът бил дебел и твърд като корубата на костенурка. Слюнка изпълваше устата му при мисълта за телешкото, пирожките и шампанското, погълнати от Акакий в нощта, в която открадват скъпоценния му шинел, макар сам той никога да не бе вкусвал такива неща. Винаги се потрисаше, когато ограбваха Акакий наред площада, който му се струваше „същинска страшна пустиня“ и където оставаше уязвим и премръзнал, а смъртта на Акакий няколко

странички по-късно неизменно го просълзяваше. По някакъв начин с всеки прочит смисълът все повече му се изплъзваше, а сцените, които си представяше тъй живо и поглъщаше тъй пълно, ставаха все по-загадъчни и дълбоки. И както призракът на Акакий витаеше над последните страници, тъй той обитаваше и едно местенце дълбоко в душата на Ашок и хвърляше оттам светлина върху всичко нелогично и неизбежно на този свят.

Вън гледката бързо чернееше, пръснатите светлини на Хаура отстъпваха място на нищото. Ашок беше взел второкласен спален вагон, зад вагона с климатик. Такъв бе сезонът, че влакът пращеше от хора, по-шумен от всякога, пълен с потеглили на почивка семейства. Дечица в най-хубавите си дрешки, момиченцата със заплетени в косите ярки панделки. Макар да бе вечерял, преди да тръгне за гарата, в краката му лежеше приготвената от майка му кутия с храна, да не би посред нощ да го замъчи глад. В купето му имаше още трима: двойка бихарци на средна възраст, които според дочутите разговори току-що бяха омъжили дъщеря си, и дружелюбен бенгалски бизнесмен с шкембенце, костюм и вратовръзка, представил се като Гош. Гош съобщи на Ашок, че се върнал наскоро в Индия, след като прекарал две години в Англия с работна виза; наложило се обаче да се прибере, защото в чужбина жена му била неутешимо нещастна. Говореше за Англия с благоговение. Блестящите празни улици, излъсканите черни коли, редиците сияещи бели къщи били като сън, каза той. Влаковете пристигали и потегляли по разписание. Никой не плюел по тротоарите. Синът му се родил в тамошна болница.

— Ти свят видял ли си? — попита той, докато развързваше обувките си и се разполагаше със скръстени крака на койката. После издърпа пакет „Дънхил“ от джоба на самото си и предложи на спътниците си, преди самият той да запали.

— Веднъж ходих до Делхи — отвърна Ашок. — И после веднъж в годината до Джамшедпур.

Гош протегна ръка през прозореца, тръскайки светлото връхче на фаса си в мрака.

— Не този свят — рече той и огледа разочаровано вътрешността на вагона. После кимна към прозореца. — Англия. Щатите — рече той, сякаш безименните села бяха заместени от въпросните държави. — Мислил ли си да идеш там?

— Професорите ми го споменават от време на време. Но аз имам семейство — рече Ашок.

Гош се намръщи.

— Вече си женен?

— Не. Майка, баща и шест сестри и братя. Аз съм най-големият.

— И след няколко години ще се ожениш и ще живееш в дома на родителите си — предположи Гош.

— Сигурно.

Гош поклати глава.

— Още си млад. Откъсни се — рече той и разпери ръце за ефект.
— Направи си услуга. Преди да е късно и без да му мислиш, вземай възглавница и едно одеяло и виж колкото можеш повече от света. Няма да съжаляваш. Един ден ще бъде късно.

— Дядо ми винаги казва, че книгите са за това — каза Ашок и използва повода да разтвори томчето в ръцете си. — Да пътуваш, без да мръднеш един сантиметър.

— Всеки знае себе си — отвърна Гош.

Наведе учтиво глава настрани и остави фасата от цигарата да падне от пръстите му. После бръкна в чантата до краката си, извади календара си и обърна на двайсети октомври. Страницата бе бяла; той развинти тържествено капачето на писалката си и изписа името и адреса си. После скъса листа и го подаде на Ашок.

— Ако размислиш и ти потрябват връзки, обади ми се. Живея в Толигунг, точно зад трамвайното депо.

— Благодаря — рече Ашок, сгъна листчето и го втъкна към края на книгата си.

— Играят ли ти се карти? — предложи Гош и извади от джоба си изтъркано тесте с „Биг Бен“ на гърба. Ашок обаче отказа учтиво: никакви игри не знаеше, пък и предпочиташе да чете. Един по един пътниците измиха зъбите си, облякоха си пижамите, дръпнаха перденцата на леглата си и легнаха да спят. Гош предложи да заеме горното легло и се качи бос по стълбата, внимателно сгънал костюма си, тъй че прозорецът остана за Ашок. Двамата бихарци хапнаха сладки от една кутия и пиха вода от една чаша, без никой от тях да допира устни до ръбчето; после също си легнаха, изгасиха лампата и обърнаха глави към стената.

Само Ашок продължи да чете, все тъй облечен и седнал. Над главата му мъждиво светеше единствена мъничка крушка. От време на време поглеждаше през отворения прозорец към мастилената бенгалска нощ, към смътните силуети на палмите и най-простичките възможни жилища. Внимателно отгръщаше меките жълти страници на книгата с тук-там проядени от червеите изящни тунелчета. Парният локомотив пухтеше мощно, уверено. Дълбоко в гърдите си Ашок усещаше грубото блъскане на колелата. Тънък слой лепкави сажди бе нашарил едната страна на лицето му, клепача, ръката, врата; баба му с влизането щеше да го изпрати да се изтърка със сапун „Марго“. Увлечен в гардеробните несгоди на Акакий Акакиевич, изгубен в широките снежнобели, обветрени улици на Петербург, без да знае, че един ден сам ще живее в такъв мразовит град, в два и половина през нощта Ашок още четеше — един от малчината будни пътници във влака, — когато локомотивът и седем вагона изхвъркнаха от широките релси. Сякаш бомба избухна. Първите четири вагона се обърнаха в долчинката до релсите. Петият и шестият, тези с климатика и първата класа, хлътнаха един в друг като сегменти на телескоп, убивайки пътниците си в съня им. Седмият, в който седеше Ашок, също се преобърна, изхвърлен от мощния сблъсък навътре в полето. Катастрофата стана на 209 километра от Калкута, между гарите Гатшила и Далбумгар. Мобилният телефон на охранителя на влака не проработи; едва когато пробяга петте километра от мястото на катастрофата до Гатшила, той успя да изпрати първия призив за помощ. Мина повече от час, докато дойдат спасителите с фенери, лопати и вили, за да измъкнат телата от вагоните.

Ашок още помни виковете им дали има живи. Помни и как се опитваше да им отвърне, но от гърлото му едва се изтръгваше само слабичко хъхрене. Помни как чуваше полумъртвите хора край себе си да стенат, да чукат по стените на влака, с дрезгав шепот да молят за помощ, но ги чуваха само онези, които като тях стояха приклещени и ранени. Гърдите и левият ръкав на ризата му бяха прогизнали от кръв. Ударът го бе изхвърлил наполовина през прозореца. Помни, че нищо не виждаше; през първите няколко часа си мислеше, че е ослепял като дядо си, комуто бе тръгнал да погостува. Помни острия мирис на пламъците, жуженето на мухите, ревящите деца и вкуса на прах и кръв по езика си. Бяха в нищото, някъде из полето. Край тях сновяха

селяни, полицаи и няколко лекари. Помни как мислеше, че умира, че най-вероятно е вече мъртъв. Не усещаше долната половина от тялото си и затова не съзнаваше, че помлените крайници на Гош са върху краката му. По едно време видя хладната, неприветлива синева на най-ранното утро, когато луна и звезди все още проблясват в небето. Страниците на разкъсаната на две книга, изхвъркна от ръката му, пърхаха на няколко крачки от влака. Лъч от фенерче попадна върху тях и за миг привлече вниманието на един от спасителите.

— Тук няма нищо — дочу Ашок. — Давайте да вървим нататък.

Но лъчът от фенерчето се задържа точно колкото Ашок да вдигне ръка — макар да усети, че този жест ще му коства и малкото останал животоц. Още стискаше една страница от „Шинел“, смачкана на топка в юмрука му, но като вдигна ръка, тя се отрони от пръстите му.

— Чакайте — чу се глас. — Онзи човек там до книгата. Видях го да мърда.

Издърпаха го от вагона, сложиха го на носилка и го пренесоха с друг влак до една болница в Татанагар. Бяха счупени тазът, дясната бедрена кост и три от ребрата му отдясно. Следващата година прекара изпънат по гръб, инструктиран почти да не мърда, за да му зараснат костите. Бояха се, че десният крак може да остане парализиран завинаги. Преместиха го в Медицинския колеж в Калкута, където му поставиха два винта в бедрата. През декември го върнаха при родителите му в Алипор, носеха го като труп през двора и нагоре по червените глинени стълби, повдигнат на раменете на четиримата му братя. Три пъти на ден го хранеха с лъжичка. Изхождаше се в тенекиена подлога. Гости и доктори идваха и си отиваха. Дори слепият дядо от Джамшедпур го посети. Семейството му пазеше всичко, което излезе по случая в пресата. На една снимка видя влака разтрошен на парчета, грозен силует на фона на нощното небе, а пазачите седят върху непотърсените вещи. Научи, че на няколко стъпки от релсите били намерени болтове и съединения, което породило непотвърдените по-късно съмнения за саботаж. Че телата били обезобразени дотам, че не могли да се разпознаят. „Воаяж към смъртта“, писа „Таймс ъф Индия“.

Отначало по цял ден лежеше вторачен в тавана на спалнята си, в трите бежови перки на вентилатора, в напластената мръсотия по ръбчетата им. Когато вентилаторът бе включен, чуваше стърженето на

ъгълчето на календара в стената. Ако мръднеше врата си надясно, виждаше прозореца с прашна бутилка „Детол“ на перваза и ако капациите бяха отворени — опасващата къщата бетонна стена със сновящите по нея белезникави гущери. Слушаше неспирната канонада отвън: стъпки, звънци на копелета, непрестанния писък на враните и на тромбите на велосипедните рикши по твърде тясната за такситата уличка. Чуваше как наливат в стомни водата от кладенеца на ъгъла. Всяка вечер по здрач чуваше как съседът изсвирва на раковина, за да даде сигнал за молитва. Подушваше, но не можеше да види трептящата зелена мътилка, която се събираше в откритата канализация. Животът в къщата продължаваше. Баща му отиваше на работа, връщаше се, братята и сестрите му ходеха на училище. Майка му работеше в кухнята и от време на време надникваше да го види с изцапан от куркума скут. Два пъти дневно слугинята цедеше парцали в кофи с вода и забърсваше подовете.

През деня бе замаян от обезболяващите. Нощем или сънуваше, че е още приклещен във влака, или по-лошо, че катастрофата никога не се е случвала, че се движи по улицата, взема вана, седи със скръстени крака на пода и изяжда паница храна. После се будеше целият в пот, с рукнали сълзи, убеден, че няма да доживее да върши отново всичко това. След време, за да избегне кошмарите, започна да чете късно нощем, когато неподвижното му тяло бе най-неспокойно, а умът му — най-пъргав и ясен. Но не му се четяха руските автори, които дядо му бе донесъл, нито пък впрочем каквито и да било романи. Тези книги разказваха за страни, в които не беше стъпвал, и само му напомняха как е затворен. Вместо тях той четеше учебниците си, мъчеше се да навакса курсовете, решаваше уравнения на светлината на фенерчето си. В тихите часове на нощта често се сещаше за Гош. Още чуваше как го съветва: „Вземай възглавница и едно одеяло“. Помнеше и адреса, написан от Гош на една страница от календара му — някъде зад трамвайното депо в Толигунг. Сега там беше домът на вдовица, на син без баща. Всеки ден, за да повдигне духа му, семейството му говореше за бъдещето — за мига, в който ще стане без чужда помощ и ще прекоси стаята. За това се молеха постоянно и баща му, и майка му. За това майка му спря да яде месо в сряда. Ала докато месеците се изнизваха, Ашок се замисли за по-друго бъдеще. Представяше си не само как ходи, а и как си отива, как заминава по-далеч от мястото,

където беше роден и където едва не умря. На следващата година с помощта на бастуна той се върна в колежа и завърши, после без знанието на родителите си кандидатства да продължи обучението си в чужбина. Уведоми ги за решението си едва след като бе получил пълна стипендия и нов паспорт.

— Но веднъж вече за малко да те изгубим — бе възразил озадаченият му баща. Братята и сестрите му плакаха и го молеха да се откаже. Майка му, онемяла, три дни отказа да яде. И въпреки всичко Ашок замина.

Седем години по-късно някои образи все още го съкрушават. Те го дебнат зад ъгъла, докато бърза през факултета по инженерство в Масачузетския технологичен институт, за да си види пощата. Надничат през рамото му, докато се привежда над чинията с ориз на вечеря или се сгушва нощем до Ашима. При всеки поврат в живота му — на сватбата, когато прегръщаше жена си през кръста и надничаше през рамото ѝ, докато хвърляха ориз в огъня, или през първите си часове в Америка, загледан в сгушеното в снега сиво градче — напусто се силеше да пропъди подобни видения: изкривените, смазани, преобърнати вагони на влака, тялото му усукано изпод тях, страховитото хрущене, което чуваше, без да разбира, натрошените му кости. Не споменът за болката го мъчи — от нея всъщност няма спомен, — а споменът как чакаше да го спасят и даващият го страх, че може и да не го избавят. Още се бои от закрити пространства, задържа дъха си по асансьорите или тръпне напрегнато, ако стъклата на автомобила не са отворени и от двете страни. В самолет настоява да седне до изхода. Понякога се сковава от паника, като чуе деца да пищят. Често попипва ребрата си, за да се увери в твърдостта им.

Притиска ги дори сега, в болницата, и поклаща глава с облекчение и невяра. Макар Ашима да носи детето, той също се чувства натежал от мисълта за живота — за своя живот и за онзи, дето ще дойде от него. Отгледан без течаща вода и едва не загинал на двайсет и две. Отново усеща праха по езика си, вижда усукания влак и огромните преобърнати железни колеса. Кой бе очаквал това да се случи? И все пак бе оцелял. Родил се бе два пъти в Индия и един път в Америка. Три живота за трийсет години. Благодарни на родителите си, на техните родители и на родителите на родителите им. Не и на Бога; той открито почита Маркс и негласно отхвърля религията. Ала има и

друга една мъртва душа, на която дължи признателност. Няма как да благодари на книгата; тя е погинала, както той за малко не загина, разпиляна в ранните часове на октомврийския ден на 209 километра от Калкута. Когато Пати излиза в чакалнята, Ашок благодари не на Бог, а на Гогол, спасилия живота му руски писател.

2

Бебето, момченце, се ражда в пет и пет сутринта. Дължина петдесет сантиметра, тегло три и четиристотин. Преди да отрежат пъпната връв и да го отнесат нанякъде, Ашима го зърва покрито със слюз и кръв — нейната кръв — по раменете, краката и главичката. Една игла в кръста ѝ е премахнала всяко усещане от талията до колената и е предизвикала разкъсващо главоболие в последните фази на раждането. Когато всичко приключва, Ашима се разтреперва неудържимо, сякаш в пристъп на треска. Половин час трепери замаяна, загърната с одеяло — отвътре внезапно изпразнена, отвън все така обезформена. Не може нито да говори, нито да даде на сестрите да ѝ сменят подгизналата от кръвта нощница. Изпива безброй чаши вода, ала гърлото ѝ изгаря. Казват ѝ да седне на тоалетната и да пръска с едно шише топла вода между краката си. След време я измиват с гъба, навличат ѝ чиста нощница и я откарват в поредната стая. Светлините тук жалят очите, а леглото до нейното е само едно и на този етап все още празно. Когато Ашок пристига, жена му лежи облежната на един куп възглавници, Пати ѝ мери кръвното, а бебето е като бяло вързопче в ръцете ѝ. До леглото стои люлка с надпис „Момченце Гангули“.

— Ето го — казва тихичко тя и вдига очи към Ашок с уморена усмивка. Кожата ѝ жълтее, цветът се е дръпнал от устните. Под очите ѝ има торбички, а косата ѝ, разпиляна от плитката, прилича на нересана с дни. Гласът ѝ е дрезгав като при настинка. Ашок придърпва един стол до леглото и Пати му помага да поеме бебето. Докато преминава от майчините ръце към бащините, то пронизва тишината с кратък вик. Родителите му реагират със синхронна тревога, ала Пати се засмива одобрително.

— Виждаш ли — казва тя на Ашима, — вече те опознава.

Ашок прави каквото му казва Пати, протяга ръце, слага едната си длан под вратлето, а другата долу, под дупето.

— Давай — насърчава го Пати. — Той иска да го държат здраво. По-силен е, отколкото мислиш.

Ашок вдига миниатюрното пакетче по-горе, по-близо до гърдите си.

— Точно така — казва Пати. — Сега ще ви оставя мъничко насаме.

Отначало Ашок е по-скоро стреснат, отколкото трогнат от заострената главичка, подпухналите клепачи, белите пъпчици по лицето и месестата горна устна, провиснала ниско над долната. Кожата на бебето е по-бледа и от неговата, и от тази на Ашима; така прозрачна, че се виждат тънките зелени венички на слепоочията. Скалпът е обрасъл с мъхеста черна косичка. Ашок се опитва да преброи ресниците. Леко попипва през плата за стъпалцата и дланите.

— Всичко си има — изрича Ашима, като гледа съпруга си. — Вече проверих.

— Какви са му очите? Защо са затворени? Отварял ли ги е вече?

Тя кимва.

— Какво може да види? Нас ще ни види ли?

— Мисля, че да. Но не много ясно. И без цвят. Засега.

Седят мълчаливо, като вкаменени.

— Как си? Добре ли мина? — пита Ашок жена си.

Но отговорът не идва и като вдига очи от сина си, той вижда, че и тя е заспала. Когато отново поглежда детето, очите му са отворени, вгледани в него, немигащи, тъмни като косицата. Лицето е преобразено; по-съвършено нещо Ашок не е виждал. Представя си се като тъмен, зърнест и размазан силует. Представя си се като баща на сина си. Отново се връща към нощта, в която едва не загина; споменът за тези завинаги белязали го часове трепти и бледнее в ума му. Спасението му от смачкания влак бе първото чудо в живота му. Но тук, сега, сгушено в ръцете му, почти без тегло, но съдбовно, лежи второто.

Освен баща си бебето има трима гости, и тримата бенгалци — Мая и Дилип Нанди, млада семейна двойка от Кеймбридж, с която Ашок и Ашима се бяха запознали преди няколко месеца в супермаркета, и доктор Гупта, математик от Дехрадун, попрехвърлил петдесет ерген, с когото Ашок се бе сприятелил в коридорите на института. По време на кърмене господата, в това число и Ашок, излизат в коридора. Мая и Дилип го даряват с дрънкалка и бебешки

дневник, в който родителите да запечатват всяка страна на невръстния му живот. Има дори и кръгче, в което да залепят кичур от първото му подстригване. Доктор Гупта му подарява илюстрирана книжка с детски стихчета.

— Късметлия — отбелязва баща му, като разгръща красиво съшитите страници. — Роден преди няколко часа и вече притежател на книги. — Оттук до моето детство разлика до небето, казва си той.

И Ашима си мисли така, но по други причини. Много мило, че съпрузите Нанди са тук, а и докторът също, ала тези познати само заместват хората, които трябва да бъдат край тях. Без една баба, родители, чичо и леля до нея това раждане, като всичко в Америка, ѝ се струва случайно, наполовина истинско. Както гали и кърми, и разглежда сина си, без да ще, го ожалва. За пръв път вижда човек да се ражда тъй самотен, в такова лишение.

Понеже никой от бабите и дядовците няма телефон, едничкият начин за свръзка е телеграмата, която Ашок изпраща на двете семейства в Калкута. „С вашата благословия, момчето и майката са добре“. Що се отнася до името, тази чест ще оставят на бабата на Ашима — над осемдесетгодишна, кръстница на шестте си правнучета. Щом разбира, че Ашима е бременна, тя с възторг се зарича да кръсти първия сахиб на семейството. Тъй че смятат да чакат писмото ѝ и не попълват болничните формуляри и акта за раждане. Бабата на Ашима е пуснала плика сама, отишла с бастуна до пощата, за пръв път от десет години е излязла от къщи. Писмото съдържа едно име за момче и едно за момиче. Бабата на Ашима не ги е разкрила пред никого.

Писмото е пратено преди месец, през юли, ала още не е пристигнало. Ашок и Ашима не се притесняват особено. В крайна сметка, както знаят и двамата, на бебето име не му е потребно. Бебето има нужда от благословия и от мляко, от малко сребро и от злато, да го потупаш по гръбчето и да го държиш зад вратлето. Името ще почака. В Индия хората не бързат. Често се случва да минат години, докато се намери най-точното име, най-доброто възможно. В рода и на двамата има деца без официално име чак до седмата си година, когато им идвал редът да се записват в училище. Съпрузите Нанди и доктор Гупта ги разбират напълно. Естествено, че ще почакате, съгласяват се те, ще чакате името от писмото на бабата.

Пък нали и без туй ще му викат на галено; бенгалският обичай дава всекому по две имена. На бенгалски „галено име“ е *дакнам*, тоест както ти викат роднини, приятели, близки — у дома и в сърдечни, безгрижни моменти. Галените имена са реликва от детството, те подсещат, че животът не всякога е сериозен, педантичен и сложен. Освен туй припомнят, че човек не е еднакъв за всички. Всеки си има галено име. На Ашима ѝ викат Мону, на Ашок — Миту и макар да са вече пораснали, тъй на галено още ги знаят в семействата им, тъй на галено ги обожават и мъмрят, обичат ги и тъгуват по тях.

Всяко галено име се съчетава с официално за пред външния свят. Официалните имена се изписват върху писмата, дипломите, телефонните указатели и на всички обществени места. (Затова писмата от майката на Ашима бяха надписани „за Ашима“, а вътре — „за Мону“.) Другите имена обичайно представят някакви ценни и премъдри качества. „Ашима“ значи „безбрежна и безгранична“, „Ашок“ — императорско име — ще рече „превъзмогващ скръбта“. Галените имена нямат такива претенции. Те не се пишат формално, само се казват и се запомнят. За разлика от истинските, галените имена често са безсмислени, преднамерено глупави, смешни, звукоподражателни дори. В детството си човек отговаря на десетки такива названия, докато някое не му остане.

Така че когато детето присвива розовкото си сбръчкано личице и оглежда малобройния кръг почитатели, мистър Нанди се навежда над него и му вика „Ей, буро“, или „старче“ на бенгалски.

— Така ли се казва? Буро? — пита весело Пати, понесла нов поднос печено пиле за Ашима. Ашок вдига капака и омиа месото; сестрите вече познават жена му като „госпожа Желе-Сладолед“.

— Не, не, това не е име — обяснява Ашима. — Още не сме го избрали. Баба ми ще реши.

Пати кимва.

— А тя скоро ли ще пристигне?

Ашима прихва, за пръв път от раждането се засмива наистина. Мисълта нейната баба — родена предишния век съсухрена женица с бели вдовишки одежди и отказваща да се набръчка мургава кожа — да се качи в самолета и да долети до Кеймбридж е немислима, макар и приятна; желана, но невъзможна.

— Не, не, тя няма да идва. Но ще прати писмо.

Тази вечер Ашок се прибира, проверява кутията. Три дни минават и заминават. Сестрите учат Ашима да сменя пелени и да почиства пъпчето. Правят ѝ горещи вани със солена вода, за да облекчат шевовите и раните ѝ. Дават ѝ списък на педиатри, безчет брошури за кърмене, за общуване с бебето и ваксини, мостри от бебешки шампоани, памучета за уши и кремове. На четвъртия ден има добра и лоша новина. Добрата е, че на другата сутрин ще ги изписват. Само че мистър Уилкокс, отговарящ за актовете за раждане, настоява да измислят име за сина си. Както разбират, в Америка бебетата не могат да напуснат болницата без акт за раждане. А за акта е нужно име.

— Ама, сър — протестира Ашима, — няма как да го кръстим сами.

Мистър Уилкокс — възслаб, плешив и безучастен — поглежда видимо притеснената двойка и безименното все още дете.

— Значи тъй — казва той. — И защо?

— Чакаме писмо — отговаря Ашок и разяснява подробно.

— Значи тъй — казва пак мистър Уилкокс. — Много жалко. Боя се, че единствената алтернатива е в акта да пише „Момченце Гангули“. Разбира се, ще трябва да промените официалните данни, като се спрете на името.

Ашима поглежда Ашок очаквателно.

— Така ли трябва да направим?

— Не го препоръчвам — добавя мистър Уилкокс. — Ще трябва да се явите пред съдия, да платите такса. Край няма да има.

— О, боже — въздъхва Ашок.

Мистър Уилкокс кима, настъпва мълчание.

— Нямате ли резерва?

Ашима сбърчва чело.

— Кое то ще рече?

— Ами друг вариант за в случай че не харесате избраното от баба ви име.

Ашима и Ашок поклащат глави. На никого от тях не му е хрумвало да се съмнява в избора на бабата, да престъпи волята на възрастен човек.

— Винаги можете да го кръстите на себе си или на някой роднина — предлага мистър Уилкокс и признава, че всъщност е

Хауард Уилкокс Трети. — Не е лоша традиция. Така са правили кралете на Англия и Франция.

И дума не може да става, мислят Ашок и Ашима. Бенгалците нямат такава традиция — да кръщават сина на бащата или на дядото, дъщерята — на майката или на бабата. Този израз на почит в Америка и Европа, този символ на потекло и приемственост в Индия би будил присмех. За бенгалците личните имена са свещени, неприкосновени. Те не се споделят, нито унаследяват.

— Тогава защо не го кръстите на някой друг? Някой, на когото се възхищавате? — пита мистър Уилкинс, повдигнал обнадеждено вежди. После въздъхва. — Помислете си. Ще се върна след няколко часа — казва той и излиза от стаята.

Вратата се захлопва и тъкмо тогава Ашок леко трепва и най-сетне прозира, сякаш винаги го е знаел, съвършеното име за своя син. Спомня си смачканата в юмрука си страница и внезапния шок от блесналия в очите му лъч на фенера. За пръв път обаче се връща към тези моменти не с ужас, а с благодарност.

— Здравсти, Гогол — прошепва, приведен над сериозното лице на сина си, над здраво повитото му телце. — Гогол — повтаря доволно. Детето извърща глава, поглежда го като втрещено и се прозява.

Ашима няма нищо против; нали зад това име се крие не само животът на детето ѝ, а и този на съпруга ѝ. Знае историята на катастрофата, отначало изслушвана с учтиво новобрано съчувствие, която сега — и най-вече сега — вледенява кръвта ѝ.

Понякога нощем се буди от сподавените викове на мъжа си; друг път, както се возят в метрото, ритъмът на колелата по релсите изведнъж го изправя на нокти. Тя самата не е чела Гогол, но приема да го постави на лавицата в ума си редом с Уърдсуърт и Тенисън. А и това е само галено, а не официално име, което ще поставят в акта за раждане, за да ги изпишат.

Щом мистър Уилкокс се връща с пишещата си машина, Ашок му диктува името. Така Гогол Гангули влиза в архива на болницата.

— Сбогом, Гогол — прощава се Пати, целува го леко по рамото и пожелава късмет на Ашима, отново облякла смачканото си копринено сари. Първата снимка, мъничко преекспонирана, заснета от доктор Гупта в онзи прежурящ ден в края на лятото: Гогол, безформен вързоп в одеялце, лежи в уморените ръце на майка си. Тя стои на стъпалата на

болницата и гледа към обектива, присвила очи срещу слънцето. Мъжът ѝ стърчи отстрани с куфара на жена си в ръка и свел глава, се усмихва. „Гогол излиза на бял свят“, ще напише по-късно таткото на бенгалски върху опаката страна на снимката.

Първият дом на Гогол е напълно обзаведен апартамент на десет минути пеша от Харвард и на двайсет от Масачузетския технологичен институт. Заема първия етаж на триетажна дървена къща, боядисана в рибешко розово и опасана с висока до кръста ограда от телена мрежа. Сивотата на покрива, като цвят на цигарена пепел, подхожда на тротоара и асфалта на улицата. До едната страна на бордюра е върволицата от вечно паркирани коли. На ъгъла на пресечката има антикварна книжарничка, до която се слиза по три стъпала от тротоар, а отсреща в запуснато магазинче се продават цигари, вестници и яйца — и за ужас на Ашима една черна козинеста котка се разхожда на воля по рафтовете. Останалите са все дървени къщички в същия стил и размери, също тъй леко занемарени, боядисани в ментово зелено, лилаво или бебешко синьо. В тази къща Ашок посреща Ашима в една февруарска вечер, малко след като тя каца на летище „Логън“. В мрака през прозореца на таксито, съвсем будна заради часовата разлика, тя се визира напразно, без да може да види друго, освен преспите сняг като натрошени синкавобели тухли, пръснати по земята. Едва сутринта пристъпва вън, обута в чорапите на съпруга си и чифт тънички чехли; острият студ на Ню Ингленд пронизва ухото и челюстта ѝ, за първи път вижда Америка: голи дървета, покрити с лед клони. Запечатани в преспите кучешки изпражнения и урина. Нито една жива душа.

Апартаментът се състои от три преходни стаи без коридор. Отпред има дневна с трикрилен прозорец към улицата, по средата е спалнята, кухнята е отзад. Не това е очаквала Ашима. Не е като къщите в „Отнесени от вихъра“, който е гледала с брат си и братовчедите си във „Фара“ и „Метро“. Зиме в апартамента им духа, лете е нетърпимо горещо. Дебелите стъкла на прозорците са покрити с грозни тъмнокафяви пердета. В банята има дори хлебарки, които нощем изпълзват от цепнатините на плочките. Но Ашима не се оплаква. Държи си езика зад зъбите — да не обиди Ашок, да не тревожи родителите си. Вместо това тя им пише за силната газова

печка, чиито четири котлона могат да горят денем и нощем, за течащата гореща вода, достатъчно жарка, за да я опари, а също и за студената, годна за пиене.

На горните два етажа живеят хазяите им, семейство Монтгомъри: харвардски професор по социология и жена му. Двете им дъщери, Амбър и Кловър, са на седем и на девет; дългите им до кръста коси никога не са сплетени. В топло време играят часове наред с гумата, вързана на единственото дърво в задния двор. Професорът, който е предложил на Ашок и Ашима да го наричат Алън (вместо „професор Монтгомъри“, както му казваха отначало), има остра ръждива брада, която го състарява. Виждат го да отива в Харвард с протрити панталони, оръфано велурено сако и джапанки. Че то момчетата с рикшите се обличат по-добре от тукашните професори, мисли си често Ашок, който все още слага сако и вратовръзка за срещите с научния си ръководител. Семейство Монтгомъри имат тъмнозелен фолксваген, целият в стикери: „Съмнявайте се!“, „Не бъдете безразлични!“, „Забранете сутиена!“, „Мир!“. В мазето имат пералня, която Ашок и Ашима също могат да ползват, в дневната — телевизор, който ясно се чува през тавана. Тъкмо през тавана, докато вечерят една вечер през април, Ашок и Ашима научават за убийството на Мартин Лутър Кинг — младши, а скоро след това и на сенатор Робърт Кенеди.

От време на време Ашима и жената на професора Джуди стоят заедно в двора и простират. Джуди винаги носи сини джинси, лете скъсени като шорти, и герданче от мидички на шията. Червена памучна забрадка над сламенорусата ѝ коса — същата като на дъщерите ѝ — винаги е завързана на тила ѝ. Работи за някаква женска здравна кооперация в Съмървил няколко дни седмично. Щом разбира новината, че Ашима е бременна, одобрява решението ѝ да кърми, ала с ужас приема плана ѝ да се остави в ръцете на медицинската институция; собствените ѝ дъщери са израждани у дома с помощта на акушерките от кооперацията. Понякога Алън и Джуди излизат и оставят децата си без надзор въщи. Само веднъж, когато Кловър е болна, молят Ашима да я нагледа. Тя си спомня апартамента им с ужас — един таван ги дели, а пък колко различен от нейния! — навсякъде купчини: купища книги и листове, купища мръсни чинии на кухненския плот, огромни пепелници, преливащи от смачкани фасове.

Момичетата спят заедно на отрупано с дрехи легло. Седнала за момент на леглото на Алън и Джуди, Ашима извиква от изненада и полита леко назад, откривайки с удивление, че матракът е пълен с вода. Вместо чай и овесени ядки на хладилника има бутилки вино и уиски, повечето почти празни. Чувства се пияна само като ги гледа.

Връщат се у дома с помощта на доктор Гупта, който има кола, и сядат в горещата дневна пред единствения вентилатор: изведнъж вече семейство. Вместо канапе имат шест стола, всичките трикраки, с овални облегалки и черни триъгълни възглавнички. За свое учудване, озовала се в мрачния тесен апартамент, Ашима вече тъгува за шумната болница, за Пати, за желето и сладоледа, носени до леглото ѝ на равни интервали от време. Докато минава бавно през стаите, тя се дразни от мръсните съдове в мивката, от неоправеното легло. Досега е приемала, че няма кой да мете, да измие чиниите, да пере, да пазарува или да сготви, когато тя е уморена, нервна или тъжна. Приела е, че самата липса на такива удобства е типична за живота в Америка. Но сега бебето плаче в ръцете ѝ, гърдите ѝ ще се пръснат, тялото ѝ е потно, слабините ѝ тъй я болят, че едва може да седне — и внезапно решава, че не може да го понесе.

— Просто не мога — казва тя на Ашок, когато той ѝ носи чаша чай — единственото, което се сеща да направи за нея и последното, което тя би пила.

— След няколко дена ще свикнеш — отвръща той, уж да ѝ вдъхне кураж. Не знае какво друго да направи. Слага чашата до нея върху излющената боя на перваза. — Мисля, че пак заспива — добавя той, като гледа към Гогол, чиито бузки методично засмукват гърдата на жена му.

— Няма — настоява тя, без да гледа нито към бебето, нито към него. Дръпва леко пердето, после го оставя да падне. — Не и тук. Не и така.

— Какво искаш да кажеш, Ашима?

— Казвам да побързаш да си завършиш учението. — После импулсивно признава за пръв път: — Казвам, че не искам да отгледам детето сама в тази страна. Не е редно. Искам да се върна обратно.

Той поглежда Ашима: лицето ѝ е по-слабо, чертите — по-остри, отколкото са били на сватбата. Разбира, че животът ѝ в Кеймбридж вече си казва своето. Неведнъж се е връщал от университета и я е

виждал унила в леглото да препрочита писмата от родителите си. Рано сутрин, когато усеща как тя плаче беззвучно, той я обгръща с ръка, но не знае какво да й каже; чувства, че негова е вината — задето се е оженил за нея, задето я е довел в Америка. Внезапно си спомня за Гош, своя спътник от влака, който се бе върнал от Англия заради жена си. „Няма ден, в който да не съжалявам“, бе признал Гош на Ашок часове преди гибелта си.

Леко чукане ги прекъсва: Алън, Джуди, Амбър и Кловър са слезли да видят детето. Джуди държи чиния, покрита с карирана кърпа — изпекла е пай с броколи. Алън оставя найлонов чувал с бебешки дрешки от Амбър и Кловър, отваря бутилка студено шампанско. Пенещата се течност се разлива по пода, разпределят я в чаши за чай. Вдигат наздравица за детето, Ашок и Ашима се преструват, че пият. Амбър и Кловър застават от двете страни на Ашима и умират от радост, когато Гогол обвива пръстите им с ръчички. Джуди взема детето от скута на майка му.

— Здравей, хубавецо — гука тя.

— О, Алън, хайде да си направим още едничко.

Алън предлага да вземат бебешкото креватче от мазето и двамата с таткото го сглобяват до голямото легло в спалнята. Ашок отива до магазина на ъгъла и един пакет памперси замества върху тоалетката черно-белите фотографии на семейството на Ашима.

— Паят се пече двайсет минути на триста и петдесет градуса — казва й Джуди на тръгване.

— Ако нещо ви потръбва, викайте и ще дойдем — добавя Алън, преди да изчезнат.

Три дни по-късно Ашок се връща в университета. Алън се връща в Харвард, Амбър и Кловър са на училище. Джуди е на работа в кооперацията както обикновено, а Ашима остава за пръв път сама с Гогол в смълчаната къща. Мъчи я много по-страшна безсъница от онази, която изпитваше след пътуването със самолет. Стои до прозореца на всекидневната върху един от онези триъгълни столове и по цял ден плаче. Плаче, докато храни детето, докато го потупва по гръбчето и го слага да спи, плаче заедно с него между спането и храненето. Плаче, след като пощальонът си тръгне и няма писма от Калкута. Плаче, когато позвъни на Ашок и той не вдигне слушалката. Един ден заплаква, когато отива до кухнята да приготви вечеря и

открива, че оризът е свършил. Качва се горе и почуква на вратата на Джуди и Алън.

— Заповядай, вземи си — казва Джуди, но оризът в кутията ѝ се оказва кафяв.

За да бъде учтива, Ашима си сипва една чаша, но у дома го изхвърля. Обажда се на Ашок във факултета, за да вземе ориз на връщане. Когато никой не отговаря, тя става, измива лицето си и си сресва косата. Преоблича се, облича и Гогол и го слага в тъмносинята количка с бели гуми, наследена от Алън и Джуди. За пръв път го повежда из уханните кеймбриджки улици. Отиват до супермаркета за пакет дългозърнест ориз. Задачата ѝ отнема по-дълго от обичайното, тъй като и на улицата, и в супермаркета я спират напълно непознати американци, за пръв път я забелязват, усмихват се, поздравяват я за бебето. Любопитно и възхитено надзъртат в количката.

„На колко месеца е?“ — питат те. „Момченце или момиченце?“ „Как се казва?“

Тя започва да се гордее, че се справя сама, че си има система. Също като Ашок, който седем дни в седмицата е зает с учене, писане и преподаване, и Ашима си има какво да я занимава изцяло, какво да изисква абсолютната ѝ всеотдайност, последната капчица сила. Преди раждането на Гогол дните ѝ не са следвали никаква видима логика. Стояла е с часове у дома, препрочитайки на леглото все същите пет бенгалски романа. Ала дните, които тогава се влачеха, сега бързат да свършат — часовете ѝ са запълнени с Гогол, разнася го на ръце из трите стаи на апартамента. Става в шест, вади го от креватчето за първото кърмене, после за половин час слага бебето между себе си и Ашок, за да се полюбуват на мъничкото човече, което са сътворили. Между единайсет и един, докато Гогол спи, тя решава въпроса с вечерята — навик, който ще ѝ остане с години. Всеки следобед го извежда: отиват да купят едно — друго, сядат в някой парк, понякога ходят да занесат на Ашок домашни самоси и един термос чай. От време на време, загледана в бебето, вижда по нещо от рода си в чертите му — лъскавите очи на майка си, тънките устни на баща си, кривата усмивка на брат си. Открива един магазин за прежда и започва да плете за зимата пуловерчета, завивки, ръкавички и шапки. На всеки

няколко дни къпе Гогол в порцелановата кухненска мивка. Всяка седмица внимателно реже ноктите на ръчичките и крачетата му. Когато го води с количката за имунизации, стои пред кабинета и затъква ушите си. Един ден Ашок се прибира с фотоапарат „Полароид“ и докато бебето спи, Ашима залепя квадратните снимчици с бяло по края между найлоновите страници на албума, надписва ги върху парченца хартиено тиксо. Приспива го с бенгалските песни, които знае от майка си. Един ден го вдига високо над себе си и както му се усмихва с разтворени устни, ручейче мляко от последното кърмене се надига от гърлото му и се излива в нейното. Цял живот ще си спомня шока от топлата, кисела течност, чийто вкус я оставя неспособна да приеме друга храна до вечерта.

Пристигат писма от родителите ѝ, от свекъра и свекървата, от чичовци, лели, братовчеди и приятели, от всеки друг, освен от баба ѝ. Писмата са пълни с какви ли не благословии и пожелания за късмет, изписани с азбука, която преди ги е обкръжавала навсякъде — по билбордове, вестници и витрини, ала сега ги посреща само в безценните, бледосини послания. Понякога идват две писма за една седмица, а веднъж — три. Както винаги Ашима надава ухо между дванайсет и два да чуе стъпките на пощальона на верандата, после тракването на кутията. В полетата на писмата от къщи — припреният почерк на майка ѝ, следван от изящния краснопис на баща ѝ — често шестват изрисувани от баща ѝ животни. Ашима ги лепи по стената над креватчето на сина си. „Умираме да го видим — пише майка ѝ. — Тези месеци са най-важните. Всеки миг има по нещо ново. Запомни го.“ Ашима отвърща с внимателни описания на сина си, предава обстоятелствата около първата му усмивка, първото му обръщане, първото му доволно изпискване. Пише им, че спестяват пари, за да си дойдат следващия декември, след като Гогол навърши годинка. (Не споменава страховете на лекаря от тропически болести. Той ги е предупредил, че едно ходене в Индия ще изисква нова серия имунизации.)

През ноември Гогол развива лека ушна инфекция. Когато Ашок и Ашима виждат галеното му име напечатано на рецептата за антибиотици, то им изглежда нередно; галените имена не бива да се оповестяват така. Ала все още няма писмо от бабата на Ашима. Принудени са да заключат, че се е изгубило по пощата. Ашима решава

да пише на баба си, да обясни ситуацията, да я помоли да прати отново имената. На другия ден получава писмо. Макар да е от баща ѝ, в полетата няма рисунки за Гогол — нито слонове, нито папагали, нито тигри. Изпратено е преди три седмици и от него разбират, че бабата на Ашима е получила удар, дясната ѝ страна е завинаги парализирана, умът ѝ — помътен. Вече не може да дъвче, едва преглъща, не помни и не разпознава почти нищо от дългия си осемдесет години живот. „Още е с нас, но честно казано, вече сме я загубили — е написал баща ѝ. — Пригответи се, Ашима. Може да не я видиш вече.“

За пръв път получават лоши новини от дома. Ашок почти не познава бабата на жена си, смътно помни как е докоснал нозете ѝ на сватбата, ала Ашима е неутешима. Седи у дома с Гогол, докато листата посърват и капят, дните почват да се скъсяват бързо и неумолимо, а тя мисли за последното си виждане с баба си, няколко дни преди да замине за Бостън. Ашима бе отишла да я посети; по този случай баба ѝ бе влязла в кухнята след десетгодишно отсъствие, за да ѝ сготви лека яхния от ярешко и картофи. Саморъчно я бе хранила със сладкиши. За разлика от родителите ѝ и други роднини баба ѝ не бе предупредила Ашима да не яде говеждо, да не носи поли, да не подстригва косата си и да не забрави рода си в мига, в който стъпи в Америка. Баба ѝ не се боеше от такива предателства; тя единствена беше предсказала, че Ашима ще си остане все същата. На тръгване внучката бе склонила глава пред портрета на покойния си дядо с молба за благословия. После се бе навела да докосне с чело праха пред нозете на баба си.

— Дида, идвам си — беше казала тя. С тази фраза се сбогуват бенгалците.

— И добре да прекараш — бе избоботила баба ѝ, докато ѝ помагаше да се изправи. С треперещите си ръце бе притиснала палци да избърше сълзите по бузите ѝ. — Направи всичко, което аз няма да мога. Все ще е на добро. Не забравяй това. А сега си върви.

Заедно с бебето расте и броят на бенгалските им приятели. Чрез съпрузите Нанди, които сега също чакат дете, Ашок и Ашима се запознават със семейство Митра, а чрез тях със съпрузите Банерджи. Неведнъж, бутайки сина си в количката, Ашима е спирана от бенгалски ергени, които свенливо я питат откъде е. Също като Ашок,

те един по един се връщат в Калкута и си водят жени. Като че ли всеки уикенд има нов дом, който да посетят, нова двойка или младо семейство, с което да се запознават. Всички са от Калкута и това е достатъчен повод да станат приятели. Повечето живеят съвсем близо един до друг в Кеймбридж. Мъжете са учители, учени, лекари, инженери. Съпругите, объркани и измъчвани от носталгия, търсят Ашима за съвет и рецепти, а пък тя им разказва, че от Чайнатаун можеш да купиш шаран, а от „Крийм ъф Уийт“ става чудесна халва. В неделя следобед си ходят на гости. Пият чай със захар и мляко на прах и ядат котлети от скариди, пържени на тиган. Сядат в кръг на пода, пеят песни на Назрул и Тагор, подават си жълтата, подвързана с плат песнопойка, докато Дилип Нанди свири на хармониум. Спорят горещо чии филми са по-хубави, на Ритвик Гатак или на Сатяджит Рей. Комунистите срещу Конгреса. Северна срещу Южна Индия. С часове спорят за политиката на Америка — държава, в която никой от тях не е избирател.

До февруари, когато Гогол навършва шест месеца, Ашок и Ашима познават достатъчно хора, за да устроят истинско празненство. Поводът — анапрасанът на бебето, неговата оризова церемония. Бенгалските бебета не се кръщават, не се именуват пред Бога. Вместо това първият ритуал в живота им се върти около вкусването на твърда храна. Канят Дилип Нанди да играе ролята на вуйчото, да държи момченцето и да го захрани с ориз, за пръв път да му даде да опита бенгалския еликсир на живота. Гогол е облечен като мъничък младоженец — в бледожълта пижама от баба си от Калкута. Платът е пропит с миризмата на кимион, който баба му е сложила в колета. На главата му е прикрепена с връвчица малка коронка, която Ашима е изрязала от картон и украсила с късчета алуминиево фолио. На вратлето му виси тънка четиринайсеткаратова златна верижка. Малкото му челце е изписано след немалко борби със сандалова паста; шест мънички луни се носят над веждите му. Очите му са очертани с малко черен молив. Момченцето се върти в скута на почетния си вуйчо, който седи на едно одеяло на пода, обкръжен от гости. Храната е подредена в десет отделни купички. Ашима съжалява, че подносът, на който е насипан оризът, е меламинов, а не от сребро, от мед или поне от неръждаема стомана. Последната купичка съдържа пайеш,

топъл оризов пудинг, който майка му ще му поднася на всеки рожден ден, дори като порасне, заедно с парче купена торта.

Баща му и другите чичковци заснемат намръщения Гогол, който търси лицето на майка си сред тълпата. Тя е заета да приготвя почерпката. Носи сребристо сари, сватбен подарък, който облича за първи път, а ръкавите на блузата ѝ се спускат до сгъвката на лакътя. Баща му е издокаран с прозрачна блуза и шалвари. Ашима нарежда картонени чинии, които трябва да са по три, за да удържат тежестта на порциите биряни, шаран в млечен сос, дал и шестте вегетариански ястия, приготвяни цяла седмица. Гостите ядат на крак или седнали на пода. Алън и Джуди от горния етаж също са тук; изглеждат както винаги, с джинси и дебели пуловери заради студа, закопчали сандалите си върху вълнените чорапи. Джуди оглежда бюфета и отхапва от нещо, което се оказва котлет от скариди.

— Мислех, че индийците са вегетарианци — шепне тя на мъжа си.

Захранването започва. Всичко е ей така, за идеята. Никой не очаква от Гогол да хапне нещо повече от зрънце ориз или дал — колкото да го въведат в доживотната консумация, с едно хранене да дадат тон на безбройните бъдещи незапомнени ястия. Шепа жени припаяват и ритуалът започва. Една раковина бива почуквана и предавана от ръка на ръка, но никой не може да изкара и звук. Придържат до главата му тревички и тънкия, нетрепващ пламък на прадипа. Захласнато, момченцето не се върти или извърща, а зяпва послушно за всяко поредно ястие. Пайеша опитва три пъти. Очите на майка му се насълзяват, когато устата на Гогол с готовност приканва лъжицата. Усеща как съжaliaва, че собственият ѝ брат не е тук да го храни, че ги няма родителите ѝ да положат ръце на главата му за благословия. После настъпва финалната част — мигът, който всички очакват. За да предскажат по кой път ще тръгне детето, поставят пред него поднос с буца ледена кеймбриджка пръст, изкопана от задния двор, химикалка и банкнота от един долар, за да видят дали ще е земевладелец, учен или бизнесмен. Повечето дечица си вземат по нещо, други на всичко налитат, само че Гогол не посяга към нищо. Въобще не поглежда подноса, извърща глава и заравя носле на рамото на почетния си вуйчо.

— Сложи му парите в ръката! — виква някой от гостите. — Богат човек трябва да стане, щом ще живее в Америка!

— Не! — протестира бащата. — Гогол, вземи химикалката!

Гогол гледа подноса скептично. Дузина тъмни глави се надвесват в очакване. Платът на пенджабския тоалет почва да дразни кожата му.

— Давай, Гогол, вземи си нещо — подканя го Дилип Нанди и побутва подноса към него. Детето бърчи чело, устничката му потреперва. Чак тогава, принуден на шест месеца да посрещне съдбата си, Гогол заплаква.

Другият август. Гогол е на една, пипа навсякъде, мъчи се да върви и повтаря думи на двата езика. Казва на майка си „Ма“, на баща си — „Баба“. Ако някой в стаята подвигне „Ей, Гогол“, обръща глава и се усмихва. Спи по цяла нощ и от дванайсет до три следобед. Има си седем зъба. Непрекъснато се опитва да пъха в устата си малки парченца хартия, влакънца и каквото намери по пода. Ашок и Ашима смятат да го водят за пръв път в Калкута през декември, когато Ашок има зимна ваканция. Плановете им ги подсещат да му изберат истинско име, което да фигурира в паспорта му. Разпитват бенгалските си приятели за идеи. По цяла вечер обсъждат един или друг вариант. Но нищо не им се харесва. Вече са се отказали да чакат писмото от бабата. Отказали са се да я чакат да си припомни името, тъй като според вестите от дома бабата на Ашима дори не си спомня за нея. Все пак има време. До гостуването в Калкута остават четири месеца. Ашима съжалява, че не могат да тръгнат по-рано, навреме за Дурга пуджо, но Ашок скоро няма да има право на свободна година, тъй че могат да си позволят само трите седмици през декември.

— Все едно да се върнеш при вашите два-три месеца след Коледа — обяснява Ашима на Джуди край въжето с прострените дрехи. Джуди отвръща, че двамата с Алън са будисти.

Ашима се скъсва да плете пуловери без ръкави за баща си, за свекър си, за брат си и тримата си любими чичовци. Всичките са еднакви — шпиц деколте, сребристозелена прежда, пет лицеви и две „опак“ на куки девети номер. Само на баща ѝ е друго, двойна плетка с две широки осморки отпред с копчета; той предпочита жилетки вместо пуловери, а Ашима се сеца да му сложи и джобове за тестетата карти,

които разнася със себе си, за да може да реди пасианси когато и където си иска. В допълнение към пуловера Ашима купува три четки от самуров косъм от „Харвард Кооп“ в размери, които баща ѝ е поръчал в писмото си. Макар да са стряскащо скъпи, по-скъпи от всичко, което е купувала в Америка, Ашок замълчава за сметката. Един ден Ашима отива да пазарува из центъра и прекарва часове в сутерена на „Джордан Марш“, бута Гогол в количката и харчи до последния цент. Купува разнокалибрени лъжички, калъфки за възглавници от хасе, цветни свещи и сапуни на връвчица. В една дрогерия купува часовник „Таймекс“ за свекъра си, химикалки „Бик“ за братовчедите, напръстници и конци за вземо за майка си и лелите си. В метрото към къщи е екзалтирана и изтощена, превъзбудена от очакване. Вагонът е пълен и тя стои права, мъчи се да държи хем количката, хем торбите, пък и себе си да придържа, докато едно младо момиче не я кани да седне. Ашима ѝ благодари и потъва признателно на седалката, прибирайки за по-сигурно покупките зад краката си. Изкушава се да заспи като Гогол. Обляга глава на прозореца, затваря очи и се замисля за вкъщи. Представя си черните железни пръчки на прозорците у дома на родителите ѝ — или как Гогол играе под вентилатора върху голямото легло в спалнята, облечен с американските си дрешки и памперси. Представя си как изглежда баща ѝ с един зъб по-малко, изгубен наскоро при падане на стълбите, както пише майка ѝ. Опитва се да си представи как ще се чувства, когато баба ѝ не я разпознае.

Когато отваря очи, вижда, че вагонът е спрял, а вратите — отворени на нейната спирка. Скача с разтуптяно сърце.

— Извинявайте, трябва да слеза — вика тя и провира себе си и количката през тълпата.

— Госпожо — казва някой, но тя се промушва край него и се готви да слезе... — торбите ви.

Вратите се затръшват и тя най-сетне осъзнава грешката си, но влакът почва да набира скорост. Стои и гледа как последният вагон изчезва в тунела, докато тя и Гогол не остават единствените хора на перона. Върви с количката към Масачузетс авеню и плаче нескрито — няма как да се върне и да накупи всичко отначало. Цял следобед е бясна на себе си, унижена от перспективата да пристигне в Калкута с празни ръце, като изключим четките и пуловерите. Но когато Ашок се прибира, той звъни на „Изгубени вещи“; на другия ден им предават

торбите, без да липсва дори и лъжичка. Кой знае защо, това мъничко чудо кара Ашима да се чувства свързана с Кеймбридж по начин, който досега ѝ се е струвал невъзможен, привързана и към изключенията, и към правилата му. Има какво да разказва, когато ѝ дойдат гости. Приятелите я слушат, смаяни от късмета ѝ.

— Това само в тази страна може да стане — заключава Мая Нанди.

Скоро след тази случка телефонът звъни посред нощ. Звукът моментално ги сепва, сърцата им затуптяват сякаш от еднакъв кошмар. Още преди мъжа си Ашима разбира, че се обаждат от Индия. В едно писмо преди няколко месеца роднините ѝ са поискали телефонния номер тук в Кеймбридж и тя го е дала неохотно — знае си, че за добро няма да се обаждат. Докато Ашок става, вдига слушалката и отговаря със сънен, отслабнал глас, Ашима се мъчи да се подготви. Сваля решетката на креватчето, за да успокои Гогол, разбуден от телефона, и прехвърля в главата си фактите. Баба ѝ е над осемдесетгодишна, на легло, кажи го сенилна, не яде, не говори. Както пише в писмата, последните няколко месеца от живота на баба ѝ са били болезнени както за нея, така и за всички около нея. Нейното не е живот. Представа си как майка ѝ изрича всичко това тихичко по телефона, седнала във всекидневната на съседите. Ашима се подготвя за новината, подготвя се да приеме, че Гогол никога няма да види прабабата, избрала изгубеното му име.

Стаята е неприятно студена. Взема Гогол и се връща в леглото, под одеялото. Притиска детето към себе си, за да ѝ вдъхне кураж, слага го на гърдата си. Мисли за кремавата жилетка, която стои в една чанта в килера. Чува Ашок да казва трезво, но толкова силно, че тя се бои, да не би да събуди Алън и Джуди на горния етаж.

— Да, добре, разбирам. Не се тревожи за това. — Известно време мълчи и слуша. — Искат и тебе да чуят — казва той на Ашима и я докосва по рамото. В тъмното ѝ подава слушалката, колебае се за миг и става.

Ашима взема телефона, за да чуе сама новината, да утеши майка си. Без да ще, се запитва кой ще утеши нея, когато майка ѝ умре, ако новината я стигне пак така, посред нощ, изтръгвайки я от съня ѝ. Въпреки мъката няма търпение; за пръв път от почти три години ще чуе гласа на майка си. За пръв път след излитането от летище „Дум

Дум“ някой ще я нарича Мону. Само че на телефона не е майка ѝ, а брат ѝ Рана. Гласът му звучи смален, сякаш вдянат в жицата, едва се познава. Първият ѝ въпрос е кое време е там. Налага се да го повтори три пъти и да вика, за да я чуе. Рана казва, че било обяд.

— Още ли мислите да се връщате през декември? — пита той.

Гръдта ѝ се свива на топка, когато след толкова време брат ѝ я нарича Диди, или „како“ — само той може да ѝ казва така. Междувременно чува как шурти водата в кеймбриджката ѝ кухня, докато съпругът ѝ търси чаша из шкафа.

— Разбира се, че ще дойдем — казва тя леко смутена, чула ехото да го повтаря тихо и неубедително. — Как е Дида? Има ли нещо ново при нея?

— Още е жива — отвръща Рана — и все така.

Ашима отпуска глава на възглавницата, отмаляла от облекчение. Значи все пак ще може да види баба си, макар за последно. Целува Гогол по темето, притиска буза към неговата.

— Слава богу. Дай ми мама — казва тя и кръстосва глезени. — Искам да чуя и нея.

— Не е вкъщи в момента — отвръща Рана след изпълнено с бял шум мълчание.

— А Баба?

Тишина, после гласът му се връща.

— Няма го.

— Ооо. — Тя си спомня за часовата разлика — баща ѝ трябва да е вече на работа в редакцията на „Деш“, майка ѝ на пазар с платнена торбичка в ръка за зеленчуци и риба.

— Как е малкият Гогол? — пита Рана. — Сигурно само на английски приказва.

Ашима се смее.

— Още не е голям приказливец. — Тя захваща да разказва на Рана как учи детето да казва „Дида“, „Даду“ и „Маму“, да познава по снимките баба, дядо и вуйчо. Само че нов, по-дълъг залп статично електричество я прекъсва наред изречението.

— Рана? Чуваш ли ме?

— Не те чувам, Диди — отвръща Рана с все по-отслабващ глас. — Не те чувам. Дай да говорим друг път.

— Да — казва тя. — Добре. Доскоро. До много скоро. Пиши ми. — Оставя слушалката оживена, че е чула гласа на брат си. Миг по-късно обаче е смутена и малко ядосана. Защо ще си дава труда да звъни само за да ѝ зададе такъв очевиден въпрос? Защо ще ѝ се обаждат, когато и двамата им родители не са у дома?

Ашок се завръща от кухнята с чаша вода в ръка. Оставя водата и включва малката лампичка до леглото.

— Буден съм — казва той, но гласът му е още отпаднал.

— Аз също.

— Ами Гогол?

— Пак заспа. — Ашима става и го слага в креватчето, придърпва одеялото до раменцата и се връща в леглото трепереща. — Не разбирам — казва тя и поклаща глава при вида на измачкания чаршаф. — Защо Рана ще ми звъни точно сега? Толкоз скъпо излиза. Нещо не е наред. — Тя се обръща да погледне Ашок. — Какво точно ти каза на теб?

Ашок клати глава, привел профил.

— Сто на сто има и друго, ама ти не ми казваш. Кажи, какво си говорихте?

Ашок продължава да клати глава, после се пресяга към нейната част на леглото и стиска дланта ѝ тъй силно, че лекичко я заболява. След това я притиска надолу, легнал върху нея на леглото, извърнал глава настрани, с леко треперещо тяло. Държи я така толкоз дълго, че Ашима започва да се чуди дали няма да угаси светлината и да започне да я гали. Вместо това той ѝ предава чутото преди минути от Рана, вестта, която той не бе смогнал да изрече пред сестра си: снощи баща им умрял от инфаркт, както редял пасианс на леглото.

Шест дни по-късно отпътуват за Индия — шест седмици порано, отколкото са планирали. Алън и Джуди, събудени на сутринта от плача на Ашима и чули от Ашок новината, оставят до входа им ваза с цветя. През тези шест дни нямат време да мислят за истинско име на Гогол. Получават експресен паспорт; върху печата на САЩ е написано „Гогол Гангули“ и Ашок се подписва вместо сина си. Ден преди да заминат, Ашима извежда детето с количката, слага четките и пуловера

за баща си в пазарска торбичка и отива до Харвард Скуеър, до станцията на метрото.

— Извинете — спира тя някакъв мъж на улицата, — трябва да взема метрото.

Мъжът ѝ помага да свали количката по стълбите и Ашима застава на платформата. Когато влакът пристига, тя моментално се отправя обратно към Сентръл Скуеър. Този път е напълно будна. Във вагона има само десетина души, скрили лица зад „Глоуб“, забили нос в евтини книжки или гледащи право през нея към нищото. Когато влакът забавя ход, Ашима става, готова за слизване. Не се обръща да погледне торбата, оставена нарочно под седалката.

— Хей, индийската госпожа си забрави нещата — чува тя, докато се затварят вратите, после нечий юмрук почва да удря стъклото, но влакът потегля, а тя продължава да бута Гогол по платформата.

На другата вечер вземат полет на „Пан Ам“ до Лондон, където след петчасов престой се прехвърлят на друг самолет до Калкута през Техеран и Бомбай. На пистата в Бостън, закопчала колана си, Ашима си гледа часовника и изчислява на пръсти индийското часово време. Само че този път не си представя семейството. Не иска да мисли за това, което съвсем скоро ще види: червения прах, изтрит от пътя в косата на майка ѝ, гъстата грива на брат ѝ обръсната в знак на траур. Колелата се завъртат и карат гигантските метални крила да помръдват нагоре-надолу. Ашима поглежда Ашок, който за пореден път проверява дали е наред всичко с паспортите и зелените карти. Гледа го как нагласява часовника си в очакване на пристигането, стрелките от бледо сребро щракват като остриета на ножици.

— Не искам да тръгвам — казва тя и се обръща към тъмния овален прозорец. — Не искам да ги виждам. Не мога.

Ашок слага длан върху нейната, докато самолетът набира скорост. После Бостън се килва встрани и се издигат плавно над почернелия Атлантис. Колелата се прибират и кабината се разтриса, докато се носят нагоре през първата пелена облаци. Ушите на Гогол са затъкнати с памук, но той все пак писва в ръцете на скърбящата си майка, докато се издигат още по-нагоре и той за пръв път в живота си тръгва да прелети света.

3

1971 Г.

Семейство Гангули са се преместили в университетско градче извън Бостън. Доколкото знаят, други бенгалци тук не живеят. Градът има историческа част, къса улица с колониална архитектура, която привлича туристи през летните уикенди. Има бяла енорийска църква с камбанария, каменна сграда на съда, пристроен със затвор, сводеста обществена библиотека и дървен кладенец, откъдето според слуховете е пил легендарният бостънец Пол Ривиър. През зимата след залез по прозорците палят свецици. Ашок е назначен като асистент по електроинженерство в университета. Преподава на пет групи и печели шестнайсет хилядарки годишно. Има си кабинет, името му е ецвано върху лентичка черна пластмаса до вратата. Заедно с другите членове на факултета ползва услугите на възрастна секретарка, мисис Джоунс, която често оставя чиния с бананов сладкиш до кафе машината в общата стая. По неговите догадки мисис Джоунс, чийто съпруг до смъртта си е преподавал в английската катедра, трябва да е на възрастта на майка му. Само дето живот като нейния майка му би намерила за обиден: да се храни сама, да се блъска самичка с колата до работа посред сняг или киша, да вижда децата и внуците си най-много три-четири пъти годишно.

Работата е всичко, за което Ашок е мечтал. Винаги се е надявал да преподава в университет, вместо да работи за някаква корпорация. Какъв трепет да стои зад катедрата пред аудитория, пълна с американски студенти! Какво задоволство изпитва да гледа името си в графа „Преподаватели“ в университетския указател! Как се радва всеки път, щом мисис Джоунс го извика: „Професор Гангули, жена ви е на телефона“. От кабинета на четвъртия етаж се разкрива широк изглед към двора, ограден от обрасли с лози тухлени сгради, а при хубаво време Ашок сяда на някоя пейка и обядва, заслушан в звъна на камбаните от часовниковата кула. В петък, след като свърши последният час, ходи в библиотеката да чете чуждата преса, окачена на

дълги дървени табла. Изчита как американците бомбардират в Камбоджа маршрут за доставки към Северен Виетнам, чете за убитите по калкутските улици наксалити — екстремисти — и за зреещата война между Индия и Пакистан. От време на време се качва на слънчевия, безлюден горен етаж на библиотеката, където е литературната секция. Разхожда се между лавиците и всеки път неудържимо го привличат любимите му руснаци, където винаги го приветства името на сина му, гравирано в златно по гърбовете на ред зелени, червени и сини книги с твърди корици.

За Ашима преселването в предградията е по-драстично и стряскащо от прехода между Калкута и Кеймбридж. Съжалява, че съпругът ѝ не е приел мястото в Североизточния университет, тъй че да си останат в града. Стъписана е, че в това градче тротоари, кажиречи, няма, нито улични лампи и обществен транспорт, че километри наред магазин не се вижда. Не иска да се учи да кара новата тойота корола, която им се налага да купят. Макар да не е вече бременна, понякога още смесва фъстъци, оризови ядки и лук. Да си чужденка, проумява Ашима, е все едно цял живот да си бременна — вечно чакаш и все ти тежи, все ти е някак особено. Непрекъсната отговорност, скоби, зейнали в обичайния досега живот — само дето откриваш, че предишният ти живот е изчезнал, заменен с нещо по-сложно и потрудоемко. Както бременните, осъзнава Ашима, чужденците извикват същото любопитство у хората, същата смесица от съжаление и респект.

Когато Ашок е на работа, разходките ѝ извън апартамента се ограничават до университета, където живеят, и намиращата се в непосредствена близост историческа част на града. Обикаля насамнатам с Гогол, пуска го да потича из двора, сяда с него в дъждовните дни да гледат телевизия във фоайето за студенти. Веднъж седмично прави трийсет самоси, които продава в студентското кафене по двайсет и пет цента едната, редом с линзерите на мисис Ецолд и баклавата на мисис Касолис. В петък води сина си в обществената библиотека на детския „Час за приказки“. Когато Гогол става на четири, тя го води и връща от университетската детска градина три пъти седмично. Докато той е в градината, за да рисува с пръсти и да учи английската азбука, Ашима не е на себе си, отвикнала да остава самичка. Липсва ѝ навикът на детето да стиска свободния край на сарито ѝ, когато вървят заедно.

Липсва ѝ сърдитият, пискливо момчешки гласец, с който ѝ казва, че е гладен, уморен или че му се пишка. За да не бъде сама у дома, сяда в читалнята на обществената библиотека, в едно кресло от напукана кожа, пише писма на майка си, чете списания или някоя от донесените от вкъщи бенгалски книги. Стаята е приветлива, светла, с доматеночервен килим и хора, които четат вестници около голяма кръгла дървена маса с подредени в средата форзиции или тръстики. Когато ѝ домъчнее за Гогол, отива до детската читалня, а там, закачена на дъската за съобщения, стои негова снимчица в профил: седнал на пода на една възглавничка в часа за приказки да слуша как библиотекарката мисис Ейкън, чете „Котката с шапката“.

След две години в претоплената, субсидирана от университета квартира Ашок и Ашима са готови да си купят къща. Вечер, след като хапнат, слагат Гогол на задната седалка на колата и се отправят на оглед. Прескачат историческия квартал, където живее деканът на факултета; веднъж годишно, на 26 декември, Ашок и Ашима получават покана за чай в огромната къща от осемнайсети век. Затова пък оглеждат по-скромните улици, с оставени по моравите детски басейнчета и бухалки за бейзбол. Всички собственици са американци. В къщите им се ходи с обувки, котешки тоалетни се въргялят из кухните, кучета лаят и скачат, щом Ашок и Ашима натиснат звънеца. Научават имената на различни архитектурни стилове. Накрая се спират на двуетажна колониална къща с обков в наскоро застроен парцел, необитавана досега, построена върху четвърт акър земя. Това е парчето Америка, което ще обявят за свое. Гогол ги придружава до банката, седи и ги чака да подпишат безброй формуляри. Ипотеката е одобрена, през пролетта ще се нанесат. Като местят багажа до новата къща, Ашок и Ашима са удивени колко неща притежават; всеки от тях е пристигнал в Америка с един куфар и дрехи за няколко седмици. Сега са се насъбрали достатъчно броеве на „Глоуб“, за да увият с тях всички чинии и чаши. Имат целогодишни течения на списание „Тайм“ за изхвърляне.

Стените на новия дом са боядисани, алеята насмолена, терасата и фасадата покрити с водоустойчив лак. Ашок фотографира стая по стая (с Гогол винаги в кадър), за да видят дома му роднините в Индия. Гогол е заснет как отваря хладилника, как уж говори по телефона. Доста набито детенце с пълни бузки, но вече вгълбени черти. Когато

позира за снимка, с труд му измъкват усмивката. Къщата е на четвърт час от най-близкия супермаркет, четирийсет минути до търговския център. Адресът е Пембъртън Роуд 67. Съседите са семейство Джонсън, семейство Мъртън, семейство Аспри и семейство Хил. Има четири скромни спални, две бани, два метра високи тавани и гараж за една кола. В дневната има камина от тухли и френски прозорец с изглед към двора. В кухнята има пълен набор електроуреди в жълто, въртящ се поднос за подправки и имитиращ теракота балатум. Акварел от бащата на Ашима, керван камили в раджастанска пустиня, е рамкиран в местното фото и е окачен на стената в дневната. Гогол има собствена стая, легло с чекмедже и метални лавици, които събират конструктори, диафилмчета и таблетки за скици. Повечето му играчки са взети от гаражни разпродажби, също както и повечето мебели, завесите, тостерът и комплектът тигани и тенджери. Отначало Ашима не иска да внася в дома си такива неща, срамува се да купува старите вещи на чужди хора, на всичко отгоре американци. Но Ашок ѝ изтъква, че дори техният декан пазарува оттам, че дори и в палат да живеят, американците не се свенят да нахлузят панталони, купени втора ръка за петдесетина цента.

Когато се нанасят, наоколо е още съвсем голо. В двора им не растат дървета, входът им не е опасан от храсти, тъй че циментовата основа се вижда съвсем ясно. През първите няколко месеца четиригодишният Гогол играе в неравния пращен двор сред пръчки и камъни, изпоцапва си гуменките и оставя следи. Това е измежду първите му спомени. Цял живот ще си спомня онази студена, навъсена пролет, когато ровичкаше из прахоляка, събираше камъни и откриваше черно-жълтите саламандри изпод някоя преобърната плочка. Ще си спомня как другите деца в квартала се смеят и карат големите си велосипеди по пътя. Ще си спомня топлия, ослепителен ден, в който пръстта се изсипа от един камион, и как няколко седмици по-късно излязоха на терасата, за да видят как по плешивата черна морава са прераснали тънки стръкчета трева.

Отначало вечер потеглят на разходки с колата, малко по малко изследват новия район: изоставени черни пътища, сенчести второкласни шосета, фермите, откъдето наесен можеш да купиш тиква, а през юли — малини в зелени картонени кутии. Задната седалка на колата е застлана с найлон, пепелниците на вратите още са

запечатани. Карат, докато се стъмни, без конкретна посока, покрай скрити езера или гробища, покрай слепи, задънени улици. Понякога напускат града и стигат до някой от плажовете покрай Северното крайбрежие. Дори през лятото никога не отиват да плуват, нито се пекаат на слънце. Ходят облечени както винаги. Докато пристигнат, будката за билети е празна, тълпите са се разотишли; на паркинга са останали само шепа коли, а единствените хора наоколо са дошли да разхождат кучетата си, да се порадват на залеза или да претърсват пясъка с метални детектори. Докато карат нататък, семейство Гангули предвкусват мига, в който тънката лентичка на океана ще се изпълне пред тях. На плажа Гогол събира камъчета и копае тунели из пясъка. Двамата с баща му скитосват на бос крак, крачолите навити до насред прасеца. Гледа как татко му вдига хвърчило за броени минути, тъй високо, че Гогол трябва да отметне глава, ако иска да види реещата се из небето цветна точица. Вятърът плющи край ушите, сковава лицата им. Глакуси пърхат над тях, спускат се толкова ниско — да протегнеш ръка, ще ги пипнеш. Гогол ту хуква в морето, ту се връща на пясъка, оставя плитки, нетрайни стъпчици и си мокри навитите крачоли. Майка му го навиква през смях, вдига сарито си няколко пръста над глезените, взема обувките си в ръка и нагазва в разпенената ледена вода. Протяга се към Гогол, поема ръката му.

— Не ходи надалеч — моли го тя.

Вълните се връщат, набират мощ, мекият тъмен пясък сякаш не спира да мърда под стъпалата им и ги вади от равновесие.

— Падам. Сякаш ме дърпа навътре — повтаря Ашима.

През август, когато Гогол става на пет, Ашима открива, че отново е бременна. Сутрин се насилва да хапне една филийка, само защото Ашок ѝ я препича и я гледа как дъвче в леглото. Постоянно ѝ се вие свят. Дните ѝ преминават в лежане до розовото пластмасово кошче за хартиени отпадъци, щорите спуснати, и с метален привкус в устата. Гледа „Достойна цена“, „Пътеводна светлина“ и „Пирамида за 10 000 долара“ на телевизора, който Ашок пренася от всекидневната до нейната страна на леглото. Когато по обяд се довлича до кухнята да намаже на Гогол филия с желе и фъстъчено масло, миризмата от хладилника я блъсва в носа и тя е уверена, че вместо със зеленчуци

чекмеджето е пълно със смет, че месото гние по рафтовете. Понякога Гогол ляга до нея в голямата спалня, чете книжка с картинки или оцветява с пастели.

— Ще ставаш батко — казва му тя един ден. — Ще има кой да ти вика „Дада“. Кой като теб!

Друг път, щом чувства прилив на сили, кара Гогол да ѝ донесе фотоалбума и двамата гледат снимки на бабите и на дядовците, на чичовци, лели и братовчеди, за които той няма спомен, макар веднъж да е ходил в Калкута. Помага му да разучи четиристишии за деца от Тагор и кои божества обкръжават десетръката Дурга при пуджо: вляво Сарасвати с лебеда и Картик с пауна си, вдясно Ганеш с мишката и Лакшми с кукумявката. Всеки следобед Ашима ляга да спи, но преди да задреме, включва Канал 2 и заръчва на Гогол да гледа „Улица Сезам“ и „Електрическата компания“, за да поддържа научения в забавачницата английски.

Вечер Гогол и татко му сядат да вечерят самички; цяла седмица ядат пилето с кърпи и ориза, сготвени от баща му в неделя в двете очукани метални тенджери. Докато храната се топли, Ашок казва на Гогол да затвори вратата към спалнята, защото майка му не търпи миризмата. Малко е странно да гледа баща си да властва из кухнята, заел мястото на Ашима край печката. Като седнат на масата, все нещо не достига: разговорът между родителите му, звукът от телевизора в дневната, където вървят новините. Баща му вечеря, надвесил глава над чинията, прелиства последния брой на списание „Тайм“ и от време на време поглежда да види дали Гогол също се храни. Не забравя да смеси предварително пилето и ориза за Гогол, но не му го оформя на топчета, които да нареди по чинията като цифрите на циферблат, както ги прави майка му. Гогол е вече научен да яде самостоятелно с пръсти, без да изцапа с храна кожата на дланта си. Вече умее да изсмуква костния мозък от агнешкото, да вади костите на рибата. Ала не му се услажда, ако майка му не е край масата. Вечер след вечер все се надяват да излезе от спалнята, да седне между баща му и него и да изпълни въздуха с дъха на сарито и жилетката си. Омръзва му да яде всяка вечер едно и също и веднъж дискретно побутва встрани останалата храна. После започва да рисува с показалец в останалия по чинията сос. Играе си.

— Дояж си — казва баща му и вдига очи от списанието. — Не си играй тъй с храната.

— Наядох се, татко.

— Имаш още храна в чинията си.

— Не ми се яде.

Чинията на баща му е лъсната, пилешките кости оголени от хрущяла и сдъвкани на розова каша, дафиновият лист и пръчицата канела изглеждат нови-новенички. Ашок клати глава укорително и неумолимо. Всеки ден му се свива сърцето, като гледа как хората хвърлят недоядени сандвичи или ябълки, от които едва са отхапали.

— Довърши си вечерята, Гогол. На твоята възраст аз съм ял консерви.

Тъй като почва да повръща в мига, в който тръгне колата, през септември 1973 г. Ашима не може да придружи мъжа си за първия ден на Гогол в основното училище в града. Впрочем Гогол пристига чак за втората седмица на учебната година. Първата е изкарал в леглото също като майка си — неспокоен и без апетит, оплаквал се е от болки в стомаха и дори е повърнал в розовото пластмасово кошче. Не иска да ходи на училище. Не иска да облече новите дрешки, които майка му е купила от „Сиърс“ и е окачила до тоалетката, нито да носи кутията за обяд „Чарли Браун“, нито да се качва на жълтия училищен автобус, който спира на края на Пембъртън Роуд. За разлика от забавачката, училището е на няколко километра и от къщата, и от университета. На няколко пъти са го водили да му покажат постройката — ниска, дългнеста, тухлена сграда със съвсем плосък покрив и знаме, което плющи на върха на забит сред двора висок бял пилон.

Гогол има причини да не иска да ходи на училище. Казали са му, че там няма да се нарича Гогол, а ще се води с новото, истинско име, което родителите му са избрали най-сетне — тъкмо навреме, преди момчето да тръгне на училище. Името Никил е изкусно скачено със старото. Освен че е съвсем порядъчно бенгалско име и значи „цялостен, всеобхватен“, то доста прилича на „Николай“, първото име на руския Гогол. Името осенило Ашок, както гледал разсеяно гърбовете на книгите в библиотеката, и той хукнал към къщи да пита какво мисли Ашима. Отбелязал, че е относително лесно за изговор

въпреки риска американците да го скъсят до „Ник“, с тяхната мания да съкращават. Ашима уж не е против, но насаме си поплаква, мислейки за баба си, починала преди няколко месеца, за писмото ѝ с истинското име на Гогол, останало вечно да пърха някъде между Индия и Америка. Понякога още сънува как отваря плика, открит след толкова години в кутията им на Пембъртън Роуд, и открива, че листът е празен.

Само че Гогол не иска новото име. Не разбира защо да не може да си остане със старото.

— Защо трябва да ми викат така? — пита той с насълзени очи.

Друго щеше да бъде, ако и родителите му го наричаха Никил. Само че те обясняват, че новото име ще го използват само учителите и съучениците му. Бои се да бъде Никил. Някой, когото не познава. Комуто е непознат. Родителите му го утешават, че и те имат по две имена, също както и всичките им бенгалски приятели тук, всичките им роднини в Калкута. Това е то да си голям, това е то да си бенгалец. Пишат му го на листче хартия и го карат да го препише десет пъти.

— Не се притеснявай — добавя баща му. — За мен и за майка ти винаги ще си Гогол.

В училище ги посреща секретарката мисис Макнаб, която дава на Ашок да попълни регистрационния формуляр. Той вади копие от акта за раждане и картоната с ваксините и мисис Макнаб ги прибира в една папка с формуляра.

— Насам — казва тя и ги повежда към директорския кабинет. „Кандейси Лapidъс“, гласи табелката на вратата.

Мисис Лapidъс уверява Ашок, че пропуснатата първа седмица няма да бъде проблем, че нещата тепърва ще се уреждат. Мисис Лapidъс е стройна висока жена с къса, руса до бяло коса. Носи сини седефени сенки и лимоненожълто костюмче. Подава ръка на Ашок и му казва, че в училището вече има две индийски дечица, Джаядев Моди от трети клас и Рекха Саксена от пети. Семейство Гангули не ги ли познават? Не, отговаря Ашок. Мисис Лapidъс поглежда към формуляра и се усмихва на момчето, което стои вкопчено в ръката на баща си. Гогол е облечен в бледосин панталон, червено-бели гуменки и раирана блуза по врата.

— Добре дошъл в училище, Никил. Аз съм директорката мисис Лapidъс.

Гогол забива очи в гуменките си. Директорката произнася новото име по-иначе от родителите му, втората сричка повлечена, като „кийл“.

Тя се навежда, изравнява лицето си с неговото и протяга ръка към рамото му.

— Можеш ли да ми кажеш на колко години си, Никил?

Когато повтаря въпроса, който пак остава без отговор, мисис Лapidъс пита:

— Мистър Гангули, Никил разбира ли английски?

— Естествено, че разбира — отвърща Ашок. — Синът ми е напълно двуезичен.

За да докаже, че Гогол разбира, Ашок прави нещо нечувано досега: заговаря сина си на английски, внимателно и с акцент.

— Давай, Гогол — потупва го той по главата. — Кажи на мисис Лapidъс на колко години си.

— Какво беше това? — пита мисис Лapidъс.

— Кое по-точно, госпожо?

— Как се обърнахте към детето? Беше нещо с „Г“.

— А, това ли, така го наричаме само вкъщи. Но истинското му име трябва да бъде — е — той поклаща решително глава — Никил.

Мисис Лapidъс смръщва вежди.

— Боя се, че не разбирам. Истинско име ли?

— Да.

Мисис Лapidъс разглежда формуляра за регистрация. Не ѝ се е налагало да решава подобен проблем с другите две индийчета. Отваря папката, разглежда акта за раждане и картоната с ваксините.

— Май има някаква грешка, мистър Гангули. Според тези документи официалното име на сина ви е Гогол.

— Точно така. Но позволете ми да ви обясня...

— ... че искате да го наричаме Никил.

— Точно така.

Мисис Лapidъс кимва.

— И защо?

— Така искаме.

— Не съм сигурна, че ви разбирам, мистър Гангули. Може би Никил е презиме? Или прякор? Много от децата тук имат прякори. В този формуляр има графа...

— Не, не, не е презиме — казва Ашок. Започва да губи търпение.
— Няма презиме. Няма прякор. Истинското име на сина ми, училищното му име е Никил.

Мисис Лапидъс стисва устни и се усмихва.

— Но той явно не реагира на него.

— Моля ви, мисис Лапидъс — казва Ашок. — Често се случва детето да се обърка в началото. Дайте му малко време. Уверявам ви, че ще свикне.

Навежда се и този път на бенгалски, спокойно и тихо, моли Гогол да отговаря, когато мисис Лапидъс му зададе въпрос.

— Не се плаши, Гогол — казва той и повдига с пръст брадичката на сина си. — Сега си голямо момче. Няма да плачеш.

Мисис Лапидъс не разбира нито дума, ала слуша внимателно и пак чува същото име. Гогол. Леко, с молив, тя го записва във формуляра за регистрация.

Ашок подава на сина си кутията с обяда и едно яке в случай че застуди. Благодарни на мисис Лапидъс.

— Бъди добро момче, Никил — казва той на английски. Двоуми се за миг и си тръгва.

Щом остават сами, мисис Лапидъс пита:

— Радваш ли се, че ставаш ученик, Гогол?

— Мама и татко искат да имам друго име в училище.

— Ами ти, Гогол? Ти искаш ли новото име?

Детето мълчи, после клати глава.

— Това „Не“ ли значи?

Гогол кимва.

— Аха.

— Значи решено. Можеш ли да напишеш името си на това листче?

Гогол взема молив, стиска го здраво и рисува буквите на единствената дума, която умее да пише по памет, само дето от нерви „L“-то излиза наопаки.

— Какъв красив почерк — похвалва го мисис Лапидъс. Скъсва стария формуляр и нарежда на мисис Макнаб да напечата нов. После

повежда момчето за ръка по застлания с килим коридор с боядисани циментови стени. Отваря една врата и представя Гогол на учителката му мис Аткинс — с коса на две плитки, гащеризон и сабо. В класната стая заварва плетеница от прякори: Андрю е Анди, Александра — Санди, Уилям — Били, Елизабет — Лизи. Нищо общо с училището, което познават Ашок и Ашима: писалки, излъскани черни обувки, сериозни имена, „госпожо“ и „господине“ от най-крехка възраст. Тук единственият официален ритуал е вричането във вярогност към американското знаме, преди да започнат занятията. После през целия ден си седят около общата кръгла масичка, пият пунш, ядат сладки и подремват на пръснатите по пода оранжеви възглавнички. Първата вечер детето се връща с писмо до родителите си от мисис Лапидъс, сгънато и окачено с връвчица на врата му, в което се казва, че в училище ще наричат сина им Гогол — той така предпочитал. Ами нашите предпочитания, чудят се Ашок и Ашима и клатят глави. Ала тъй като и на двамата им е неловко да настояват, налага се да се примирят.

Така Гогол почва да се образова. Пише галеното си име върху листовце грапава бледожълта хартия, ведно с главните и малките букви от азбуката. Учи се да събира и изважда, да изписва по някоя дума. На кориците на читанките оставя името си за поколенията, изписано под ред други с молив втори номер. В час по рисуване — най-любимия му предмет — името му е изчегъртано с кламер по дъната на глинени чашки и купички. Лепи сурова юфка върху картон и поставя подписа си с дебели мазки върху картините си. Ден след ден носи творбите си на Ашима, а тя гордо ги слага на вратата на хладилника. „Гогол Г.“, гласи подписът в долния десен ъгъл, сякаш иначе ще го сбъркат с някой друг Гогол в училище.

През май се ражда сестра му. Този път всичко става набързо. Една съботна сутрин слушат касети с бенгалски песни и се готвят да идат на разпродажба в квартала. Гогол тъкмо закусва замразени гофрети и се ядосва, че музиката му пречи да чува звука на анимационното филмче по телевизията, когато на майка му й изтичат водите. Баща му спира касетата и се обажда на съпрузите Нанди, които вече живеят на дваисет минути от тях и си имат момченце. После

звъни на съседката мисис Мъртън, предложила да погледа Гогол, докато Нанди пристигнат. Макар и подготвен какво има да става, когато мисис Мъртън пристига с гергефа си, Гогол се чувства отритнат и вече не му е до филмчета. Стои пред прага, гледа как баща му настанява майка му в колата, после им маха за сбогом. За да минава времето, рисува себе си, новото бебе и родителите си, наредени пред къщата. Не забравя да сложи точка върху челото на майка си, очила на носа на баща си, уличен стълб до пътеката към вратата.

— Направо едно към едно — наднича мисис Мъртън през рамото му.

Същата вечер Мая Нанди (която Гогол нарича Мая Маши, все едно е сестра на майка му, негова собствена леля) притопля донесената от нея вечеря и тъкмо тогава баща му се обажда да каже, че бебето се е родило. На другия ден Гогол вижда майка си да седи в леглото, с пластмасова гривна на китката и без твърдия кръгъл корем. През един голям стъклен прозорец вижда сестра си да спи в малко стъклено легълце, единственото бебе в родилното с такава гъста черна коса. Представят го на акушерките. Изпива сока и изяжда пудинга от подноса на майка си. После смутено ѝ дава нарисуваната картинка. Под човешките фигури е изписал своето собствено име, „Ма“ и „Баба“. Само под бебето нищо не пише.

— Не знаех как ще се казва — обяснява Гогол и научава веднага.

Този път Ашок и Ашима са се подготвили. Имат си имена за момче и момиче. Научили са си урока. Разбрали са, че училищата в Америка могат да пренебрегнат заръките на родителите и да запишат детето с галеното му име. Единственият начин да избегнеш подобно объркване, решили са те, е да минеш без галено име, както вече са сторили много техни бенгалски приятели. Дъщеря им ще се казва еднакво и навън, и на галено: Сонали, „златната“.

Два дни по-късно, на връщане от училище, Гогол намира майка си вкъщи с хавлия за баня наместо сари и за пръв път вижда сестра си будна. Облечена е в розови ританки, които скриват ръчичките и крачетата, а край кръглото ѝ като месечинка лице е завързана розова шапчица. Татко му също е вкъщи. Двамата слагат Гогол да седне в дневната на канапето, поставят Сонали в скута му и му казват да я държи до гърдите си и да придържа вратлето ѝ, докато баща му ги

снима с новия 35-милиметров „Никон“. Блендата щраква меко на няколко пъти; стаята е окъпана в щедра следобедна светлина.

— Здравсти, Сонали — поздравява я той, седнал сковано, забил поглед първо в лицето ѝ, после към обектива.

„Сонали“ е името в акта за раждане, което ще носи цял живот за пред хората, но у дома скоро почват да я наричат „Сону“, после „Сона“, накрая „Соня“. „Соня“ я прави гражданка на света. Хем е руско като на брат ѝ, хем го има и в Европа, и в Южна Америка. След време така ще се казва италианската съпруга на индийския премиер. В началото Гогол е разочарован, че не може да си играе с нея, че тя само спи, цапа пеленките и плаче. С времето обаче сестричката почва да му отвръща, да се смее, когато ѝ гъделичка коремчето, побутва я в скърцащата люлка или подава нос иззад ръба на креватчето. Помага на майка си да я къпе, носи хавлията и шампоана. Забавлява я на задната седалка в колата, когато в събота вечер отиват на гости у приятели на родителите му. Междувременно всички бенгалци от Кеймбридж са заживели на места като Дедъм, Фремингъм, Лексингтън или Уинчестър, в къщи със задни дворове и алеи за паркиране. Толкова много бенгалци познават, че нямат една свободна събота, тъй че детският спомен на Гогол за събота вечер ще се състои от следната вечно повтаряща се сцена: трийсетина души са се събрали в тристайна къщичка с дворче. Децата гледат телевизия или играят в мазето, родителите хапват и разговарят на бенгалски, който децата им не говорят помежду си. Ще си спомня рядкото къри в картонена чиния, понякога пица или китайска храна, поръчани специално за децата. На Сонината оризова церемония са поканени толкова гости, че Ашок наема помещение в университета — двайсет сгъваеми маси и огромна печка. За разлика от послушния си батко седеммесечната Соня отказва каквато и да било храна. Играе си с буцата пръст, изкопана от двора, и заплашва да пъкне доларовата банкнота в устата си.

— Това дете — отбелязва някой от гостите — вече е истинско американче.

Докато в живота им в Ню Ингланд навлизат все нови бенгалски приятели, хората в стария, прежен живот — тия, дето познават Ашок и Ашима като Мону и Миту — постепенно редят. Още близки умират,

телефонът звъни посред нощ или идват писма с вест, че лели и чичовци вече не са между живите. Новините за нечия смърт никога не се губят в пощата като другите им писма. Кой знае как, лошите вести винаги съумяват да бъдат предадени при все белия шум и телефонния екот. За десет години в чужбина и двамата осиротяват; родителите на Ашок умират от рак, майката на Ашима — от болест на бъбреците. Рано сутрин траурните вести будят Гогол и Соня, през тънките стени на спалнята се разнася плач. Те пристъпват към стаята на родителите си — неразбиращи и смутени при вида на сълзите им, инстинктивно натъжени. В някои отношения Ашок и Ашима водят живота на съвсем престарели хора, чиито познати и близки са вече изгубени, а те са надживели всички и намират утеха единствено в спомена. Дори живите им роднини изглеждат някак си мъртви: нали все не могат да ги видят и пипнат. Гласовете по телефона, понякога носещи вести за сватби и рождества, карат кожата им да настръхва. Как е възможно да са между живите, че и да говорят? Още по-странно е, като ги виждат, по веднъж на пет-шест години — няколкото седмици в Калкута минават като насън. Щом се върнат на Пембъртън Роуд в скромната къща, която сега им се струва гигантска — нищо не им напомня за тях; току-що са видели стотина роднини, а все пак се чувстват единствените Гангули в света. Тези, с които са израснали, няма да видят новия им живот, това поне знаят със сигурност. Няма да вдъхнат въздуха на влажното утро в Ню Ингленд, няма да видят дима над съседския покрив, нито да зъзнат в колата, докато чакат стъклото да се размрази и двигателят да загрее.

И все пак за някое външно око семейство Гангули са досущ като съседите си — въпреки името върху пощенската кутия и доставяните там „Задгранична Индия“ и „Сангбад Бихитра“. Гаражът им, като всеки друг, съдържа лопати, ножици за подрязване и шейна. Купуват си барбекю, за да пекат лете пиле тандури на верандата. Всяка стъпка, и най-малката придобивка бива разисквана и съгласувана с бенгалските им приятели. Има ли разлика между пластмасовото гребло и металното? Кое е по-добре да си вземат, жива елха или изкуствена? Научават се да пекат пуйка за Деня на благодарността (макар и натъркана с лют пипер, чесън и ким, да окачват венец на вратата си през декември), да връзват вълнено шалче на снежни човеци, да боядисват варени яйца в розово и лилаво по Великден и да ги крият из

къщата. Заради Гогол и Соня празнуват все по-тържествено Рождество Христовото — събитие, което децата очакват много по-нетърпеливо от честването на Дурга и Сарасвати. За ритуала пуджо — за удобство насрочван в две съботи през годината — Гогол и Соня биват замъквани в превзета от бенгалци гимназия или зала на „Рицари на Колумб“, където ги карат да обсипват с листенца от невен картонена фигура на богинята и да ядат блудкавата безмесна храна. Къде ще се мери с тукашното Рождество, когато провесват чорапчета на камината, редят мляко и сладки за Дядо Коледа, получават купища подаръци и не трябва да учат.

И не само в това отношение се предават Ашок и Ашима. Макар тя да упорства да носи сари и сандали от „Бата“, Ашок, цял живот свикнал да си шие костюми и ризи, почва да си купува готови. Сменя писалките с химикалки, бръсначите „Уилкинсън“ и четката си от четина на глиган със самобръсначките „Бик“ от по шест броя в пакетче. Макар да е редовен професор, вече не носи сако с вратовръзка на работа. И понеже часовници има на всяка крачка — на нощното шкафче, над печката, докато си прави чай, в колата, с която отива на работа, и на стената срещу бюрото му — неговият „Фавр Лъоба“ е изоставен в чекмеджето с чорапите. В магазина оставят Гогол да слага в количката продукти, които сами не ядат, но позволяват на него и Соня: парчета сирене, опаковани поотделно, риба тон, майонеза, хотдог. За училищните обеди купуват на Гогол нарязани колбаси и сутрин Ашима му прави сандвичи с печено телешко или шунка. По негово настояване веднъж седмично скланя да го поглези с вечеря по американски — печено пиле или кюфтета от агнешка кайма.

Все пак правят каквото могат. Задължително водят децата до Кеймбридж, когато в „Орсън Уелс“ се играе трилогията „Апу“, когато в Мемориъл Хол танцуват катакали или свирят на цитра. Когато Гогол минава в трети клас, всяка втора събота го пращат на уроци по бенгалски език и култура в дома на техен приятел. Защото, щом затворят очи, неизменно се стряскат колко американски звучат децата им, как изкусно боравят с езика, който още обърква големите, при това с акценти, на които са свикнали да не вярват. В часа по бенгалски Гогол се учи да чете и да пише азбуката на прадедите си, която започва из дън гърлото с неаспирирано „К“, шества тържествено по небцето и свършва с убягващи гласни, потрепващи чак вън, пред устните. Учи се

да изписва букви, увиснали под чертата, и след време успява да сглоби името си от тези изящни контури. Четат на английски за Бенгалския ренесанс и за революционните подвизи на Субхас Чандра Босе. Децата в групата учат без интерес, предпочитат да ходят на софтбоул или на балет. Гогол мрази бенгалския, заради който пропуска всяка втора сбирка на кръжока по графика, в който са го записали по препоръка на учителя по рисуване. Провежда се на последния етаж на градската библиотека; при хубаво време ги водят на разходка из старата част на града, заедно с моливите и скицниците, и ги карат да нарисуват една или друга фасада. В час по бенгалски четат от донесените им от Калкута ръчно подшити букварчета, съставени за петгодишни деца и напечатани — няма как да не види — върху нещо подобно на нагънатата тоалетна хартия, която използват в училище.

Като малък Гогол не се стеснява от името си. Разпознава букви от него по пътните знаци: „GO LEFT“, „GO RIGHT“, „GO SLOW“. За рождените дни майка му поръчва торта, на чиято глазура с ярко захарно синьо е изписано „Гогол“. Струва му се напълно нормално. Не се притеснява, че никога не го открива по значки, ключодържатели или магнитчета за хладилник. Казали са му, че е кръстен на прочут руски писател, роден преди век — век и нещо. Че името му — а значи и неговото — е известно по цял свят и ще се помни вечно. Един ден баща му го води в университетската библиотека да му покаже (на висок за ръста му рафт) цял ред книги на Гогол. После отваря една наслуки, но шрифтът е много по-дребен от този в поредицата „Хлапачите Харди“, която синът му харесва.

— След две-три години — заявява бащата — вече ще можеш да ги четеш.

Макар заместващите учители винаги да поспират неловко, щом стигнат до неговото име в списъка, тъй че Гогол се вижда принуден да се обади, преди да са го извикали, титулярите са наясно, че не бива да правят това. След една-две години децата спират да го закачат, да му викат „Галош“ или „Гага“. В програмите за коледните пиески родителите са свикнали да виждат името му в актьорския състав. „Гогол е изключителен ученик, любознателен и прилежен“, пишат всяка година учителите в отчетите си. „Давай, Гогол“, крещят

съучениците му през златните есенни дни, докато момчето играе бейзбол.

Що се отнася до презимето Гангули, до десетата си година е ходил в Калкута още три пъти (двата пъти през лятото и един път за Дурга пуджо), тъй че още си спомня фамилното име, тържествено гравирано над варосаната фасада на татковата му къща. Помни с какво удивление бе видял шестте страници в указателя на Калкута, пълни с наредени в три колонки „Гангули“. Искаше да си ги откъсне за спомен, но един от братовчедите му се беше изсмял. Когато се качваха на такси, баща му сочеше името тук и там: по витрините на сладкарници, книжарници и оптически магазини. Беше казал на Гогол, че „Гангули“ е останало от британците, които не можели да произнесат истинското му презиме, Гангопадхяй.

Когато се връщат на Пембъртън Роуд, момчето помага на баща си да залепи купените на парче златни букви от железарския магазин, за да изпишат „Гангули“ на пощенската кутия. Една сутрин, в деня след Все Светии, на път за училище Гогол открива, че името им е съкратено на „Ганг“, а към него с молив е дописано „рена“. Ушите му пламват и той хуква към къщи отворен и уверен в обидата, която ще изпита баща му. Макар че и той носи тази фамилия, нещичко му подсказва, че се гаврят по-скоро с родителите му, отколкото с него и Соня. Вече усеща как касиерите в магазина се подсмиват, като чуят акцента им, а продавачите предпочитат да се обърнат към него, като че ли родителите му са неспособни или пък глухи. Но баща му не се впечатлява от подобни моменти, също както не се разстройва от пощенската кутия.

— Някакви деца са немирствали — махва той и приключва въпроса, а същата вечер минава през железарията, за да набави отново буквите.

После един ден открива, че името му не е като другите. Единайсетгодишен, ученик в шести клас, Гогол бива заведен на екскурзия с историческа цел. С училищния автобус тръгват два класа, двама учители и още двама наставници. Пресичат града и излизат на магистралата. Навън е студен, живописен ноември; небето е синьо и чисто, дърветата сипят яркожълти листа, които покриват земята. Децата пищят, пеят и пият сок от увити във фолио кутии. Първо ги водят да видят текстилна фабрика в Роуд Айланд. Втората спирка е

небоядисана дървена къщичка с малки прозорчета, кацнала сред обширен парцел. Вътре, след като свикват с мъждивата светлина, са приканени да позяпат мастилницата върху бюрото, опушената камина, коритото и тясното, късо легло. Казват им, че тук е живял поет. Всички мебели са отделени с въже по средата на стаята, а табелки напомнят да не пипат нищо. Таванът е толкова нисък, че учителите навеждат глави, като минават от една тъмна стая в друга. Разглеждат кухнята с чугунената печка и каменния умивалник и се редят да видят външната тоалетна. Децата пицят от погнуса при вида на желязната тенджерка под седалката на един дървен стол. В магазинчето за сувенири Гогол си взема една картичка с къщата и една химикалка във формата на перо.

Последната спирка от екскурзията, недалеч от къщичката на поета, е гробището, където той почива. Няколко минути обикалят от плоча на плоча — една тъничка, друга дебела, трета килната сякаш от вятъра. Плочите са квадратни, заоблени, черни и сиви; по-често съвсем обикновени, отколкото лъскави, обрасли в плесен и мъх. Много надписи са се изтрили. Намират надгробния камък с името на поета.

— Съберете се — казват учителите. — Ще ви поставим задача.

Всяко дете получава няколко листа хартия и дебели пастели с обелени етикетчета. Гогол неволно потръпва. За пръв път стъпва на гробище, само от време на време го е мярвал през прозореца на колата. До техния град има голямо гробище; веднъж, наред задръстване, бяха зърнали отдалеч погребение; оттогава, щом минат оттам, майка му все ги кара да извържат очи.

За негова изненада не ги карат да нарисуват плочите, а да ги търкат през хартията. Един от учителите прикляка, държи листа с една ръка и им показва как точно се прави. Децата се пръсват сред алеите с мъртъвци, крачат сред листата и търсят собствените си имена. Някои триумфират, открили роднини в гробовете. „Смит!“, викат те. „Колинс!“ „Уд!“ Гогол е достатъчно голям, за да знае, че няма да намери „Гангули“. Достатъчно голям е, за да знае, че няма да бъде погребан, а изгорен, че тялото му няма да легне в късче земя, нито името му ще седи издълбано върху плоча. В Калкута е виждал — от таксите и веднъж от покрива на дядовата си къща — как телата на мъртвите се носят из улиците на раменете на техните близки, украсени с цветя и увити в чаршафи.

Отива до тънка, потъмняла плоча с приятна форма — заоблена горе и завършваща с кръст. Коленичи в тревата, поставя хартията и започва да търка полека с широката страна на пастела. Слънцето вече се скрива и пръстите му са сковани от студ. Учителите и наставниците седят на земята с прострени крака, облегнали гръб на плочите, а дъхът на ментоловите им цигари се носи из въздуха. Отначало сред грапавата, безформена пелена ултрамарин не се разпознава нищо. А после внезапно пастелът среща лекичка съпротива и една след друга буквите никнат магически по хартията: Абиджа Крейвън, 1701–1745. Гогол не познава нито един Абиджа, също както — осъзнава сега — не познава и нито един Гогол. Чуди се как ли се произнася и дали е на мъж или на жена. Отива до друга надгробна плоча, висока по-малко от стъпка, и притиска към нея хартията. Надписът ѝ гласи „Ангуиш Мадър, дете“. Гогол потръпва, представя си как в земята лежат кости, не по-големи от неговите. Други деца, отегчени от задачата, почват да се гонят между надгробните камъни, бутат се, дразнят се, правят балони от дъвка. Ала Гогол върви от гроб на гроб с пастел и хартия в ръка да съживява име след име. Перегрин Уотън, умрял през 1699 г. Езекил и Юрая Локуд, братя, почивайте в мир. Тези имена му допадат, причудливи и ярки.

— Днес такива имена не се срещат често — отбелязва един от наставниците, зърнал пътьом листата му. — Както впрочем и твоето.

Досега не се е замислял, че с времето имената умират, че изчезват също като хората. По обратния път към училище повечето деца смачкват натривките си, замерят се с тях или ги изоставят под тъмнозелените седалки. Гогол обаче мълчи, сгънал прилежно натривките като пергамент в скута си.

Вкъщи майка му е потресена. Що за екскурзия е това? Не стига, дето червосват устните на мъртвите и ги заравят в общити с коприна сандъци. Само в Америка (все по-често прибегва към тази фраза), само в Америка водят децата по гробища в името на изкуството. В Калкута погребалните клади са най-забраненото място, обяснява тя, и макар всячески да ги пъди, и макар да е била не там, а тук, още вижда пламъците, обгърнали родителите ѝ.

— Смъртта не е занимавка — продължава тя, повишавайки неувверено тон, — не е място да се рисуват картини.

Отказва да изложи натривките в кухнята редом с другите му творения, рисунките с въглен и колажите от списания, прерисувания от енциклопедията елински храм и пастелната скица на фасадата на библиотеката, получила първа награда в спонсорирания от управителния ѝ съвет конкурс. Никога досега не е отхвърляла творба на сина си. Вината, която изпитва при вида на увесения му нос, се разсейва от здравия разум. Как ще готви вечеря за мъжа и децата си, ако в кухнята ще висят имена на умрели?

Ала Гогол държи на тях. По причини, които не може да обясни, пък и сам не разбира особено, тези древни пуритански души, тези първи емигранти в Америка с техните немислими, плесенявали имена го вълнуват дотам, че въпреки отвращението на майка си той отказва да изхвърли натривките. Свива ги на руло и ги качва в стаята си, зад скрина, където майка му никога не би надникнала, и където ще останат — позабравени, но запазени — да прашасват с години.

4

1982 Г.

Четиринайсетият рожден ден на Гогол. Както и другите важни моменти в живота му, добър повод за майка му и баща му да устроят вечеря за бенгалските си познати. Собствените му приятели от училище са поканени предния ден — доста вяла програма, баща му купува попътно няколко пици, гледат заедно баскетбол по телевизията, после играят пинг-понг в сутерена. За пръв път в живота си е отказал глазираната торта, кутията сладолед „Арлекин“, кифлите с кренвирш, балоните и гирляндите по стените. Другото празненство, бенгалското, се провежда в най-близката до рождената дата събота. Както винаги майка му готви дни наред, тъпче в хладилника увити във фолио съдове. Гледа да не забрави любимите му ястия: агнешко къри с много картофи, лучи, гъст чана дал с напоени кафяви стафиди, ананасово чътни и сандеши, оформени от пожълтено с шафран сирене рикота. Всичко това не я стресира така, както задачата да нахрани няколко американчета, половината от които все се оказват алергични към мляко, а пък другите не докосват кората на хляба.

Близо четирийсет гости се стичат от три щата. Жените пристигат в сарита, далеч по-ослепителни от ризите с къс ръкав и панталоните на съпрузите им. Група мъже сядат в кръг на пода и веднага започват игра на покер. Това са неговите „маши“ и „мешо“, почетните му лели и чичовци. Всички водят децата си; тези хора не вярват в детегледачките. Както обикновено, Гогол е най-големият в групата. Твърде голям да играе на криеница с осемгодишната Соня и нейните щърбави приятелки, с вързани на опашка коси, ала не чак дотам, че да седне в дневната да обсъжда икономиката на Рейгън с баща си и другите чичовци или да поклоукарства с майка си и жените в трапезарията. Най-близка до възрастта му се оказва една Мошуми, чието семейство се е преселило скоро от Англия и чиято тринайсетгодишнина е чествана скоро по същия начин. Само дето Мошуми и Гогол нямат какво да си кажат. Мошуми седи на пода със скръстени крака. Носи

очила с кафеникави пластмасови рамки и пухкава лента на точки, която придържа назад гъстата ѝ, дълга до брадичката коса. В скута ѝ лежи зелена платнена чанта с розова закопчалка и дървени дръжки; от време на време Мошуми бърка вътре, вади балсамче и маже устните си. Чете доста опърпано томче с меки корици на „Гордост и предразсъдъци“, докато другите — заедно с Гогол гледат „Лодката на любовта“ или „Остров Фантазия“, седнали на леглото на родителите му. От време на време някое от децата кара Мошуми да каже нещо, безразлично какво, с британския си акцент. Соня я пита дали е виждала принцеса Даяна по улиците.

— Аз презирам американската телевизия — обявява накрая Мошуми за всеобщо удоволствие и се мести в коридора, за да продължи да чете.

Подаръците се отварят, като си тръгнат гостите. Гогол получава няколко речника, няколко калкулатора, няколко комплекта молив и писалка на „Крос“, няколко грозни пуловера. Ашок и Ашима му дават фотоапарат „Полароид“, нов скицник, цветни моливи, поисканата от него механична писалка и двайсет долара, които да похарчи както пожелае. Върху скъсан от собствения му скицник лист Соня му е направила картичка, на която с „Магически маркери“ е изписала: „ЧРД, Гол-гол!“ — името, с което упорито нарича батко си. Майка му отделя каквото той не харесва — тоест, кажи-речи, всичко, — за да го подари на братовчедите му при следващото гостуване в Индия. По-късно същата вечер Гогол остава сам в стаята си, слуша третата страна на „Белия албум“ на захвърления грамофон на родителите си. Плочите са подарък от американския му рожден ден, от приятел в училище. Роден малко преди групата да се разпадне, Гогол е луд почитател на Джон, Пол, Джордж и Ринго. През последните години е събрал почти всичките им албуми, а на корковата дъска на вратата не виси нищо друго, освен некролога на Ленън, вече жълт и опърпан, изрязан от „Бостън Глоуб“. Скръстил крака на пода, той седи сгърбен над текстовете, когато на вратата се чука.

— Влизай — виква рожденикът; вероятно е Соня, дошла по пижама да пита може ли да заеме кубчето му на Рубик или топчето „Меджик 8“.

На вратата обаче стои по чорапи баща му; малкото му коремче издува бежовия пуловер, мустаците леко сивеят. Още по-странен е

фактът, че в ръцете му има подарък. Никога не му е носил нещо различно от купеното от майка му; тази година обаче (казва татко му и минава през стаята, за да седне до него) има нещо специално. Подаръкът е увит в хартия на червени, зелени и златни райета, останала от предишната Коледа и несръчно слепена с тиксо. Очевидно е книга — с твърди корици, дебела, опакована собственоръчно. Гогол сваля полека хартията, но скочът все пак обелва корицата. „Повести на Николай Гогол“, прочита момчето. Вътре цената е кльцната диагонално.

— Поръчах я от книжарницата специално за теб — казва баща му, мъчи се да надвика музиката. — В наши дни твърди корици току-тъй не се намират. Британско издание, много малък тираж. Четири месеца минаха, докато пристигне. Надявам се да ти хареса.

Гогол се пресяга към стереото да намали малко звука. Би предпочел „Пътеводител на галактическия стопаджия“ или дори нов екземпляр на „Хобит“, с който да замени изгубения миналото лято в Калкута — забравен на покрива в Алипор и отмъкнат от свраки. Въпреки редките подкани на татко си досега не е прочел нито ред от Гогол, нито въпреки от кой да е руски писател. Все още не знае защо всъщност е кръстен така, не е чувал за катастрофата, която за малко не убива Ашок. Мисли, че баща му накуцва заради футболна травма от юношеството си. Знае само половината истина за Гогол; тоест че баща му е негов фен.

— Благодаря, Баба — казва той; ще му се да си дочете текстовете на песните. Напоследък го примързвява, обръща се към родителите си на английски, макар те все така да му говорят бенгалски. От време на време се мотае из къщи по маратонки. На вечеря понякога ползва вилица.

Само че баща му не си тръгва, а го гледа с очакване, стиснал ръце зад гърба си, тъй че Гогол прелиства подаръка. Отпред, на погладка хартия, има рисунка на автора с кадифено сако, вратовръзка и колосана риза. Лицето му е лисиче: малки, тъмни очички, тънък спретнат мустак и огромен заострен нос. Тъмни кичури слизат стръмно по челото и прилепват от двете страни на главата, а на дългите тесни устни грее смущаваща, смътно надменна усмивка. Гогол Гангули с облекчение забелязва пълната липса на всякаква прилика. Вярно, носът му е дълъг, но не чак дотам, косата тъмна, но не толкова,

кожата бледа, но не съвсем. Пък и прическата му е съвършено различна — гъсти бийтълсови кичури, които покриват веждите му. Гогол Гангули носи фланела с логото на Харвард и сиви кадифени джинси „Ливайс“. Вратовръзка е слагал един път в живота си, за бар мицва на един свой приятел. Не, отсъжда уверено той, няма никаква прилика.

Защото междувременно е започнал да мрази да го разпитват за името му, мрази вечните обяснения. Мрази да повтаря на хората, че не значи нищо „на индийски“. Мрази табелката с името върху пуловера си на училищни празници. Дори мрази да се подписва под творбите си в час по рисуване. Яд го е, че това име е хем абсурдно, хем рядко, че въобще не се връзва с него, че не е нито индийско, нито американско, ами — представете си — руско. Яд го е, че трябва да си остане с това галено име ден след ден, секунда след секунда. Мрази да го вижда изписано на кафявия плик от списание „Нашънъл Джогеографик“ (абонаментът му е подарък за предишния рожден ден) или в списъка на отличниците, публикуван в градския вестник. Понякога името му — уж безформено и безтегловно — успява да го раздразни физически като дращецо етикетче на риза, която не може да сваля. Понякога му се ще да го скрие, да го съкрати някак, също както другият индиец в училище, Джаядев, се е прекръстил на Джей. Само че „Гогол“, късо и лесно за помнене, не се поддава на подобни мутации. Други момчета на същата възраст вече са почнали да ухажват момичета, да ги канят на кино или на пицария, ала той не се вижда да каже „Здрасти, Гогол е“ в такива романтични моменти. Изобщо не си се представя.

От малкото чуто за руската проза не може да се начуди, че родителите му са избрали най-чудатото име. „Лев“ или „Антон“ се понасят. „Александър“, съкратено на „Алекс“, е далеч по-добре. Ала „Гогол“ звучи тъй абсурдно, без достойнство, някак си несериозно. Най-много го удивява колко нелепо е всичко това. Неведнъж се е изкушавал да каже, че Гогол е любимият автор на баща му, не на него самия. От друга страна, никой не му е виновен. Можеше да се казва — поне в училище — Никил. Онзи ден в първи клас, който дори не си спомня, можеше да преобърне всичко. Можеше да е Гогол само през половината време. Също както родителите си, като идат в Калкута, можеше да си има алтернативна персона, втора личност. „Опитахме се — обясняват родителите му на приятели и роднини, когато ги питат

защо синът им си няма официално име, — ама той реагираше само на «Гогол». От училището настояха. — И добавяха: — Живеем в страна, където дори президентът се казва Джими. Наистина нищо не можехме да направим.“

— Още веднъж благодаря — повтаря Гогол сега на баща си. После хлопва корицата и премята крака през ръба на леглото, за да вдигне подаръка на лавицата. Но баща му използва момента да приседне до него. За миг слага ръка върху рамото на сина си. През последните месеци момчето се е източило почти колкото него. Детската пухкавина е изчезнала от лицето му. Гласът му е станал дълбок, дори леко задрезгавява. Изведнъж се замисля, че синът му навярно носи същия номер обувки. На светлината на нощната лампа Ашок забелязва, че по горната устна на момчето е плъпнал мър. Адамовата ябълка вече издува шията му. Бледите му ръце, същите като на Ашима, са дълги и тънки. Ашок се диви колко много синът му прилича на него на същата възраст. Само дето никакви снимки не документират собственото му детство; визуални свидетелства не съществуват преди задграничния му паспорт и излизането от Индия. На нощното шкафче Ашок забелязва флакон дезодорант, лосион срещу акне. Вдига книгата, която лежи между двамата на леглото, прокарва закрилнически ръка по корицата.

— Позволих си да я прочета пръв. От години не съм чел тези повести. Надявам се, че не възражаваш.

— Естествено — казва момчето.

— Усещам особена връзка с Гогол — продължава Ашок, — повече, отколкото с всеки друг писател. Можеш ли да познаеш защо?

— Харесваш стила му.

— И не само това. Той е прекарал по-голямата част от съзнателния си живот далеч от родината. Като мен.

Гогол кимва.

— Разбирам.

— Има и друга причина. — Музиката спира, настъпва мълчание. Ала Гогол обръща плочата и усилва звука на „Революшън 1“.

— Каква? — пита Гогол малко нетърпеливо.

Ашок се озърта из стаята. Забелязва некролога на Ленън на корковата дъска, после вижда купената преди месец за Гогол касета с класическа индийска музика да седи неразопакована. Вижда купчината

честитки, пръснати по килима, и си спомня горещия августовски ден преди четиринайсет години, когато за пръв път бе прегърнал сина си. Оттогава насам, откакто бе станал баща, споменът за катастрофата бе започнал да избледнява, да се отдалечава с годините. Вече не е надвиснал над живота му, не го помрачава внезапно както някога. Вече е здраво свързан с отдавна отминало време, с едно място далеч от Пембъртън Роуд. Днес, на рождения ден на сина му, трябва да се празнува животът, а не на косъм избегнатата смърт. Тъй че за момента Ашок решава да премълчи обясненията.

— Няма друга причина. Лека нощ — казва той на сина си и става. На вратата поспира и се обръща. — Знаеш ли какво е казал навремето Достоевски?

Момчето поклаща глава.

— „Всички сме произлезли от шинела на Гогол.“

— И какво значи това?

— Някой ден ще го разбереш. Бъди жив и здрав.

Гогол става и затваря вратата зад баща си, който има дразнещия навик винаги да я оставя притворена. За по-сигурно завърта топката на бравата, после затъква книгата на висока лавица между два тома на „Хлапаците Харди“. Отново се разполага на леглото с текстовете на песните, когато нещо му хрумва. Писателят, на когото е кръстен, всъщност не се казва така. Името му е Николай. Гогол Гангули не само има галено име за истинско, но и фамилия вместо собствено. Следователно на света няма никой друг с това име — нито в Индия, нито в Америка и Русия. Нито един съименник.

На следващата година Ашок има право на творчески отпуск и Гогол и Соня са уведомени, че ще ходят в Калкута за осем месеца. Когато му го съобщават един ден след вечеря, Гогол си мисли, че се шегуват. Ала после му казват, че билетите са запазени, плановете — направени.

— Представете си, че е дълга ваканция — утешават Ашок и Ашима съкрушените си деца.

Само че Гогол знае, че осем месеца не са нищо подобно. Ужасява го мисълта да изкара осем месеца без своята стая, без плочите и грамофона, без приятели. За него това означава практически да се

пренесат там — възможност, която до този момент дори не му е минавала през ума. Освен това е второкурсник.

— Ами училището? — изтъква той.

Родителите му напомнят, че досега никога не е имало проблем да отсъства по малко. Учителите са му давали сборници по математика и английски, които той не е поглеждал, а пък месец, месец и нещо по-късно са го хвалели, че не е изостанал. Ала сега класният му е загрижен, че Гогол ще пропусне целия втори срок. Свиква се среща с Ашок и Ашима, за да обсъдят какво ще се прави. Класният пита дали е възможно да го запишат в международно училище. Ала най-близкото е чак в Делхи, на хиляда и двеста километра от Калкута. Тогава той предлага Гогол да пристигне по-късно, след края на учебната година, до юни да поживее при някой роднина.

— Нямаме роднини в тази страна — уведомява го майката. — Нали затова заминаваме.

Тъй че само след четири месеца в десети клас, Гогол хапва ранна вечеря от ориз, яйца и варени картофи (майка му настоява — нищо, че в самолета сервират храна) и потегля с учебници по геометрия и американска история в куфара, заключен като другите с катинарче и овързан с въжета, облепен с етикети с адреса на дядо му в Алипор. Тези етикети винаги му се струват малко смущаващи — карат го да усеща, че всъщност не живеят наистина тук, на Пембъртън Роуд. Тръгват на Коледа и откарват огромния си багаж на летището, вместо да си седят у дома и да разопаковат подаръци. Соня е кисела, има малко температура след ваксината против тиф и все още очаква на влизане в дневната да намери елхата обкичена с лампички. Ала там се валят само етикети от купените за роднините подаръци, пластмасови закачалки, картонени подложки за ризи. На излизане зъзнат без палта и ръкавици; няма да са им нужни там, където отиват, а когато се върнат, вече ще бъде август. В къщата ще живеят под наем някакви американски студенти, които баща му е намерил чрез университета — неженена двойка, Стив и Барбара. На летището Гогол стои на опашката зад баща си, който е облечен със сако и вратовръзка: все още смята за нужно да се издокарва за самолета.

— Четирима в семейството — обявява баща му, като идва редът им, вади двата индийски и двата американски паспорта. — Две индийски вечери, ако обичате.

В самолета Гогол е настанен на няколко реда зад родителите си и Соня, в съвсем друг сектор. Ашок и Ашима са притеснени, ала момчето тайно се радва, че ще бъде само. Когато стюардесата пристига с напитките, Гогол поема дъх, поръчва една „Блъди Мери“ и за пръв път усеща металическото жилване на алкохола. Летят първо до Лондон, после през Дубай до Калкута. Когато прелитат над Алпите, баща му става от мястото си, за да снима заснежените върхове през прозореца. Друг път Гогол се е дивял над колко страни преминават; следял е маршрута им по картата под сгъваемата си масичка с чувството, че участва в някакво приключение. Ала сега го е яд, че всеки път ходят в Калкута. Там няма какво да се прави, освен да се видят с роднини. Вече е бил в планетариума, в зоопарка и мемориала „Виктория“ поне десетина пъти. Никога не отиват до Дисниленд, нито до Гранд Каниън. Само веднъж, когато вторият полет се беше забавил, напуснаха „Хийтроу“ и обиколиха града с двуетажен автобус.

За последната отсечка от пътя в самолета са останали само няколко чужденци. Разговори на бенгалски озвучават салона; майка му вече е разменила адреси със семейството от другата страна на пътеката. Малко преди кацането тя отскача до тоалетната и се преоблича — чудно как в това тясно пространство — в чисто, свежо сари. Сервират последното ястие, омлет с подправки и резен запечен домати. Гогол върти всяка хапка в устата си: осем месеца нищо няма да има точно същия вкус. През прозореца вижда бананови палми и тягостно, влажно небе. Колелата опират земята, самолетът е напръскан с дезинфектант и най-сетне пристъпят по настилката на летище. „Дум Дум“, вдишвайки киселия, обръщащ стомасите ранен утринен въздух. Спират се да отвърнат на фалангата от роднини, които им ръкомахат от платформата за наблюдение, братовчедчетата качени по рамената на чичовците. Както винаги бързат да видят дали багажът им е невредим, и съвсем си отдъхват, когато минават през митницата без проблеми. После вратите от плътно стъкло се разтварят: ето ги вече окончателно кацнали, и наяве, и на хартия, погълнати от прегръдки, целувки, пощипвания по бузите и усмивки. Гогол и Соня имат да помнят безброй имена, не само „леля“ и „чичо“, а далеч по-прецизни названия: „маши“ и „пиши“, „мама“ и „майма“, „каку“ и „джету“ — в зависимост от това дали са роднини на майка им или на баща им, по кръвна или по сребрена линия. Ашима, отново „Мону“, плаче от

облекчение, а Ашок, вече „Миту“, целува братята си по бузите, обхваща лицата им с длани. Гогол и Соня познават тези хора, но не ги чувстват чак толкова близки. За няколко минути Ашок и Ашима се превръщат в по-смели и по-опростени подобия на самите себе си; гласовете им стават по-силни, усмивките — по-широки, разкриват увереност, каквато Гогол и Соня не виждат на Пембъртън Роуд.

— Страх ме е, Гол-гол — прошепва сестричката му на английски, намира ръката му и не я пуска.

Замъкват ги до чакащите таксито и ги повеждат по ВИП Роуд, покрай заравнените чрез подземни сметища местности, чак до сърцето на Северна Калкута. Уж е навикнал към гледката, а не спира да се диви на ниските, мургави мъже с рикшите, на ронещата се до ажурни балкони мазилка с изрисувани сърп и чук върху нея. Зяпа пътниците, висящи на гроздове от трамваи и автобуси и заплашващи всеки миг да се пръснат по улиците, до чиито бордюри цели семейства варят ориз или си сапунисват косите. До дома на майка му в Амхърст, където сега живее чичо му, съседи надничат от покриви и прозорци, за да ги зърнат на излизане от таксито. Отличават ги ярките, скъпи маратонки, подстриганите по американски коси, метнатите през рамо раници. Вътре Гогол и Соня биват поени с чай „Хорликс“ и гостени със сиропирани, порести росоголи, които не им се ядат, но които покорно изяждат. Очертават краката им върху листове хартия, после пращат един слуга в „Бата“ за гумени чехли, с които да ходят из къщи. Куфарите са отключени и развързани, даровете измъкнати, одобрени, изпробвани.

През следващите дни се налага наново да свикват да спят под мрежа против комари и да се къпят с ламаринени канчета. Сутрин Гогол гледа как братовчедите му обличат синьо-белите ученически униформи и препасват през гърдите си бутилки с вода. Леля му, Ума Майма, царства в кухнята цяла сутрин и тормози налякалите край отводния канал слуги, които търкат чиниите с пепел или бухат планини от подправки върху шисти като надгробни плочи. В бащината си къща в Алипор вижда стаята, където биха живели, ако бяха останали в Индия: абаносовото легло с балдахин, на което биха спали и четиримата, гардероба, в който биха си слагали дрехите.

Вместо да си наемат квартира, осем месеца скитат по роднини, от една къща в друга. Отсядат в Балигунг, Толигунг, Солт Лейк, Бъдж

Бъдж, подрусвани от безбройни таксито напред-назад из града. На всеки няколко седмици лягат в ново легло, живеят при ново семейство, свикват на нов режим. В зависимост от домакините ядат ту на пръстени подове, на цимент или фина мозайка, ту на маси с мраморен плот, тъй студен, че не смеят да си облегнат лактите. Лели, чичовци и братовчеди ги разпитват как живеят в Америка — какво закусват, имат ли си приятели в училище. Гледат снимки от къщата на Пембъртън Роуд.

— Представете си само — казват те, — килимчета в банята.

Баща му се занимава с науките си, чете лекции в Джавадпурския университет. Майка му пазарува на Ню Маркет, ходи на кино и се вижда с приятелки от училище. Осем месеца не припарва до кухня. Скита спокойно из един град, в който Гогол още не се ориентира въпреки многото си визити. След три месеца Соня е излязла с кориците всяка от книжките си на Лора Уайдър. Гогол от време на време отваря по някой огънат от горещините учебник. Макар да си носи екипа с надеждата да поддържа форма, не е възможно да тича по задръстените, многолюдни, изпонапукани улици. Един ден се опитва, но Ума Майма го вижда от покрива и праща слуга да го следва, да не се загуби.

По-лесно е да понасяш затвора. На Амхърст стрийт Гогол седи зад чертожната маса на дядо си и бърника из кутия засъхнали писци. Скицира това, което вижда през решетките на прозореца: кривата на хоризонта, дворовете, павирания площад, където слугини пълнят пиринчени кани от кладенеца или минувачи повдигат калните балдахини на рикшите и бързат към къщи, понесли пакети в дъжда. Един ден на покрива, откъдето се вижда чак до моста „Хаура“, той изпушва с един от слугите цигара от стегнато в маслинозелен лист бинди. От всички, които непрестанно ги заобикалят, Соня е единственият му съюзник, единствената, която говори, седи и гледа на света като него. Докато цялото домочадие спи, двамата с нея се боричкат за уокмена и за донесените от къщи касети. От време на време тайничко си признават, че примират за хамбургер, пица с колбас или чаша студено мляко.

През лятото с изненада разбират, че баща им планира екскурзия — първо до Делхи при някакъв чичо, после в Агра, за да видят Тадж Махал. Гогол и Соня за пръв път ще напуснат Калкута, за пръв път ще се качват на тукашен влак. Тръгва се от Хаура, от грамадната, сводеста,

кънтяща гара, където боси момчета трупат куфарите „Самсонайт“ на семейство Гангули по главите си, а цели семейства спят завити с одеяла по пода. Гогол знае, че е опасно: братовчедите са му казали за бандитите, дето дебнат в Бихар, татко му носи парите си в джобовете на специална дреха под ризата, а Соня и майка му са свалили златните си бижута. На перона вървят от вагон на вагон да търсят имената си в разлепените от външната страна на влака списъци с пътниците. Разполагат се върху сините койки; като стане време за лягане, горните две се спускат от стените, а през деня се придържат с резета. Един кондуктор им дава бельото — тежки бели памучни чаршафи и тънки вълнени одеяла. На сутринта гледат пейзажа през тъмното стъкло на прозореца, вечно затворен заради климатика. В резултат на това гледката, каквото и слънце да грее, неизменно е мрачна и сива.

След толкова месеци са отвикнали да бъдат само четиримата. За няколко дни в Агра, еднакво чужда за всички им, те са просто туристи: отсядат в хотел с басейн, пият минерална вода, хранят се в ресторант с нож и вилица, плащат с кредитна карта. Ашок и Ашима говорят на развален хинди, а когато няколко момчета идват да им продават картички и дрънкулки от мрамор, Гогол и Соня са принудени да ги питат дали знаят английски. В някои ресторанти май няма други индийци, ако не се брои персоналът. Два дни обикалят мраморния мавзолей, който грее на светлината сив, жълт, розов или оранжев. Ахкат пред свършената му симетрия, редят се за снимка под минаретата, от които навремето са се хвърляли разни туристи.

— Искам да се снимаме тук, само двамата — заявява Ашима, докато обикалят грамадния плинт, тъй че под жарещото слънце на Агра, над почти пресъхналата Ямуна, Ашок учи Гогол да използва фотоапарата, да фокусира и да придвижва лентата.

Гидът ги информира, че след като Тадж Махал бил завършен, всеки от двайсетте хиляди майстори изгубил палците си, за да не може да го издигне повторно. Тази нощ Соня се буди в хотела с писък, че палците ѝ ги няма.

— Всичко е само легенда — утешават я Ашок и Ашима.

Но и на Гогол не му дава мира. Някоя друга сграда не му е въздействала така. На втория ден се опитва да скицира купола и една част от фасадата, но хармонията на сградата му убягва и той хвърля рисунката. Вместо това се заравя в брошурите, учи историята на

моголската архитектура, заучава имената на императорите: Бабур, Хумаюн, Акбар, Джахангир, Шах Джахан, Аурангзеб. Във Форт Агра надничат през прозорците на стаята, в която Шах Джахан бил затворен от собствения си син. В Сикандра, гробницата на Акбар, гледат позлатените фрески до входа — разкъртени, грабени и горени, брилянтите вадени с джобни ножчета, камъкът изподраскан с графити. Във Фатехпур Сикри, изоставения варовиков град на Акбар, скитат из колонади и дворове под крилете на ястреби и папагали, а Ашима завързва червени конци за късмет на мраморната решетка в гробницата на Салим Чишти.

Но късметът не ги спохожда на връщане. На гара „Бенарес“ Соня моли баща си да ѝ купи парче хлебен плод, от който устните я сърбят нетърпимо, а после набъбват три пъти над обичайното. Някъде към Бихар бизнесмен от съседно купе е намушкан в съня си и ограбен с триста хиляди рупии; влакът спира за четири часа, докато местните полицаи разследват случая. Семейство Гангули разбира защо закъсняват на другата сутрин, докато се сервира закуската; всички обсъждат убийството, развълнувани и ужасени.

— Ставай, убили някакъв тип във влака — казва Гогол на Соня, надвесен към нея от койката си.

Никой не е по-ужасен от Ашок, който тайно си спомня онзи, другия влак и злощастната нощ, и полето, в което се оказа захвърлен. Само че този път той не беше чул нищо. Всичко беше проспал.

Щом се връщат в Калкута, Гогол и Соня се разболяват. От въздуха, от ориза, от вятъра ще да е, коментират небрежно роднините; не са родени да оцеляват в сиромашка страна, казват те. Страдат от запек, после от точно обратното. Доктори идват вечерта в къщата с черни кожени куфарчета и слушалки. Предписват им „Ентроквинол“, вода с аджован, която изгаря гърлата им. Щом оздравяват, идва време да се завръщат; денят, който не вярвах, че ще доживеят, се оказва едва след две седмици. Ашок накупува кашмирски моливници за колегите си в университета. Гогол купува индийски комикси за американските си приятели. Вечерта преди полета вижда родителите си да стоят пред снимките на починалите му баби и дядовци, навели глави, и да плачат като деца. После с кавалкадата от таксита и коли под наем поемат за последен път из града. Полетът им е призори, тъй че трябва да тръгнат по тъмно и да карат през улици толкова празни, че не можеш да ги

разпознаеш; няма друго движение, освен тях и мъничкия фар на трамвая. На летището роякът посрещачи, които са ги развеждали, подслонявали, хранили и поили през всичките тези месеци и които споделят фамилията, ако не и живота им, са отново събрани — да им махат за сбогом. Гогол знае, че роднините му ще стоят там, докато самолетът не излети и светлинките му не се изгубят в небето. Знае, че майка му ще седи мълчешком, втрещена в облаците по целия път чак до Бостън. Но за Гогол, обратно, всичко си идва на мястото. С облекчение къса станиолчето на закуската си, вади приборите от запечатаната найлонова опаковка, поръчва си портокалов сок от стюардесата на „Бритиш Еървейс“. С облекчение слага слушалките, за да гледа „Големият студ“ и да слуша „Топ 40“ по целия път до дома.

След по-малко от двацет и четири часа семейство Гангули е отново на Пембъртън Роуд; късната августовска трева има нужда от подрязване, кутия мляко и малко хляб са останали от наемателите, а на стълбището са струпани четири пазарски торбички с писма. Отначало спят почти целия ден, през нощта пък не могат да мигнат, в три сутринта си препичат филийки, малко по малко подреждат багажа си. Уж са си у дома, а ги стряска пространството, безусловната тишина покрай тях. Все едно още пътуват, откъснати от живота си, вързани в друг режим, в интимност, която само те четиримата споделят. Но до края на седмицата, след като приятелките на майка му идват да се възхитят на новото злато и на саритата ѝ, след като осемте куфара са проветрени на верандата и прибрани, чаначурът разсипан в кутии с капаци, а тайно внесеното през граница манго — изядено на закуска с овесени ядки и чай, все едно никъде не са ходили.

— Колко сте почернели — цъкат със съжаление приятелите на Ашок и Ашима, като гледат децата им.

Тук няма нужда да полагат усилия. Качват се в трите отделни стаи, на трите отделни легла, на дебелите си матраци с възглавници и чаршафи на ластик. С едно ходене до супермаркета хладилникът и шкафовете са пълни с храни от познатите марки: „Скипи“, „Хуц“, „Бъмбъл Бий“, „Ленд’о’Лейкс“. Майка му пак влиза в кухнята и се хваща да готви; баща му кара колата, подрязва тревата и се връща на работа. Гогол и Соня спят колкото си искат, гледат телевизия, правят си сандвичи с желе и фъстъчено масло по всяко време на денонощието. Могат да се карат на воля, да се дразнят, да крещят, да си казват

„Затваряй“ зад тях, бързо отхвърлени, бързо заровени, като дрехи за някакъв повод или за минал сезон — изведнъж само пречат, не се връзват с живота им.

През септември Гогол започва първата си година като гимназист: учи разширено биология и американска история, тригонометрия за напреднали, испански, разширено английски. По английски чете „Итън Фром“, „Великият Гетсби“, „Добрата земя“, „Червеният орден за храброст“. Когато му идва редът, застава на подиума и рецитира „Туй вечно «утре, утре, утре»“ от „Макбет“ — единствените стихове, които ще знае наизуст през целия си живот. Учителят мистър Лосън е дребничък, жилав, безупречно спретнат човечец с изненадващо плътен глас, червеникаворуса коса, малки, но проникателни зелени очички и рогови рамки на очилата. Повод за клюки в училище и дори за скандал, понеже навремето бил женен за учителката по френски, мис Саган. Носи панталони в защитен цвят и крещящи, едноцветни пуловери, „Шетланд“ — отровно зелени, червени и жълти, — пие черно кафе все от същата нацърбена синя чаша и не може да издържи пет-десет минутния час, без да се извини и да ходи да пуши в учителската стая. Въпреки скромните си размери той задържа, приковава вниманието. Почеркът му е ужасно нечетлив и редовно връща домашните подпечатани с тъмни кръгове от кафе — или златни, от скоч. Всяка година пише на всички двойки и тройки на първата писмена работа — анализ на „Тигърът“ на Блейк. Няколко момичетата в класа го намират влудяващо секси и са хлътнали до уши.

Мистър Лосън е първият му учител, който познава писателя Гогол. Още първия час той стига до името му в списъка и вдига очи от катедрата с весело удивление. За разлика от колегите си не изтърсва „Наистина ли се казваш така?“, нито „Това фамилията ти ли е?“, „Да не е съкратено от нещо?“. Нито пита глупашки като някои други „Нямаше ли такъв писател?“. Мистър Лосън изрича името като нещо напълно нормално, без запъване и колебания, без прикрита усмивка, също както е казал Ерика, Брайън и Том. Ала после добавя:

— Е, ще трябва да прочетем „Шинел“. Или него, или „Нос“.

През една януарска утрин, седмица след коледната ваканция, Гогол седи зад чина до прозореца и гледа как тънкият, захарен сняг ту

се усилюва, ту спира.

— Този срок ще разглеждаме разказа — обявява учителят и Гогол разбира какво го очаква.

С растящ ужас и чувство на лека погнуса наблюдава как мистър Лосън разпределя струпаните върху катедрата книги, като дава по шест бройки „Класици на разказа“ на първите ученици от всеки ред чинове. Екземплярът на Гогол е доста изстрадал, тъгълчето посмачкано, корицата хванала нещо като бяла плесен. Поглежда към съдържанието и вижда Гогол между Фокнър и Хемингуей? При вида на главните букви върху намачканата страница го пристяга под сплита. Сякаш името е особено грозно негова снимка, толкова грозно, че му се ще да каже в своя защита: „Но това не съм аз“. Ще му се да се извини, да вдигне ръка и да тръгне към тоалетната, но в същото време предпочита да не привлича внимание. Затова седи, прелиства книгата и избягва да среща погледите на съучениците си. Имената на някои автори са белязани със звездичка от предишни читатели, но до Николай Гогол няма никакъв знак. От всеки писател е включено по едно произведение. Гогол е представен с „Шинел“. Но през остатъка от часа мистър Лосън не споменава руснака. Вместо това, за радост на Гогол Гангули, учениците се редуват да четат на глас „Огърлицата“ от Мопасан. Може би, мисли той с колеблива надежда, мистър Лосън не смята да преподава „Шинел“. Може би е забравил. Но в мига, в който удря звънецът, мистър Лосън вдига ръка.

— За утре да прочетете „Шинел“ — виква той, докато класът им се точи навън.

На другия ден мистър Лосън изписва „Николай Василиевич Гогол“ с главни букви на дъската, огражда го с правоъгълник и добавя в скоби датите на смъртта и рождението. Гогол отваря папката на чина си и неохотно записва информацията. Казва си, че не е чак дотам странно; в крайна сметка в класа имат Уилям, ако не Ърнест. Лявата ръка на учителя стремително води тебешира по дъската, но химикалката на Гогол почва да изостава. Хвърчащите листове остават празни, докато съучениците му запълват своите с фактите, на които сигурно ще ги изпитват: роден 1809 г. в област Полтава, в семейството на украински дворянин казак. Баща му бил дребен земевладелец, пописвал пиеси и умрял, когато момчето било на шестнайсет. Завършил лицей в Нежин и през 1828 г. заминал за Петербург, където

година по-късно постъпил на държавна служба в отдела по обществени въпроси към Министерството на вътрешните работи. От 1830 до 1831 г. бил прехвърлен в Министерството на съда, департамента по царските имоти, а после станал учител, преподавал история в Девическия институт, а по-късно в Петербургския университет. На двайсет и две годишна възраст станал близък приятел на Пушкин. През 1830 г. публикувал първата си повест. През 1836 г. комедията му „Ревизор“ била поставена в Петербург. Обезкуражен от противоречиви рецензии, напуснал Русия. Следващите дванайсет години прекарал в чужбина, в Париж, Рим и на други места, пишейки първия том на „Мъртви души“ — романът, който се смята за най-добрата му работа.

Мистър Лосън седи на ръба на катедрата, метнал крак върху крак, и разлиства запълнената с бележки жълта тетрадка. До нея лежи биографията на писателя — дебела книга със заглавие „Раздвоена душа“, страниците, отбелязани с множество накъсани листчета.

— Странна птица е бил този Гогол — казва мистър Лосън. — Днес е прочут като един от най-талантливите руски писатели. Приживе обаче никой не го е разбирал, най-малко пък самият той. Може да се каже, че е олицетворял „ексцентричния гений“. Накратко, животът му представлявал бавен срыв към лудостта. Писателят Иван Тургенев го описва като интелигентно, странно и болнаво същество. Имал репутацията на хипохондрик и дълбоко параноиден, объркан човек. Освен това според всички свидетелства той бил мрачна меланхолична натура с пристъпи на тежка депресия. Трудно завързвал приятелства. Никога не се е женил, не е имал деца. Смята се, че е умрял девствен.

Топлината избива от тила на Гогол към ушите и бузите. Изтръпва всеки път, когато чуе името си. Тези неща родителите му не са ги казвали. Поглежда съучениците си, но те седят безучастно и прилежно записват урока, докато мистър Лосън продължава да говори, поглежда през рамо и запълва дъската с безобразния си почерк. Хваща го яд на учителя. Чувства се някак предаден.

— Литературната кариера на Гогол обхваща период от около единайсет години, след което вдъхновението го напуска. Последните години от живота му били белязани от физическа разруха и емоционални терзания — продължава учителят. — В отчаян опит да възвърне здравето и вдъхновението си Гогол потърсил убежище в

минерални бани и санаториуми. През 1848 г. отишъл на поклонение в Палестина. В крайна сметка се върнал в Русия. През 1852 г., в Москва, обезверен и уверен в провала си като писател, Гогол се отказал от всякакво писане и изгорил ръкописа на втория том на „Мъртви души“. После си издал смъртна присъда и гладувал до смърт.

— Гадост — обажда се глас от последните чинове. — И това сам да си го направиш...

Няколко души поглеждат към Емили Гарднър, която подозират в анорексия.

Мистър Лосън вдига ръка и продължава нататък.

— В опит да го съживят един ден, преди да умре, лекарите го потопили във вана с бульон и изливали ледена вода на главата му, а после сложили на носа му седем пиявици. Държали му ръцете, за да не може да ги откъсне.

Целият клас без един простенва гнусливо, тъй че се налага мистър Лосън да повиши глас, за да го чуват. Гогол забива немиждащ поглед в чина си. Сигурен е, че цялото училище слуша урока на мистър Лосън. Че го пускат по високоговорителя. Свежда глава над чина си, дискретно затулва с ръце ушите си. Ала все още чува гласа на учителя:

— На другата вечер не бил в пълно съзнание; толкова бил отслабнал, че през корема му се напипвал гръбначният стълб.

Гогол стиска очи. Моля ви, спрете, иска му се да каже на мистър Лосън. Моля ви, спрете, изговаря беззвучно. И тогава настъпва мълчание. Гогол вдига очи и вижда мистър Лосън да пуска тебешира на ръба на дъската.

— Ей сега ще се върна — казва той и изчезва да пуши.

Учениците, свикнали с този му навик, почват да си приказват. Негодуват срещу „Шинел“, оплакват се колко е дълъг. Оплакват се, че едва се четял. Ядосват се колко са трудни руските имена или признават, че просто са ги прескачали. Гогол мълчи. Не е чел повестта. Не е докоснал и томчето, подарено от баща му за четиринайсетия му рожден ден. Предния ден след часа е наблъскал сборника в шкафчето си, отказвайки да го занесе вкъщи. Да прочете повестта, значи да зачете съименника си, да го приеме един вид. И все пак, като слуша приятелите си да мърморят, кой знае защо се засяга, сякаш сам е написал „Шинел“.

Мистър Лосън се връща и отново се тръшва върху катедрата. Гогол се моли биографичната част да е свършила. Какво друго има за казване? Но мистър Лосън вдига „Раздвоена душа“.

— Чуйте как са описани последните мигове от живота му — казва той, обръща към края на книгата и зачита: — „Нозете му бяха ледени. Тарасенков пхна в леглото бутилка гореща вода. Полза никаква: Гогол трепереше. Изпитото му от глад лице бе обляно в студена под. Тъмни кръгове зееха под очите му. В полунощ доктор Климентов смени Тарасенков. За да облекчи някак смъртника, той му би доза каломел и наслага до тялото му горещи самуни хляб. Гогол отново започна да стене. Умът му се рееше тихо през цялата нощ. «Давай — шепнеше той. — Ставай, нападай, да нападаме мелницата!» После съвсем омаля, лицето му хлътна и потъмня, дишането му едва се долавяше. Като че ли притихна; поне вече не страдеше. В осем сутринта на 21 февруари 1852 година Гогол изпусна последния си дъх. Нямаше още четирийсет и три години“.

В гимназията Гогол не излиза с момичета. Мълчаливо се влюбва (без да казва на никого) в едно или друго момиче, с което са вече приятели. По купони и танци не ходи. Той и тримата му приятели, Колин, Джейсън и Марк, предпочитат да слушат заедно плочи — Дилън, Клептън, „Дъ Ху“ — и да четат Ницше в свободното си време. Родителите му не намират за странно, че синът им не излиза по срещи, не наема смокинг за годишния бал. Лично те не са правили нищо подобно и не виждат причина да го насърчават, още по-малко на тази възраст. Вместо това настояват да влезе в отбора по математика и да поддържа отличния си успех. Баща му го кара да следва инженерство, защо не и в Масачузетския технологичен институт. При тези оценки и привидното му безразличие към момичетата и двамата не подозират, че Гогол би могъл да бъде, по своя си тромав начин, американски тийнейджър. Изобщо не допускат примерно, че би могъл да пуши трева, която той понякога опитва, като се съберат с приятели да слушат плочи. Още по-малко подозират, че когато отиде да нощува у някой приятел, всъщност отскача до близкия град да гледа мюзикъли или до Бостън за концерти на Кенмор Скуеър.

Една събота, малко преди датата му за САТ, семейството заминава да прекара почивните дни в Кънектикът и за пръв път в живота му го оставя да преспи сам у дома. И през ум дори не им минава, че вместо да прави пробните тестове в стаята, той ще отиде с Колин, Джейсън и Марк на купон. Поканени са от брат на Колин, първокурсник в университета, където преподава Ашок. Гогол се е облякъл както обикновено — джинси, маратонки и карирана вълнена риза. Хиляди пъти е ходил в университета — да види баща си в инженерния факултет, да взема уроци по плуване или да потича на стадиона, — но досега в общечитие не е стъпвал. Приближават се нервно, малко замаяни, притесняват се да не ги хванат.

— Ако някой попита, брат ми каза да лъжем, че сме първи курс в Амхърст — инструктира ги Колин в колата.

Купонът заема един цял коридор, вратите на стаите до една са отворени. Първата стая, в която успяват да влязат, е претъпкана, тъмна и душна. Никой не им обръща внимание и те се промъкват до бурето. Известно време стоят в кръг с пластмасови чаши бира в ръце и си крещят, за да надвикат музиката. После обаче Колин вижда брат си в коридора, Джейсън тръгва към тоалетната, а Марк има нужда от още бира. Гогол също се изнася към коридора. Само че всички тук се познават, увлечени в приказки, към които няма как да се включи. От различните стаи се носи музика и се смесва нестройно в ушите на Гогол. Струва му се, че е твърде изтупан посред толкова скъсани джинси и тениски; че косата му е твърде наскоро измита, твърде прилежно сресана. И все пак сякаш няма значение, никой не забелязва. В края на коридора има стъпала; по тях стига до друг коридор, все тъй претъпкан и шумен. В ъгъла вижда двама да се целуват, притиснати до стената. Вместо да си пробие път до другия край на коридора, решава да изкачи още един етаж. Този път коридорът е празен; тъмно синкав мокет се стеле под вратите от бяло дърво. В това пусто пространство чува само приглушената музика и гласовете отдолу. Вече тръгва обратно към стълбите, когато една врата се отваря и излиза момиче, хубаво слабо момиче със закопчана догоре рокля на точки от магазин за дрехи втора употреба и оръфани „Док Мартенс“. Късата тъмнокафява коса е подвита към бузите и подстригана на високо бретонче над веждите. Лицето ѝ е сърцевидно, устните ослепително алени.

— Извинявай — сконфузва се Гогол. — Май не е редно да идвам тук.

— Е, строго погледнато, това си е женски етаж — казва момичето. — Но това не е спирало никого. — Тя го разглежда замислено така, както друга не го е гледала. — Ти май не учиш тук, а?

— Не — казва той, а сърцето му ще се пръсне. После си спомня тазвечерната си самоличност. — Първи курс в Амхърст.

— Супер — отвръща момичето и тръгва към него. — Аз съм Ким.

— Приятно ми е — протяга ръка той и Ким я разтърсва, малко по-дълго от необходимото. Поглежда го очаквателно, после се усмихва и разкрива два леко застъпващи се предни зъба.

— Хайде — казва тя. — Ела да те разведе. — Слизат заедно по стълбището. Влизат в някаква стая, Ким си налива бира, а Гогол допълва чашата си. Стърчи нелепо до нея, докато тя поздравява приятелите си. Пробиват си път до някакво общо помещение с телевизор, машина за кока-кола, изтърбушено канапе и събрани оттук-оттам столове. Просват се на канапето, на разстояние един от друг. Ким забелязва безстопанствен пакет цигари на носилката и запалва една.

— Е? — обръща се тя към него, този път по-подозрително.

— Какво?

— Няма ли да се представиш?

— О — казва той, — да.

Но не иска да каже името си на Ким. Не иска да гледа реакцията ѝ, да вижда красивите сини очи ококорени. Де да имаше друго име, поне този път, колкото за вечерта. Не би било толкова страшно. И без това я излъга, че учи в Амхърст. Би могъл да се представи като Колин, Джейсън или Марк, като когото си иска и разговорът би продължил, пък и какво ли ѝ пука на нея. Би могъл да избира от милион имена. После си дава сметка, че няма защо да го прави. Поне формално погледнато. Спомня си другото име, избрано за него, името, което е можел да носи.

— Аз съм Никил — произнася за пръв път в живота си той. Казва го колебливо, сякаш насилено, без да иска, извива въпросително глас. Поглежда към Ким; бърчи вежди, сякаш очаква момичето да се

усъмни, да го поправи, да се изсмее в лицето му. Затаява дъх. Лицето му пламва, но дали от ужас или от усещане за триумф, не знае.

Ала Ким го приема с готовност.

— Никил — казва тя и изпуска тънко облаче дим към тавана. После пак се извъръща към него с усмивка. — Никил — повтаря тя. — Това име за пръв път го чувам. Харесва ми.

Седят още малко така, продължават да си приказват; Гогол смаяно вижда колко лесно било всъщност всичко. Умът му се рее; с половин ухо слуша как Ким му разказва за университета и за градчето, в което е родена. Чувства се хем гузен, хем окрилен, сякаш защитен от невидима броня. И като знае, че едва ли ще я види отново, тази вечер е смел: целува я леко по устните, докато тя му говори, притиска крака си към нейния, прокарва за малко ръка през косата ѝ. За пръв път целува някого, за пръв път усеща лицето, дъха и тялото на момиче така близко до своето. „Не може да си я целунал, Гогол“, подмятат приятелите му на връщане в колата. Той поклаща глава като в сън, смаян не по-малко от тях, все още прехласнат от щастие. Без малко да каже „не бях аз“. Но не им споменава, че не Гогол е целунал момичето. Гогол няма пръст в тази работа.

Много хора си сменят името: актьори, писатели, травестити, революционери. В час по история Гогол научава, че, пристигайки в Америка, европейските имигранти сменяли имената си на Елис Айланд, освободените роби също. И макар Гогол Гангули да не знае това, руският му съименник също се е прекръстил — на двајсет и две години опростил името си от Гогол-Яновски на Гогол за публикация в „Литературная газета“. (Освен това се е подписвал с „Янов“, а веднъж дори „ОООО“ в чест на четирите О-та в пълното си име).

Един ден през лятото на 1986 г., през припрените седмици, преди да напусне семейството си и да замине да учи в Йейл, Гогол Гангули решава да стори същото. Взема влака до Бостън, на гара „Север“ се прекачва на Грийн Лайн и слиза в Лешмиър. Районът му е донякъде познат; безброй пъти е идвал в Лешмиър със семейството си да купуват телевизори и прахосмукачки, от училище пък са ги водили в Музея на науките. Сам обаче никога не е идвал и макар да носи упътване на едно листче хартия, успява да се изгуби на път към Мидълсекския съд за легализация и семейни дела. Носи синя памучна риза, кафеникави панталони и пясъчножълт блейзър от рипсено кадифе, купен за кандидатстудентските му интервюта и твърде плътен за такъв жарък ден. На врата му виси единствената му вратовръзка — вишнева на жълти диагонални райета. Гогол скоро ще стигне метър и осемдесет; тялото му е стройно, а гъстата черно-кафява коса има нужда от подстригване. Лицето — изопнато, умно, красиво; скулите изпъкнали, кожата с меден оттенък, гладко избръсната и чиста. Наследил е очите на майка си — големи, пронизващи, с плътни изящно извити вежди, а от баща си е взел леката издутина на самия връх на носа.

Съдът е внушителна, стара, тухлена сграда с колони, заемаща цялото разстояние между две пресечки, но входът му е отстрани, по няколко стъпала надолу. Вътре Гогол изпразва джобовете си и минава през детектор, сякаш е на летище и потегля на дълго пътуване. Студът

откъм климатика, красиво изваяният гипсов таван и приятно отекващите в мраморния интериор гласове му действат успокоително. Не си е представял такава тържественост. И все пак това е място (досеща се той), където хората идват да се развеждат, да оспорват завещания. Един човек на гишето за информация му казва да чака на горния етаж, в сектор с кръгли масички, където хората са насядали да обядват. Гогол седи неспокойно, единият му дълъг крак леко потропва по пода. Забравил е да си донесе книга, затова взема няколко захвърлени страници от „Глоуб“ и бегло прехвърля статия за картините „Хелга“ на Андрю Уайът. После почва да упражнява новия си подпис в белите полета на вестника. Пробва няколко стила, но ръката му не е свикнала с извивките на „Н“-то, нито с двете „и“-та. Чуди се колко ли пъти е писал старото си име, върху колко ли тестове и контролни, върху колко домашни работи, върху колко годишници и поздравителни картички. Колко пъти в живота си човек си пише името — един милион? Два?

Идеята да си смени името му бе хрумнала преди няколко месеца. Седнал в чакалнята на зъболекаря, Гогол разглеждаше брой на „Рийдърс Дайджест“. Разлистваше както дойде, докато не го сепна статията „Повторно кръщение“. „Можете ли да разпознаете следните известни личности?“, пишеше под заглавието. Следваше списък с имена, а най-долу на страницата на обратно бяха изписани имената на съответните знаменитости. Гогол успя да отгатне единствено Робърт Цимерман, истинското име на Боб Дилан. Нямаше ни най-малка представа, че Молиер е роден Жан-Батист Поклен, а пък Лев Тропи бил всъщност Лев Давидович Бронщайн. Че рожденото име на Джон Форд било Лесли Линч Кинг Джуниър, а на Енгълбърт Хъмпърдинк — Арнолд Джордж Дорси. Всички те са се преименували, заявяваше авторът и добавяше, че това право принадлежи на всеки американски гражданин. Гогол прочете, че хиляди американци сменят името си всяка година. Трябвало само да попълниш молба, пишеше в статията. Изведнъж си представи „Гогол“ в първия списък, а „Никил“ наопаки, с мънички букви отдолу.

Същата вечер на масата той повдига въпроса. Едно е да гледа „Гогол“ изографисано върху дипломата си от гимназията или под снимката си в годишника, почна той. Или дори да го вижда напечатано на формулярите за петте най-престижни колежа плюс Станфорд и

Бъркли. Но изписано след четири години в бакалавърската му диплома? Или в молбата за работа? Центрирано върху визитка? Пак ще е тяхното име, уверява ги той — истинското, избрано преди да тръгне на училище.

— Станалото — станало — отвърща баща му. — Много тичане има. Гогол вече ти служи за истинско име.

— Вече е много сложно — съгласява се майка му. — Ти си твърде голям.

— Не съм — настоява момчето. — Не разбирам. Защо изобщо ми трябваше галено име? Какъв е смисълът?

— Такъв ни е обичаят, Гогол — не отстъпва Ашима. — Така правят бенгалците.

— Ама то не е дори бенгалско.

После им казва какво е научил при мистър Лосън — за вечната угнетеност на Гогол, за психическото му разстройство, за гладната смърт.

— Знаехте ли го всичко това? — пита той.

— Забрави да споменеш, че е бил гениален — отвърща баща му.

— Не разбирам. Как можахте да ме кръстите на такъв ненормалник? Никой не ме приема сериозно — възразява Гогол.

— Кой? Кой не те приема сериозно? — иска да знае баща му, вдига пръсти от чинията и поглежда сина си.

— Хората — лъже момчето. Защото баща му е прав; единственият, който не го приема сериозно, единственият, който го дразни, който не престава да мисли и да се черви заради името си, единственият, който не го харесва, е самият Гогол. И все пак не млъква — би трябвало да се радват, че официалното му име ще бъде бенгалско, а не руско.

— Не знам, Гогол — отвърща Ашима и клати глава. — Наистина не знам. — После става да мие чиниите. Соня се измъква към стаята си. Гогол остава с баща си на масата. Седят си там двамата, слушат как майка му търка съдините, как водата шурти в умивалника.

— Ами смени го тогава — казва тихо баща му след малко.

— Сериозно ли?

— Всичко е възможно в Америка. Постъпи както искаш.

И тъй Гогол си взема формуляр за промяна на името от общината, който трябва да предаде заедно с чек и със заверено копие

от акта за раждане на съда в Мидълсекс. Поднася го на баща си, който едва го поглежда и го разписва със същото примирение, с което подписва чекове или фактури към кредитна карта — вдигнал лекичко вежди над очилата, изчислява за себе си загубата. Остатъкът от формуляра попълва в стаята си късно вечерта, когато всички вече спят. Молбата се състои от една-единствена кремавобяла страница, ала му отнема повече време от приемните формуляри за колежа. На първия ред вписва старото име, място и дата на раждане. После указва избраното име и се подписва със стария подпис. Само една част от формуляра го затруднява; в рамките на три реда трябва да мотивира желанието си. Почти един час Гогол седи и се чуди какво да запише. Накрая пропуска графата.

В уречения час го извикват. Влиза в залата и сядна на една празна скамейка към края. Чернокожата съдийка, масивна жена на средна възраст с бифокални очила, седи срещу него на подиума. Секретарката, слабо момиче с момчешка подстрижка, взема молбата му и я преглежда, преди да я подаде на съдийката. Няма друга украса, освен маслен портрет на някакъв съдия и знамената на САЩ и на щата Масачузетс. „Гогол Гангули“, обявява секретарката и сочи на Гогол да пристъпи към подиума; колкото и да няма търпение да приключи с въпроса, внезапно го бодва тъга — за последен път чува това име в официален контекст. Въпреки съгласието на родителите си има чувството, че престъпва волята им, че поправя допуснатата от тях грешка.

— Защо искате да си смените името, мистър Гангули? — пита съдийката.

Въпросът го хваща неподготвен и няколко мига не знае какво да каже.

— По лични съображения — отвърща накрая.

Съдийката вдига очи, навежда се леко към него, обхванала с длан брадичката си.

— По-точно?

Отначало не казва нищо, не е готов да навлиза в подробности. Чуди се дали да разкаже цялата бъркотия с прабабиното писмо, дето не стигнало в Кеймбридж, с галените и истинските имена и инцидента през първия ден в училище. Вместо това си поема дъх и заявява онова, което вкъщи не се е решавал да изрече.

— Мразя името Гогол — казва той. — Винаги съм го мразел.

— Много добре — отговаря съдийката, слага печат и подпис и връща молбата на секретарката. Съобщават му, че е длъжен да извести всички останали институции, Регистъра на моторните превозни средства, банки, училища и така нататък. Той си поръчва три заверени копия от решението за промяна на името — две за себе си и едно за родителите си, за да го приберат в сейфа. Никой не го придружава в този юридически обред, никой не чака отпред да отбележи момента с балони, цветя и моментални снимки. Процедурата всъщност е съвсем формална; хвърля поглед към часовника си и установява, че от влизането му в залата са изтекли едва десет минути. Излиза навън в лепкавия следобед, поти се, не е съвсем сигурен дали не сънува. Взема влака през реката до Бостън. Върви, метнал блейзъра си с един пръст през рамо, пресича градския парк, мостовете и криволичещите покрай лагуната алеи. Плътни облаци скриват небето, което надзърта през редките процепи — като езерцата върху някоя карта — и мирише на дъжд.

Дали е такова чувството, като смъкнеш тон тлъстини или получиш амнистия? Ще му се да подвикне „Аз съм Никил“ на хората, които разхождат кучетата си, тикат колички или хвърлят трохи на патиците. Разхожда се по Нюбъри стрийт, когато падат първите дъждовни капки. Втурва се в „Нюбъри Комикс“ и с парите от рождения ден си купува касети на „Лъндън Колинг“, „Токинг Хедс“-77 и плакат на Че за стаята в общежитието. Пъха в джоба си формуляр за „Америкън Експрес“ — благодарен, че в долния край на първата му кредитна карта няма да пише „Гогол“ с изпъкнали букви. Изкушава се да пошушне „Аз съм Никил“ на хубавката, хартиено бледа касиерка с боядисана черна коса и обеща на носа. Тя обаче му връща остатъка и поглежда през него към следващия клиент, но какво от това? Колко още жени би могъл да ухажва сега, та до края на живота си с този тъй безобиден, безинтересен факт. И все пак през следващите три седмици, макар на шофьорската му книжка вече да пише „Никил“, макар да е срязал старата с шивашките ножици на майка си, макар да е скъсал от любимите си книги титулните страници със старото име, има една уловка; всичките му познати все още му викат Гогол. Родителите му, техните приятели, децата на техните приятели и собствените му съученици никога няма да се обърнат другояче към него. Ще си остане

Гогол през лятото и през ваканциите; Гогол ще се вестява на всичките му рождени дни. Всички гости на прощалното му празненство са написали в своите картички: „На добър час, Гогол!“.

Едва първия ден в Ню Хейвън, след като татко му, просълзената майка и Соня отпътуват с автобуса за Бостън, Никил почва да се представя. Първи го наричат така Брандън и Джонатан, с които ще споделя квартирата си. През лятото са ги осведомили по пощата, че името му е Гогол. Брандън, рус и върлинест, е израснал наблизко до тях, в Масачузетс, и е учил в Андовър. Джонатан е кореец, свири на чело и идва от Ел Ей.

— Гогол името ли ти е или фамилията? — пита Брандън.

Друг път този въпрос би го подразнил. Ала днес Гогол има готов отговор.

— Всъщност ми е презимето — обяснява той и сяда с тях в холчето на апартамента. — Първото ми е Никил. Не знам защо са го пропуснали.

Джонатан кимва, твърде зает да сглобява стереоуредбата.

— Ей, Никил — казва по-късно Брандън, след като са подредили мебелировката в хола по свой вкус. — Искаш ли да изпусим едно наргиле? — И тъй като всичко е толкова ново, и промяната в името не му се струва чак толкова странна. Живее в нов щат, има нов телефонен номер. Яде на поднос в столовата, ползва тоалетната на етажа, къпе се на общите душише. Спи в ново легло, което майка му бе настояла да оправи на тръгване.

През дните за ориентация той търчи из колежа напред-назад по павираната алея, край часовниковата кула и назъбените, островърхи фасади на зданията. Няма кога да присяда в тревата на Стария двор като другите студенти, които разглеждат каталози на курсовете, играят на фризби или се опознават между зелениясалите статуи на мъже в мантии. Прави списък на всички места, през които ще трябва да мине, и ги загражда на университетската карта. Когато остава сам в стаята си, напечатва на своята „Смит Корона“ молба до регистратурата с приложени спесимени от стария и от новия подпис. Дава всичко на една секретарка заедно с копие от решението за промяна на името. Обажда се на съветника на първокурсниците и на служителя, който

издава студентските карти и пропуските за библиотеката. Поправя грешката тайно, много-много не обяснява на Брандън и Джонатан какво прави по цял ден, и изведнъж всичко свършва. След толкова труд вече всичко върви по вода. Докато дойдат студентите от горните курсове и започнат занятията, почвата е подготвена, целият университет го нарича Никил: колеги, професори, асистенти и момичетата по купоните. Никил записва първите четири курса: въведение в история на изкуството, средновековна история, един семестър испански и астрономия, колкото да покрие бройката за естествените науки. В последния момент към тях се прибавя и вечерният курс по рисуване. Него обаче премълчава пред родителите си — биха го сметнали за фриволен на този етап от живота му, нищо, че собственият му дядо е бил художник. И без това се тревожат, че още не се е спрял на основен курс и на специалност. Като всичките си бенгалски приятели, родителите му очакват да стане ако не инженер, поне лекар, адвокат или най-малкото икономист. Тези области са ги довели в Америка, непрекъснато му напомня баща му, тези професии са им носили сигурност и респект.

Ала бидейки Никил, с лекота игнорира родителите си и забравя за всичките им молби и тревоги. Облекчено подписва първите курсови работи. Чете съобщенията за Никил, приети по телефона от съквартирантите му и записани на хвърчащи листчета из техните стаи. Открива си чекова сметка, вписва новото си име в учебниците си. *Me llamo Nikhil*, казва той в час по испански. Вече като Никил той си пуска брадичка, пропушва „Кемъл“ по купони и както пише домашни и се готви за изпити, открива Брайън Ино, Елвис Костело и Чарли Паркър. Именно като Никил той се качва един уикенд на влака до Манхатън заедно с Джонатан и си вади фалшива лична карта, за да го пускат в баровете на Ню Хейвън. В качеството си на Никил той губи девствеността си на купона у Езра Стайлс; момичето носи плисирана вълнена пола, ботуши и чорапогащник с цвят на горчица. Когато се събужда с махмурлук в три часа сутринта, нея вече я няма, а той не помни името ѝ.

Има само една спънка: не се чувства Никил. Поне засега. Отчасти проблемът е, че всички познати на Никил изобщо не предполагат, че някога е бил Гогол. Познават го само в настоящето и нямат представа за миналото му. Ала след осемнайсет години като

„Гогол“ двата месеца като „Никил“ му се струват някак мизерни и нищожни. Понякога има чувството, че играе в пиеса ролята на близнаци, неразличими с просто око и все пак дълбоко различни. Понякога още усеща предишното име, болезнено и ненадейно, както когато един преден зъб запулсира неотдавна след новата пломба, сякаш се мъчеше да се оттласне от венеца при пиене на кафе или студена вода, или веднъж, когато пътуваше с асансьора. Страхува се, че ще го разкрият, че целият фарс ще излезе на бял свят; сънува документите си на показ, а старото име отпечатано на първа страница в университетския вестник. Веднъж по погрешка се подписва със старото име на квитанцията в книжарницата. Случва се да викат Никил по три пъти, преди да се сети да се обърне.

Още по-стряскащо е онези, които по принцип му викат „Гогол“, да се обръщат към него с „Никил“. В събота сутрин например родителите му търсят Гогол, но питат за Никил, ако Брандън или Джонатан вдигнат слушалката. И макар че изрично ги е помолил тъкмо така да постъпват, този факт го тревожи, сякаш в този миг не е тяхно дете. „Заповядайте у дома с Никил някой път“, кани Ашима съквартирантите му, като идва с Ашок за родителския уикенд през октомври; стаите са набързо разтребени откъм празни бутилки, пепелници и наргилето на Брандън. Подмяната му звучи фалшиво: коректно, но сбъркано, също както когато родителите му го заговарят на английски вместо на бенгалски. Още по-странно се чувства, когато един от тях се обръща директно към него пред новите му приятели: „Никил, ще ни покажеш ли къде ходиш на лекции?“, предлага баща му. По-късно същия ден, на вечерята с Джонатан в ресторанта на Чапъл стрийт, майка му изтървава: „Гогол, избра ли си вече специалност?“ И макар Джонатан да не чува, записан в разговора с баща му, Гогол се чувства безпомощен, дразни се, ала не може да обвинява майка си и затъва до гуша в кашата, която сам е забъркал.

През онзи първи семестър послушно, макар и неохотно, той се връща вкъщи всеки втори уикенд, след последния петъчен час. Взема „Амтрак“ до Бостън, после се прехвърля на местния влак, натъпкал в раницата си книги и мръсни дрехи. Пътуването отнема два часа и половина и по някое време Никил се изпарява и Гогол поема юздите.

Баща му идва на гарата да го посрещне, като винаги се обажда предварително да види дали влакът се движи по разписание. Заедно се прибират с колата по познатите озеленени улички и баща му го разпитва за университета.

От петък вечерта до неделя следобед дрехите, благодарение на майка му, са изпрани, но учебниците не са и погледнати; въпреки намеренията си Гогол се чувства неспособен да върши тук друго, освен да яде и да спи. Бюрото в стаята му се струва твърде малко. Телефонът звъни, родителите му и Соня говорят или се движат из къщата. Липсват му библиотеката, където учи всеки ден след вечеря, и нощния режим, с който вече е свикнал. Липсва му апартаментът във Фарнам, ще му се да изпуши една цигара с Брандън или да послуша музика с Джонатан, за да научи да различава класиците.

Вкъщи гледа Ем Ти Ви със Соня, която си префасонира джинсите, реже цели педи от крачолите и слага ципове покрай глезените. Един уикенд пералнята е заета, защото Соня се е заела да боядисва в черно повечето от дрехите си. Вече е гимназистка, учи английски при мистър Лосън и за разлика от батко си ходи на танци, по купони с момичета и момчета. Шините са свалени от зъбите ѝ; вместо тях блясва уверена, постоянна, американска усмивка. Дългата ѝ до раменете коса е накълцана асиметрично от нейна приятелка. Ашима живее в страх, че Соня ще изруси един кичур, както неведнъж е заплашвала да направи, и че ще си пробие в търговския център още няколко дупчици на ушите. Вдигат луди скандали за такива неща; Ашима плаче, Соня затръшва вратите. През някои уикенди родителите им ходят по гости и настояват да вземат Соня и Гогол. Домакините му предоставят стая, където да учи насаме, докато долу се вихри тържеството; ала той все се оказва пред телевизора със Соня и другите деца, както си е било открай време.

— Вече съм на осемнайсет — заявява веднъж на родителите си на връщане от подобно събиране — факт, който изобщо не ги впечатлява.

Един път прави грешката да нарече Ню Хейвън „вкъщи“.

— Съжалявам, оставих го вкъщи — казва той на баща си, който го пита дали носи обещания стикер на Йейл за задното стъкло на колата. Този израз вбесява Ашима и тя цял ден мърмори.

— Чуй се само, а си там едва от три месеца — пуфти тя и повтаря, че след двайсет години в Америка пак не ѝ се обръща езика да каже „вкъщи“ за Пембъртън Роуд.

Но сега тъкмо в стаята в Йейл той се чувства на мястото си. Харесва му патината, устоялата на времето грация. Харесва му, че преди него тук са живели толкова много студенти. Харесва му здравината на измазаните стени, на тъмния дъсчен под при все драскотините и петната. Харесват му капандурите; те са първото нещо, което вижда — щом отвори очи и погледне към параклиса „Батъл“. Готическата архитектура тук го омайва, физическата ѝ красота пуска корени в него и го привързва така, както нищо на Пембъртън Роуд. За курса си по рисуване всяка седмица трябва да прави по половин дузина скици, но все го влече да избира детайли от сгради: контрафорси, заострени арки с ажурна украса, тежки извити портали, тумбести колони от розов камък. През пролетния семестър записва встъпителен курс по архитектура. Изчита как са строени пирамидите, гръцките храмове и средновековните катедрали, гледа плановете на палати и църкви в учебника. Заучава безбройните термини, речника, който групира детайлите на старинните сгради; пише ги на картончета и рисува на гърба им скици: архитрав, антаблеман, тимпан, пета на свод. Заедно, думите образуват език, който Никил копнее да знае. Прави си картотека в кутия от обувки, преглежда я преди изпита, а после я запазва и в свободното време я обогатява.

През есента на втори курс, срядата преди Деня на благодарността, той се качва в претъпкан влак на Юниън Стейшън. Пробива си път край купетата, влачи чанта учебници по ренесансова архитектура; след пет дни трябва да предаде разработката си. Пътниците вече са окупирали част от коридора и седят мрачно върху багажа си.

— Само правостоящи, моля — извиква кондукторът.

— Искam си парите обратно — оплаква се някакъв пътник.

Гогол продължава нататък, от купе на купе, търси празен коридор, за да седне. В самия край на влака открива свободно място. Едно момиче седи до прозореца и чете прегънат на две брой на „Ню Йоркър“. На седалката до нея е изпънато шоколадово велурено палто с

гарнитура от агнешка кожа; тъкмо то е накарало пътника преди него да отмине нататък. Ала нещо подсказва на Гогол, че палтото принадлежи на момичето; той се спира и пита:

— Това ваше ли е?

Тя повдига слабицкото си тяло и с едно бързо и плавно движение приплъзва палтото под бедрата си. Май я познава от университета; като че ли я е срещал някъде между лекциите. Спомня си, че първата година косата ѝ бе боядисана яркочервена, подстригана до брадичката. Сега я е пуснала да расте до раменете в естествения си цвят — светлокафява, изсветляла тук-там. Пътят ѝ тръгва малко встрани, леко кривнат в основата. Веждите ѝ са малко по-тъмни и придават на дружелюбните инак черти сериозно изражение. Носи приятно избелели джинси и кафяви боти с жълти връзки и дебели гумени подметки. Плетеният пуловер, сив като очите ѝ, идва малко голям, ръкавите ѝ се спускат чак до дланите. Откъм предния джоб на джинсите ѝ се показва мъжки портфейл.

— Здравсти, аз съм Рут — разпознава го тя също тъй смътно.

— Аз съм Никил. — Той сяда, няма сили да вдигне чантата си на лавицата за багаж. Натъпква я колкото може под седалката, сгъва някак си дългите си крака, чувства как се поти. Разкопчава синьото пухено яке. После разтърква плетеницата от червени резки от дръжките на багажа по пръстите си.

— Извинявай — казва Рут, като го гледа. — Май се опитам да отложам неизбежното.

Без да става, той сваля якето.

— Какво искаш да кажеш?

— Нагласих го така, сякаш някой седи до мен. Искам да кажа палтото.

— Всъщност идеята е страхотна. Аз понякога се преструвам, че спя — пак по същите съображения. До заспалите никой не иска да сяда.

Рут се размива леко и прибира един кичур коса зад ухото си. Хубостта ѝ е неподправена. Няма никакъв грим, освен блясък на устните; двете мънички бенки до дясната скула единствени отклоняват вниманието от бледо прасковената ѝ кожа. Има тънички, малки ръце с nelaкирани нокти и нащърбени кожички. Пресяга се да остави

списанието и да вземе книга от чантата в краката ѝ и Никил мярва за миг кожата над колана ѝ.

— За Бостън ли си? — пита той.

— Не, за Мейн. Там живее баща ми. Трябва да взема автобус от южната автогара. Оттам има още четири часа. Ти в кой колеж си?

— „Джонатан Едуардс“.

Научава, че тя пък е в „Силиман“ и че смята да специализира английски. Като обсъждат живота си в Йейл досега, се оказва, че предната пролет и двамата са изкарали „Психология 110“. Книгата в ръцете на Рут е „Тимон Атински“ с меки корици и макар да държи пръст между страниците, не изчита нито ред. Нито пък Гогол поглежда измъкнатия от чантата си учебник. Рут му казва, че била израсла във Вермонт сред комуна на хипита и до седми клас учила вкъщи. Сега техните били разведени. Баща ѝ живеел с втората си жена и отглеждал цяла ферма лами. Майка ѝ, антроположка, била в Тайланд да изследва акушерските практики.

Той не може да си представи такъв свят и такива родители и когато описва собственото си детство, то му се струва безлично. Но Рут любопитства, разпитва го за Калкута. Родителите ѝ ходили в Индия, в някакъв ашрам, още преди нейното раждане. Разпитва за улиците, за къщите, тъй че Гогол отваря учебника на последната празна страница и чертае плана на апартамента на баба си, водейки Рут през веранди и мозаечни подове, разказва ѝ за тебеширено сините стени, за тясната каменна кухня и дневната с мебели от тръстика, сякаш правени за веранда. Рисува уверено, нали кара и курс по чертане. Показва ѝ в коя стая спят той и Соня, описва ѝ гледката през прозореца: тясна уличка с малки дюкянчета, покрити с ръждясала ламарина. Когато привършва, Рут взема учебника и разглежда рисунката, обикаляйки с пръст от стая в стая.

— Ще ми се да го видя — казва тя и той мигом я вижда с почернели от слънцето бузи и рамене, с раница на гърба да върви по „Чоуринги“ като другите западни туристи, да пазарува в Ню Маркет и да спи в грандхотела.

Докато си приказват, една жена от купето промърморва, че ѝ пречат да спи. Забележката само ги настървява да продължат да говорят — шепнешком, с долепени глави. Гогол вече не знае в кой щат се намират, коя гара са минали. Влакът изтрополява по някакъв мост;

трескавата хубост на залеза сипва бляскава руменина по дъските на крайречните къщи. За минути багрите повяхват, заменени от бледнината пред здрач. И когато напълно се стъмва, Гогол вижда как двамата с Рут се оглеждат под ъгъл в стъклото, сякаш се носят някъде извън влака. Гърлата им съхнат от многото приказки и в един момент Гогол предлага да отиде до вагон-ресторанта. Рут поръчва чай с мляко и пакетче чиле. Приятно му е, че тя не си прави труда да извади портфейла от джоба си, че му позволява да я почерпи. Връща се с кафе за себе си, с чай и чипс за нея и с мляко в картонена чаша вместо стандартната малка сметанка. Продължават да си приказват, Рут яде чипса и трие солта от устните си с опакото на ръката. Предлага на Гогол и му вади парченцата едно по едно. Той ѝ разказва за храната в индийските влакове от Калкута към Делхи и Агра: хляб роти и възкисел дал, поръчани на една гара и поднесени горещи на другата, дебели зеленчукови шницели, сервирани с масло и хляб за закуска. Чаят пък се купува през прозореца, от перона: продавачи с гигантски алуминиеви чайници го разливат готов подсладен и с прибавка от мляко в груби глинени чаши, които после разбиваш на релсите. Интересът ѝ към подобни подробности го ласкае и той осъзнава, че не е споделял преживяванията си в Индия с нито един от приятелите си в Америка.

Разделят се изведнъж; той събира куража да поиска в последния момент телефона ѝ. Записва го в същата книга, където рисува плана на къщата в Индия. Ще му се да почака с нея автобуса за Мейн, ала влакът към къщи ще тръгне след десет минути. Тази ваканция сякаш се точи безкрайно; Гогол мисли единствено как ще се върне в Ню Хейвън и ще се обади на Рут. Чуди се колко ли пъти са се разминавали, колко ли пъти са обядвали заедно в столовата, без да си дават сметка. Мъчи се да си спомни онази „Психология 110“, да изтръгне от паметта си някакъв неин портрет: как си води бележки в другия край на аудиторията, превила глава над чина си. Най-често мисли за влака, копнее отново да седне до нея, представя си как руменят лицата им от топлината в купето, как са притиснати в теснотията, как сияе косата ѝ на жълтеникавото осветление. На връщане тръгва да я търси из влака, проверява купе след купе, ала нея я няма и той в крайна сметка се тръшва до възрастна монахиня с кафеникаво расо, обилен бял мъх върху горната устна и несекващо хъркане.

През следващата седмица — вече в Йейл — Рут приема да пият кафе в книжарница „Атикъс“. Закъснява мъничко и пристига със същите джинси, боти и велурено палто като първия път. И отново поръчва чай. Отначало той усеща неловкост, каквато не е чувствал във влака. Кафенето е шумно и оживено, масата между тях е твърде широка. Рут е по-мълчалива, гледа в чашата си, играе със захарчетата и от време на време стрелка поглед към книгите по стените. Не след дълго те се отпускат отново, разказват си кой как е прекарал ваканцията. Той ѝ описва как двамата със сестра си цял ден са висели в кухничката на Пембъртън Роуд да пълнят пуйка и да точат тестото за пая — майка им няма отношение към такива неща.

— Търсих те из влака на връщане — признава си той и ѝ казва за хъркащата монахиня.

После двамата минават през Центъра за британско изкуство; има изложба на ренесансови рисунки върху хартия, която и двамата искат да видят. После той я изпраща до „Силиман“ и се разбират да се видят на кафе след няколко дена. След като се сбогуват, Рут се застоява край портата, свела поглед към притиснатите до гърдите си книги, а той се чуди дали трябва да я целуне — нещо, което от часове му се иска да стори, — или в нейните представи те са само приятели. Тя тръгва заднишком към входа, без да спира да му се усмихва, и минава внушителен брой стъпала, преди да помахва за сбогом и да се обърне.

Той започва да я пресреща след лекции, запаметява програмата ѝ, вдига глава към прозорците и се разхожда небрежно под арките. Тя неизменно се радва да го види и оставя приятелките си, за да го поздрави.

— Дума да няма, харесва те — казва му Джонатан, след като една вечер търпеливо изслушва в столовата подробния разказ за запознанството им.

Няколко дни след това Гогол изпраща Рут до стаята ѝ, тъй като тя е забравила някаква книга за курса си, и поставя ръка върху нейната, докато тя се протяга към бравата. Съквартирантките ѝ са излезли. Той я чака на канапето в общото помещение, докато тя търси книгата. Вън е свъсено пладнe, май че леко ръми.

— Намерих я — казва тя и макар че и двамата имат занятия, никой от тях не помръдва, седят на канапето и се целуват, докато не става твърде късно да тръгнат.

Всяка вечер учат заедно в библиотеката, седнали в двата края на масата, за да се спрат да не шепнат. Тя го води в своята столова, той пък в неговата. Води я в парка със скулптурите. Непрекъснато мисли за нея, приведен над наклонената дъска в час по чертане, под силната бяла светлина на студиото или в затъмнената зала на курса по ренесансова архитектура, докато диапроекторът прещраква и на екрана се сменят изгледи на паладиански вили. След няколко седмици идва краят на семестъра с изпити, курсови работи и стотици страници за четене. Ала Гогол се стряска не толкова от предстоящата работа, колкото от едномесечната раздяла за зимната им ваканция. Един съботен следобед, малко преди да започне сесията, тя споменава в библиотеката, че и двете ѝ съквартирантки ще се върнат чак вечерта. Тръгват заедно към „Силиман“ и той сяда до нея на неоправеното легло. Стаята ѝ мирише като нея самата — пухкав аромат на цветя, без парливия дъх на парфюмите. На стената над бюрото ѝ висят картички с образи на писатели — Оскар Уайлд и Вирджиния Улф. Устните и лицата им още са схванати от студа; отначало остават с палтата си. Лягат си върху овчите кожички и тя води ръката му под огромния си пуловер. Не прилича на първия път — единствения път досега, когато е лягал с момиче. Впрочем така и нищичко не си спомня от въпросния епизод, освен чувството на благодарност, че не е вече девствен.

Сега обаче следи внимателно всичко, топлата падина на корема на Рут, косата ѝ, пръсната на дебели кичури по възглавницата, начина, по който чертите ѝ се променят мъничко в легнало положение.

— Страхотен си, Никил — шепне тя, докато той докосва раздалечените ѝ малки гърди — едното ѝ бледо зърно е малко по-едро от другото.

Той ги целува, целува и бенките по корема ѝ, който се извива на дъга към него, усеща ръцете ѝ по главата си, после по раменете, да го водят полекичка между разтворените нозе. Чувства се малко странно, докато вдъхва и вкусва там долу, ала тя шепне името му и казва, че било чудесно. Май че знае какво да прави — дърпа ципа на джинсите му, по едно време става да си вземе диафрагмата от бюрото.

След седмица пак си е вкъщи и помага на Соня и майка си да украсят елхата, рине сняг с баща си и отскача до търговския център да накупи последни подаръци. Ходи умърлушен из къщата, прави се, че е настинал. Не го свърта, ще му се просто да вземе колата и да отскочи

до Мейн да се видят с Рут след Коледа или пък тя да дойде при него. Можел да им гостува, уверява го тя, мащехата и баща ѝ нямало да възразят. Щели да го настанят в стаята за гости; вечер щяла да се промъква в леглото при него. Представя си се във фермата, каквато му я е описвала Рут; как се събужда от миризмата на пържени яйца в тиган, как се разхождат с нея из снежни, пустеещи ниви. Само че за да тръгне, трябва да каже на родителите си за Рут — нещо, което би предпочел да не прави. Не би изтърпял изненадата им, безпокойството, тихото им разочарование; не желае да го разпитват дали връзката е сериозна и какво точно работят родителите ѝ. Колкото и да му се ще да я види, не може да си я представи край кухненската маса на Пембъртън Роуд с джинсите и с торбестия пуловер учтиво да вкухва от храната на майка му. Не може да си представи да я покани в дома, в който все още е Гогол.

След като всички заспят, той ѝ се обажда от празната кухня; говори тихо и прехвърля разговорите на сметката си в колежа. Разбират се да се видят в уречен ден в Бостън и да прекарат деня заедно на Харвард Скуеър. Натрупало е една педя сняг, а небето е изумрудено синьо. Първо отиват на кино в „Братъл“, купуват билети за какъвто филм почва, сядат на задните редове на балкона и се целуват под възмутените погледи на съседите си. Обядват в един ъгъл в кафе „Памплон“ запечени сандвичи с шунка и купички чеснова супа. Разменят си подаръци: тя му дава антикварна книжка с рисунки на Гоя, а той — сини плетени ръкавици и касетка с любимите си песни на „Бийтълс“. Откриват един магазин точно над кафенето, където се продават само книги за архитектура. Той обикаля рафтовете и си купува „Пътуване към Изтока“ на Корбюзие с меки корици — нали смята да специализира архитектура през пролетта. После, хванати за ръце, минават по същите улици, които навремето е обикалял с количката; от време на време се целуват, опрени до някоя сграда. Показва ѝ къщата на американския професор, в която са живели отдавна, преди раждането на Соня — тъй отдавна, че дори не си спомня. Виждал е къщата на снимки, знае от родителите си името на улицата. Който и да живее там, очевидно не си е вкъщи — снегът не е разчистен от стъпалата на входа, а на изтривалката са събрани купчина навити на руло вестници.

— Да можехме само да влезем — казва той. — Щеше ми се да поостанем сами поне малко.

Загледан в къщата, хванал скритата в ръкавица ръка на Рут, той се чувства абсурдно безпомощен. Колкото и мъничък да е бил навремето, все пак го жегва пълното му тогавашно неведение, че един ден ще се върне на този адрес при толкова различни обстоятелства — и тъй щастлив.

На следващата година родителите му знаят смътно за съществуването на Рут. Макар Гогол на два пъти вече да е ходил до фермата в Мейн и да познава баща ѝ и втората му жена, Соня единствена от семейството се е срещала с Рут — през един уикенд, докато му гостува в Ню Хейвън. Родителите му не любопитстват. Връзката на сина им е сред малкото му постижения, с които изобщо не се гордеят. Рут твърди, че не се притеснява от това неодобрение, че било романтично. Ала Гогол усеща, че така не е редно. Исква му се родителите му просто да я приемат, както нейното семейство приема него, без какъвто и да било натиск.

— Много си млад да се обвързваш така — заявяват Ашок и Ашима.

Стигат дотам да цитират назидателни случаи с разни бенгалци, женени за американки и разтрогнали брака си. Нещата съвсем се влошават, когато им казва, че изобщо не мисли за брак. Понякога им затръшва слушалката. Съжалява ги, като му говорят така, нали те самите не са имали такива преживявания. Подозира, че тайно се радват, когато Рут заминава за Оксфорд за един семестър. Споменала е преди време, че иска да ходи там — още през първите седмици на запознанството им, когато пролетта на предпоследния курс му се е струвала мъничко петънце на хоризонта. Попитала го е дали има нещо против да кандидатства. Призлява му при мисълта тя да замине толкова далеч, ала казва, че не е против, дванайсет седмици нямало да се усетят.

Тази пролет без нея е като изгубен. Прекарва цели вечери в студиото, особено в петък и през уикендите, когато по принцип би излязъл с нея да вечерят в „Неапол“ и да идат на кино в аудиторията на факултета по право. Слуша любимата ѝ музика: Саймън и Гарфънкъл,

Нийл Йънг и Кет Стивънс, купува си чисто нови копия на албумите, които тя е наследила от родителите си. Прилошава му при мисълта за физическото разстояние между тях; докато той заспива, тя е надвесена над умивалника, мие си зъбите и лицето и започва деня. Тъгува по нея така, както през всичките тези години родителите му са тъгували за близките си в Индия — за пръв път в живота си познава това усещане. Но Ашок и Ашима отказват да му дадат пари, за да иде до Англия през пролетната ваканция. Малкото заделени пари от работата си в столовата изхарчва за презокеански разговори с Рут два пъти седмично. По два пъти дневно проверява кутията си за писма и картички с разноцветните профили на кралицата. Носи картичките и писмата навсякъде със себе си, напъхани в книгите му. „Курсът върху Шекспир е най-добрият, на който съм ходила“, пише тя с виолетова химикалка. „Кафето не става за пиене. Непрекъснато мисля за теб.“

Един ден отива на дискусия за англоезичния индийски роман. Чувства се задължен да присъства; един от участниците в дебата, Амит, му се пада далечен братовчед от Бомбай. Гогол никога не го е виждал. Майка му го е помолила да поздрави Амит от нейно име. Участниците го отегчават, не спират да бърбят за някаква „маргиналност“, сякаш става въпрос за медицински проблем. През повечето време скицира портрети на дебатиралите, които седят прегърбени над книжата си зад правоъгълна маса.

— Телеологически казано, РАЗД-овете не могат да отговорят на въпроса „Откъде си?“ — заявява социологът.

Гогол не е чувал термина „РАЗД“. Постепенно разбира, че става въпрос за „Родени в Америка Заблудени Деш“ — с други думи, за него. Освен това научава, че „з“-то може да значи и „раздвоени“. Знае, че „деш“, общата дума за „нашенец“, в случая значи „индиец“; родителите му често наричат Индия просто „деш“. Ала Гогол не мисли за Индия като за „деш“. Мисли за нея като американците, като за „Индия“.

Гогол се отпуска на стола си и се замисля върху някои смущаващи истини. Например, макар да разбира майчиния си език и да го говори гладко, изобщо не се оправя с четенето и писането. Като гостуват в Индия, американският акцент на английския му само размива роднините, а когато двамата със сестра си понечат да си говорят, лели, чичовци и братовчеди клатят удивено глави и повтарят:

„Една дума не хванах!“. Да живееш под галено и под истинско име на място с напълно различни традиции — и това ако не е раздвоение. Оглежда публиката за някой познат, но това не е неговата среда — повечето са филолози с кожени чанти, златни рамки на очилата и писалки, хора, с които Рут би намерила общ език. Има и много РАЗД-ове. Не е подозирал, че в колежа са толкова много. Гогол няма такива приятели. Гледа да ги избягва, защото му напомнят маниера на родителите му да избират приятелите си не по симпатия, а заради споделеното минало.

— Гогол, защо не членуваш в индийското дружество тук — пита го после Амит, когато седат да пийнат по нещо в „Котвата“.

— Нямам време — отвръща Гогол. Как да каже на добронамерения си братовчед, че би било твърде голямо двуличие да се запише и доброволно да чества празниците, по които са го мъкнали като малък. — Впрочем вече съм Никил — казва Гогол и изведнъж се потиска колко пъти ще трябва да повтаря това, да натяква да помнят, да припомня да го забравят, да се чувства така, сякаш на гърдите му е забоден списък с печатните грешки.

* * *

През последния курс взема сам влака до Бостън за Деня на благодарността. С Рут вече не са заедно. Вместо да се прибере след онези дванайсет седмици, тя остава за летен курс в Оксфорд — някакъв неин любим професор щял да се пенсионира след него. Гогол прекарва лятото на Пембъртън Роуд. Изкарал е неплатен стаж в малка архитектурна компания в Кеймбридж — ходил е до общината, снимал е местности за застрояване, надписал е някой и друг чертеж. За да припечели, ходи вечер да мие чинии в италианското ресторантче в града на родителите си. В края на август отива до „Логън“ да посрещне Рут. Чака я на изхода „Пристигащи“, води я за една вечер в хотел, който плаща с парите, спечелени в ресторанта. Стаята гледа към парка, тапетите са на широки райета в мръснобяло и розово. За пръв път се любят на двойно легло. Вечерят навън, тъй като никой от тях не може да си позволи менюто от румсървиса. Тръгват по Нюбъри стрийт и седат в гръцки ресторант с масички на тротоара. Навън е небивала

жега. Рут уж наглед си е същата, но подправя речта си със заучени в Англия думи и изрази като „считам“, „допускам“ и „предполага се“. Говори за своя семестър, колко много харесала Англия, как пътувала до Барселона и Рим. Искала там да изкара магистърската си степен.

— Допускам, че имат и добри архитектурни колежи — добавя тя. — И ти можеш да дойдеш.

На другата сутрин той я качва в автобуса за Мейн. Ала дни след като се събират отново в Ню Хейвън, в наетия с няколко негови приятели апартамент на Хауи стрийт, започват да се карат и накрая признават, че нещо се е променило.

Сега се избягват, ако случайно се срещнат в библиотеката или на улицата. Той е задраскал телефона ѝ и адресите в Оксфорд и Мейн. Но когато се качва на влака, неохотно си спомня за онзи следобед на тяхното запознанство. Както винаги влакът е пълен; този път Гогол прекарва половината път в коридора. След Уестърли си намира седалка и разгръща справочника с курсовете за следващия семестър. Само че, кой знае защо, се разсейва, мръщи се, няма търпение да слезе от влака; не си прави труда да си свали палтото, нито да иде до вагон-ресторанта, въпреки че е жаден. Остава справочника и отваря една книга от библиотеката, която би могла да му бъде полезна за курсовия проект: сравнение между италианската ренесансова и моголската дворцова архитектура. Но и нея затваря след два-три абзаца. Стомахът му се бунтува и Гогол се чуди какво ще заvari за вечеря, какво ще е сготвил баща му. Майка му и сестра му са заминали за три седмици в Индия да присъстват на сватбата на някаква братовчедка, тъй че тази година Гогол и татко му ще посрещнат Деня на благодарността у приятели.

Той накланя глава към прозореца, гледа как отминават есенните пейзажи: розово — пурпурните води, блъвнати от една бояджийница, електроцентрали, ръждиво сферично водохранилище. Изоставени фабрики с наполовина разбити малки квадратни прозорчета, сякаш наядени от молци. По дърветата горните клонки са голи, оцелелите листа са жълти и тънички като хартия. Влакът се движи по-бавно от обичайното; поглежда часовника си и вижда, че здравата изостават от разписанието. После, малко преди Провидънс, сред запуснатите тревясаи ниви, влакът спира. Почти час не помръдват, докато монолитният диск на слънцето потъва между дърветата на хоризонта.

Светлините изгасват, въздухът вътре във влака се спарва. Кондукторите сноват трескаво покрай купетата.

— Жица някаква се е скъсала — забелязва господинът до Гогол.

Срещу него една сивокоса женица чете, стиснала палто пред гърдите си като завивка. Двама студенти зад него обсъждат поезията на Бен Джонсън. Без шума от двигателя Гогол чува как откъм нечий слушалки долита оперна музика. Вън небето се смрачава сапфирено. Вижда струпани релси на ръждиви грамади. Чак когато потеглят отново, по уредбата съобщават за спешен медицински случай. Ала истината, изтървана от един от кондукторите, бързо се разпространява: става дума за самоубийство, някой е скочил пред влака.

Гогол е смутен и шокиран; става му малко неловко, че така е препирал и нервничел; чуди се дали самоубиецът е жена или мъж, младеж или старец. Представа си го как поглежда същото разписание, което и той носи в чантата си, за да види кога точно ще мине влакът. Или как светлините връхлитат. Заради закъснението изпуска прекачването си в Бостън и чака четирийсет минути за свързка. Обажда се у дома, ала никой не му отговаря. Опитва се да се свърже с катедрата на баща си, но и там телефонът напразно звъни. На гарата вижда баща си да чака на тъмния перон, обут с маратонки и джинси и здравата притеснен. Шлиферът му е пристегнат с колан на кръста, на врата му — изплетен от Ашима шал, на главата му — каскет от туид.

— Извинявай, че закъснях — казва Гогол. — Откога чакаш тук?

— От шест без петнайсет — отвръща баща му.

Гогол поглежда часовника си. Вече е почти осем.

— Имаше инцидент.

— Знам. Обадох се да проверя. Какво стана? Ти ранен ли си?

Гогол поклаща глава.

— Някой скочил на релсите. Някъде в Роуд Айланд. Опитах се да ти се обадя. Мисля, че трябваше да изчакат полицията.

— Притесних се.

— Надявам се да не си стоял на студа през цялото време — казва Гогол и разбира по мълчанието на баща си, че точно това е направил. Чуди се как ли се чувства баща му без Соня и майка му. Дали не му е самотно. Ала татко му не е от хората, които признават подобни неща или коментират открито желания, настроения, потребности. Отиват до паркинга, влизат в колата и потеглят за краткия път до дома.

Нощта е толкова ветровита, че от време на време колата поднася, а кафяви листа колкото човешко стъпало прелитат през пътя на светлината на фаровете. Обичайно по пътя към къщи баща му задава въпроси: за уроците, за парите, какво смята да прави, като завърши. Тази вечер обаче мълчат, Ашок шофира съсредоточено. Гогол бърника радиото, прехвърля от новинарската станция на Ен Пи Ар.

— Искам да ти разкажа нещо — казва баща му, когато песента свършва и вече завиват по Пембъртън Роуд.

— Какво? — пита Гогол.

— За името ти.

Гогол гледа учудено.

— За името ми ли?

Баща му изключва радиото.

— Гогол.

Напоследък го чува толкова рядко, че вече не дразни ушите му. От три години е Никил почти постоянно.

— Не съм го избрал случайно — продължава баща му.

— Да, Баба. Гогол е любимият ти автор. Знам.

— Не е това — заявява баща му. Спира пред къщи и изключва мотора, а после и фаровете. Разкопчава колана си и го придържа с ръка, докато се прибере зад лявото му рамо. — Друга е причината.

И така, докато седят в колата, баща му се връща в полето на 209 километра от Хаура. Леко стиснал с пръсти кормилото, отправил поглед през стъклото на гаражната врата, разказва на Гогол за онзи влак отпреди двайсет и осем години, през октомври 1961 г., с който бе тръгнал към дядо си в Джамшедпур. Разказва му как една нощ за малко да изгуби живота си; как бил спасен от една книга и как после цяла година не можел да мръдне.

Гогол слуша стъписан, приковал очи в профила на баща си. Делят ги едва сантиметри, ала в този момент Ашок става друг, непознат — човек с тайна, оцелял след трагедия, някой, чието минало той не познава напълно. Вижда го уязвим, минал през невъобразими страдания. Представа си татко си двайсетинагодишен — колкото е и Гогол сега — седнал във влака досущ като него, чете някаква книга и после едва не загива. Мъчи се да си представи онзи бенгалски пейзаж, който сам той е зървал едва няколко пъти; смляното тяло на баща си между толкова трупове, после върху носилката покрай усуканата

върволица вагони. Опитва се да си представи живот без баща си, свят, където баща му не би съществувал.

— Защо не знам за това? — пита Гогол. Гласът му звучи укорително, строго, но очите му се напълват със сълзи. — Защо не си ми разказвал?

— Все ми се струваше, че не е моментът — отвърща баща му.

— Все едно си ме лъгал години наред. — И когато Ашок не отвърща, добавя: — Затова понакуцваш, нали?

— Толкоз отдавна се случи. Не исках да те разстройвам.

— Няма значение. Трябваше да ми кажеш.

— Може би — признава баща му и поглежда към него за миг. После сваля ключа от таблото. — Хайде, кой знае колко си гладен. Тука става студено.

Ала Гогол не мръдва. Стои и още се опитва да смели информацията, чувства се странно, абсурдно засрамен, сякаш вината е негова.

— Съжалявам, Баба.

Татко му се засмива.

— Ти нямаш нищо общо с това.

— Соня знае ли?

Ашок поклаща глава.

— Още не. Някой ден ще ѝ обясня. В тази страна само майка ти знае. А сега и ти. Винаги съм мислел да ти кажа, Гогол.

И изведнъж галеното му име — произнесено от баща му тъкмо тъй, както е навикнал да го чува — означава нещо съвсем различно, свързано с катастрофа, която неволно е въплъщавал с години.

— За това ли се сещаш, като мислиш за мен? — пита Гогол. — За онази нощ ли ти напомням?

— Ни най-малко — отвърща баща му след кратка пауза, през която ръката му се плъзва към ребрата; привичен жест, чийто смисъл Гогол едва сега разбира. — Ти ми напомняш за всичко, което се случи после.

6

1994 Г.

Сега той живее в Ню Йорк. През май е завършил архитектура в Колумбийския университет. Оттогава работи за една фирма близо до центъра, с големи, известни поръчки. Не такава работа си е представял като студент; по-скоро би искал да проектира и обновява частни жилища. Това може да стане и после, твърдят консултантите му; засега е най-важно да чиракува при големите имена. И тъй, с лице към кафявия тухлен гръб на отсрещната сграда, той проектира в екип хотели, музеи и корпоративни седалища в градове, които никога не е виждал: Брюксел, Буенос Айрес, Абу Даби и Хонконг. Приносят му е инцидентен и никога негов докрай: стълбище, коридорче, прозорец или шахта за климатик. И все пак той знае, че всеки елемент от сградата, малък или голям, има значение; чувства със задоволство, че след толкова учене, критики и непостроени проекти вижда нещо реално пред себе си. Обичайно работи до късно, често и през почивните дни — чертае проектите на компютъра, прави примерни планове, пише спецификации, строи макети от стиропор и картон. Прибира се в студиото си на „Морнингсайд Хайтс“, чиито два прозореца гледат на запад, към Амстердам авеню. Входът лесно може бъде пропуснат — изподраскана стъклена врата между будка за вестници и салонче за маникюр. За пръв път наема квартира сам, след дългия низ съквартиранти в колежа и университета. От улицата долита толкова шум, че когато говори по телефона на отворен прозорец, хората често го питат дали се обажда от автомат. Кухничката е сбутана там, където би трябвало да се намира антрето: толкова малка, че хладилникът е издърпан встрани, до вратата на банята. На печката стои чайник, който стопанинът никога не е пълнил с вода, на плота пък — тостер, който никога не се включва.

Родителите му се тревожат, че му е малка заплата, и понякога баща му праща по пощата чекове, с които да доплати наема и сметките към кредитната карта. Разочаровани са, че е отишъл в Колумбийския

университет. Надявали са се да избере Масачузетския технологичен институт, другата архитектурна програма, в която е бил приет. Но след четири години в Ню Хейвън той не иска да се връща в Масачузетс — в единственото градче в Америка, което родителите му познават. Не иска да ходи в бащиния си алма-матер, да живее в апартамент на Сентръл Скуеър като родителите си навремето и пак да се връща към улиците, за които му говорят с носталгия. Не иска да се прибира по уикендите, да ходи с тях на пуджо и на бенгалски купони, да си остане безпрекословно в техния свят.

Предпочита Ню Йорк — място, което Ашок и Ашима не познават добре, боят се от него, слепи са за красотата му. Гогол го е посещавал през годините в Йейл, когато са идвали тука от курса по архитектура. Ходил е на няколко купона в Колумбийския университет. Понякога с Рут са се качвали на влака и са ходили по музеи или в Гринич Вилидж или пък са се ровили из книги в книжарницата на „Странд“. Като дете обаче е идвал един-единствен път в Ню Йорк със семейството си, без да добие представа за този град. Един уикенд гостуват на бенгалско семейство в Куинс. Приятелите им ги развеждат из Манхатън. Гогол е на десет години, Соня — на четири. „Искам да видя улица «Сезам»“, бе помолила Соня; мислеше, че е някакво истинско място и заплака, когато Гогол ѝ се присмя и ѝ каза, че такава улица не съществува. Развеждат ги с кола покрай Рокфелер Сентър, Сентръл Парк и Емпайър Стейт Билдинг, а Гогол обръща глава под прозореца, за да види колко високи са сградите. Родителите му не спират да се оплакват от колите, от пешеходците, от шума. Било по-зле от Калкута, казват те. Помни как искаше да слезе и да се качи на някой от небостъргачите, както навремето татко му го бе завел на върха на Пруденшъл Сентър в Бостън. Само дето ги пуснаха да излязат от колата чак на Лексингтън авеню, за да обядват в индийския ресторант, да си закупят индийски продукти, полиестерни сарита и уреди за 220 волта, които да подаряват на роднините си в Калкута. За Ашок и Ашима това беше смисълът да се ходи в Манхатън. Спомня си как му се щеше да минат през парка, да го заведат в Природонаучния музей да види динозаврите или дори да се повозят в метрото. Но Ашок и Ашима не се интересуваха от такива неща.

Една вечер Еван, един от чертожниците в компанията, с когото се разбират добре, го придумва да идат на парти. Според Еван апартаментът си струвало да се види: мезонет в Трайбека, по случайност проектиран от съдружник във фирмата. Домакинът Ръсел, стар приятел на Еван, е прекарал години в Кения като служител на ООН, в резултат на което мезонетът е пълен с внушителна сбирка африкански мебели, маски и скулптури. Гогол си представя стотици гости в огромно пространство; място, където е лесно да дойдеш и да си тръгнеш незабелязан. Ала когато пристигат, купонът почти свършва — едва десетина гости седят на възглавнички покрай ниска масичка и похапват опоскано грозде и сирене. По едно време Ръсел, който е диабетик, вдига ризата си и си инжектира инсулина в корема. До домакина седи жена, която Гогол не спира да гледа. Коленичила върху пода, тя размазва обилно количество бри върху бисквитка, без да обръща внимание какво прави Ръсел. Вместо това спори през масата с някакъв мъж за филм на Бунюел.

— Хайде де — повтаря му тя, — признай си, че беше страхотен.

Хем кокетна, хем рязка, сякаш малко подпийнала. Тъмнорусата ѝ коса е събрана в небрежен кок с изпадали край лицето безредни привлекателни кичури. Челото ѝ е високо и гладко, линията на брадичката — плавна и необичайно дълга. Очите ѝ са зеленикави, ирисите обрамчени от тънички черни кръгчета. Облечена е в три четвърти копиринени панталони и бяла риза без ръкав, която подчертава тена ѝ.

— Ти какво мислиш? — пита тя Гогол, въвлича го без предупреждение в спора. Когато ѝ казва, че не е гледал филма, тя забравя за него.

Приближава се малко по-късно, докато Гогол скучае, вдигнал поглед към внушителна дървена маска над металното вътрешно стълбище: през кухите ромбове на очите и устата зее белият тухлен зид.

— В спалнята има още по-страшна — сбърчва нос тя и потръпва. — Представи си да отвориш очи и денят ти да почне с нещо такова. — От тона ѝ не е ясно дали не говори от опит, дали не намеква, че е бивша или настояща любовница на Ръсел.

Казва се Максин. Разпитва го за програмата в Колумбийския, споменава, че е завършила в „Барнард“ история на изкуството. Говори,

облегнала гръб на колоната, усмихва се непринудено и отпива от чаша шампанско. Отначало той смята, че е по-голяма от него, по-близо до трийсетата, отколкото до двайсетата си година. Изненадан разбира, че се е дипломирала малко след като той е постъпил в Колумбийския, че за година са се засекли в университета, че са живели през три пресечки и сигурно са се срещали по Бродуей, по стъпалата на библиотеката „Ейвъри“. Припомня си как двамата с Рут също бяха живели така близо като непознати. Максин му разказва, че работела като помощник-редактор в издателство за албуми. В момента работела по албум на Андреа Мантенья и Гогол я смайва, припомняйки си за негови фрески в Мантуа и в Двореца на дожите. Разговарят с онзи леко насилен, безпомощен маниер, така характерен за флирта — репликите текат мимолетни, съвсем произволни. Такъв разговор може да води с всеки, само дето Максин фокусира цялото си внимание върху него; бледите ѝ, наблюдателни очи задържат погледа му и за няколко кратки минути го карат да се почувства абсолютен център на нейния свят.

На другата сутрин тя се обажда; в неделя към десет той е още в леглото с натежала от скоча и безкрайните соди глава. Вдига слушалката троснато, малко припряно — очаква да чуе майка си, която ще го разпитва как е минала седмицата. По гласа на Максин се догажда, че е станала от часове, че закуската е изядена, а „Таймс“ — изчетен до последната страница.

— Здравсти, Максин се обажда. От снощи — припомня му тя, без да си прави труда да се извини, че го буди. Намерила номера му в указателя, макар той да не помни да ѝ е споменавал фамилията си. — Леле, колко е шумно при теб. — После, без притеснения или паузи, го кани на вечеря у тях. Посочва деня, петък, и му дава адреса, някъде в Челси. Той решава, че става въпрос за голямо събиране, и я пита какво да вземе, ала тя му отвърща, че щели да бъдат само двамата.

— Май че трябва да те предупредя, че живея с родителите си — добавя Максин.

— Ооо. — Този неочакван факт спихва ентусиазма му и го обърква. Пита дали те не биха възразили да ѝ гостува, дали не е по-разумно да идат на ресторант.

Ала тя се разсмива на думите му и го кара да се почувства глупаво.

— Че защо ще имат нещо против, за бога?

Взема такси от службата си до Челси и спира пред магазинче за алкохол, за да купи бутилка вино. Навън е хладна септемврийска вечер, вали безспир, дърветата още са отрупани с летните си листа. Завива в затънтена, тиха пресечка между Девето и Десето авеню.

За пръв път от доста време излиза на среща; като изключим няколко незапомнящи се връзки в университета, от Рут насам с никоя не е излизал сериозно. Не знае как да разбира уговорката с Максин, ала колкото и да е странна поканата, той не може да ѝ откаже. Чувства се заинтригуван, привлечен, поласкан от дръзкото ѝ ухажване.

Архитектурата на къщата го стъписва и той дълго ѝ се любува като турист, преди да отвори вратата. Забелязва корнизите над трегерите, дорийските пиластри, изпъкналия антаблеман, черната врата с кръстовидни панели. Изкачва ниското преддверие с парапет от ковано желязо. Името под звънеца е Ратлиф. Няколко минути, след като го е натиснал — достатъчно, за да провери дали не е сбъркал адреса от листчето в джоба на самото си, — Максин пристига. Целува го по бузата, като се привежда на един крак към него, другият изпънат и леко вдигнат зад нея. Отваря му боса, облечена в черен панталон от мека вълна и тънка бежова жилетка. Доколкото може да прецени, под жилетката няма друго, освен сутиена. Косата ѝ е събрана също така небрежно. Шлиферът му бива повесен на една закачалка, чадърът му — пуснат на стойката. Той се поглежда за миг в огледалото на фоайето, пригласяда косата си и оправя вратовръзката.

Тя го повежда надолу по някакви стълби към кухня, която, изглежда, заема етаж, с голяма дървена маса в единия край, а зад масата — френски прозорци, зад които се простира градината. Стените са украсени с литографии на петли и билки и с колекция медни тигани. Керамични чинии и подноси са изложени върху открити лавици редом с безброй готварски книги, гастрономически енциклопедии и трактати за храненето. Островчето за рязане е отрупано със зелен боб, а жената зад него клъцва с ножичка крайчетата на шушулките.

— Майка ми Лидия — обяснява Максин. — А това тук е Сайлъс — сочи тя към ръждивия кокер шпаньол, който дреме под масата.

Лидия е висока и стройна като дъщеря си; правата ѝ коса с цвят на желязо обрамчва по младежки лицето ѝ. Облеклото ѝ е грижливо

подбрано — златни накити на врата и ушите, тъмносиня престилка, вързана на кръста, и лъснати черни обувки от кожа. Въпреки бръчките и петната по кожата тя е по-хубава дори от Максин, чертите ѝ са по-правилни, скулите — по-високи, рисунъкът на очите ѝ — по-изящен.

— Радвам се да се запознаем, Никил — усмихва се тя лъчезарно и макар да изглежда заинтригувана, нито спира да реже, нито подава ръка.

Максин му налива чаша вино, без да попита дали всъщност не би предпочел нещо друго.

— Ела — казва тя, — ще те разведе из къщата. — Повежда го нагоре по незастланите стъпала на петте етажа, които скърцат шумно под двойното им тегло. Планът на къщата е прост — по две огромни стаи на етаж, всяка от които несъмнено е по-голяма от апартамента му. Любезно се възхищава от гипсовите корнизи по сводовете, от медальоните по таваните и от мраморните камини; неща, за които умее да разговаря умно и нашироко. Стените са боядисани в пищни тонове: люляк, хибискус и шамфъстък, украсени с множество картини, графики и фотографии. В една стая вижда маслен портрет на момиченце — вероятно Максин, седнала в скута на поразителната, млада Лидия в жълта рокличка без ръкав. По коридорите на всеки етаж лавиците стигат тавана, отрупани с всички романи, които си струва да прочетеш през живота си, биографии, солидни монографии върху всеки художник, всички архитектурни албуми, за които си е мечтал. Въпреки безпорядъка в къщата витае дух на аскетизъм и това му допада: подовите са голи, дървенията — небоядисана, много прозорци стоят без завеси, за да изпъкнат щедрите им пропорции.

Максин се разполага на целия горен етаж: прасковени стени, легло с табли, дълга баня в червено и черно. Лавицата над умивалника е отрупана с множество кремове за врата ѝ, за шията, за очите и ходилата, дневен крем, нощен крем, за слънце или за сянка. Оттам се влиза към сивата дневна, която ѝ служи за дрешник: чанти, обувки и дрехи се търкалят по пода, затрупват паянтовото канапе и облегалките на столовете. Безпорядъкът всъщност няма значение: подобна поразителна къща не ти дава да се разсееш, да се загледаш в дефектите.

— Чудни са тези фризиви корнизи — отбелязва той, като гледа тавана.

Тя го поглежда смаяна.

— Моля?

— Така се наричат — обяснява ѝ той и посочва нагоре. — Често се срещат в къщи от този период.

Максин вдига очи, после ги свежда към него.

— Никога не съм знаела — казва тя впечатлена.

Той присяда до нея на паянтовото канапе и прелиства огромен албум за тапетите от осемнайсети век; Максин е била един от редакторите. Всеки крепи с коленете си половината тежест на книгата. В тази къща съм израсла, казва тя и добавя небрежно, че се върнала преди шест месеца: в Бостън живяла с някакъв мъж, ала нещо не се получило. Той я пита дали търси самостоятелно жилище, но тя отвърща, че не ѝ е хрумвало.

— Да наемаш квартира в града е такава досада — казва тя. — Пък и аз си обичам къщата. Не ми се живее другаде.

При цялата ѝ изисканост му се струва затрогващо старомодно да се прибере у дома след нещастна любовна връзка; той самият не би го направил на този етап от живота си.

На вечерята се запознава с баща ѝ, висок хубав мъж с буйна бяла коса, светлите сиво-зелени очи на Максин и тънки правоъгълни очила, кацнали наред носа му.

— Добре дошъл, аз съм Джералд — кимва той и подава ръката си. После му връчва прибори и платнени салфетки и му предлага да нареди масата. Гогол прави каквото са му заръчали с мисълта, че докосва всекидневните вещи на семейство, което едва познава.

— Теб ще те сложим тук, Никил — сочи Джералд един от столовете. Гогол заема мястото си от едната страна на масата, срещу Максин. Джералд и Лидия сядат в другите два края. Гогол е пропуснал обяда, за да може да тръгне навреме за срещата си с Максин, тъй че виното — по-тежко и гъсто, отколкото е свикнал да пие — вече го хваща. Чувства приятен бодеж в слепоочията и внезапна признателност за деня и неговия завършек. Максин пали две свещи. Джералд долива вино. Лидия носи храната в широки бели чинии: тънка пържола, навита на руло и завързана с конец наред езеро тъмен сос, зеленият боб сварен така, че да е хрупкав. Купа с кръгли, запечени

картофчета се подава от ръка на ръка; след това и салата. Вкусват внимателно, коментират колко е крехко месото, колко са свежи шушулките. Собствената му майка никога не би поднесла толкова малко храна на гостите си. Би следила чинията на Максин, би настоявала да ѝ досипва и втори, и трети път. Масата би била скрита под различни плата, тъй че всеки да може да си сипва и сам. Ала Лидия не обръща внимание на чинията му. Не намеква, че има и още. Сайлъс седи до краката ѝ и в един момент тя му отрязва щедра порция от месото си и го храни с ръка.

Четиримата пресушават две бутилки вино и минават към третата. На масата Ратлиф са речовити, имат мнения за неща, към които родителите му са безразлични: филми, музейни изложби, скъпи ресторанти, дизайна на всекидневни предмети. Говорят за Ню Йорк, за любими или презирани магазини, квартали и сгради тъй нещо и леко, че Гогол започва да чувства как въобще не познава града. Говорят за къщата, купена през седемдесетте, когато никой не искал да живее в района, за историята на квартала и за Клемънт Кларк Мур, професор по древни езици в семинарията отсреща.

— Той е инициаторът на жилищната зона тук — казва Джералд. — И е написал „Вечерта преди Коледа“, разбира се.

Гогол не е свикнал с такива разговори на масата, със сладостния ритуал на проточилото се хранене, с приятното безредие от бутилки, трохи и изпразнени чаши. Нещичко му подсказва, че това не се прави за него, че съпрузите Ратлиф всяка вечер се хранят така. Джералд е адвокат. Лидия е куратор на текстилни експозиции в „Метрополитън“. Изглеждат доволни и заинтригувани от произхода му, от годините в Йейл и Колумбийския, кариерата му на архитект, средиземноморските му черти.

— Можеш да минеш за италианец — отбелязва Лидия по едно време, като го гледа на светлината на свещите.

Джералд се сеца за френския шоколад, купен на път към вкъщи, който е и надлежно обелен, начупен и раздаден на всички. После разговорът се обръща към Индия. Джералд разпитва за надигналия се наскоро индуски фундаментализъм — тема, по която Гогол почти нищо не знае. Лидия коментира надълго индийски килими и миниатюри, Максин — курса по будистки храмове, който изкарала преди време в колежа. Не познават човек, който да е ходил в Калкута.

Джералд има колега индиец, който тъкмо се върнал от медения си месец в Индия. Донесъл удивителни снимки на дворец, изграден върху езеро. В Калкута ли се намира това?

— Не, в Удайпур — обяснява им Гогол. — Не съм ходил там. Калкута се пада на изток, по-близо до Тайланд.

Лидия наднича в салатната купа, намира парченце маруля и го изяжда с пръсти. Изглежда по-непринудена, готова да се засмее, поруменяла от виното.

— Как изглежда Калкута? Красива ли е?

Въпросът го изненадва. Свикнал е да го питат за бедността, за жегата и за просящите.

— Някои части са хубави — казва той. — От британците са останали чудни викториански постройки. Само че повечето от тях се рушат.

— Звучи ми като Венеция — засмива се Джералд. — Имате ли канали?

— Само като почнат мусоните. Улиците се наводняват. Май че това е най-близката прилика с Венеция.

— Искам да ида в Калкута — намесва се Максин, сякаш цял живот ѝ е било отказвано. Става и отива до печката. — Допи ми се чай. Някой да иска?

Ала Джералд и Лидия се отказват от чая; искат да гледат „Аз, Клавдий“ на видеото, преди да си легнат. Стават, без да раздигнат чиниите; Джералд отнася двете чаши и остатъка от виното.

— Лека нощ, миличък — казва Лидия и го млясва по бузата. После стъпките им проскърцват шумно по стъпалата.

— Предполагам, за пръв път те подлагат на родителски оглед още на първата среща.

— Всъщност беше приятно. Те са чудесни.

— Може и така да се каже.

Поостават още малко край масата, разговарят, шумоленето на дъжда тихо отеква в ограденото пространство зад къщата. Свещите догарят, капки восък се разливат по масата. Сайлърс, който тихо обикаля наоколо, идва да притисне глава към крака на Гогол, гледа го и размахва опашка. Гогол се навежда и го потупва колебливо.

— Като те гледам, май не си имал куче — отбелязва Максин.

— Не съм.

— А искал ли си?

— Като малък. Но родителите ми не искаха допълнителни грижи. А и през две-три години пътувахме до Индия.

Усеща, че за пръв път заговаря пред нея за родителите си, за миналото. Чуди се дали ще го заразпитва за тези неща. Вместо това тя изрича:

— Сайлърс май те харесва. Много е придирчив.

Той я гледа как разпуска косата си, оставя я така за мъничко и я навива несъзнателно на дланта си. После поглежда към него и се усмихва. Гогол отново усеща голотата ѝ под жилетката.

— Трябва да тръгвам — казва той, но му става приятно, че Максин приема да ѝ помогне с раздигането. Не бързат да свършат, зареждат миялнята, бършат масата и плота за рязане, измиват и подсушават тенджерите и тиганите. Уговарят се да отидат в неделя следобед на кино, за да гледат филма на Антониони, който Лидия и Джералд са видели наскоро и коментирали на вечеря.

— Ще те изпратя до метрото — заявява Максин накрая и връзва каишка на Сайлърс. — Трябва да го изведе. — Качват се заедно до преддверието, обличат палтата си. Откъм тавана смътно се чува телевизор. До стълбището Гогол се спира.

— Забравих да благодаря на родителите ти — казва той.

— За какво?

— За поканата. За вечерята.

Тя го хваща под лакът.

— Другия път.

От самото начало се чувства безпрепятствено вписан в живота им. Тяхното гостоприемство е различно от това, с което е свикнал; Ратлиф са щедри, но не се престарават да угаждат на другите — уверени (в случая с право), че животът им ще му допадне. Джералд и Лидия, заети със собствените си ангажменти, не ги притесняват. Гогол и Максин идват и тръгват когато си поискат, ходят на кино или вечерят навън. Пазаруват заедно по Медисън авеню от магазини, в които трябва да позвъниш, за да влезеш: кашмирени жилетки и неприлично скъпи английски парфюми, които Максин купува без колебание или чувство за вина. Ходят по сумрачни, скромни наглед

ресторанти с мънички маси и гигантски цени. Почти неизменно накрая се връщат у тях. А там винаги се намира вкусно сирене или пастет, задължително хубаво вино. Потъват заедно в четирикраката вана, оставили чашите с вино или малцово уиски на пода. Нощем Гогол спи с нея в същата стая, в която е расла, на мекия и провиснал матрак; прегръща по цяла нощ горещото ѝ тяло, люби се с нея точно над спалнята, в която са Джералд и Лидия. Когато остава до късно на работа, просто идва дотук; Максин му поднася вечеря, а после се качват да спят. Джералд и Лидия не възразяват, когато двамата слизат сутрин при тях в кухнята още рошави, за кафе с мляко и препечени филийки френски хляб с мармалад. След първото преспиване го втриса при мисълта да се покаже пред тях; взема душ, облича смачканата си риза и панталоните от миналия ден, но те само му се усмихват, още по хавлии, и му предлагат топли лепкави кифлички от любимата си квартална пекарничка и няколко раздела от вестника.

Влюбва се бързо и едновременно — в Максин, в къщата, в маниера на Джералд и Лидия, — защото не можеш да я обичаш и разбираш, без да обикнеш и всичко това. Обича безредието край нея, безбройните вещи, разпилени по пода и нощното шкафче, навикът ѝ да не затваря вратата на тоалетната, когато са сами на етаж. Хаосът покрай нея — заплахата за все по-минималистичния му вкус — го очарова. Научава се да обича храната, която поднасят у тях — полента, ризото, буябез и осо буко, опеченото в пергамент месо. Започва да очаква тежестта на приборите им в ръцете си, да поставя салфетката недоразгъната в скута си. Научава се да не стърже пармезан на спагетите, ако към тях има миди. Научава се да не слага дървените лъжици в миялнята, както прави неволно първия път, като помага в раздигането. Когато нощува у тях, свиква да се събужда по-рано от обичайното, тъй като Сайлс лае долу и чака да бъде изведен на сутрешната си разходка. Научава се да предвкушава, всяка вечер, звука на изскачащата от бутилката вино тапа.

Максин не крие миналото си, показва му снимки на бивши гаджета на страниците на албума си от мраморно сива хартия, разговаря за връзките си без смущение и горчивина. Има дарбата да приема безропотно живота си; Гогол постепенно разбира, че тя никога не е желала да бъде друга, да расте другаде и по друг начин. Това е най-голямата разлика между тях, казва си той; по-непривично за него

от красивата къща, в която е расла, от частните училища, в които е учила. Не спира да се удивлява как Максин подражава на родителите си, как уважава вкусовете и привычките им. Вечер на масата спори с тях за картини, за книги и общи познати, както се спори с приятели. Нито следа от раздразнението, което той чувства към родителите си. Никакво чувство за принуда. За разлика от Ашок и Ашима, те не й се налагат за нищо, и все пак тя живее предано и щастливо с тях.

Максин с учудване научава разни неща за живота му: че всички приятели на родителите му са бенгалци, че други са ги сватосали, че майка му всеки ден готви индийска храна, че носи сарита и бинди, червена точка на челото.

— Сериозно ли? — пита тя недоверчиво. — А пък ти си съвсем различен.

Гогол не се обижда, но все пак чувства как между тях се пропуква резка. За него уреденият брак на родителите му е хем немислим, хем банален — почти всичките им приятели и роднини са сватосани по същия начин. Но животът им е несравним с живота на Джералд и Лидия: скъпоценни бижута за рождените дни на съпругата, букети без повод, открити целувки, разходки из града или просто вечери, също както при Гогол и Максин. Като гледа как вечер двамата се сгушват на канапето, Джералд облегнал глава върху рамото на жена си, Гогол си дава сметка, че нито веднъж не е ставал свидетел на физическа близост между Ашок и Ашима. Каквато и обич да изпитват един към друг, тя си остава спотаена, невидима.

— Толкова е потискащо — казва Максин, когато той й признава това, и макар да се разстройва от такава реакция, той не може да не се съгласи.

Един ден Максин го пита дали техните искат да си вземе индийска съпруга. Пита от любопитство, без да се надява на някакъв определен отговор. В този момент той се ядосва на родителите си, иска му се да бяха по-други, но в сърцето си знае какъв е отговорът.

— Не знам — казва той. — Сигурно. Какво искат те всъщност няма значение.

Тя му гостува рядко; нямат повод да ходят в неговия квартал, не ги блазни и фактът, че там са само двамата. Все пак от време на време, когато Джералд и Лидия имат гости и Максин не държи да стои при тях, или просто за по-справедливо, тя се появява и малкото

пространство бързо се изпълва от парфюма ѝ с дъх на гардении, от палтото, кафявата кожена чанта и захвърлените ѝ дрехи; любят се на канапето всред грохота от улицата. Той се притеснява да я кани; сега се, че стените са голи, че не се е накарал да купи лампи, с които да смени мъжdivия блясък на голите крушки.

— Ох, Никил, това е ужасно — заявява тя в крайна сметка, едва три месеца след запознанството им. — Не мога да те оставя да живееш тук.

Когато майка му бе казала приблизително същото при първото си гостуване в апартамента, той бе седнал да спори, да защитава разпалено достойнствата на самотния си спартански живот. Но когато го изрича Максин и добавя „пренеси се при мен“, Гогол трепва от радост. Вече я познава достатъчно: тя не би го предложила, ако не искаше. И все пак се дърпа: какво ще си кажат родителите ѝ? Максин свива рамене.

— Родителите ми те обичат — отвърща тя, както винаги небрежно и твърдо.

И тъй, той един вид се пренася при нея — само с няколко куфара дрехи. Канапето и масата, чайникът, тостерът, телевизорът и останалите вещи зарязва на Амстердам авеню. Телефонният му секретар продължава да записва съобщенията. Пощата му продължава да пристига там, в ненадписаната метална кутия.

След по-малко от шест месеца той има ключовете от къщата: Максин му ги връчва на сребърна верижка от „Тифани“. Гогол започва да я нарича Макс, също като родителите ѝ. Дава ризите си на химическо чистене недалеч от дома им. Държи четка за зъби и самобръсначка на претрупания ѝ умивалник. Два-три пъти седмично става рано и тръгва да тича преди работа с Джералд покрай река Хъдсън, чак до Батъри Парк и обратно. По собствена воля води кучето на разходка, държи му каишката, докато Сайлъс души и дращи дърветата, прибира топлите му изпражнения в найлонова торбичка.

Затваря се в къщата по цели уикенди, чете книги от библиотеката на Джералд и Лидия, любува се на слънцето, което по цял ден се влива през огромните голи прозорци. Започва да предпочита едни столове и канапета пред други; когато не е там, успява да си припомни как точно

са подредени снимките и картините по стените. Налага се да си напомня да ходи до апартамента, да обръща касетата на секретаря, да плаща сметките си и наема.

През почивните дни често помага в пазаруването и подготовката за тържествените вечери; бели ябълки заедно с Лидия, чисти скариди и стриди, слиза с Джералд в мазето за резервни столове и вино. Мъничко се е влюбил в Лидия и в дискретния, спокоен маниер, с който посреща гостите си. Тези вечери неизменно го смайват: едва десетина гости, седнали край свещите на масата, внимателно подбрани художници, редактори, университетски професори или собственици на галерии, които опитват ястията едно по едно и разговарят интелигентно до края на вечерта. Колко различно е всичко това от вечерите на Ашок и Ашима — весели хаотични сбирки, на които не идват по-малко от трийсет души, помъкнали и децата си. Сервират се риба и месо едновременно, ястията са толкова много, че гостите трябва да се хранят на смени; масата е отрупана с храна, поднесена направо в тенджерата, в която е сготвена. Всеки сяда където намери, в различните стаи на къщата. Половината гости приключват, преди другите да са почнали. За разлика от Джералд и Лидия, които седат начело на масата, родителите му се държат като келнери в собствената си къща, бдителни и загрижени чакат чиниите на гостите да се струпат край мивката, преди най-сетне да похапнат и те. Понякога, когато край масата на Джералд и Лидия се надига смях и се отваря нова бутилка вино, Гогол вдига чашата си да му долеят и осъзнава, че потапяйки се в семейството на Максин, всъщност предава своето. Не само защото родителите му не знаят за Максин и нямат представа колко време прекарва с нея и с Джералд и Лидия. А и защото разбира, че съпрузите Ратлиф чувстват сигурност, която Ашок и Ашима никога няма да имат. И това няма нищо общо с богатството. Не може да си представи родителите си седнали край масата у дома на Максин да опитват с наслада храната на Лидия, да коментират избраното от съпруга ѝ вино. Не може да си ги представи въввлечени в някой от разговорите около масата. А той е тук вечер след вечер, желано допълнение към света на семейство Ратлиф, и прави точно това.

През юни Джералд и Лидия заминават за лятната си къща в Ню Хампшир. Неоспорван ритуал, ежегодна миграция до градчето, където родителите на Джералд живеят целогодишно. В продължение на няколко дни в коридора се трупат брезентови сакове, кашони с напитки, пазарски торбички с храна, каси вино. Заминаването им напомня на Гогол как семейството му се стяга за път към Калкута на всеки няколко години, а дневната се изпълва с подреждани и преподреждани куфари, побрали възможно най-много подаръци за роднините. Въпреки вълнението на родителите му в тези подготовки винаги има някаква тържественост — Ашок и Ашима, нетърпеливи и неспокойни, се приготвят да видят по-малко лица на летището в Калкута, да се сблъскат със смъртта на роднините, починали след последното им гостуване. Колкото и пъти да ходят в Калкута, баща му винаги се тревожи как ще успее да преведе четиримата през такова голямо разстояние. Гогол усеща, че Ашок и Ашима ги тегли преди всичко чувството за дълг. Докато Джералд и Лидия ходят в Ню Хампшър, за да търсят наслада. Тръгват без дандании, по обяд, докато Гогол и Максин са на работа. С тях изчезват и няколко други неща: Сайлъс, част от готварските книги, кухненският робот, няколко романи и дискове, факс машината (за да може Джералд да поддържа връзка с клиентите си) и червеното волво, което обичайно държат паркирано на улицата. На кухненския плот има бележка. „Заминахме!“, е написала Лидия, а листът е обсипан с хиксчета вместо целувки.

Изведнъж Максин и Гогол могат да се разполагат из цялата къща. Считат из долните етажи, правят любов където сварят, на пода, на кухненския остров, а веднъж дори между перленосивите чаршафи на леглото на Джералд и Лидия. През почивните дни се разхождат голи от стая в стая, нагоре-надолу между петте етажа. Ядат на различни места в зависимост от настроенията си, постилат на пода старо памучно одеяло, понякога хапват готова храна в най-финия порцелан на семейството, заспиват когато им падне, докато силният летен светлик се излива върху телата им през огромните прозорци. Със затоплянето на времето спират да готвят твърде сложни неща. Карат на суши, салати и студена варена съомга. Превключват от червено вино на бяло. Сега, когато са само двамата, повече от всякога му се струва, че живеят заедно. И все пак, кой знае защо, не се чувства пораснал, а по-скоро зависим. Свободен от всички очаквания и отговорности, доброволен

изгнаник от собствения си живот. Не е отговорен за нищичко в тази къща; и без да присъстват, Джералд и Лидия продължават да властват, макар и сляпо, над дните им. Техните книги чете, тяхната музика слуша. Тяхната входна врата отключва, когато се върне от работа. Техните съобщения записва от телефонния секретар.

Научава, че при все красотата си лете къщата има и своите недостатъци — неслучайно Джералд и Лидия бягат оттук всяка година. Климатик не са сложили, нали никога не са тук в най-горещите месеци, а огромните им прозорци не са скрити зад щори. В резултат от това денем в стаите е небивала жегата, а нощем — тъй като се налага да отворят широко прозорците — го нападат комари, които свирят в ушите му и оставят сърдити, подпухнали пришки между пръстите на краката му, по ръцете и по бедрата. Копнее за мрежа, която да провеси над леглото на Максин, спомня си тънките сини найлонови шатри, под които са спали със Соня при посещенията си в Калкута — ъглите закачени за четирите подпори на леглото, ръбовете подпъхнати здраво под дюшека, образуващи временно, мъничко, непроницаемо убежище за през нощта. Понякога не издържа, светва лампата и се изправя върху леглото да ги търси с навито списание или чехъл в ръка, а Максин, несмущавана и ненахапана, го умолява да се връща да спи. Понякога ги вижда на прасковенорозовия фон на стената — мънички точки, нагълтали се с кръвта му, току под тавана, винаги твърде високо за него.

Под предлог, че е затрупан от работа, цяло лято не се връща в Масачузетс. Фирмата му участва в конкурс, предава проекти за петзвезден хотел в Маями. В единайсет през нощта още е в офиса заедно с други проектантите от екипа, до края на месеца трябва да свършат чертежите и макетите. Когато телефонът иззвънява, той се надява да е Максин — да го подканва да си тръгне по-скоро. Вместо това се оказва майка му.

— Защо ми звъниш тук толкова късно? — пита разсеяно той, без да сваля очи от екрана.

— Защото те няма в апартамента ти — отвръща Ашима. — Никога не си там. Посред нощ ти звъня и те няма.

— Там съм си, мамо — лъже той. — Имам нужда от сън. Изключвам телефона.

— Умът не ми го побира защо ти е телефон, като все го държиш изключен — казва майка му.

— Е, защо всъщност ми се обаждаш?

Тя го моли да се прибере идния уикенд, съботата преди рождения му ден.

— Не мога — отвърща той. Казва, че има да гони срокове в службата, но това не е вярно — просто същата събота заминават с Максин за две седмици в Ню Хампшър. Ала майка му настоява; баща му заминавал за Охайо на другия ден — нали трябва да идат на летището да го изпратят?

Гогол смътно си спомня плановете на баща си да прекара девет месеца в малък университет някъде близо до Кливланд; двамата с негов колега са получили финансиране, за да ръководят изследвания за тамошна корпорация. Ашок му е пратил изрезка от университетския вестник редом със снимка пред сградата на факултета: „Престижна стипендия за професор Гангули“, пише под нея. Отначало се предполага, че родителите му ще затворят къщата или ще я дадат под наем на студенти, за да може и майка му да замине. Ала тя ги стъписва: какво щяла да прави девет месеца чак в Охайо, баща му щял да бъде по цял ден в лабораторията, предпочитала да си стои в Масачузетс, макар и сама у дома.

— Защо трябва да го изпращам? — пита сега Гогол майка си. Знае, че родителите му не пътуват току-така: и най-дребното пътешествие бива изпращано и посрещано. И все пак настоява: — Двамата с Баба и бездруго не живеем в един и същ щат. От тук до Охайо не е по-далеч, отколкото от тук до Бостън.

— Гледай го ти какви сметки си прави — казва майка му. — Моля те, Гогол. Не си се прибирал от май.

— Имам си работа, мамо. Зает съм. Пък и Соня също няма да идва.

— Соня живее в Калифорния. Ти си толкова близко.

— Слушай, не мога да се прибера този уикенд — казва той. Истината бавно се процежда между думите му. Знае, че в този момент само тя го спасява. — Заминавам на почивка. Вече съм уредил всичко.

— Защо чакаш последния момент, за да ни кажеш такива неща?
— пита майка му. — Каква почивка? Къде?

— Ще прекарам две-три седмици в Ню Хампшър.

— Аха. — Ашима не е дотам впечатлена, но пък се успокоява. —
И защо точно там? Каква е разликата между Ню Хампшър и Масачузетс?

— Отивам с приятелка. Родителите ѝ имат къща там.

Тя замълчава, но синът ѝ знае какво ѝ се върти из главата — така значи, с чужди родители ще почиваш, а своите няма да дойдеш да видиш.

— И къде е това „там“ по-точно?

— Представа нямам. Някъде в планините.

— Как се казва тя?

— Макс.

— Че това е момчешко име.

— Не, мамо. Тя се казва Максин.

И тъй, на път за Ню Хампшър спират на Пембъртън Роуд за обяд — в крайна сметка на това е склонил. Максин няма нищо против, на път им е, пък и вече е любопитна да види родителите му. Тръгват от Ню Йорк с наета кола, багажникът пълен с повече провизии от изброените в картичката от Джералд и Лидия: вино, пакетчета от определен вид вносни равиоли, голяма кутия зехтин, дебели резени пармезан и асиаго. Като пита Максин защо ще им трябват толкова неща, тя отвръща, че отивали наскре д нищото — ако трябвало да разчитат на тамошните магазини, щели да карат на чипс, пепси и евтин хляб. По пътя за Масачузетс той ѝ разказва какво е добре да се знае — че няма да могат да се докосват или целуват пред техните, че към обяда им не се сервира вино.

— В багажника има достатъчно вино — изтъква Максин.

— Все едно — отвръща ѝ той. — Нямаме тирбушон.

Правилата я забавляват; нали гледа на тях като на игра за един следобед, аномалия, която никога няма да се повтори. Не прави връзка между него и привичките на родителите му; още не ѝ се вярва, че ще бъде първото момиче, което той е довел у дома. Гогол не се вълнува от предстоящата среща, иска му се да свърши по-бързо. Като слизат пред

градинската порта, той осъзнава, че подобен пейзаж ѝ е чужд: търговските площадчета, разлатата тухлена сграда на държавната гимназия, където са учили той и Соня, облицовани с дъски къщи, сбутани една до друга, миниатюрните градинки отпред. Табелата „Тук играят деца“. Гогол знае, че този живот — повод за гордост на собствените му родители — не я засяга и не я интригува; че тя го обича въпреки това.

Алеята за паркиране е заета от камиона на фирма за инсталация на алармени системи. Гогол спира колата на улицата, до пощенската кутия в края на моравата. После повежда Максин по пътеката и натиска звънеца, защото родителите му винаги държат входната врата заключена. Отваря Ашима. Личи си, че се притеснява, облякла е едно от най-хубавите си сарита, сложила е парфюм и червило — за разлика от Максин и Гогол, които пристигат по джинси и мокасини.

— Здравсти, мамо — навежда се той и я млясва. — Това е Максин. Макс, това е майка ми Ашима.

— Толкова ми е драго най-сетне да се запознаем, Ашима — казва Максин и също се навежда да целуне майка му. — Това е за теб — казва тя и ѝ връчва опакована в целофан кошница с консерви пастет и бурканчета с корнишони и чътни, които родителите на Гогол никога няма да отворят и да харесат. И все пак, когато тя пазаруваше в „Дийн енд Делука“, той не тръгна да я разубеждава. Сега влиза с обувки, вместо да нахлузи един чифт от пантофите, които родителите му държат в гардероба в антрето. Двамата гости следват Ашима през всекидневната, после завиват към кухнята. Майка му пак се връща зад печката, където сред димна мъгла се препържват самоси.

— Бащата на Никил е горе — казва тя на Максин, вдига една самоса с решетъчната лъжица и я оставя в покритата със салфетка чиния. — С човека от фирмата за алармените системи. Извинявам се, след минутка ще стане готово — добавя тя. — Мислех, че ще дойдете след половин час.

— Откъде я измислихте тая алармена инсталация? — пита Гогол.

— Татко ти иска да я сложим — отвръща Ашима, — след като ще живея сама. — Напоследък в района им станали две кражби, и двете посред бял ден. — Дори в хубави квартали като нашия има престъпност — казва тя на Максин и поклаща глава.

После слага пред тях чаши с пенесто розово ласи, гъсто и сладко, подправено с розова вода. Сядат в официалната дневна, която иначе не се ползва. Максин гледа училищните фотографии — Соня и Гогол на сиво-син фон, наредени над тухлената камина, портретите на семейството от Олан Милс. Разглежда с Ашима детски албуми. Любува се на плата на сарито ѝ, споменава, че майка ѝ курира текстилни образци в Мет.

— Мет?!?

— Музеят за изобразително изкуство, Метрополитън — обяснява Максин.

— Ходила си там, мамо — казва Гогол. — Големият музей на Пето авеню. С многото стълби. Водих те да видиш египетски храм, сещаш ли се?

— Да, сега си спомних. Баща ми беше художник — казва тя на Максин, като сочи един от дядовите му акварели на стената.

По стълбището се чуват стъпки и баща му пристига в дневната заедно с униформен служител с тефтерче. За разлика от майка му не се е облякъл специално: тънък памучен кафяв панталон, незатъкната, леко омачкана риза с къс ръкав, чехли. Сивата му коса изглежда поредяла от последния път, коремът му — по-изпъкнал.

— Ето вашия екземпляр от фактурата. Ако има проблем, само се обадете на посочения телефон — казва мъжът в униформата. Двамата с баща му си стискат ръцете. — И приятен ден! — провиква се той, преди да тръгне.

— Здравсти, Баба — казва Гогол. — Запознай се с Максин.

— Добър ден — поздравява баща му и вдига ръка, като че ли ще полага клетва.

Не сядат при тях. Само пита Максин:

— Това отвън вашата кола ли е?

— Не, под наем я взехме.

— По-добре да я преместим пред къщата.

— Няма смисъл — намесва се Гогол. — И така е добре.

— Човек трябва да бъде внимателен — настоява баща му. — Съседските хлапетии са доста палави. Веднъж оставих колата си на пътя и ми разбиха прозореца с бейзболна топка. Мога аз да я паркирам, ако искате.

— Аз ще ида — казва Гогол и става, раздразнен от вечните страхове на родителите си. Когато се връща, обядът е сложен, малко тежичък за сезона. Освен самосите има панирани пилешки хапки, нахут с тамаринов сос, агнешко биряни, чътни с градински домати. Знае, че такъв обяд се приготвя за повече от един ден, и все пак вложените усилия го смущават. Водните чаши са вече пълни, чиниите, вилиците и хартиените салфетки са наредени по масата в трапезарията, с нейните неудобни високи столове, тапицирани в златисто кадифе, която използват при специални случаи.

— Хайде, почвайте — кани ги майка му, както още подтичва между кухнята и трапезарията, за да довърши последната партида самоси.

Родителите му се държат стеснително, на разстояние — не тъй шумно като с бенгалските си приятели. Питат Максин къде е завършила, какво работят баща ѝ и майка ѝ. Ала Максин, сякаш сляпа за тяхната непохватност, успява да ги разприказва, посвещава им цялото си внимание и Гогол си спомня за първата им среща, когато го бе съблазнила по същия начин. Разпитва баща му за проекта му в Кливланд, майка му — за почасовата работа, която е започнала наскоро в местната библиотека. Гогол следи разговора само донякъде. Изведнъж му се набива в очи, че родителите му не са свикнали да си подават нещата на масата, нито да затварят устите си, като дъвчат. Те пък поглеждат встрани, когато Максин разсеяно се пресяга да прокара ръка през косата му. За негово облекчение тя си хапва обилно, пита майка му как се приготвя това-онова, казва ѝ, че по-вкусна индийска храна не е опитвала, приема да вземе пилешки хапки и самоси за из път.

Когато Ашима признава, че се притеснява да остане сама вкъщи, Максин ѝ съчувства — то си било за страх. Споменава, че веднъж у тях влезли крадци, докато била самичка. Когато им казва, че живее с родителите си, Ашима възкликва:

— Сериозно? Мислех, че в Америка никой не прави това.

Когато им казва, че е родена и расла в Манхатън, баща му поклаща глава.

— Ню Йорк ми идва в повече. Много коли, много високи сгради.

Разказва ѝ как ходили за завършването на Гогол в Колумбийския и за пет минути им разбили багажника, куфарът бил откраднат и се

наложило да отиде на церемонията без сако и без вратовръзка.

— Жалко, че не можете да останете за вечеря — казва майка му, когато обядът е към края си.

Но баща му припира да тръгват.

— Не е хубаво да се кара по тъмно — казва той.

След това има чай и купи с пайеш в чест на рождения му ден. Получава картичка, подписана от двамата му родители, чек за сто долара и тъмносин памучен пуловер от „Файлинс“.

— Това ще ти трябва там, закъдето сме тръгнали — одобрява Максин. — Вечер изведнъж става много студено.

На тръгване има прегръдки и целувки за сбогом, подхванати от Максин и несръчно посрещнати от родителите му. Майка му кани Максин непременно да им гостува отново. Гогол получава парченце от вестник с новия телефон на баща си в Охайо и с датата, на която номерът ще се активира.

— Приятен път до Кливланд — пожелава му той. — И успех с проекта.

— Добре — отвръща баща му. — Ще ми липсваш. — После добавя на бенгалски: — Не забравяй да се отбиваш при майка си от време на време.

— Не се притеснявай, Баба. Ще се видим в Деня на благодарността.

— Да, хайде, дотогава. Карай внимателно, Гогол.

Отначало не забелязва грешката. Но когато влизат в колата и си закопчават коланите, Максин го пита:

— Как те нарече преди малко баща ти?

Той поклаща глава.

— Не е важно. По-късно ще ти обясня. — Включва двигателя и излиза на заден на улицата, по-далеч от родителите си, които стоят и му махат до последния възможен момент.

— Обади се да кажеш, че си пристигнал по живо, по здраво — заръчва майка му на бенгалски. Ала той ѝ помахва и тръгва, все едно не е чул.

С облекчение се завръща в света на Максин, на север през щатската граница. Известно време не виждат нищо различно — все

същото разстлано небе, все същата лента на магистралата, край която се редят големи магазини за алкохол и ресторанчета от веригите за бързо хранене. Максин знае пътя, тъй че карта не им е нужна. Той е ходил веднъж-дваж в Ню Хампшър със семейството си, колкото да видят есенните листа; стигали са до място, където човек може да отбие, да направи няколко снимки и да се порадва на гледката, но до вечерта са се връщали вкъщи. Толкова далеч на север обаче никога не е стигал. Минават край ферми, ливади с шарени крави, червени силиози, бели дървени църкви, плевни с покриви от ръждясала ламарина. Малки, разпръснати градчета, чиито имена не му говорят нищо. Оставят магистралата зад гърба си и се спускат по стръмни, тесни, двулентови ивици път; планините приличат на гигантски млечни вълни, надвиснали над хоризонта. Над върховете се спускат рехави облаци, сякаш дим се надига между дърветата. Други облаци хвърлят разлети сенки върху долината. Накрая на пътя остават едва няколко автомобила, няма табели за туристически спални или къмпинги, а само ферми и гори, край шосето е пълно с червени и сини цветя. Гогол няма представа къде се намира, нито колко далеч са стигнали. Максин му казва, че са близо до Канада — ако им се прииска, могат да отскочат за един ден до Монреал.

Свиват по някакъв черен път през гора, обрасла с бучиниш и брезак. Нищо не указва мястото на завоя, нито пощенска кутия, нито табела. Отначало не се вижда и къща, нищо, освен плъпналата резеда на високата папрат. Изпод гумите пръскат ситни камъчета, а дърветата шарят каросерията със светлини и сенки. После сенките се разреждат и те стигат до скромна къщичка, облицована с избелели дъски и заградена с ниска каменна стена. Волвото на Джералд и Лидия е паркирано на тревата, защото няма алея. Измъкват се и Максин го повежда зад къщата, още схванат от седене в колата. Слънцето вече залязва, но топлината му все още е осезаема, въздухът — мек и ленив. Пристъпва и забелязва, че в далечината дворът се спуска надолу, после вижда езерото — синева, сто пъти по-дълбока и по-ясна от небесната, опасана с борове. Зад тях се надигат планините. Езерото е по-голямо, отколкото е очаквал, не знае дали ще може да преплува такава дължина.

— Дойдохме — провиква се Максин и размахва ръце над главата си. Тръгват към родителите ѝ, протегнали голи крака от шезлонгите на

тревата, пият коктейли и се любуват на гледката. Сайлс тича към тях, лае възторжено. Джералд и Лидия са потъмнели от слънцето, поотслабнали и много леко облечени: Лидия с бяла блузка без ръкав, загърната в пола от деним, Джералд в омачкани сини шорти и избеляла от носене зелена риза с къс ръкав. Раменете на Лидия са почернели почти като неговите. Джералд е изгорял. Книги лежат в краката им на тревата. Тюркоазено водно конче изпърхва над тях, после кривва нанякъде. Джералд и Лидия извърщат глави да ги поздравят, заслонили очи срещу слънцето.

— Добре дошли в рая — казва Джералд.

Тук е тъкмо обратното на живота им в Ню Йорк. Къщата е тъмна, леко плесенясала, пълна с груби, довлечени откъде ли не мебели. Тръбите в банята са външни, жиците са зачукани над касите на вратите, от гредите стърчат пирони. На стените има орляци тукашни пеперуди, забодени върху картон и поставени в рамка, карта на областта върху тъничка бяла хартия, семейни снимки край езерото от различни години. На прозорците върху тънки бели пръчки висят памучни завески на квадратчета. Вместо да отседнат при Джералд и Лидия, двамата с Максин спят в неотоплявана колиба недалеч от къщата. Тясна като килия, колибата е строена навремето за игра на Максин. Има мъничък шкаф с чекмеджета, груба нощна масичка между две единични легла, лампа с плисиран абажур от хартия и две дървени ракли за резервни завивки. Леглата са покрити със забравили годините си електрически одеяла. В ъгъла има устройство, чието бръмчене би трябвало да държи прилепите настрана. Необработени греди придържат покрива, а през цепнатината между края на пода и началото на стената наднича трева. Умрели насекоми се ваят навсякъде, размазани по стъклата и по стените, плаващи в локвичките вода зад чучурите на мивката.

— Все едно си на лагер — казва Максин, докато разопаковат нещата си.

Ала Гогол не е ходил по лагери и макар да е само на три часа от дома на родителите си, този свят му е непознат.

Денем седи със семейството на Максин на тясната ивица плаж, гледа сияйното нефритено езеро, обградено от къщи и преобърнати

лодки. Дълги кейове режат водата. Покрай брега се стрелкат попови лъжички. Гогол прави като домакините си, седи на сгъваем стол, слага памучна шапка, от време на време маже с лосион раменете си, чете и заспива след по-малко от страница. Когато му стане много топло, нагазва във водата и плува към кея; по гладкия пясък, който поддава под стъпките му, няма камъни, нито растителност. Понякога при тях идват дядото и бабата на Максин, Ханк и Едит, които живеят през няколко къщи край езерото. Ханк, пенсиониран професор по класическа археология, винаги носи със себе си томче гръцка поезия, дългите му луничави пръсти превити над страниците. В някакъв момент той се изправя, сваля прилежно обувките и чорапите си, нагазва до прасците във водата и се оглежда с ръце на хълбоците, вирнал гордо брадичка във въздуха. Едит е дребна и слаба, с пропорции на момиченце, късо подстригана, с лице, дълбоко прорязано от бръчки. Двамата са обиколили света: Италия, Гърция, Египет, Иран.

— До Индия не можахме да стигнем — казва му Едит. — Би било хубаво да я видим.

По цял ден двамата с Максин се разхождат край къщата боси, по бански костюми. Гогол ходи да тича около езерото с Джералд, усилни преходи по стръмни, хълмисти и прашни пътеки, толкова рядко отпъквани, че се налага да тичат съвсем по средата. На половината път се намира малкото частно гробище; там лежат хората от рода Ратлиф; там спират Джералд и Гогол да си поемат дъх. Там ще бъде погребана и Максин. Джералд прекарва повечето време в зеленчуковата градина, ноктите му са почернели от грижи по марулите и подправките. Един ден Максин и Гогол плуват до Ханк и Едит за обяд — сандвичи с яйчена салата и доматена супа от консерва. Понякога, ако нощем в колибата стане твърде горещо, вземат фенерче и ходят по пижами до езерото да се къпят без бански. Плуват в тъмните води под луната, водорасли се заплитат в краката им, стигат чак до съседния кей. Непознатият допир на водата по голата кожа го възбужда и когато се връщат на брега, те се любят в измокрената от телата им трева. Гогол вдига очи към Максин, сетне към небето зад нея: толкова звезди наведнъж не е виждал, звезден прах и брилянти.

Макар да нямат да вършат нищо особено, дните им почват да следват една и съща логика. Има известна суровост в живота им,

доброволно отричане от удобствата. Сутрин ги буди неспирният птичи цвъртеж, още при първите розови жилки по небето на изток. В седем закусват на закритата веранда над езерото, която им служи за трапезария — домашни сладка, напластени върху дебели филии. Световните новини пристигат с тънкия тукашен вестник, който Джералд купува всеки ден от смесения магазин. Късно следобед се къпят и обличат за вечеря. Сядат с чашите си на моравата, ядат резени от донесеното от Максин и Гогол сирене и гледат как слънцето слиза зад планините, прилепи се стрелкат между високите като десететажни сгради борове, а всички бански висят на въжето. Вечерите им са прости: варена царевица от сергията на съседната ферма, студено пиле, спагети с песто, градински домати, нарязани и посолени. Лидия пече пайове и сладкиши със саморъчно набрани диви плодове. Понякога се губи по цял ден, обикаля антикварите в съседните градчета. Вечер няма телевизор за гледане, само стара музикална уредба, на която понякога си пускат симфонична музика или джаз. През първия дъждовен ден Джералд и Лидия го учат да играе крибидж. Често си лягат към девет. Телефонът в къщата рядко звъни.

Започва да цени тази пълна откъснатост от света. Свиква с тишината, с мириса на затоплената от слънцето дървесина. Няма други шумове, освен случайна моторница, прорязала езерото, или трясване на врата. Подарява на Джералд и Лидия скица на къщата, нахвърляна един следобед на плажа — първата му рисунка от години насам, която да не е за работа. Те я поставят на претъпканата лавица над каменното огнище, до купищата книги и снимки, и обещава да я поставят в рамка. Семейството като че ли притежава всяка частица от пейзажа, не само къщата, но и всяко дърво, всяко стръкче трева. Нищо не се заключава, нито къщата, нито колибата, в която спят той и Максин. Мисли си за алармената система, инсталирана в дома на родителите му, и се чуди защо те не могат да приемат така спокойно физическото си обкръжение. Съпрузите Ратлиф притежават луната, която плува над езерото, облаците и слънцето. Това място се е отнесло добре с тях, станало е като член от семейството. Идеята да се връща всяка година на едно и също място го привлича дълбоко. Ала не може да си представи собственото си семейство да заема такава къща, да играе домашни игри в дъждовните следобеди, да гледа кометите нощем, докато всичките им роднини са събрани върху тъничка ивица пясък.

Неговите родители никога не ги е теглило да се откъснат от всичко. Тук би им било самотно; щяха да отбележат, че са единствените индийци. Нямаше да поискат да тръгнат из планините, както правеха те четиримата почти всеки ден, за да гледат как слънцето се потапя над долината. Не биха си дали труда да подправят храната си с пресния босилек, избуял из градината, нито цял ден да варят сладко от боровинки. Майка му не би сложила бански костюм, не би плувала. Той не чувства носталгия по ваканциите със своето семейство. Сега осъзнава, че изобщо не са били ваканции, а объркващи, изморителни експедиции — или до Калкута, или по разни места, където са били чужди и където друг път надали биха отишли. Понякога през лятото са били на екскурзии с едно-две бенгалски семейства — наемаха микробуси до Торонто, Атланта или Чикаго, където гостуваха на други бенгалци. Бащите се скупчваха отпред, редуваха се да шофират, ровеха се в картите на Автомобилната асоциация. Децата седяха отзад с пластмасови кофички с алу дум и студени, сплескани лучи, пържени предния ден, които изяждаха на маси за пикник в държавните паркове. Отсядаха в мотели, спяха по цели семейства в една стая, плуваха в басейни, които се виждат от пътя.

Един ден преплават с кануто през езерото. Максин му показва как да борава с греблото, да го обръща под ъгъл и да го влачи през мудните сиви води. Говори благоговейно за летата си тук. Любимото ми местенце, казва тя и Гогол проумява, че пейзажът, водата в езерото, в което се научила да плува, е съществена част от нея — повече и от къщата в Челси. Тук загубих девствеността си, признава тя: на четиринайсет, в един навес за лодки, момчето летувало тук със семейството си. Спомня си себе си на четиринайсет — животът му беше съвсем различен, още му викаха Гогол и нищо друго. Спомня си как реагира Максин, когато по пътя от Пембъртън Роуд ѝ разказа за старото име.

— Това е най-сладкото нещо, което съм чувала — каза тя и повече не повдигна въпроса; този тъй важен факт от живота му бе забравен подобно на много други.

Това място ще е неизменно до нея. Тук не е трудно да си представи миналото ѝ, бъдещето ѝ, да си представи как тя остарява.

Вижда сивите пръски в косата ѝ, хубавото все още лице, стройното тяло понапълняло и малко отпуснато, седнало в плажен шезлонг под широката шапка. Вижда как тя се завръща скърбяща да погребее тук родителите си, вижда как учи децата си да плуват в езерото, води ги с две ръце към водата, показва им как да се гмурнат от ръба на кея.

* * *

Тук отпразнуват дваисет и седмия му рожден ден, първия в живота му, който няма да чества със собствените си родители било в Калкута, било на Пембъртън Роуд. Лидия и Максин планират специална вечеря, дни преди датата запрелистват готварските книги на плажа. Решават да правят паеля, отиват с колата до Мейн за омари и миди. Пекат пандишпан. Изнасят масата на моравата и долепят до нея масички за игра на карти, тъй че всички да се съберат. Освен Ханк и Едит са поканени многобройни приятели, съседи от езерото. Жените пристигат със сламени шапки и ленени рокли. Моравата се изпълва с коли, сред които притичват деца. Разговорите се въртят около езерото, спада на температурите, края на лятото. Едни се оплакват от моторните лодки, други клюкарстват за съпругата на бакалина, която избягала с някакъв мъж и подала молба за развод.

— Ето го архитекта, когото доведе Максин — представя го по едно време Джералд на някаква двойка, която искала да пристрои разширение към селската си къща.

Гогол обсъжда с тях плановете им и обещава, преди да си тръгнат, да мине да види дома им. На вечеря съседката му по маса, попрезряла жена на име Памела, го разпитва на колко години е пристигнал от Индия.

— Аз съм от Бостън — отвърща ѝ той.

Оказва се, че и тя е оттам, но когато ѝ споменава името на предградието, Памела клати глава.

— За пръв път го чувам — казва тя и продължава: — Една моя приятелка ходи навремето в Индия.

— О, нима? И къде?

— Не зная. Помня само, че се върна кльощава като щека и аз се побърках от завист — разсмива се Памела. — Ама вие сте късметлия в

това отношение.

— Не разбирам.

— Не ви ловят болести, искам да кажа.

— Това впрочем не е много вярно — отвръща ѝ леко раздражено Гогол. Поглежда Максин, иска да улови погледа ѝ, ала тя е улисана в разговор със съседа си. — Непрекъснато се разболяваме. Преди да заминем се ваксинираме. Родителите ми мъкнат по половин куфар с лекарства.

— Но нали сте индиец — мръщи се Памела. — Мислех, че с вашето потекло климатът няма да ви влияе.

— Памела, Ник е американец — казва Лидия и се надвесва над масата, за да го спаси от този разговор. — Роден е в Америка. — После тя се обръща към Гогол и той вижда по изражението ѝ, че след толкова месеци тя не е съвсем сигурна. — Нали така?

С тортата им поднасят шампанско.

— За Никил — обявява Джералд и вдига чашата си. Всички запяват „Честит рожден ден!“ — хора, които до тази вечер не са го познавали. А пък утре ще го забравят. Насред смеха на подпийналите възрастни и писъците на босите им деца, заели се да преследват светулките из тревата, той си припомня, че баща му е заминал за Кливланд преди седмица, че вече е там, в новата си квартира, самичък. И че майка му е сама на Пембъртън Роуд. Знае, че трябва да позвъни, за да види дали е пристигнал по живо, по здраво, да разбере как се оправя Ашима. Ала подобна загриженост изглежда глупаво тук, при Максин и семейството ѝ. Тази нощ, както лежи до Максин, го събужда настойчивият звън на телефона в голямата къща. Измъква се от леглото убеден, че родителите му се обаждат да му честитят, ужасен, че ще събудят Джералд и Лидия. Стъпва с боси крака по студената трева, но не се чува нищо: присънило му се е. Връща се в леглото, свива се до топлото спящо тяло на Максин, обхваща с ръка тънката ѝ талия и подпъхва коленете си под нейните. През прозореца вижда, че в небето пропълзва зора; само шепа звезди са останали, силуетите на околните къщи и борове бавно изплуват. Някаква птица пропява. И тогава си спомня, че няма начин родителите му да го намерят: той не им е дал номера, в указателя също го няма. И че тук до Максин, в тази дива обител, той е вече свободен.

Ашима седи край кухненската маса на Пембъртън Роуд и надписва адреси върху коледни картички. До ръката ѝ бавно изстива чаша „Липтън“. Пред нея лежат три различни бележника с адреси, няколко калиграфски писалки от писалището на Гогол, купчина картички и парче навлажнен дунапрен, с което залепва пликите. Най-старият ѝ бележник, купен преди двацет и осем години от книжарницата на Харвард Скуеър, има грапава черна корица и сини страници, придържани с ластик. Другите два са по-големи, по-хубави, азбучните езичета още не са изпаднали. Единият има тъмнозелена корица с подплата и страници със златно ръбче. Любимият ѝ бележник, подарък от Гогол за рождения ден, е изпъстрен с картини от Музея за модерно изкуство. На последните страници винаги се намират номера без име, номерата на безбройните авиокомпании, с които са летели многократно до Калкута, номерата на резервациите и безцелните заврънкулки, докато чака на телефона.

Трите отделни бележника малко усложняват задачата. Но Ашима не вярва в задраскването на имена, нито в сливането на всичко в общ бележник. Тя се гордее с всяко име във всеки бележник: заедно те образуват списък на всички бенгалци, които тя и Ашок са познавали през годините, на всички, с които е имала щастието да споделя ориза си в тази чужда земя. Още помни деня, в който купи най-стария си бележник — за пръв път излизаше без Ашок, а петте долара в портмонето ѝ се струаха цяло богатство. Спомня си как бе взела най-мъничкия и най-евтиния, как бе казала „искам от този, ако обичате“, притеснена дали ще я разберат. Продавачката дори не я бе погледнала, само ѝ бе съобщила цената. После се беше прибрала в апартамента и бе записала върху празните сини страници адреса на родителите си в Калкута, на Амхърст стрийт, после на свекър си в Алипор, а накрая и своя, на Сентръл Скуеър, дано тъй да го запамети. Беше вписала вътрешния номер на Ашок в Масачузетския технологичен институт, за

първ път в живота си съзнателно беше изписала името му, личното и фамилията. Това беше нейният свят.

Тази година сама си бе правила картичките — беше взела идеята от една книга по приложно изкуство от библиотеката. Обичайно купува картичките с кутии на половин цена през януари, а пък зиме се чуди къде ги е скрила. Гледа да подбира такива, на които да пише „Весели празници“ или „Честито“ вместо „Весела Коледа“, да заменя картинките с ангели и Рождество с чисто светски по нейна преценка сюжети — заснежено поле с шейна или кънкьори върху заледено езеро. Тази година обаче е рисувала всичко сама: слон, накичен с червени и зелени брилянти, залепен върху сребриста хартия. Слонът е прерисуван от картинка, нахвърляна от баща ѝ за Гогол преди двайсет и седем години в полето на аерограма. Ашима държи писмата от мъртвите си родители на най-горния рафт на гардероба, в голяма бяла чанта със скъсана дръжка. Веднъж годишно изсипва всичко това на леглото си и преравя писмата, цял ден рови из думите на мъртвите си родители, хубаво си поплаква. Спомня си грижите и обичта им, изпращани предано всяка седмица между континентите — новини, абсолютно несвързани с живота ѝ в Кеймбридж, но все пак крепили я през първите дни. Учудва се колко добре се е получил слонът ѝ. Не е рисувала нищо от малка, смятала е, че е забравила всичко показано от баща ѝ и наследено от Гогол — как да държи писеца уверено, да тегли бързи и смели черти. Целия ден е рисувала слона върху различна хартия, после го е оцветявала, изрязвала, носила в копирния център на университета. Цяла вечер е обикаляла всевъзможни книжарници да търси червени пликове, в които да се поберат картичките.

Сега, като живее самичка, има време за такива неща. Със седмици няма кого да храни, кого да приема на гости, с кого да говори. На четирийсет и осем години Ашима познава самотата, която съпругът, синът ѝ и дъщеря ѝ отдавна са преживели и твърдят, че не ги притеснява. „Чудо голямо“, разправят децата ѝ. „Всеки трябва един ден да поживее самичък.“ Но Ашима се чувства твърде стара, за да се учи. Мрази вечер да се прибира в тъмната празна къща, да си ляга от едната страна на леглото и да се буди от другата. Отначало се скъсва от работа, чисти дрешници, подрежда кухненските шкафчета, лъска рафтовете в хладилника, плакне кутиите за зеленчуци. Въпреки алармената система нощем се стряска в съня си; някъде нещо шуми,

парното бърболи през дъските. Вечер след вечер проверява по два пъти всички прозорци, за да види дали са затворени здраво. Една нощ се събужда от настойчиво тропане по входната врата и звъни на мъжа си в Охайо. С безжичния телефон на ухото слиза долу и наднича през шпионката; най-накрая отваря вратата и вижда само мрежестата врата, забравена незакрепена и блъскана бясно от вятъра.

Сега пере веднъж в месеца. Вече не бърше праха, дори не го забелязва. Храни се на канапето, пред телевизора, филийки хляб с масло и дал — една тенджера ѝ стига за цяла седмица — от време на време с омлет, ако ѝ се занимава. Понякога хапва като Гогол и Соня, когато са вкъщи — застанала пред хладилника, без да си прави труда да претопля храната и да я слага в чиния. Косата ѝ оредява, сивее, все така разделена на път по средата, свита на кок вместо на плитка. Отскоро са ѝ предписали бифокални очила и сега те висят на верижка сред гънките на сарито ѝ. Три следобеда седмично и две съботи месечно работи в обществената библиотека, също както правеше Соня в гимназията. Това ѝ е първата работа в Америка, първата отпреди женитбата. Дребните суми от чековете прехвърля на Ашок, а той ги внася от нейно име в семейния влог. Работи в библиотеката, колкото да убие времето — и без това ходи там от години; водила е децата да слушат приказки, вземала е за себе си списания и модели за плетиво. Един ден мисис Бъкстон, главната библиотекарка, я пита дали не би искала да работи при тях почасово. Отначало задълженията ѝ са същите като на гимназистките — да прибира по местата им върнати книги, да следи дали всичко по лавиците е по азбучен ред, понякога да бърше прах. Поправя стари книги, слага обложки на новопристигналите, подрежда месечни експозиции с книги по градинарство, биографии на президенти, поезия или афроамериканска история. Отскоро работи на рецепцията, поздравява редовните читатели по име, попълва формуляри за междубиблиотечни заеми. Поддържа приятелски отношения с другите библиотекарки, и те като нея с големи деца. Много от тях живеят сами, защото са се развели. Това са ѝ първите американски приятелки. На чаша чай в служебното помещение те клюкарстват за читателите или обсъждат опасностите на флирта на средна възраст. Понякога кани приятелките си от библиотеката у дома на обяд или ходи през уикенда с тях да пазарува по-евтино в Мейн.

На всеки три седмици се прибира съпругът ѝ. Идва с такси: Ашима е съгласна да шофира в града, но не и да излиза на магистралата и да ходи до летището. Когато мъжът ѝ е вкъщи, тя пазарува и готви както обикновено. Ако ги поканят някъде на вечеря, отиват заедно, карат по магистралата и горчиво признават, че Гогол и Соня, вече пораснали, едва ли отново ще седнат на задната седалка. Когато си идва, Ашок държи дрехите си в куфар, бръснарските принадлежности — в чантичка до умивалника. Прави нещата, които Ашима все още не умее да върши. Плаща сметките, събира с греблото листата от двора, зарежда колата ѝ с газ. Стои толкова малко, че все едно не си е идвал. Струва ѝ се, че след няколко часа пак ще дойде неделя и тя ще остане сама. Когато са разделени, разговарят по телефона всяка вечер, към осем. Понякога, понеже не знае какво да прави след вечеря, по това време тя е вече в леглото и гледа по нощница малкия черно-бял телевизор, поставен до леглото ѝ преди десетилетия: образът постепенно изчезва, черен ръб непрестанно обрамчва екрана. Ако не дават нищо интересно, разлиства книги от библиотеката, които сега заемат мястото на Ашок на леглото.

Вече е три следобед, светлината започва да избледнява. Този ден е от дните, които свършват минути след като са започнали, въпреки намеренията на Ашима да ги прекара по-ползотворно. Неизбежният зрак я разсейва. В дни като този още в пет е примряла от глад. Ей това най го мрази в живота си тук, мразовитите къси дни на ранната зима, когато мракът се спуска часове подир пладне. От такива дни не очаква нищо, само гледа да свършат по-скоро. Примирила се е, че след малко ще си претопли вечерята, ще си сложи нощницата и ще включи електрическото одеяло на леглото. Отпива от чая си, вече леден. Става да напълни пак чайника, да си направи още една чаша. Петуниите в сандъчето на прозореца, посадени последния път, когато Гогол и Соня са били у дома едновременно, сега са с попарени сиви стъбла, които от седмици мисли да изкорени. Ашок ще го свърши, казва си тя и когато телефонът звъни и тя чува мъжа си, първо с това го подхваща. Чува някакви шумове, някакви хора говорят.

— Телевизорът ли си пуснал? — пита тя.

— В болница съм — отвърща Ашок.

— Какво се е случило? — Тя изключва пищящия чайник, сепва се, нещо я свива в гърдите; дано не е някаква катастрофа.

— От сутринта ме боли стомахът. — Сигурно било от яденето, снощи ходил у бенгалски студенти, с които се запознал в Кливланд, а те още се учили да готвят. Гостили го с доста съмнително пиле биряни.

Ашима облекчено въздъхва; значи не е нищо сериозно.

— Ами вземи „Алка-зелцер“.

— Вече взех. Не помага. Дойдох тук в „Бърза помощ“, защото днес кабинетите са затворени.

— Твърде много работиш. Вече не си студент, нали? Дано не е язва.

— Не. Надявам се, де.

— Кой те закара дотам?

— Никой. Сам дойдох. Сериозно ти казвам, не е толкова страшно.

Въпреки това ѝ дожалява, като си го представя как шофира самичък към болницата. Изведнъж ѝ примъчнява за него, спомня си следобедите малко след като се бяха преместили в този град — току я изненадваше, прибираше се по обяд от университета. Тогава сядаха да се насладят на истински бенгалски обяд вместо сандвичите, с които бяха свикнали вече; сваряваха си ориз и притопляха снощното ядене, напълваха стомасите и седяха да си говорят, сити и сънени, докато дланите им не ставаха жълти и сухи.

— Какво каза докторът? — пита сега тя мъжа си.

— Още чакам пред кабинета. От доста време седя. Направи ми една услуга.

— Каква?

— Обади се на доктор Сандлър утре. И без това трябва да мина на контролен преглед. Запази ми час за следващата събота, ако е възможно.

— Добре.

— Не се тревожи. Вече се чувствам по-добре. Ще ти звънна, като се прибера.

— Добре. — Тя затваря телефона, прави си чай и се връща на масата. Записва „Обади се на д-р Сандлър“ на един от червените пликосе и го подпира на солницата. Отпива от чая и потръпва; тази страна на чашата има вкус на препарат за съдове, ама кой ѝ е крив, като не е гледала как я изплаква. Чуди се дали да не звънне на Гогол и Соня, да им каже, че баща им е в болница. Ала скоро си спомня, че

формално това не е вярно, да не беше неделя, Ашок щеше да иде на обикновен преглед в лекарски кабинет. Звучеше нормално, преуморен може би, но не и измъчван от болка.

И тъй, тя се връща към пликовете. Най-долу на всяка картичка слага четири подписа: името на съпруга си, неизричано още пред него, после нейното собствено, после имената на децата ѝ, Гогол и Соня. Отказва да пише „Никил“, макар той да би искал така. Кой родител нарича детето си с официалното име? Истинските имена нямат място в семейството. Пише имената едно под друго, подредени по възраст: Ашок, Ашима, Гогол и Соня. Решава да прати по картичка на всеки от тях, премества съответното име към горната част на честитката: до съпруга си в Кливланд, до Гогол в Ню Йорк, като добавя и името на Максин. Макар да се е държала учтиво единствения път, когато синът ѝ я беше довел вкъщи, не я иска за снаха. Поразена е, че Максин я нарича Ашима, а мъжа ѝ — Ашок. И все пак Гогол излиза с нея повече от година. Ашима е вече наясно, че Гогол ношува у тях, спи под един покрив с родителите ѝ — нещо, което не смее да признае пред бенгалските си приятели. Има номера му у тях, веднъж дори го е набираща; чу женски глас, сигурно на майката на Максин. Ашима не остави съобщение. Знае, че тази връзка е нещо, което би трябвало да приеме с желание. Соня ѝ го е казвала, приятелките от библиотеката също. Надписва картичката до Соня и съквартирантките ѝ в Сан Франциско. Кога най-сетне ще дойде Коледа, да се съберат четиримата? Още я гложди, че нито Гогол, нито Соня се върнаха тази година за Деня на благодарността. На Соня ѝ било далеч, пък и имала да работи за някаква екологична агенция и да учи за изпит по право. Гогол трябвало да работи на другия ден по някакъв проект в службата, тъй че празника го изкара у семейството на Максин. Лишена от собствените си родители заради идването в Америка, Ашима не проумява как тъй децата ѝ гледат да са независими, по-надалеч от нея. Все пак не е спорила с тях. И с това почва да свиква. Оплаква се на приятелките си в библиотеката, но те казват, че било неизбежно — все някога трябва да спреш да очакваш децата ти да се връщат послушно за празниците. Тъй че тя и Ашок прекарват самички, за пръв път от години не си правят труда да си купят и пуйка. „С обич, мама“, се подписва сега в картичките до децата си. А на картичката до Ашок пише само „Ашима“.

Прехвърля две страници, пълни само с адресите на дъщеря си, после пък на сина си. Родила е вагабонти. Тя е пазителката на цифри и имена, цифри, които е знаела наизуст и които децата ѝ не си спомнят вече. Мисли за всичките тъмни, горещи апартаменти, обитавани от сина ѝ — от първата стая в Ню Хейвън до сегашната му квартира в Манхатън с олющения радиатор и дупките по стените. И Соня е като брат си — нова стая всяка година, откакто е навършила осемнайсет, нови съквартиранти, които Ашима да помни. Мисли си за квартирата на мъжа си в Кливланд; помогна му да се настани, като му ходи на гости през почивните дни. Донесе му евтини тенджери и чинии, каквито ползваха едно време в Кеймбридж, вместо лъскавите „Уилямс-Сонома“, подарени от децата ѝ. Кърпи, чаршафи, прозрачни завеси, чувалче с ориз. През живота си Ашима е живяла само в пет къщи: в апартамента в Калкута, един месец у свекър си, квартирата в Кеймбридж под семейство Монтгомъри, апартамента до университета и най-сетне собствения им дом. Една ръка, пет къщи. Живот като на длан.

От време на време поглежда през прозореца, към люляковото небе на ранната вечер, ясно прорязано от две успоредни розови черти. Поглежда телефона на стената, ще ѝ се да иззвъни. Решава да купи мобилен на мъжа си за Коледа. Продължава да работи в притихналата къща, на все по-слабата светлина, без да си дава почивка или да включи настолната лампа, нито да светне пред къщи или в другите стаи, когато звънва телефонът. Моментално го вдига, ала попада на телепродажби: някаква бедна душа, хваната да работи през уикенда, пита гузно дали мисис, тъъ...

— Гангули — скръцва зъби Ашима, преди да затръшне слушалката.

По здрач небето се багри в бледо, ала наситено синьо, а дърветата в двора и очертанията на съседните къщи се превръщат в катранени силуети. Става пет, а съпругът ѝ още не се обажда. Звъни в апартамента му, ала никой не вдига. Звъни пак след десет минути, после след още десет. Нейният собствен глас по секретаря изчита набрания номер и ѝ предлага да остави съобщение. Ашима изслушва сигнала, но нищо не казва. Прехвърля наум къде би могъл да се бави на връщане — в аптеката за лекарства, в супермаркета за храна. В шест вече не може да се разсее с лепене на пликовете, които цял ден е

надписвала. Звъни на „Услуги“, оттам на оператора в Кливланд, след това се обажда на номера в болницата, в която Ашок ѝ е казал, че влиза. Пита за спешно отделение, прехвърлят я от един номер на друг. „Той дойде само за преглед“, казва Ашима на всички, които вдигат слушалката и я оставят да чака. Диктува фамилията му буква по буква, както е правила вече хиляди пъти: „Г“ като „гарван“, „Л“ като „лук“. Чака на слушалката, едва не затваря: чуди се дали пък Ашок не се мъчи да се свърже от вкъщи, съжaliaва, задето телефонът им не показва дали някой звъни. Линията прекъсва, Ашима отново набира. „Гангули“, повтаря. Пак ѝ казват да чака. После някой взема слушалката, глас на млада жена, не по-възрастна от дъщеря ѝ.

— Да. Съжaliaвам за чакането. С кого разговарям?

— Ашима Гангули. Съпругата на Ашок Гангули. Прощавайте, кой е на телефона?

— Разбирам. Съжaliaвам, госпожо. Аз съм стажантката, която първа прегледа съпруга ви.

— Оставиха ме да чакам почти половин час. Съпругът ми още там ли е, или си тръгна?

— Много съжaliaвам, госпожо — повтаря момичето. — Опитвахме се да се свържем с вас.

А после ѝ казва, че пациентът Ашок Гангули е починал.

Починал. Почива се при умора. Няколко мига Ашима не реагира на думата.

— Не, не, има някаква грешка — отвърща спокойно тя, клати глава, тих смях се откъсва от гърлото ѝ. — Съпругът ми не е приеман по спешност. Само го болеше стомахът...

— Съжaliaвам, госпожо... Гангули, нали?

Чува нещо за сърдечен пристъп, за тежък инфаркт, всички опити да го спасят били напразни. Би ли искала да дари някой от органите на съпруга си? После, има ли някой в Кливланд, който да идентифицира и прибере тялото? Вместо отговор Ашима затваря телефона, докато жената още говори, натиска слушалката колкото се може по-силно в гнездото, държи ръката си там цяла минута, сякаш иска да задуши току-що чутиите думи. Взира се в празната чаша, после в чайника на печката, който трябваше да изключи, за да чуе гласа на съпруга си едва преди няколко часа. Започва да я тресе, къщата изведнъж ѝ се струва с двайсет градуса по-студена. Придърпва сарито си плътно върху

раменете, като шал. Става и обикаля подред всички стаи, включва лампите, светва външната крушка и прожектора над гаража, сякаш тя и Ашок чакат гости. После се връща в кухнята и забива очи в купа картички на масата, в червените пликове, купени с такава радост, повечето готови за пускане. На всички тях е изписано името на съпруга ѝ. Отваря тефтерчето си, изведнъж не може да си спомни номера на сина си, макар че нормално би могла да го набере и насън. Никой не вдига нито в службата, нито в квартирата му, тъй че пробва и номера на Максин. Той е вписан, наред с другите номера, на буквата „Г“ за „Гангули“ и „Гогол“.

* * *

Соня идва от Сан Франциско, за да бъде с Ашима. Гогол лети от „Ла Гуардия“ до Кливланд сам. Тръгва рано на другата сутрин, взема първия възможен полет. В самолета се вижда през прозореца към земята под себе си, снежните кръпки на Средния запад, извивките на реките, които изглеждат покрити с лъщящо на слънцето фолио. Сянката на самолета се плъзга мрачно под тях. Вътре е почти празно, мъже и неколцина жени в бизнес костюми, хора, свикнали да пътуват по никое време, нещо пишат на лаптопите си или четат новините. Гогол не е привикнал с баналността на вътрешните полети, с тясната кабина, с единствената си чанта, достатъчно малка, за да се събере над главата му. Максин бе предложила да го придружи, но той беше отказал. Не искаше да пътува с човек, който едва познава баща му, който го е виждал само веднъж. Тя го изпрати до Девето авеню, постоя с него на зазоряване, косата ѝ несресана, лицето още подпухнало от съня, ботушите и палтото нахлузени над пижамата. Гогол изтегли пари от банкомат, спря такси. По-голямата част от града, в това число Джералд и Лидия, още си беше в леглото.

Предната вечер с Максин бяха на представяне на книга на неин познат писател. После с още няколко души бяха ходили на вечеря. Прибраха се както обикновено към десет, уморени, сякаш цяла нощ са седели, пътъм спряха да кажат „лека нощ“ на Джералд и Лидия, които се гушеха под одеяло на канапето и гледаха някакъв френски филм, примъкнали след вечеря две чаши вино. Лампите бяха изключени, но

на светлината на телевизора Гогол виждаше, че Лидия е склонила глава върху рамото на Джералд, а стъпалата им са опрени на ръба на масичката за кафе.

— О, Ник, майка ти се обади — бе казал Джералд, отмествайки очи от екрана.

— Два пъти — бе добавила Лидия.

Жегна го срам. Не, нищо не казала да му предадат. Откакто живееше сама, майка му се обаждаше по-често. Сякаш ден не минаваше, без да поиска да чуе децата си. Досега поне тук не му беше звъняла. Търсеше го на работа или оставяше съобщения на секретаря в квартирата му, а той ги прослушваше няколко дни по-късно. Реши, че каквото и да се е случило, все ще почака до утре.

— Благодаря, Джералд — каза той, обвил с ръка кръста на Максин и се обърна да излезе от стаята.

Но тогава телефонът звънна отново.

— Ало — обади се Джералд и се обърна към Гогол: — Този път е сестра ти.

Взема такси от летището до болницата; тук е далеч по-студено, отколкото в Ню Йорк, плътен слой сняг покрива земята. Болницата е комплекс от бежови каменни сгради, построени върху нисичък хълм. Влиза в спешния кабинет, където е бил баща му предишния ден. Представя се и му казват да вземе асансьора до шестия етаж, а после да изчака в една празна стая с боядисани в сочен тъмносин цвят стени. Гледа часовника на стената, подарен заедно с останалата мебелировка на стаята от любещото семейство на някой си Юджийн Артър. В чакалнята няма списания, нито телевизор, само наредени до стените тапицирани столове и чешма в единия край. През стъклените врати вижда бял коридор и няколко празни болнични легла. Няма много движение, няма лекари и сестри, които да бързат по коридорите. Гледа все в асансьора, едва ли не чака баща му да излезе оттам и да дойде да го прибере, с леко кимване да му покаже, че е време да си вървят. Но когато вратата на асансьора най-сетне се отваря, оттам изкарват количка със закуски, скрити под полукръгли капаци и малки кутийки мляко. Внезапно огладнява; трябваше да си вземе кифличката, която му предлагаха в самолета. Не е ял от вечерята в ресторанта, шумно, лъскаво заведение в Чайнатаун. Чакаха почти час на тротоара, докато се освободи маса, после пируваха с лукчета, осолена сепия и

любимите на Максин миди в сос от черен боб. Вече подпийнали на коктейла на премиерата, мързеливо опитваха от бирата си, от студения жасминов чай. В същото време баща му е бил в тази болница, вече покойник.

Вратата се отваря и в стаята влиза нисък приятен човек на средна възраст с прошарена брада. Облечен е в бяла престилка до коленете и носи папка под мишница.

— Здравейте — усмихва му се любезно.

— Вие ли сте — вие ли бяхте лекарят на баща ми?

— Не. Казвам се Девънпорт. Ще ви заведа долу.

Мистър Девънпорт го придружава до асансьор, запазен само за лекари и пациенти. Слизат на подземния етаж, където застава до него в моргата. Придърпват чаршафа, за да се види лицето на татко му. Лицето е жълто и восъчно, помътняло и сякаш набъбнало. Почти безцветните устни са застинали в израз на несвойствено високомерие. Изведнъж Гогол осъзнава, че баща му е гол под чаршафа. Този факт го смущава, кара го да извърне глава. Когато отново поглежда, той се визира отблизо в лицето, още мисли, че може би има някаква грешка, че едно потупване по рамото би събудило татко му. Познати му се струват само мустаците и наболата по лицето брада, бръсната преди по-малко от двацет и четири часа.

— Очилата му липсват — казва Гогол и вдига очи към мистър Девънпорт.

Мистър Девънпорт не отговаря. След няколко минути изрича:

— Мистър Гангули, можете ли със сигурност да идентифицирате тялото? Това вашият баща ли е?

— Да, той е — чува се да отвърща Гогол. След няколко мига разбира, че са му донесли стол, за да седне, а мистър Девънпорт е отстъпил встрани. Гогол сяда. Чуди се дали трябва да пипне лицето, да постави ръка на челото, както баща му е постъпвал навремето с него, за да провери дали няма температура. И все пак не може да мръдне, страх го е да го докосне. След малко прокарва показалец по косата, по веждите и мустаците — частите от него, които все още са някак живи.

Мистър Девънпорт го пита дали е готов, после загръщат чаршафа и излизат от стаята. Пристига вътрешен лекар, за да му обясни как и кога е получен инфарктът и защо нищо не са могли да направят. Връчват му дрехите на баща му — тъмносин панталон, бяла

риза на кафяви райета, сив пуловер без ръкави, подарък за Коледа от Гогол и Соня. Тъмнокафяви чорапи, светлокафяви обувки. Очилата му. Шлифер и шал. Вещите пълнят догоре голяма хартиена торба. В джоба на шлифера има книга, „Комедиантите“ от Греъм Грийн, с дребен шрифт и жълтеникави страници. Отваря корицата и забелязва, че книгата е купена на старо — вътре е вписано името на някой си Рой Гудуин. В отделен плик му дават портфейла на баща му, ключовете от колата. Съобщава в болницата, че религиозна служба не е необходима; пепелта ще бъде готова след няколко дни. Може да я прибере лично или да му я изпратят, заедно със смъртния акт, направо на Пембъртън Роуд. Преди да тръгне, Гогол иска да види последното място, където баща му е бил жив. Сверяват на схемата номера на леглото; сега там лежи млад мъж с гипсирана ръка, но иначе в добро настроение, разговаря по телефона. Гогол зърва завеските, опасвали баща му в последния миг — зелени и сиви цветенца, с ивица бяла мрежа откъм горния край; метални халки висят от тавана върху П-образна релса.

* * *

Наетата от баща му кола, описана по телефона от майка му предната вечер, все още стои на паркинга за посетители. Като включва двигателя, сутрешните новини гръмват в ушите му и го сепват; баща му винаги се е старал да изключва радиото в края на всяко пътуване. Всъщност отникъде не личи, че баща му е бил в колата. Няма карти, нито парченца хартия, празни чаши, монети или касови бележки. В жабката вижда само талона за регистрация и наръчник на потребителя. Няколко минути разлиства наръчника, сравнява бутоните по таблото с илюстрациите в книгата. Включва и изключва чистачките, изпробва фаровете, макар да е още светло. Спира радиото и кара на тихо през студения, свъсен следобед из това плоско, лишено от чар градче, в което друг път едва ли ще стъпи. Една сестра в болницата го е упътила как да стигне до квартирата на баща си; чуди се дали той е минал по същия маршрут, като е тръгвал за болницата.

Всеки път, като мине край ресторант, той се чуди дали да отбие, ала после се озовава в жилищен квартал сред викториански постройки върху заснежени морави, тротоари с дантелена корица лед.

Квартирата на баща му е част от комплекс на име „Барънс Корт“. Зад портата стоят наредени огромни сребристи кутии, способни да поберат пощата за цял месец. Докато преминава край първата сграда, с табелка „Квартирно бюро“, човекът пред нея му кимва, явно разпознава колата. Дали го е сбъркал с баща му? Мисълта го постопля донякъде. Сградите се различават само по името и по номера; от всяка страна има още постройки, абсолютно еднакви, триетажни, подредени около широката крива на пътя. Фасади в стил „Тюдор“, малки железни балкончета, цепеници под стъпалата. Безжалостната еднаквост го разстройва издъно, по-дълбоко от болницата и лицето на татко му. Мисълта, че баща му е живял тук самичък през последните три месеца, го докарва до ръба на сълзите; ала всъщност Ашок не бе имал нищо против, не държеше на тези неща. Паркира пред неговата квартира и остава в колата достатъчно дълго, за да види как отвътре излиза двойка пъргави старци с ракети за тенис. Спомня си как баща му бе казал, че наемателите тук са предимно разведени или пенсионери. Има алеи за разходки, малък спортен комплекс и изкуствено езеро, обградено от върби и скамейки.

Апартаментът на татко му се пада на втория етаж. Гогол отключва вратата, събува си обувките и ги слага на пластмасовата поставка, сложена сигурно от баща му, за да предпази плюшения белезникав мокет. Вижда чифт маратонки на баща си и едни чехли за въщи. Вратата се отваря към просторната дневна; отдясно плъзгаща се стъклена врата, отляво кухнята. На прясно боядисаните в слонова кост стени не е окачено нищо. Кухнята е отделена с половин стена — нещо, което майка му открай време е искала, за да може, докато готви, да вижда хората в другата стая. На хладилника има прикрепена с магнит негова снимка със Соня и майка му. Стоят пред Фатехпур Сикри с омотани около краката парцали, за да ги предпазят от горещата каменна настилка. Гогол е първа година в гимназията, кльощав и мрачен, Соня е още момиченце, майка им по шалвар камиз — нещо, което се притеснява да носи пред роднините си в Калкута, които все очакват да я виждат в сари. Отваря шкафовете, първо онези над мивката, после и другите долу. Повечето са празни. Намира четири чинии, две порцеланови чаши и четири стъклени. В едно чекмедже има нож и две вилици — познати са му от къщи. В друг шкаф има чай на пакетчета, бисквити „Пийк Фрийнс“, пакет захар от два килограма и

кутия сухо мляко. Няколко торбички жълт грах и голяма найлонова торба с ориз. На плота стои, предвидливо изключена, оризоварката. До печката са наредени няколко бурканчета с подправки, надписани с почерка на майка му. Под мивката има шише препарат за прозорци, кутия чували за смет и една гъбичка за чинии.

Обикаля и другите стаи. В малката спалня зад всекидневната има само легло, срещу него — баня без прозорци. Кутийката крем на „Пондс“ — татко му не признаваше афършейв — седи отстрани до мивката. Хваща се незабавно на работа, преравя стаята и прибира нещата в торбички за смет: подправките, крема, броя на „Тайм“ до леглото. „Не ми връщай нищо — е казала майка му по телефона. — Не ни е такъв обичаят.“ Отначало не се колебае над нищо, но в кухнята спира. Чувства се гузен да изхвърли храна; баща му на негово място би прибрал в куфара си ориза и торбичките чай. Ашок не понасяше да се прахосва каквото и да било, чак се оплакваше, ако жена му сложи в чайника твърде много вода.

При първото слизване в мазето Гогол вижда маса, на която другите обитатели са оставили разни неща — който иска, да ги вземе. Книги, видеокасети, бяла тенджерка с прозрачен стъклен капак. Скоро към тях се прибавят ръчната прахосмукачка на татко му, оризоварката, касетофонът, телевизорът и перденцата на сгъваемите пластмасови релси. От донесената от болницата чанта той запазва за себе си портфейла с четирийсетте долара, три кредитни карти, пачка квитанции, снимки на Гогол и Соня като бебета. Прибира и снимката от хладилника.

Всичко това се проточва по-дълго, отколкото е очаквал. Задачата да опразни три стаи, и без това почти голи, го изцежда напълно. Учудва се, като вижда колко торби е успял да напълни, колко пъти е трябвало да слиза в мазето. Когато най-сетне привършва, навън вече притъмнява.

В себе си има списък на хората, на които трябва да позвъни преди края на работния ден. Обажда се в квартирното бюро. Обажда се в университета. Обажда се да спре тока и водата. „Моите съболезнования“, казват му куп непознати. „Видяхме го в петък“, споменава един от колегите му. „Трябва да е голям шок за вас.“ От бюрото му казват да не се тревожи, ще изпратят човек да изнесе леглото и канапето. Когато привършва, отива да върне колата под наем,

после взема такси обратно до „Барънс Корт“. Във фоайето забелязва меню за доставка на пица. Поръчва една и се обажда до вкъщи, докато я чака. Цял час дава заето; когато най-сетне се свързва, Соня и майка му спят; отговаря семеен приятел. Къщата е изпълнена с шум; чак сега осъзнава колко тихо е при него. Чуди се дали да не слезе в мазето за телевизора или касетофона. Решава да позвъни на Максин, описва й деня си с подробности; удивлява го мисълта, че същият ден е започнал при нея, в леглото, в обятията й.

— Трябваше да дойда с теб — казва тя. — До утре сутрин все ще мога да стигна.

— Приключих. Няма какво друго да правя. Утре тръгвам с първия полет.

— Нали не смяташ там да нощуваш, Ник?

— Ще трябва. Няма други полети тази вечер.

— Искам да кажа, в онази квартира.

Гогол почва да се оправдава; след всичките си усилия му се иска да защити трите опразнени стаи.

— Никога не познавам тук.

— За бога, махни се оттам. Иди на хотел.

— Добре — казва той. Мисли си за баща си, за последния път, когато се бяха видели преди три месеца: представя си го как маха за сбогом, докато той и Максин потеглят към Ню Хампшир. Не помни кога са говорили за последно. Преди две седмици? Четири може би? За разлика от майка му баща му не обичаше да звъни постоянно.

— Ти беше с мен — казва й той.

— Какво?

— Когато видях за последно баща си. Ти беше с мен.

— Знам. Толкова съжалявам, Ник. Само ми обещай, че ще идеш в хотел.

— Добре. Обещавам. — Той оставя слушалката и разтваря указателя, оглежда къде би могъл да отседне. Свикнал е да й се подчинява, да приема съветите й. Набира един от номерата.

— Добър вечер, с какво мога да ви помогна? — казва някакъв глас.

Гогол пита дали имат свободни легла, но не чака и затваря. Не иска да прекара нощта в някаква анонимна стая. Поне докато е тук, не иска да оставя апартамента на баща си празен. Лежи в тъмното на

канапетото, облечен, завит със самото си. Предпочита това пред голия матрак в спалнята. Няколко часа лежи в тъмнината, унася се и се разбужда. Мисли си за баща си, който е бил тук едва предната сутрин. Какво ли е правил, когато му е прилошало? Дали не е слагал на печката чай? Или е сядал на същото канапе? Представа си баща си до вратата, как се навежда да завърже за последен път обувките си. Слага си шлифер и шал и отива до болницата. Спира на светофара, слуша по радиото прогнозата, съвсем не си мисли за смърт.

След време в стаята се процежда синкава светлина. Гогол е напрегнат, сякаш ако внимава достатъчно, някакъв знак от баща му ще върне хода на времето. Гледа как побелява небето, слуша как съвършената тишина се размива в едва доловимото шушнене на далечния трафик и внезапно потъва — за няколко часа — в най-дълбокия сън през живота си, умът му е спокоен и празен, крайниците неподвижни и тежки.

Когато отваря очи, вече е десет; слънцето безпрепятствено е заляло стаята. Тъпа, настойчива болка заема дясната част на главата му, тръгвайки някъде издълбоко. Отваря стъклената врата към балкона и излиза навън. От умора очите му парят. Взира се в изкуственото езерце; баща му бе казал по телефона, че преди вечеря го обикалял по двайсет пъти, излизало към три километра. Сега там има няколко души, разхождат кучетата си; двойки правят гимнастика, размахват ръце, покрили ушите си с плътни мъхести ленти. Гогол облича палтото си, излиза навън и се опитва да обиколи веднъж около езерото. Отначало му е приятен допирът на ледения въздух, после студът става брутален, безмилостен, прерязва го през дрехите, притиска панталона му към краката и той се връща в апартамента. Взема душ, облича същите дрехи. Вика такси и слиза за последно в мазето да хвърли използваната хавлия и телефона. Откарват го до летището, взема самолета до Бостън. Соня и майка му ще го чакат заедно с няколко семейни приятели. Ще му се да не беше така. Ще му се просто да хлътне в друго такси, да тръгне по друга магистрала и да отложи момента, в който трябва да се изправи пред тях. Бои се да види майка си, дори повече, отколкото се е страхувал да види баща си в моргата. Вече познава вината, която човърка Ашок и Ашима — угризенията, че нищо не са могли да направят, когато родителите им са умирали в

Индия, че са пристигнали седмици, че и месеци по-късно, когато всичко е било вече приключено.

Пътят към Кливланд му се бе сторил безкраен, но сега, като зяпа през прозореца в нищото, спускането го натиска в гърдите. Малко преди да се приземят, отива до тоалетната и повръща в малкия метален умивалник. Изплаква лицето си и се поглежда. Като изключим наболата едnodневна брада, нищо не е променено. Спомня си, когато почина дядо му по бащина линия, някъде през седемдесетте. Спомня си как бе извикала майка му; влязла в банята, а там баща му си бръснел косата със самобръсначка за еднократно ползване. При тази процедура скалпът му бе прокървил на много места и седмици наред беше ходил на работа с шапка, за да скрие следите. „Спри, ще се нараниш!“, бе извикала майка му. Ашок бе затворил и заключил вратата, после беше излязъл някак смален и плешив. Години по-късно Гогол бе разбрал смисъла — дълг на всеки бенгалец е да обръсне главата си в знак на скръб по смъртта на родител. Тогава обаче Гогол бе твърде малък да го разбере; когато вратата на банята се бе отворила, той се бе смял при вида на плешивия, скръбен татко; Соня, още съвсем мъничка, се бе разплакала.

През първата седмица не остават сами. Вече не са четиричленно семейство; десет, понякога двайсет приятели идват да поседят тихо с тях във всекидневната, пият чай, свели глави; опитват се да компенсират загубата на баща му. Майка му е отмила червения път на косата си. Свалила е желязната сватбена гривна — наложило се е да я натърка с крем, — както и всички други гривни, които е носила винаги. Непрестанно пристигат картички и цветя — от колегите на баща му, от приятелките на майка му, от съседите, които обичайно ги забелязват само колкото да им помахат. Звънят им от Западния бряг, от Тексас, Мичиган и Ню Йорк. Всички хора от майчиното му тефтерче, вечно прибавяни, никога зачертавани, всички са стреснати от новината. Тези, които са зарязали всичко, за да дойдат в тази страна, да търсят по-добър живот и в крайна сметка да умрат? Телефонът не спира да звъни, ушите ги заболяват от разговори с толкова хора, гласовете им прегракват от вечните обяснения. Не, не е боледувал, повтарят; да, съвсем неочаквано. В местния вестник излиза кратичък

некролог; цитират се имената на Ашима, Гогол и Соня, споменава се, че децата са завършили училище тук. Посред нощ се обаждат на роднините си в Индия. За пръв път в живота им лошите новини идват оттук.

През десетте дни след смъртта на баща му Гогол, Соня и майка им в знак на траур отказват месото и рибата. Ядат само ориз, зеленчуци и дал, приготвени без подправки. Гогол си спомня как навремето трябваше да спазва това, щом починаше някой в семейството; как му се бе разкрещяла Ашима, когато един ден бе забравил и си бе купил сандвич в училище! Спомня си, че тогава това му се струваше много досадно, дразнеше се, че трябва да следва неспазван от никого ритуал в памет на хора, които е виждал едва няколко пъти в живота си. Спомня си как баща му седеше брадясал на стола си, гледаше в една точка и не говореше с никого. Спомня си как се хранеха в пълно мълчание, телевизорът също бе изключен. Сега сядат край масата всяка вечер в шест и трийсет, вън е тъмно като в рог, столът на татко му стои празен, а безмесната храна му се вижда едничкото смислено нещо. И дума не може да става да прескочи такава вечеря; тъкмо напротив, десет дена подред необяснимо им пригладнява, копняват за постния привкус в чиниите си. Само храната придава на дните им някакъв смисъл; звънът на микровълновата фурна, трите свалени от шкафа чинии, трите напълнени чаши. Останалото — телефоните, вездесъщите цветя, гостите, часовете, прекарани заедно в дневната, без да успеят да си кажат и дума — нищо не означава. Без да си го признават на глас, те намират утеха във факта, че поне по това време те са сами, отделени, като семейство; дори ако в къщата са останали гости, само тримата сядат на масата. Само по време на ядене мъничко им олеква, сякаш баща им по някакъв начин присъства в това наложено въздържание.

На единайсетия ден канят приятелите си, за да отбележат края на траура. В един ъгъл на пода на всекидневната се извършва религиозен обред; Гогол трябва да седне пред портрета на татко си, докато свещеник пее стихове на санскрит. Цял ден преди церемонията са търсили из албумите фотография за рамкиране. Само че татко му не е почти никъде сам, вечно е бил зад обектива. Решават да срежат една, на която са двамата с майка му край морето, преди години. Баща му е облечен като тукашен жител, с яке и шал. Соня занася снимката да я

увеличат. Приготвят богата трапеза, месо и риба, купени една ледена сутрин от Чайнатаун и Хеймаркет, приготвени както ги ядеше баща им, с повечко картофи и пресни листа от кориандър. Когато затварят очи, все едно просто са им пристигнали гости, вкъщи мирише на ядене.

Дългогодишното домакинстване някак си ги е подготвило. Ашима се притеснява, че няма да стигне оризът; Гогол и Соня вземат палтата на хората и ги оставят на горния етаж, на леглото в стаята за гости. Събираните почти трийсет години приятели са пристигнали да засвидетелстват почитта си; дошли са от шест щата и заемат с колите си целия Пембъртън Роуд.

Максин идва от Ню Йорк, донася на Гогол дрехите, които той по принцип държи у дома ѝ, лаптопа и пощата му. От службата са му дали едномесечен отпуск. Малко се сепва, като вижда Максин, налага се да я представи на Соня. Този път не му пука какво ще си каже за къщата, за струпаните до входа обувки на гостите. Вижда я, че се чувства излишна, малко изолирана сред толкова бенгалци. И все пак не си дава труда да ѝ превежда, да я представя на хората, да стои близо до нея.

— Толкова съжалявам — чува я да казва на майка му.

Ала смъртта на баща му ни най-малко не я засяга.

— Не можете вечно да стоите при майка си — заявява му тя, щом остават за малко сами след церемонията, горе в неговата стая, седнали един до друг на ръба на леглото. — Ти го знаеш. — Казва го нежно, поставя ръка върху бузата му.

Той се вглежда в нея, взема ръката ѝ и я връща пак в скута.

— Липсваш ми, Никил.

Той кимва.

— Ами Нова година? — пита тя.

— Какво искаш да кажеш?

— Още ли искаш да пробваме да отидем в Ню Хампшър? — Бяха говорили за това, да прескочат само те двамата, Максин да го вземе след Коледа и да отседнат до езерото. Максин щеше да го научи да кара ски.

— По-скоро не.

— Ще ти дойде добре — казва тя и накланя глава настрана. После оглежда стаята. — Да се махнеш от всичко това.

— Не искам да се махам оттук.

През следващите седмици, докато оградите и прозорците на съседите им се кичат с гирлянди от шарени крушки, докато у дома им пристигат купища коледни картички, всеки от тях се заема да върши по нещо, за което е отговарял баща им. Сутрин майка му слиза до пощенската кутия и донася вестника. Соня ходи до града с колата, да закупи храната за седмицата. Гогол плаща сметките и рине снега пред входа. Вместо да нареди картичките върху камината, Ашима поглежда адресите на подателя и без да отвори плика, ги изхвърля.

Всяко малко събитие им се струва небивало. Майка му виси на слушалката с часове, за да смени имената на банковата им сметка, на ипотеката, тока и парното. Не успява да спре притока на брошури, които ще я заливат с години, адресирани до съпруга ѝ. През вълните, мрачни следобеди Гогол ходи да тича. Понякога стига с колата до университета, паркира зад факултета на татко си и тръгва да тича между сградите, сред затворената, живописна вселена, през света на баща си от последните двайсет и пет години. След време започват да гостуват през почивните дни на семейни приятели от околни квартали. Гогол кара в едната посока, Соня в другата. Ашима седи на задната седалка. Като стигнат, разказва как се е обаждала в болницата. „Отиде само за болки в стомаха“, повтаря тя всеки път, припомня подробностите от онзи следобед, розовите жилки в небето, купа картички, чашата с чая, рецитира това тъй, че Гогол едва го издържа, очаква го с ужас. Приятелите ѝ предлагат да замине за Индия, да поседи малко при брат си и братовчедите си. Но за пръв път в живота си Ашима няма желание да избяга в Калкута, поне не сега. Отказва да иде тъй далеч от мястото, където мъжът ѝ е прекарал живота си, където го е завършил. „Сега вече знам защо замина за Кливланд — заявява на хората тя, отказвайки дори след смъртта му да нарече мъжа си по име. — Искаше да ме научи да живея сама.“

Рано през януари, след непразнуваните у тях празници, през първите дни на годината, която баща му не бе доживял, Гогол се качва на влака и се връща в Ню Йорк. Соня остава при майка му, мисли да си вземе апартамент в Бостън или Кеймбридж, за да бъде наблизко. Идват на гарата да го изпратят, стоят на студа на перона, неговото осиротяло семейство, което напусто се напруга да го види как маха през опушеното стъкло. Спомня си как през първата му студентска година

всички идваха да го изпратят. И макар с времето да се прощаваха все по-набързо, татко му винаги оставаше на перона, докато влакът не се изгуби от поглед. Сега Гогол трака с кокалчета по прозореца, ала влакът потегля, а Соня и майка му още се мъчат да го зърнат.

Влакът изтрополява, люшва се настрани, моторът му забръмчава като перката на самолет. Свирката писва на пресекулки в минорна тоналност. Гогол сядя отляво, зимното слънце блясва в лицето му. На стъклото са залепени инструкции от три точки: как да свалиш прозореца в случай на катастрофа. Сняг покрива пясъчножълтата пръст. Дърветата стърчат като копия, сухи жълти листа от предишната есен още се люлеят по клоните. Вижда гърбовете на къщи от тухли и дървени трупи. Малки снежни морави. Плътен облачен риф свършва малко преди хоризонта. Още снеговалежи, вероятно обилни, се очакват следобед. Чува млада жена някъде из вагона да говори с приятеля си по телефона, тихичко да се смее. Обсъждат къде да се видят за вечеря, като стигне в града. „Всичко ми е омръзнало“, жалва се тя. Гогол също ще стигне в Ню Йорк навреме за вечеря. Максин като никога ще го посрещне на Пен Стейптън, ще го чака под таблото на разписанието.

Пейзажът се люшва напред, после хлътва зад тях; подвижната сянка на влака пада върху невзрачни постройки. Релсите му напомнят на несвършващи стълби, прострени напред вместо нагоре, впити в земята. Между Мистик и Уестърли идват под ъгъл, понеже се спускат по склон, тъй че влакът заплашва да се преобърне. Макар другите пътници рядко да коментират това, както мърморят, да кажем, щом моторът превключи на Ню Хейвън от дизел на електричество с рязко подскачане, това килване винаги сепва Гогол било от съня му, било от книгата, от някой разговор или зародилата се в главата му мисъл. Влакът се накланя наляво по пътя към Ню Йорк, надясно по пътя към Бостън. Докато трае тази смътна заплаха, неизменно се сеца за другия влак, който никога не е виждал, онзи, който за малко да убие баща му. За катастрофата, дала му име.

Влакът се изправя, наклонът остава зад тях. Отново усеща движението му в долната част на гърба си. За няколко километра релсите лизват покрай океана, да протегнеш ръка, ще го стигнеш. Плитки вълни се разливат по широкия едва няколко педи бряг. Вижда каменен мост, пръснати острови с големината на стаи, хубави сивобели къщурки с приятен изглед. Тумбести къщи, строени върху колове.

Тук-там чапли и корморани по избелелите дървени колове. Татко му би оценил тази гледка; Гогол си спомня колко пъти са ходили до морето през студени неделни следобеди. Случвало се е заради студа просто да поседят в колата, на паркинга, и да гледат водата — родителите му да пият чай от термоса, да се топят на включен мотор. Веднъж бяха ходили на Кейп Код. Караха, докато нямаше повече накъде по извитата ивица пръст. Той и баща му бяха отишли до самия край, по вълнолома — низ гигантски, наклонени сиви камъни, — после по тесния, последен вътрешен полумесец земя.

— Не отивайте много далеч — беше казала майка му. — Искам все пак да ви виждам.

Краката му почнаха да го болят на половината път, но баща му вървеше нататък, понякога спираше да даде ръка на сина си, подпрян настрани върху някой от камъните. Докато вървяха по тези скали, някои от които достатъчно раздалечени, за да ги накарат да спрат и обмислят как най-добре да достигнат до другата, водата ги обгръщаше от двете страни. Зимата тъкмо почваше. В локвичките от прилива плуваха патици. Вълните се носеха в две посоки.

— Много е мъничък — бе се провикнала майка му. — Чуваш ли ме? Много е малък да ходи толкова надалеч.

Гогол беше поспрял; може би татко му ще се съгласи.

— Ти как мислиш? — беше попитал вместо това баща му. — Малък ли си? Не, не мисля.

В края на вълнолома отдясно имаше поле с жълти тръстики, после дюни и зад всичко това — океан. Очакваше татко му да обърне назад, ала не, продължиха нататък, върху пясъка. Вървяха до водата отляво, в посока към фара, край ръждивите гръбнаци на лодките, рибешки кости, дебели като тръби, свързани с жълтеникави черепи, мъртва чайка, чиито пухести бели гърди бяха прясно изцапани с кръв. Почнаха да прибират малки, избелени черни камъчета на бели чертички, да ги пхат в джобовете си, докато не провиснаха и от двете страни. Помни следите на татко си в пясъка; заради куцането десният връх на обувката все бе обърнат навън, левият — право напред. Онзи ден сенките им бяха неестествено тънки и дълги, наклонени една към друга, късното следобедно слънце грееше откъм гърбовете им. Спряха да погледат спукана дървена шамандура, боядисана в синьо и бяло с формата на стар слънчобран. Повърхността ѝ бе обвита с тънки

кафеникави водорасли и инкрустирана с черупки от рачета. Баща му я вдигна да я разгледа, показва му живата мида отдолу. Накрая застанаха до фара, изтощени, заобиколени от три страни от вода — резедава към залива, лазурна зад тях. Загрети от дългото ходене, разкопчаха палтата си. Баща му отиде да се изпикае. После го чу да извиква — бяха забравили фотоапарата при майка му.

— Толкоз път, и да нямаме снимка — поклати той глава. После пъхна ръка в джоба си и започна да хвърля ивичестите камъни във водата. — Май ще трябва да го запомним.

Озърнаха се, огледаха сиво-белия град, който светеше отвъд пристанището. После тръгнаха да се връщат, отначало се мъчеха да не оставят нови следи, а да стъпват в току-що направените. Вятърът се беше усилил, тъй че трябваше да поспират от време на време.

— Ще запомниш ли този ден, Гогол? — попита баща му, обърнал се да го погледне, закрил ушите си с длани, за да се предпази от вятъра.

— Колко време ще трябва да помня?

Смехът на баща му се чуваше между пристъпите на вятъра. Стоеше там, чакаше Гогол да го настигне, като дойде наблизо, му протегна ръка.

— Помъчи се да го запомниш завинаги — каза той, щом синът му пристигна при него, после бавно го поведе през вълнолома там, където ги чакаха Ашима и Соня. — Помни, че двамата с теб сме вървели дотам, откъдето няма накъде да продължиш.

Минала е година от смъртта на баща му. Още живее в Ню Йорк, в квартира под наем на Амстердам авеню. Работи за същата фирма. Единствената значима промяна в живота му, като изключим постоянната липса на баща му, е отсъствието на Максин. Отначало е била търпелива, а пък Гогол се е оставил да попадне обратно в живота ѝ, да се връща след работа в къщата на родителите ѝ, в този свят, в който нищо не е променено. В началото тя е търпяла мълчанието край масата, безразличието в леглото, нуждата му да разговаря всяка вечер със Соня и майка си, да ги вижда без нея през почивните дни. Но не беше понесла планове им да ходят през лятото до Калкута да се видят с роднини и да пръснат праха на баща му по Ганг — все без нея. Скоро почват да се карат, за това и за други неща; един ден Максин стига дотам да признае, че ревнува от майка му и сестра му — обвинение, което се струва тъй абсурдно на Гогол, че той нямаше сили да спори повече. И тъй, няколко месеца след смъртта на баща си той завинаги е напуснал живота ѝ. Наскоро, попаднал на Джералд и Лидия в някаква галерия, научава, че дъщеря им е сгодена за друг.

През почивните дни взема влака до Масачузетс, до дома, в който снимката на Ашок, използвана при погребението, виси в рамка на стената в коридора на горния етаж. На годишнината от смъртта на баща му и на рождения му ден — приживе непразнуван — тримата застават пред снимката, кичат рамката с гирлянди от розови цветчета и мажат през стъклото челото на баща си със сандалова паста. Повече от каквото и да било друго тази снимка го тегли към къщи. Един ден излиза от банята, поглежда на път към леглото усмихнатото лице на баща си и разбира, че снимката е най-близкият заместител на гроба.

Сега у дома е различно; често Соня приготвя храната. Тя още живее с майка му, в старата си момичешка стая. Четири дена седмично тръгва от къщи в пет и трийсет сутринта, с автобус до гарата и оттам с влака до Бостън. Работи като помощничка в адвокатска кантора, кандидатства право в университети наоколо. Кара Ашима на гости

през почивните дни и до Хеймаркет в неделя сутрин. Майка им е отслабнала, косата ѝ — посивяла. Винаги го заболява, като се върне и види бялата пътечка в косата ѝ, голите китки. От Соня разбира как всяка вечер Ашима лежи на леглото безсънна и гледа телевизор без звук. Един уикенд предлага да отидат на някой от плажовете, където баща му обичаше да се разхожда. Майка му първо приема, зарадвана от идеята, но едва стъпила на ветровития паркинг, се прибира да чака в колата.

Гогол се готви за най-важния си изпит, двудневна проверка, която ще му позволи да стане лицензиран архитект и да може да подпечатва чертежи и проекти със собственото си име. Учи в апартамента си, понякога в някоя от библиотеките на Колумбийския университет, разучава баналните аспекти на своята професия: електричество, материали, вторични сили. Записва се в преговорен курс, за да се подготви за изпита. Събират ги два пъти седмично, вечер след работа. Приятно му е отново да седи пасивно в класна стая, да слуша инструктор, да му казват какво да прави. Припомня си времето, когато е бил ученик, когато баща му е бил още жив. Групата им е малка и след занятия няколко души скоро почват да се събират, за да пийнат по нещо. Канят и него, ала той неизменно отказва. После един ден, докато се изнизват от стаята, една от жените идва при него и го пита:

— Е, какво оправдание имате?

И понеже той няма никакво, тръгва с тях. Жената се казва Бриджит и сядва в бара до него. Стръскащо привлекателна, с кестенява коса, подстригана съвсем късо — прическа, която би стояла ужасно на повечето жени. Говори бавно, внимателно, без да бърза заникъде. Израсла е на юг, в Ню Орлиънс. Казва му, че работела за малка компания, семейна фирма, която функционира от една каменна къща в Бруклин Хайтс. Известно време говорят кой по какъв проект работи, на кои архитекти се възхищават: Гропиус, Ван дер Ройе, Зааринен. Тя е на негова възраст, омъжена. Вижда мъжа си през уикендите; той е професор в колеж в Бостън. Гогол си спомня как родителите му живееха разделени през последните месеци от живота на баща му.

— Сигурно ви е трудно — казва ѝ той.

— Понякога — отвърща тя. — Но той трябваше да избира — или така, или асистент в Ню Йорк. — Разказва му за къщата, която мъжът ѝ наемал в Бруклин — разлата викторианска постройка, която им

струвала по-малко от половината на едностайния им апартамент в Мъри Хил. Казва му, че съпругът ѝ настоявал да сложи името ѝ на пощенската кутия, гласа ѝ на телефонния секретар. Дори настоявал да окачи няколко нейни дрехи в гардероба, да сложи гилза червило в шкафчето в банята. Такива илюзии му допадали и го тешали, но на нея само ѝ напомняли какво липсва.

Тази вечер вземат такси и отиват в апартамента му. Бриджит се извинява, отива до тоалетната и когато се връща, халката ѝ липсва. Когато са заедно, той не знае насита; от дълго време не е лягал с жена. И все пак дори не помисля да я види по друго време. Когато отива с пътеводител на Ню Йорк да разглежда остров Рузвелт, не се сеща да покани и нея. Само два пъти седмично, когато се събира преговорният курс, той очаква компанията ѝ. Не са си разменили телефоните. Не я знае къде точно живее. Тя винаги идва при него. Никога не остава цяла нощ. Това му харесва. Никога не е имал връзка, в която да влага тъй малко от себе си, тъй малко да се очаква от него. Не знае и не иска да знае името на съпруга ѝ. После един уикенд, когато потегля към Масачузетс да види Соня и майка си, край него се плъзва влакът от южното направление и той се запитва дали пък съпругът ѝ не е седнал отсреща, на път към жена си. Изведнъж си представя дома, който той обитава — сам и копнеещ по Бриджит, с името на невярната си жена на кутията, с гилза нейно червило сред бръснарските принадлежности. Чак тогава усеща вина.

От време на време майка му го подпитва дали си има нова приятелка. Колкото пъти е повдигала този въпрос, все е било на нож, но сега се надява, тревожи се тихомълком. Веднъж дори го пита дали не е възможно да загладят нещата с Максин. Като ѝ припомня, че не я е харесвала, майка му възразява, че не това било важното, по-важно било да му потръгне в живота. Гогол се старае да остане спокоен, да не се сърди, че му се бърка, както би направил навремето. Когато ѝ казва, че дори няма трийсет, тя му отвърща, че на същата възраст тя е празнувала десет години от сватбата си. Той негласно усеща, че смъртта на баща му е ускорила определени очаквания и че майка му вече иска да го види улегнал. Не се притеснява, че е неженен, ала съзнава до каква степен това тревожи майка му. Тя не пропуска да

спомене сватбите и годежите на бенгалските деца, с които е израснал в Масачузетс, на братовчедите в Индия. Говори за внуци.

Един ден, докато разговарят по телефона, тя го пита дали не би искал да завърти един телефон. С момичето се познавали от деца. Казвало се Мошуми Мазумдар. Той си я спомня мъгляво. Дъщеря на семейни приятели, живели за кратко в Масачузетс и се преместили в Ню Джърси, докато Гогол бил в гимназията. Имаше британски акцент. С книга в ръката на всяко събиране. Само това помни за нея — подробности нито приятни, нито неприятни. Майка му казва, че била година по-млада от него, имала много по-малък брат, а баща ѝ бил известен химик, патентовал откритие. Гогол наричал майка ѝ Рина Маши, баща ѝ Шубир Мешо. Дойдоха за погребението на татко ти, казва Ашима, но Гогол не помни да ги е видял. Мошуми живеела в Ню Йорк, карала магистратура в Нюйоркския университет. Трябвало да се омъжи преди година. Гогол, Соня и майка им били поканени на сватбата, но годеникът ѝ, американец, се отметнал от уговорката дълго след като хотелът бил резервиран, поканите — изпратени, подаръците — избрани. Родителите ѝ се тревожели за нея. Имала нужда от малко подкрепа, казва майка му. Защо да не ѝ се обади?

Когато майка му пита дали има с какво да запише телефона ѝ, Гогол излъгва. Не я слуша какво му диктува. Няма никакво намерение да звъни на Мошуми; приближава изпитът му, а макар и да иска да угоди на майка си, няма да я остави да го сватосва за някого. Чак дотам няма да стигне. Като се прибира за уикенда, майка му пак подхваща въпроса. Този път се налага да го запише, нали седи в същата стая, но не смята да се обажда. Ала майка му настоява и при следващия им разговор пак му напомня, че родителите ѝ са дошли за погребението на баща му, че това било най-малкото, което можел да стори за нея. Да изпият по чаша чай, да си поприказват — толкоз ли нямал време?

Срещат се в един бар в Ист Вилидж; мястото е предложено от Мошуми, когато говорят по телефона. Тясно, тъмно и тихо местенце, едно квадратно помещение с три сепарета до едната стена. Тя е там преди него, седи на бара и чете книга с меки корици; когато поглежда над страниците, той има чувството, че я прекъсва, макар тъкмо него да чака. Има слабо лице, приятни котешки черти, тънки прави вежди.

Тежките клепки са обилно начернени като на кинозвездите от шейсетте. Косата ѝ е разделена на път и събрана на френски кок, носи изискани тънки очила с пъстри рамки. Сивата вълнена пола и тънкият син пуловер прилепват предизвикателно. Прасците ѝ са покрити с плътен черен чорапогащник. До столчето ѝ са струпани бели торби с покупки. По телефона не я е попитал как точно изглежда, мислел е, че ще я познае, но сега не е толкова сигурен.

— Мошуми? — пита той, като тръгва към нея.

— Ей, привет — поздравява го тя, захлопва корицата и го целува небрежно по бузите. Книгата е с цвят на слонова кост, без картинка, заглавието е на френски. Британският ѝ акцент, едно от малкото неща, които той помни за нея, е изчезнал; беше се изненадал да чуе гласа ѝ, не по-малко американски от неговия, нисък и дрезгав. Поръчала си е картини с маслинка. До нея лежи син пакет „Дънхил“.

— Никил — казва тя, докато той се намества до нея и си поръчва уиски.

— Да.

— Вместо Гогол.

— Да. — По телефона се беше подразнил, че Мошуми не го разпозна като Никил. За пръв път излизаше с жена, която го е познавала и под другото име. По телефона звучеше резервирано, леко подозрително дори, също като него. Разговорът им беше кратък и несръчен от край до край. „Надявам се, че не те притеснявам“, почна той, след като обясни за смененото име. „Ще погледна в тефтерчето“, каза тя на въпроса дали е свободна в неделя вечер, за да пийнат по нещо; после чу стъпките ѝ да тракат по голия дървен под.

Разглежда го за момент, игриво извивайки устни.

— Доколкото помня, ме учеха да ти викам „Гогол Дада“, нали си ми батко с една година.

Забелязва как барманът ги стрелва с поглед, опитва се да ги претегли. Усеща възсилния ѝ парфюм — напомня му сливи и мокър мъх. Тишината и интимността в бара го смущават.

— Да сменим темата.

— Е, наздраве тогава — разсмива се тя. — Не че съм го правила де.

— Какво?

— Не съм ти викала „батко“. Всъщност не помня да сме говорили.

Той отпива от чашата си.

— Нито пък аз.

— Не съм правила друг път това — казва тя след известно мълчание. Говори небрежно, но все пак избягва погледа му.

Гогол знае за какво става въпрос. Ала все пак я пита:

— Кое?

— Да излизам „на сляпо“ по идея на майка ми.

— Е, формално погледнато, срещата не е „на сляпо“.

— Не е ли?

— Вече се познаваме, тъй да се каже.

Тя свива рамене и се поусмихва, сякаш не е дотам убедена. Зъбите ѝ са сбити и не съвсем прави.

— Може би. Сигурно е така.

Гледат заедно бармана как слага нов диск в окачената на стената уредба. Някакъв джаз. Той е доволен, че са ги прекъснали.

— Съжалявам за татко ти — казва тя.

Макар да звучи наистина съчувствено, той се чуди дали дори помни баща му. Изкушава се да попита, ала само ѝ кимва.

— Благодаря — казва той, нищо друго не му идва наум.

— Как се справя майка ти?

— Предполагам, добре.

— Сигурно ѝ е трудно сама.

— Соня живее при нея в момента.

— А, това е добре. Сигурно така ти е по-спокойно. — Тя се протяга да си вземе цигара, отваря кутията и смъква златистото фолио. Предлага и на него, посяга към пакетчето с клечки кибрит до пепелника на бара и пали.

— Още ли сте в онази къща, в която ви идвахме на гости?

— Да.

— Спомням си я.

— Сериозно?

— Спомням си, че алеята ви беше отдясно. През моравата имаше пътечка от камъчета.

Странно и мило му стана, че тя си спомня такива подробности.

— Не може да бъде. Впечатлен съм.

— Спомням си също, че гледахме телевизия в стая, покрита с ужасно дебел златистокафяв мокет.

— Още е същият — простенва той.

Тя се извинява, че не е успяла да дойде на погребението, била в Париж. Там живяла, след като завършила университета „Браун“. Сега кандидатствала за докторат по френска литература в Нюйоркския университет. Живеела тук почти от две години. Миналото лято работела нещо временно, два месеца била в канцеларията на един скъп хотел в центъра. Работата ѝ била да преглежда и сортира мненията на гостите при напускане на хотела, да вади копия, да ги препраща на съответните хора. Тази проста задача ѝ отнемала по-голямата част от деня. Удивлявала се колко енергия хвърлят хората за такива неща. Оплаквали се, че възглавниците са твърде меки или твърде корави, че край мивката нямало място да си наредят тоалетните принадлежности, че на кувертюрата им се била пуснала бримка. Повечето дори не си плащали лично за стаята. Идвали по конференции, всичко им било платено. Един дори се бил оплакал, че зад стъклото на архитектурната репродукция над бюрото имало прах.

Това го развеселява.

— Все едно аз съм го писал.

Тя се засмива.

— Защо остави Париж и се премести в Ню Йорк? — пита той. — Френска литература не трябва ли да се учи във Франция?

— Преместих се по любов — казва тя. Прямотата ѝ го изненадва. — Сигурно знаеш за моя предсватбен провал.

— Всъщност не — лъже той.

— Е, че как тъй не си разбрал? — клати глава Мошуми. — Всички други бенгалци по Източното крайбрежие знаят. — Говори за това леко, но той усеща горчилка в гласа ѝ. — Всъщност съм почти сигурна, че ти и семейството ти бяхте поканени на сватбата.

— Кога за последен път сме се виждали? — пита той, мъчейки се да смени темата.

— Поправи ме, ако греша, но май беше, когато завърши гимназия.

Той се връща мислено в ярко осветеното пространство в мазето на църквата, което родителите му и техните приятели понякога наемаха за особено големи празненства. Там се провеждаха часовете

на неделното училище. В коридора висяха велурени апликации и мисли за Исус. Помни големите, дълги сгъваеми маси, които разпъваха с баща му, черните дъски по стените и Соня, качена на един стол, за да напише „Честито“.

— Била си там?

— Точно преди да се преместим в Ню Джърси. Ти седеше с американските си приятели от гимназията. Някои учители също бяха дошли. Изглеждаше доста притеснен.

Той поклаща глава.

— Не си те спомням. Говорих ли с теб?

— Не ми обърна и капка внимание. Но не се притеснявай — усмихва се тя. — Сигурна съм, че съм си носила книга.

Поръчват за втори път. Барът започва да се пълни, малки групички заемат всяко от сепаретата, от двете им страни седат хора. Влиза голяма компания, зад тях застават клиенти и чакат да си поръчат. Първо се дразнеше от празнотата, от звуците, от чувството, че си изложен на показ, ала сега тълпата го дразни още повече.

— Тук става голяма лудница — казва той.

— Обичайно не е така в неделя. Ако искаш, да тръгваме.

Той се замисля.

— Може би.

Искат сметката, излизат заедно в хладната октомврийска вечер. Той поглежда часовника си и вижда, че не е минал дори час.

— Накъде си? — пита тя. Той разбира по тона ѝ, че тя смята срещата за приключила.

Не е мислил да ходят на ресторант. Смятал е да се върне в апартамента си, след като пийнат по нещо, да учи и да поръча китайска храна. Вместо това се чува да казва, че би искал да хапне, тя не би ли дошла?

— С удоволствие — отвръща Мошуми.

Не се сещат къде да отидат и решават да повървят. Той предлага да носи торбите ѝ и макар че въобще не тежат, тя го оставя да ги поеме и обяснява, че идва от разпродажба на мостри в Сохо. Спират пред малко заведение, което изглежда току-що открито. Четат написаното на ръка меню на прозореца, изрязания отзив от „Таймс“. Той се разсейва от отражението ѝ в стъклото, по-строго и, който знае защо, по-пленително нейно копие.

— Да го пробваме ли? — пита той, прави крачка встрани и отваря вратата. Вътре стените са боядисани в червено. Край тях има стари афиши с реклама на вино, улични знаци и фотоси от Париж.

— Това място сигурно ти се струва глупаво — признава той, щом я вижда да оглежда стените.

Тя поклаща глава.

— Всъщност е съвсем автентично.

Поръчва си чаша шампанско и разглежда внимателно списъка на вината. Гогол отново поръчва уиски, но му казват, че имат само бира и вино.

— Да си вземем бутилка? — предлага му тя и му дава менюто.

— Ти избираш.

Тя поръчва салата, буябез и бутилка сансер. Той си избира касуле. Тя не говори френски със сервитьора, който се оказва французин, но чете на глас менюто така, че да няма съмнение как владее езика. Гогол е впечатлен. Като изключим бенгалския и английския, никога не си е направил труда да научи друг език. Вечерята минава бързо. Той говори за работата си, за проектите, в които участва, за предстоящия изпит. Обсъждат храната в чиниите си, разменят си хапки върху блюдото с хляба. Поръчват еспreso и си разделят един крем брюле; две лъжички напукват от различни страни твърдата кехлибарена ципа.

Тя предлага да плати своя дял, както е направила в бара; този път обаче той държи да я почерпи. Изпраща я до апартамента ѝ в занемарен, но приятен жилищен блок близо до бара, в който са се видели. Сградата е с разнебитено преддверие и керемиденочервена фасада с яркозелен корниз. Мошуми благодари за вечерята, казва, че било чудесно. Пак го целува по бузите, после затърсва ключовете си в чантата.

— Да не забравиш това. — Той ѝ подава торбите, гледа я как ги премията през китката си. Като остава без тях, той се чувства неловко, не е сигурен какво да прави с ръцете си. Гърлото му е изгорено от изпития алкохол. — Е, да зарадваме ли родителите си, като се видим повторно?

Тя го поглежда, взира се дълго в лицето му.

— Може би.

Очите ѝ се отклоняват към минаващата по улицата кола, фаровете проблясват за миг по телата им, после отново спира поглед върху лицето му. Усмива се, кимва.

— Обади ми се.

Той я гледа как се изкачва бързо по стълбите с торбите, токчетата ѝ висят на ръбовете на стъпалата по начин, който му се струва опасен. Тя се обръща за миг да му махне и влиза през втора стъклена врата, без да го изчака да отвърне на поздрава ѝ. Той постоява там още минута, гледа как вратата отново се отваря и някакъв човек излиза да изхвърли нещо в един от контейнерите под преддверието. Гогол поглежда нагоре към сградата, чуди се кой ли апартамент е нейният, чака да види дали някой прозорец ще светне.

Не е очаквал да му бъде приятно, още по-малко да усети привличане. Замисля се, че няма дума за това, което са били с нея навремето. Родителите им са били приятели, не и те. Тя е семейна позната, но не и роднина. До тази вечер контактът между тях е бил изкуствен, наложен, като връзката му с братовчедите в Индия, но без извинението на кръвната връзка. До тази им среща не я е виждал извън контекста на семейството ѝ, нито пък тя — без неговото. Решава, че тъкмо приятелското ѝ отношение го интригува, и на път към метрото се чуди дали ще я види пак. Стига до Бродуей и се отказва, решава да вземе такси. Чувства го като някакъв лукс, понеже не е нито късно, нито студено, не вали и не бърза да се прибира. Само че изведнъж му се иска да остане сам, с нищо да не се занимава, да премисли вечерта насаме. Шофьорът е от Бангладеш, залепената зад седалката плексигласова карта гласи „Мустафа Саид“. Говори на бенгалски по мобилния си телефон, оплаква се от задръстванията, от капризните пътници, докато двамата се измъкват от центъра покрай ресторантите и спуснатите ролетки на магазините по Осмо авеню. Ако родителите му бяха в таксито, сигурно биха завързали разговор с шофьора, биха го питали откъде е по-точно, от колко време е в тази страна, тук ли живеят съпругата и децата му. Гогол седи мълчаливо като всеки друг пътник, потънал в собствените си мисли, тоест в мислите за Мошуми. Но като приближават квартирата му, той се навежда към плексигласа и се обажда на бенгалски:

— Ето тук, сградата вдясно.

Шофьорът се обръща с изненадана усмивка.

— Не предполагах — казва.

— Няма проблем — отвръща Гогол и посяга към портфейла си. Остава солиден бакшиш и излиза навън.

* * *

В близките дни почва да си припомня разни неща за Мошуми, образите го застигат на бюрото във фирмата, на срещи, на заспиване или сутрин под душа. Сцени, които е носил в себе си, дълбоко заровени, но невредими, сцени, за които не се е замислял, не е имал повод да си ги припомни. Благодарен е, че умът му е запазил спомените за нея, чувства се доволен от себе си, сякаш се е оказал добър в някакъв спорт, който не е играл досега. Спомня си я най-вече на ритуалите пуджо, на които присъстваха два пъти годишно с родителите си; Мошуми беше облечена с грижливо забодено на рамото сари. Соня трябваше да се носи по същия начин, но след един-два часа винаги сваляше сарито си и си слагаше джинсите, като тъпчеше плата в найлонова торбичка и я даваше на баща си или на брат си да я сложат в колата. Не помни Мошуми да е идвала с другите тийнейджъри до „Макдоналдс“ на отсрещния тротоар, нито пък да е седяла в нечия кола на паркинга, да слуша радио и да пие бира в кутийка. Напразно се мъчи да си я спомни на Пембъртън Роуд; все пак тайничко му е приятно, че тя е виждала техните стаи, яла е майчините му гозби и си е мила ръцете в банята им, все едно колко отдавна.

Спомня си как веднъж бяха у тях по Коледа. Той и Соня се сърдеха; Коледа се празнуваше само в семейството. Тук, в Америка, възразиха Ашок и Ашима, нямаме други роднини, освен бенгалските си приятели. И така, те пристигнаха в Бедфорд, където живееха Мазумдар. Майката Рина Маши бе поднесла студена маслена торта и притоплени замразени понички, които се спихваха при докосване. Брат й Самрат, сега последна година в гимназията, по онова време беше четиригодишно момче, полудяло по Спайдърмен. Рина Маши бе положила неимоверни усилия да организира томбола за подаръци. Всяко семейство трябваше да донесе толкова пакети, колкото членове имаше, тъй че за всеки да има по нещо. Гогол трябваше да напише цифри на квадратчета хартия — едните се залепяха за подаръците,

другите се пускаха в платнена кесия и всеки си теглеше номерче. Спомня си как седеше сред дневната им и слушаше заедно с другите гости Мошуми да свири на пианото. На стената зад нея беше поставена в рамка репродукция на Реноар, момичето със зелената лейка. След голямо умуване, тъкмо когато хората не ги свърташе вече, бе изсвирила кратка пиеса от Моцарт, адаптирана за деца — ала гостите настояваха за „Джингъл Белс“. Тя бе поклатила глава в знак на отказ, ала майка ѝ бе настояла:

— О, Мошуми ми е стеснителна, много добре дори го знае.

Тя я бе погледнала свирепо, но все пак изсвири песента десетки пъти (докато викаха номерата и хората ставаха да си получат подаръците), седнала с гръб към стаята.

Седмица по-късно се срещат за обяд. Денят е работен и тя му предлага да се видят някъде близо до офиса му, тъй че той я кани да дойде да го вземе. Когато секретарката му казва, че тя чака във фоайето, той усеща в гърдите му да се надига очакване; цяла сутрин не е могъл да се концентрира върху проекта, по който работи. Няколко минути я развежда из коридорите, показва ѝ снимки на проекти, в които е вземал участие, представя я на един от главните архитекти, показва ѝ залата, в която заседават съдружниците. Колегите му в чертожната зала вдигат глави, когато тя минава край тях. Вън е ранен ноември. Внезапно е застудяло, първият истински мраз за годината. Неподготвени пешеходци бързат умърлушени, скръстили ръце на гърдите си. Отронени листа, изпокъсани и потъмнели, се ваят по паважа. Гогол няма шапка и ръкавици и докато вървят, е пъхнал ръце в джобовете си. За разлика от него Мошуми изглежда завидно защитена срещу студа. Носи тъмносиньо вълнено палто, черен вълнен шал, високи черни кожени ботуши с цип отстриани.

Води я в италианския ресторант, където ходят от време на време с колегите да отпразнуват рождени дни, повишения или успешни проекти. Входът е няколко стъпала под нивото на улицата, прозорците са скрити с дантелени щори. Келнерът го познава, усмихва му се. Отвежда ги до една масичка в дъното, за разлика от голямата маса, на която по принцип е сядал. Под палтото тя носи сив костюм от букле с

големи копчета на сакото и леко разкроена пола, свършваща мъничко над коленете.

— Имах часове — обяснява тя, щом усеща, че той я оглежда. Предпочитала да облича костюм, когато трябва да преподава — студентите ѝ били едва с десет години по-млади от нея. Иначе нямала чувство за авторитет. Обзема го завист към тези студенти, които я виждат по три пъти седмично, представя си ги, седнали около масата, как не свалят очи от нея, докато тя пише на дъската.

— Пастата им е доста добра — казва той, когато келнерът им подава менюто.

— Ще изпиеш ли с мен чаша вино? — пита тя. — Аз приключих за днес.

— Късметлийка. Аз ще трябва да отида на важно събрание.

Тя го поглежда и затваря менюто.

— Тъкмо повод да пийнеш — изтъква тя весело.

— Вярно — признава той и поръчва на келнера две чаши мерло. Тя си взема същото като него — равиоли със свинско и салата от аругула и круши. Гогол се притеснява да не би тя да се разочарова от избора му, но когато храната пристига, тя я оглежда одобрително, яде бързо и с апетит, попива с хляб останалия в чинията сос.

Докато пият виното и ядат равиолите, той се любува на падащата по лицето ѝ светлина, на бледите мънички косъмчета, които блестят край скулите ѝ. Тя говори за студентите си, за темата на бъдещата си дисертация — франкофонски поети от Алжир през двайсети век. Той ѝ разказва спомена си от онова коледно празненство, как я бяха накарали да свири насила.

— Спомняш ли си? — пита с надежда.

— Не. Майка ми все ме караше да правя такива неща.

— Свириш ли още?

Тя поклаща глава.

— Никога не съм искала да се уча. Майка ми имаше такава фикс идея. Една от многото, де. Мисля, че сега тя взема уроци.

В ресторанта отново е тихо, гостите за обяд са дошли и са си заминали. Той се оглежда за келнера, махва му да донесе сметката — удивен, че времето е изтекло, че чиниите им са празни.

— Сестра ли ви е, синьор? — пита келнерът, като оставя сметката между тях; поглежда Мошуми, после отново към Гогол.

— А, не — казва той и поклаща глава; смее се хем засегнат, хем странно възбуден. В известен смисъл е вярно — и двамата имат еднакъв тен, прави вежди, дълги, стройни тела, високи скули и тъмна коса.

— Сигурен ли сте? — настоява келнерът.

— Съвсем сигурен.

— Ама бихте могли да бъдете. Si, si, много си приличате наистина.

— Мислите ли? — пита Мошуми. Тя приема спокойно сравнението, гледа го шеговито изкосо; и все пак той вижда как по страните и плъзва цвят — дали от виното или от смущение, трудно е да се каже.

— Странно какви ги говореше този келнер — казва тя, щом излизат навън на студа.

— Какво искаш да кажеш?

— Ами само като си помисля, че цял живот родителите ни са ни отглеждали с идеята, че сме нещо като братовчеди, че всички сме част от някакво голямо бенгалско семейство, а сега ето ни тук, години по-късно, и някой действително ни взе за роднини.

Той не знае какво да каже. Коментарът на келнера го е притеснил, сякаш влечението му към Мошуми е малко нередно.

— Не си облечен достатъчно топло — отбелязва тя, като завързва здраво вълнения шал на врата си.

— В апартамента ми е страшна жегата — казва той. — Парното само се включи. Кой знае защо, все не мога да схвана, че температурите вън не са същите.

— Не поглеждал ли вестника?

— Купувам си го на път за работа.

— Винаги проверявам прогнозата по телефона, преди да изляза от къщи — заявява Мошуми.

— Шегуваш се. — Той я зяпва; не изглежда човек, който би си дал толкова труд. — За бога, кажи ми, че се шегуваш.

Тя се разсмява.

— Не го признавам на всеки, да знаеш. — Донаглася си шала и без да сваля ръце, добавя: — Я по-добре ти го сложи. — И започва да го развързва отново.

— Няма нужда, добре съм. — Той си слага ръката на гърлото, до възела на вратовръзката.

— Сигурен ли си?

Той кимва, полуизкушен да приеме, да почувства до кожата си нейния шал.

— Е, най-малкото ще ти трябва шапка — казва тя. — Знам едно магазинче наблизко. Веднага ли трябва да се връщаш на работа?

Води го до един малък бутик на Медисън авеню. Витрината е отрупана с дамски шапки, кацнали върху сиви глави без лица, с дълги по две педи шии.

— Мъжките са отзад — уточнява тя.

Магазинът е пълен с жени. В задната част е сравнително тихо, купища меки шапки и барети отрупват извитите дървени лавици. Пробва шапка с кожички, после цилиндър — ей така, за шегата. Главата му леко се мае от виното. Мошуми започва да рови из някаква кошница.

— Това ще ти държи топло. — Тя пъхва пръсти в дебела тъмносиня шапка с жълти райета по козирката. — Как мислиш?

Слага я на главата му, докосва косата и скалпа. Усмивва му се и сочи към огледалото. После го наблюдава как се оглежда.

Усеща, че тя гледа него, а не отражението му. Пита се как ли изглежда лицето ѝ без очилата, с разпуснатата коса. Чуди се какво ли е да я целунеш по устните.

— Харесва ми — казва той. — Ще я взема.

Тя бързо я сваля от главата му, разрошва го.

— Какво правиш?

— Искам аз да я купя.

— Няма нужда.

— Аз искам — настоява тя и отива към касата. — Моя беше идеята. А ти нямаше нищо против да премръзнеш до смърт.

Касиерката забелязва, че Мошуми оглежда кафява шапка от вълна и кадифе, украсена с пера.

— Прелестна е, нали? — казва тя и внимателно я сваля от манекена. — Ръчно изработена от една жена в Испания. Няма две еднакви такива. Искате ли да я пробвате?

Мошуми я слага. Една клиентка ѝ казва колко добре ѝ стои. Също и касиерката.

— На малко жени им отива — хвали я тя.

Мошуми поруменява, поглежда картончето с цената, което виси отстрани на лицето ѝ.

— Боя се, че излиза извън днешния ми бюджет.

Касиерката връща шапката на манекена.

— Е, сега поне знаете какво да ѝ вземете за рождения ден — казва тя и поглежда към Гогол.

Той си слага новата шапка и излизат от магазина. Вече е закъснял за събранието. Да не беше това, би поискал да остане с Мошуми, да вървят с нея по улиците, да потъне с нея в тъмнината на някое кино. Вън е съвсем застудяло, слънцето се е превърнало в белезникаво петно. Тя го изпраща до офиса. През остатъка от деня, докато се опитва да се върне към работата си, той си мисли за нея. Като приключва, не тръгва към спирката на метрото, а се връща по пътя, откъдето са минали с нея, покрай ресторанта, където сега хората са насядали да вечерят, намира магазина за шапки и това повдига духа му. Вече е почти осем, тъмно е. Предполага, че ще бъде затворено, изненадва се, като вижда лампите още включени, решетката е само наполовина спусната. Разглежда шапките на витрината, отражението си в стъклото, заедно с купената от нея шапка. После влиза. Той е единственият клиент; чува се прахосмукачката в задната част на магазина.

— Знаех си, че ще се върнете — казва му продавачката още на влизане. Сваля кафявата кадифена шапка от стиропоровата глава, преди той да попита. — Господинът беше тук днес с приятелката си — обяснява тя на колежката си. — Искате ли да я увия?

— Да, моля ви. — Приятно му е да го описват така. Гледа как поставят шапката в кръгла шоколадовокафява кутия, завързана с широка кремава панделка. Дава си сметка, че не е погледнал цената, но без колебание подписва чека за двеста долара. Занася шапката в апартамента си и я скрива в дъното на дрешника, макар Мошуми да не е стъпвала там. Ще ѝ я подари за рождения ден, нищо, че няма ни най-малка представа кога точно се пада.

И все пак има чувството, че е присъствал на няколко нейни рождени дни, а пък и тя на неговите. Същия уикенд се уверява в това: нощем, докато Соня и майка му спят, той рови из попълваните с години семейни албуми. Мошуми е там, наредена зад грейналите

свещички по тортата в трапезарията на Пембъртън Роуд. Гледа встрани, на главата ѝ има конусовидна хартиена шапчица. Той гледа право към обектива, стиснал в ръката си нож, замрял в чест на снимката точно над тортата, с лъщящо юношеско лице. Опитва се да отлепи фотографията от лепнещия жълт фон, за да ѝ я покаже при следващата им среща, ала тя упорито се държи за хартията, отказва да се откъсне от миналото.

В края на другата седмица тя го кани на вечеря у тях. Налага се да слезе да му отвори вратата; домофонът не работи, както го е предупредила, като са се уговаряли.

— Хубава шапка — подкача го. Облечена в черна рокля без ръкав, с връзки на гърба. Краката ѝ са голи, стъпалата тънки, ноктите се подават от върха на сандалите, боядисани в тъмночервено. От френския ѝ кок са изпаднали няколко кичура. Държи между пръстите си цигара, но точно преди да се наведе да го целуне по бузата, пуска цигарата и я смачква с върха на сандала си. Води го по стълбите към апартамента на третия етаж. Оставила е вратата отворена. Вътре силно ухае на готвено; на печката няколко големи парчета пилешко се препържват в пълен с олио тиган. Свири музика, някакъв мъж пее песни на френски. Гогол ѝ подава букет слънчогледи, чиито масивни стъбла тежат повече от бутилката вино в другата му ръка. Тя не знае къде да ги сложи; кухненският плот, и без това доста тесен, е отрупан със съставките на приготвяната от нея храна: гъби и лук, брашно, бързо размекващо се от топлото масло, чаша вино, от която Мошуми отпива, найлонови пазарски торбички, които не е имала време да прибере.

— Трябваше да донеса нещо по-лесно — казва той, докато тя се озърта из кухнята, опряла цветята на рамото си, сякаш очаква да се отвори място като по чудо.

— От седмици все се каня да си купя слънчогледи — отвърща тя.

Хвърля бърз поглед към тигана на печката и го повежда през кухнята към дневната. Сваля хартията от букета.

— Ей там има ваза — казва тя, като сочи над една библиотека. — Би ли я свалил?

Отнася вазата в банята и той чува как се плиска водата във ваната. Използва момента да си свали шапката и палтото, слага ги на облегалката на канапето. Облякъл се е старателно, синьо-бяла раирана италианска риза, купена му от Соня от „Файлинс“, черни джинси. Мошуми се връща и слага цветята във вазата, която поставя на масичката за кафе. Домът ѝ е по-хубав, отколкото би могло да се съди по мизерното фоайе. Паркетът е пренареден, стените — прясно боядисани, таванът — осеян с вградени лампички. В единия край на всекидневната има квадратна маса за хранене, в другия — бюро и шкаф. До една от стените има три стелажа за книги от талашит. На масата има пиперница, солница и ярки, обелени мандарини, подредени в купа. Разпознава вещи, които е виждал и вкъщи: кашмирски бродиран килим, раджастански копринени възглавнички на канапето, чугунена фигурка на Натараджа на един от стелажите.

Връщат се в кухнята, където Мошуми изважда маслини и оваляно в пепел козе сирене. Връчва му тирбушон, за да отвори донесената от него бутилка и да си налее чаша вино. Овалва още няколко парчета пиле в чинията с брашно. Откъм тигана се носи шумно цвърчене и пръските олио зацапват стената зад печката. Гогол стои и я гледа как наднича в готварската книга на Джулия Чайлд. Той е смаян колко нещо се готви в негова чест. Притеснява се да вечеря с нея, въпреки че и друг път са се хранили заедно.

— Кога искаш да почваме? — пита тя. — Гладен ли си?

— Когато кажеш. Какво всъщност готвиш?

Тя го поглежда скептично.

— *Соq au vin*. Не съм го правила досега. Току-що прочетох, че трябвало да се сготви двацет и четири часа по-рано. Боя се, че изоставам.

Гогол свива рамене.

— На мен ми мирише страхотно. Дай да ти помогна. — Той навива ръкави. — Какво да правя?

— Чакай да видим — казва тя и се зачита. — Е, добре. Вземи лука, срежи хиксче на всяка глава и го пускай в тигана.

— При пилето ли?

— Не. Уффф. — Тя прикляка и вади тенджерка от един шкаф. — Ето тук. Трябва да поврат само минутка, после можеш да ги извадиш.

Гогол прави каквото му е заръчано, пълни тенджерката с вода и включва котлона. Намира нож и цепва лука, както са го учили да го прави с брюкселското зеле в кухнята на семейство Ратлиф. Гледа как Мошуми отмерва вино и доматиено пюре в тигана с пилето. После търси из шкафа стоманената кутийка с подправките и вади оттам дафинов лист.

— Разбира се, майка ми е ужасена, че няма да те гостя с индийска храна — казва тя, като разглежда съдържанието на тигана.

— Казала си й, че ще идвам?

— Тя взе, че ми звънна днес. Ами ти? Държиш ли в течение майка си?

— Не съм се старал особено. Сигурно нещо надушва — нали знае, че днес е събота, а пък аз не съм се прибрал в Масачузетс.

Мошуми се навежда над тигана; течността е почти извряла. Побутва парченцата пиле с дървена лъжица. После пак поглежда рецептата.

— Май че трябва да добавя още вода — казва тя и налива с един чайник в тигана, при което очилата й се изпотяват. — Нищо не виждам — размива се тя и отстъпва назад, по-близо до него.

Компактдискът е свършил и в апартамента е тихо, като изключим шумовете от печката. Тя се обръща към него, все още засмяна, изпоцапана от готвенето, покрита с брашно и пилешка мазнина.

— Би ли ми свалил очилата?

С две ръце той измъква очилата й, като ги хваща за рамките там, където се допират до слепоочията й. Остава ги на плота. После се навежда и я целува. Докосва с пръсти голите й ръце, хладни въпреки топлината в кухнята. Притиска я плътно до себе си, слага ръка на кръста й, до възелчето на роклята, опитва топлия, възкисел вкус на устата й. Примъкват се в спалнята през всекидневната. Вижда пружина и матрак без рамка. Развързва с усилие възелчето на роклята, после бързо дръпва дългия цип, оставя в краката й черна локвичка. На светлината откъм всекидневната зърва черни мрежести бикини и сутиен от същата материя. Тя е по-женствена, отколкото изглежда през дрехите, гърдите й са по-едри, бедрата й — щедро извити. Любят се върху завивките, бързо и уверено, сякаш познават телата си от години. Но когато свършват, Мошуми светва лампата до леглото и двамата се изследват взаимно, мълчаливо откриват бенки, белези, ребра.

— Кой да предположи — казва тя с уморен, но доволен глас. Усмива се, леко притворила клепки.

Гогол свежда очи към лицето ѝ.

— Хубава си.

— Ти също.

— Можеш ли изобщо да ме видиш без очилата?

— Само ако стоиш наблизо.

— Тогава най-добре да не мърдам оттук.

— Точно така.

Смъкват покривката на леглото и лягат един до друг — лепкави, изтощени, прегърнати. Той отново започва да я целува, тя го обгръща с нозе. Миг по-късно, усетили мирис на загоряло, двамата се изстрелват голи изпод завивките и хукват към кухнята смеешком. Течността е извряла и пилето е безнадеждно овъглено — толкова, че се налага да изхвърлят тигана. Вече умират от глад и понеже не им стигат силите нито да излязат, нито да готвят наново, в крайна сметка поръчват вечеря и се хранят един друг с тръпчиви, мънички резенчета мандарини, докато чакат китайската храна.

След по-малко от три месеца всеки от тях има дрехи и четка за зъби в апартамента на другия. Той я вижда по цели уикенди без грим, вижда сивите кръгове под очите ѝ, докато тя пише курсови работи на бюрото си, а когато целува косата ѝ, усеща събралата се между две измивания мазнина. Вижда косъмчетата, които растат на краката ѝ между две коламаски, черните корени между две посещения при фризьора и в тези моменти, надзъртайки в нея, Гогол вярва, че не познава по-голяма интимност. Научава, че тя неизменно заспива с левия крак прав, десния сгънат — глезен върху коляно, като цифрата 4. Научава, че тя леко похърква, едва доловимо, като косачка, която не иска да тръгне, а също така скърца със зъби. В ресторанти и барове понякога пускат в разговора си бенгалски фрази, за да коментират безнаказано нечий злощастен избор на обувки или прическа.

Неспирно обсъждат кой какво знае или не знае за другия. В известен смисъл няма много за обясняване. Като деца са ги водили на същите тържества, оставяли са ги да гледат едни и същи епизоди на „Лодката на любовта“ и „Островът на фантазията“, докато родителите

са празнували в другите стаи, яли са една и съща храна от картонени чинии върху застланите по килима вестници (ако домакините са се случили особено придирчиви). Лесно може да си представи живота ѝ дори след като тя и семейството ѝ са се преместили в Ню Джърси. Представя си голямата крайградска къща, шкафа за порцелан във всекидневната — най-ценната придобивка на майка ѝ; голямото държавно училище, където е била отличничка, но е ходела с нежелание. Често са пътували до Калкута, изскубвайки я за месеци от американския ѝ живот. Изчисляват колко пъти са били в онзи далечен град заедно (престоят им там се припокрива със седмици и в един случай с месеци), без да си дават сметка. Разказват си как са ги вземали за гърци, египтяни, мексиканци — дори недоразуменията ги сближават.

Тя говори с носталгия за годините, прекарани със семейството ѝ в Англия — първо в Лондон, който едва е запомнила, после в тухлена полусамостоятелна къща в Кройдън, с розови храсти отпред. Описва тясната сграда, газовите камини, влажния дъх откъм банята, закуските с „Уийтабикс“ и топло мляко, носенето на униформа в училище. Казва му как не искала да се местят в Америка, как се мъчела да не изгуби британския си акцент. Кой знае защо, родителите ѝ се бояли от Америка повече, отколкото от Англия — може би заради огромната площ, може би защото за тях тя не е била дотам свързана с Индия. Няколко месеца, преди да пристигнат в Масачузетс, едно дете изчезнало, както играело в двора, и така и не било намерено; след това дълго време имало плакати със снимката му в супермаркета. Мошуми си спомня как трябвало да се обажда на майка си винаги когато отидела с приятелки в някоя друга къща в квартала, къща, която задължително трябвало да се вижда от тяхната и в която играела с чужди играчки и ядяла сладки с пунш. Трябвало още с влизането да помоли да звънне по телефона. Американските майки били очаровани и удивени от нейната изпълнителност. „Аз съм у Ана — докладвала тя на английски. — Аз съм у Сю.“

Не се чувства обиден, когато Мошуми му казва, че именно хората като него е гледала да избягва през по-голямата част от живота си. Дори е поласкан. Още от малка се била зарекла да не позволи на родителите си да ѝ се месят за брака. Вечно я предупреждавали да не се жени за тукашни, както впрочем и него, но явно в нейния случай

тези напътствия били неспирни и затова я изнервяли много повече. Била едва петгодишна, когато роднини я питали дали ще се жени в червено сари или в бяла рокля. И макар да отказала да им угоди, още тогава тя знаела какъв би бил верният отговор. Като станала на дванайсет, с две приятелки се зарекли никога да не вземат бенгалски съпруг. Подписали писмена клетва, плюли едновременно върху нея и я заровили някъде в задния двор на родителите ѝ.

От началото на пубертета била подложена на куп неуспешни кроежи; от време на време няколко бенгалски ергени изниквали кой знае как у дома ѝ, най-често млади колеги на баща ѝ. Тя не говорела с тях; криела се в стаята си под предлог, че трябва да пише домашни, и не слизала да им каже „довиждане“. По време на летните им посещения в Калкута непознати мъже загадъчно се появявали във всекидневната на дядо ѝ. Веднъж във влака до Дургапур, където трябвало да гостува на чичо си, някаква двойка си позволила да попита родителите ѝ дали тя е сгодена; техният син учел хирургия в Мичиган. „Няма ли да я сватосате?“ — питали разни роднини. Призлявало ѝ от такива въпроси. Мразела да обсъждат подробностите около сватбата ѝ, менюто и цветовете на саритата ѝ за различните церемонии, сякаш всичко било вече решено. Мразела баба ѝ да отваря ковчежето си, за да ѝ покаже кои бижута ще ѝ подари на заветния ден.

Срамната истина била, че си нямала никого, всъщност била страшно самотна. Отхвърляла всички индийци, а не ѝ давали да излиза по срещи. В колежа се влюбвала дълго и безнадеждно в студенти, с които дори не говорела, в професори и асистенти. Мислено имала връзки с тези мъже, дните ѝ се въртели около случайни срещи в библиотеките, разговори в приемния час или единствената лекция, на която ходели тя и въпросният състудент, тъй че дори сега свързва дадената година в колежа с мъжа или момчето, което е желала тъй безмълвно, всеотдайно и глупаво. Понякога все пак се стигало до среща за обяд или за кафе, на която Мошуми възлагала всичките си надежди, ала никога не излизало нищо. Всъщност нямала никого, тъй че към края на учението си в колежа била убедена, че и занапред ще си бъде така. Понякога се чудела дали страхът от натрапената женитба не я карал подсъзнателно да страни от мъжете.

Докато говори, поклаща глава, яд я е да се връща към тези моменти от миналото. Дори и сега съжалява за пубертета си. Съжалява

за послушанието, за прибраната дълга коса, за уроците по пиано и дантелените якички. Съжалява за смазващата си неувереност, за десетте килограма отгоре.

— Нищо чудно, че тогава не говореше с мен — казва тя.

Но макар да е бил свидетел на този етап от живота ѝ, Гогол вече не може да си го представи; смътният спомен за нея, който е носил със себе си, сега е безследно изтрит, заменен от жената, която познава в момента.

Бунтът ѝ в университета „Браун“ се оказал академичен. По настояване на родителите си записала химия; те се надявали тя да следва кариерата на баща си. Без тяхно знание записала френски като втора специалност. Третият език, третата култура ѝ били убежище — към френския тя подхождала без вина, без очаквания и уговорки, каквито изпитвала към всичко индийско или американско. По-лесно било да загърби претенциите на двете страни в полза на трета, която нямала никакви права над нея. Четирите години тайно учене я подготвили към края да избяга колкото се може по-надалеч. Казала на родителите си, че не смята да става химичка, и глуха за всичко, събрала каквито пари имала и заминала за Париж без особени планове.

Изведнъж всичко станало лесно; години наред мислела, че едва ли някога ще си има любовник, а сега почвала връзка след връзка. Без да се колебае, позволявала да я съблазнят в кафенета, из паркове и галерии. Отдавала се открито, напълно, нехаела за последствията. Била си същата, изглеждала и се държала по същия начин, и все пак внезапно в този нов град тя се преобразила в момиче като тези, на които преди време завиждала и каквато не вярвала да успее да стане. Позволявала на мъжете да ѝ плащат питиетата и вечерите, да я водят с таксите до апартаментите си в квартали, които самата тя още не била открила. Със задна дата намира, че липсата на задръжки я възбуждала повече от всеки нов любовник. Някои били женени, много по-стари от нея, бащи на деца в прогимназията. Повечето били французи, но имало и германци, перси, италианци, ливанци. Случвало се да спи с един мъж след обяда, а с друг след вечеря. Били разточителни, казва тя и подбелва очи, засипвали я с парфюми и бижута.

Започнала работа към една агенция, учела американските бизнесмени на разговорен френски, а френските — на разговорен английски. Срещали се в кафенета, разговаряли по телефона,

разпитвала ги за семействата им, за детството, за любимите книги или храни. Почнала да общува с други американци. Измежду тях бил и годеникът ѝ — инвестиционен banker от Ню Йорк, бил в Париж за една година. Казвал се Греъм. Влюбила се и много скоро заживяла при него. Заради Греъм кандидатствала в Нюйоркския университет. Наели си апартамент на Йорк авеню. Съжителството им било тайно, прокарвали си два телефона, тъй че родителите ѝ да не разберат. Когато ѝ идвали на гости, Греъм отивал на хотел, заличавайки от апартамента всяка следа от присъствието си. Отначало било вълнуващо да поддържат такава изкусна лъжа. После станало уморително, невъзможно. Довела го у дома си в Ню Джърси, подготвила се за битка, но за нейна огромна изненада родителите ѝ се зарадвали. Вече била достатъчно голяма, тъй че трябвало да преглътнат американския му произход. Немалко техни приятели вече били оженили децата си за американци и си имали бледи, тъмнокоси полуамерикански внучета; не било толкова страшно, колкото предполагали. Тъй че майка ѝ и баща ѝ се стараели да го приемат. Казали на бенгалските си приятели, че Греъм е възпитан и образован, че заплатата му е внушителна. Гледали да не задълбават, че родителите му са разведени, че баща му се е женил не само втори, а и трети път, че последната му жена е едва десет години по-възрастна от Мошуми.

Една вечер таксито им попаднало в задръстване и докато чакали, тя спонтанно му предложила да се оженят. Сега като се замисли, до това предложение са я довели всички онези години, през които кой ли не се е опитвал да я командва, да я избира, да я обгражда с невидима мрежа. Греъм приел, дал ѝ диамантения пръстен на баба си. Съгласил се да иде с нея и семейството ѝ в Калкута, да се запознае с роднините и да помоли баба ѝ и дядо ѝ за благословия. Очаровал всички, научил се да седи на пода и да яде с пръсти, да докосва праха по нозете на дядо ѝ. Ходел на гости на десетки роднини, изяждал чинии сиропирани мишти, търпеливо позирал за безбройните снимки по покриви, обграден от братовчедите ѝ. Съгласил се на индуска сватба, тъй че двете с майка ѝ ходили да пазаруват в „Гарияхат“ и Ню Маркет, избрали дузина сарита, златни бижута в червени ковчежета с пурпурна кадифена подплата, доти и топор за Греъм, пренасяни на ръка от майка ѝ в самолета. Сватбата щяла да бъде през лятото в Ню Джърси, направили шумен годеж, някои от подаръците вече били получени.

Майка ѝ напечатала на компютъра обяснение на бенгалските сватбени ритуали и го разпратила на американците в списъка с гостите. Снимали годениците за местния вестник в родния град на родителите ѝ.

Няколко седмици преди сватбата излезли да вечерят с приятели, пийнали си порядъчно и тя чула как Греъм описва престоя им в Калкута. За нейно учудване той се оплаквал — колко мъчително било всичко, колко ограничена била културата им. Нищо друго не правели, само ходели по роднини. Градът бил фантастичен, ама нравите били провинциални. Хората си седели по къщите през по-голямата част от времето. Нямало нищо за пиене.

— Представи си петдесетина роднини и нито капчица алкохол. Не можех дори да ѝ хвана ръката на улицата, без да ни зяпат — казал той.

Тя го слушала хем съчувствено, хем ужасено. Едно било тя да отхвърля произхода си, да критикува обичаите на родителите си, съвсем друго — да го чуе от него. Дала си сметка, че Греъм е заблудил всички, и нея включително. На връщане от ресторанта тя се върнала към темата, казала колко я бе разстроил, защо не ѝ бе споменал за всичко това? Значи само се е преструвал, че му е приятно? Започнали да се карат, между тях зейнала пропаст, която започнала да ги поглъща, и внезапно, в гнева си, тя изтръгнала от пръста си бабиния му пръстен и го хвърлила на шосето, под връхлитащите автомобили, а пък Греъм я зашлевил пред очите на минувачите. До края на седмицата се бил изнесъл от общата им квартира. Тя спряла да ходи на лекции, подала молба за прекъсване на всичките си курсове. Погълнала шишенце с хапчета, насилили я да пие въглен в спешното отделение. Пратили я на терапевт. Обадила се на съветника си по учебната работа и поискала да прекъсне семестъра поради нервна криза. Сватбата била отменена, скъсали се да се обаждат по телефона. Загубили платения в „Шах Джахан“ депозит и предплатата за хотела от медения им месец „Двореца на колела“. Златото било занесено в банков трезор, саритата, блузите и мантията прибрани в обезопасен срещу молци сандък.

Първият ѝ импулс бил да се върне в Париж. Но нали следвала, била вложила твърде много, за да се откаже съвсем, пък и нямало да ѝ стигнат парите да го направи. Напуснала апартамента на Йорк авеню, самичка не можела да си го позволи. Отказала да се прибере при

родителите си. Едни приятели в Бруклин я приютили. Беше доста мъчително, казва му тя, да живееш при двойка в такъв период, да ги слушаш как вземат душ заедно сутрин, да ги гледаш как вечер се целуват и затварят вратата на спалнята си, но отначало не можела да остане сама. Започнала да си намира тук-там временна работа. Когато спестила достатъчно, за да си наеме отделна квартира в Ист Вилидж, вече дори предпочитала да живее самичка. Цяло лято ходила на кино, понякога гледала по три филма на ден. Всяка седмица си купувала телевизионен справочник и го изчитала от кора до кора, планирайки вечерите си около любимите си програми. Започнала да живее на раита и бисквити „Трискитс“. Станала по-слаба от всякога, тъй че в малкото снимки от този период лицето ѝ е неузнаваемо. В края на лятото ходела на разпродажби и купувала най-малкия размер дрехи; шест месеца по-късно била принудена да ги дари на магазин за използвани вещи. С идването на есента се хвърлила да навакса в университета всичко, което била изпуснала напролет; от време на време излизала и по срещи. После един ден се обадила майка ѝ да я пита дали не си спомня момче на име Гогол.

След по-малко от година се женят в хотел „Дабълтрий“ в Ню Джърси, недалеч от дома на родителите ѝ. Всъщност никой от тях не е искал такава сватба. Биха предпочели място като тези, които избират американските им приятели — Ботаническата градина в Бруклин, Метрополитън Ютъб или ресторанта на езерото в Сентръл Парк. Биха предпочели спокойна вечеря, джазова музика, черно-бели фотографии и по възможност по-скромни мащаби. Но родителите им настояват да поканят почти триста души, да сервират индийска храна и да има удобен паркинг за всички гости. Гогол и Мошуми се съгласяват, че е по-добре да се примирят, отколкото да се карат. Така ни се пада, шегуват се те, щом сме слушали майките си и сме се събрали. По им е леко да го понесат, като знаят, че поне са единни. Седмици след като обявяват годежа датата е избрана, хотелът — запазен, менюто — определено и макар телефонът им да звъни всяка вечер, майка ѝ да ги пита дали тортата да е плоска или на етажи, дали салфетките да са розови или бледозелени, шардоне ли да вземат или шабли. Всъщност Мошуми и Гогол нямат нищо да вършат, само да казват „да“, както прецениш, всичко звучи чудесно. „Всъщност имаш късмет“, казват колегите му. Планирането на сватбата било страшно изнервящо, първото истинско изпитание за един брак. Все пак му е мъничко странно съвсем пък да не е въввлечен в собствената си сватба; напомня му за многобройните празненства в живота му, рождени дни и други тържества, организирани от родителите му все в негова чест и посещавани от техните приятели; той винаги се е чувствал леко встрани от всичко това.

В съботата на сватбата опаковат багажа си, наемат кола и отиват до Ню Джърси. Разделят се чак като стигат в хотела, където за последен път се събират със своите семейства. От утре, стряска се Гогол, той и Мошуми ще бъдат отделно семейство. Не са виждали предварително хотела. Най-забележителното в него е стъкленият асансьор, който се качва и слиза неспирно за забавление и на деца, и на

възрастни. Стаите са скупчени около елипсовидни балкони, които се виждат от фоайето. Малко му напомнят на многоетажен гараж. Има отделна стая, на един етаж с майка си, Соня и няколко по-близки семейни приятели. Мошуми отсяда целомъдрено на горния етаж, в съседната стая до тази на родителите и въпреки че двамата с Гогол на практика вече съжителстват в нейната квартира. Майка му се е погрижила за облеклото му — пергаментово жълта пенджабска дреха от гардероба на баща му, плисирано доти с шнур на кръста и чифт чехли награй с извити носове. Баща му не я е носил, тъй че се налага да я окачи в банята и да пусне горещия душ, за да изглади гънките.

— Неговата благословия винаги ще е с теб — казва майка му и се протяга да положи за миг ръце върху главата му.

За пръв път от смъртта на баща му се е облякла старателно в резедаво сари, сложила си е перлена огърлица, позволила е на Соня да начерви леко устните ѝ.

— Дали пък не съм прекалила? — притеснява се тя пред огледалото.

И все пак синът ѝ от години не я е виждал тъй хубава, тъй щастлива, тъй развълнувана. Соня също е облякла сари, пурпурно със сребриста бродерия, закичила е в косата си роза. Подава му опакована кутия.

— Това пък какво е? — пита той.

— Нали не си мислиш, че съм забравила трийсетия ти рожден ден?

Било е преди няколко дни; той и Мошуми са били твърде заети, за да го отпразнуват както трябва. Дори майка му, затънала в последни задачи по сватбата, бе забравила да му се обади рано сутринта, както правеше обикновено.

— Мисля, че вече съм на възраст, когато ми се ще хората да забравят рождения ми ден — казва той и приема подаръка.

— Горкият Гъл-гъл.

Вътре намира малка бутилчица бърбън и червена кожена манерка.

— Поръчах да я гравират — казва Соня и Гогол обръща манерката; на гърба ѝ пише „НГ“. Спомня си как преди години бе проврял глава в нейната стая и ѝ бе съобщил за решението си да се преименува на Никил. Тя беше тринайсетинагодишна, пишеше си

домашните на леглото. „Нямаш право“, бе казала тя и когато той попита защо, бе добавила: „Защото не може. Защото си Гогол“. Сега я гледа как се гримира в стаята му, придърпва кожата на клепача си и рисува по него тъничка черна линия. Спомня си сватбените снимки на майка си.

— Ти си следващата, да знаеш — казва той.

— Не ми напомняй — гримасничи тя, после се размива. Споделената треска, вълнението от подготовката го натъжава, изведнъж му припомня, че баща му е мъртъв. Представя си го облечен горе-долу като него в момента, с шал през рамото, както се е обличал за пуджо. Същият тоалет, който му стои малко глупаво, на баща му би изглеждал достойно и елегантно, би му отивал така, както не подхожда на Гогол. Чехлите му са твърде големи и трябва да ги запълни с хартиени кърпички. За разлика от Мошуми, обслужвана от фризьор и гримьор, Гогол е готов за минути. Съжалява, че не си е донесъл маратонките; би могъл да побяга малко на пътеката във фитнес залата, за да се подготви за събитието.

Поразводнената церемония на покритата с чаршафи платформа продължава цял час. Мошуми и Гогол седят на пода — първо един срещу друг, после рамо до рамо.

Гостите седят срещу тях на сгъваеми метални столове; подвижната стена между двете банкетни зали — без прозорци, но с окачени тавани — е дръпната, за да се отвори пространство. Над лицата са повесени бели лампи и видеокамера. От тонколоните гърми шенайска музика. Нищо не са репетирали, нищо не им е било обяснявано. Група „маши“ и „мешо“ се тълпят покрай тях и непрестанно им казват какво да правят, кога да говорят, да станат или да хвърлят цветя по малка пиринчена вазичка. Свещеникът е приятел на родителите на Мошуми — анестезиолог и по случайност брамин. Поднасят се дарове пред фотографиите на баби, на дядовци и на баща му; изсипват ориз върху клада, която управата на хотела им забранява да палят. Мисли си за родителите си, непознати до този момент — двама души, които дори не са си говорили преди сватбата. Седнал до Мошуми, внезапно си дава сметка какво означава това и се стряска каква смелост, какво послушание трябва, за да постъпиш така.

За първи път вижда Мошуми в сари, като изключим ритуалите в детството, изтърпявани мълчаливо. Сега носи поне десет килограма

злато — в един момент, както са седнали един срещу друг с омотани в кариран плат длани, той преброява единайсет гердана. Две огромни заврънкулки са изписани алено бели на бузите ѝ. Досега е продължавал да нарича баща ѝ Шубир Мешо, майка ѝ — Рина Маши, сякаш все още са му чичо и леля, сякаш той и Мошуми са нещо като братовчеди. Към края на вечерта ще се превърне в зет и ще трябва да се обръща към тях като към родители, „Баба“ и „Ма“.

За почерпката се преоблича в костюм, а Мошуми — в червена рокля банараси с тънки презрамчици, измислена от самата нея и ушита от нейна приятелка. Майка ѝ не одобрява — какво му е лошото на шалвар камиза, иска да знае тя — и когато Мошуми забравя шала си върху някакъв стол и оголва слабите си бронзови рамене (дискретно блестящи от някаква специална пудра), тя я стрелва с обвинителен поглед, но Мошуми не обръща внимание. Безброй хора идват да го поздравят, казват, че го познават от малък, канят го да позира за снимки, да обвие ръце около семействата им и да се усмихне. Гогол е доста пьян от открития бар, за който са платили родителите на Мошуми. Жена му е ужасена да види в банкетната зала масите увенчани с тюл, колоните обвити с бръшлян и петунии. Случайно се сблъскват на излизане от тоалетната и разменят една бърза целувка; тютюневият ѝ дъх е замаскиран от ментов бонбон. Представя си я как пуши в кабинката, седнала върху капака на тоалетната. Цяла вечер почти не разменят дума; по време на ритуала тя е свела очи, а в банкетната зала, щом погледне към нея, тя е вечно улисана в разговор с непознати. Изведнъж му се прииска да останат сами, да се измъкнат към неговата или нейната стая, да игнорират останалите, както са правили някога.

— Ела с мен — кимва той към стъкления асансьор. — Петнайсет минути. Никой няма да забележи.

Но вечерята е започнала, номерата на масите вече се обявяват по високоговорителя.

— Ще ми трябва фризьор да поправи прическата ми — казва тя.

Затоплените сребърни блюда са надписани заради американските гости. Типично северноиндийска храна — планини от парещо розово тандури, алу гоби в гъст оранжев сос. Чува някой да казва, че нахутът е вкиснат. Сядат на главната маса в центъра на помещението заедно с майка му, Соня, родителите на Мошуми, шепа нейни роднини, дошли

от Калкута, и брат ѝ Самрат, който пропуска курса си по ориентация в Чикагския университет, за да присъства на сватбата. Чаши шампанско се вдигат, произнасят се тромави тостове; роднини и семейни приятели държат речи. Бащата на булката става, усмихва се нервно, забравя да вдигне чаша и казва:

— Благодаря ви, че дойдохте. — После към Мошуми и Гогол: — Добре де, бъдете щастливи.

Ухилени, облечени в сари „маши“ потракват с вилици по чашите, дават им знак за целувка. Всеки път той им угажда, кротко млясва жена си по бузата.

Внасят с количка тортата; на глазурата е изписано „Никил се венчава с Мошуми“. Жена му се усмихва както винаги пред обектива: затворила устни, наклонила леко глава надолу и малко наляво. Дава си сметка, че двамата с нея изпълняват колективно, дълбоко желание — тъй като са бенгалци и двамата, всички могат да си отдъхнат. Понякога, като гледа гостите, неволно се сееща как едва преди две години би могъл да седи сред морето от кръгли маси и да гледа как тя се венчава за друг. Тази мисъл го блъсва като внезапна вълна, но бързо се съвзема и осъзнава, че той е младоженецът. Всичкото злато по нея и сватбеното сари са закупени преди две години за женитбата ѝ с Греъм. Този път е било достатъчно да извадят кутиите от дрешника, да вземат бижутата от трезора и да намерят списъка с ястията. Само новите покани, измислени от Ашима и изписани на английски от Гогол, са поръчани специално за случая.

И понеже Мошуми има да преподава само три дни след сватбата, налага се да отложат медения си месец. Най-близкият сурогат е една нощ сами в хотел „Дабълтрий“, който и двамата нямат търпение да напуснат. Ала родителите им са потрошили немалко пари и нерви, за да им запазят младоженския апартамент.

— Искам да се изкъпя — казва тя, щом остават сами; после хлътва към банята.

Гогол знае, че Мошуми умира за сън, също както и той — вечерта е завършила с дълги танци по песни на АББА. Той оглежда апартамента, отваря чекмеджетата, вади брошурите, надзърта в барчето и изчита менюто за румсървиса, макар че въобще не е гладен. По-скоро му е прилошало от комбинацията на бърбън с две големи парчета от тортата — не се е сетил да хапне отрано. Изтяга се на

огромното легло. Покривката е обсипана с розови листчета — последен жест, преди роднините им да се оттеглят. Докато чака, прехвърля каналите на телевизора. В кофа до него има бутилка шампанско, в покрита с дантела чиния — бонбони във формата на сърчица. Отхапва един. Средата му е от твърд карамел и изисква далеч повече дъвчене от очакваното.

Играе си с пръстена, сложен от нея на пръста му след разрязването на тортата, съвсем същия като онзи, който той е нанизал на нейния. Предложил ѝ е брак навръх рождения ѝ ден, подарил ѝ е диамантен пръстен, както и шапката, купена още след втората им среща. Подходил е театрално, използвайки датата като повод да я заведе през почивните дни в хотел извън града — по бреговете на Хъдсън, първото им съвместно пътуване, което да не е до дома на родителите ѝ в Ню Джърси или до Пембъртън Роуд. Вече е пролет, на кадифената шапка не ѝ е сезонът. Мошуми е смаяна колко време е помнил за нея.

— Не мога да повярвам, че не са я продали.

Той не ѝ казва кога я е купил. Подарява ѝ я долу, в трапезарията, след нарязания специално на тяхната маса „Шатобриан“. Непознати обръщат глави, за да се възхитят на Мошуми, когато си слага шапката. След като я изпробва, тя прибира кутията под стола си, без да забележи по-мъничката кутийка, скрита наред хартията.

— Има още нещичко там — принуден е да добави Гогол.

Впоследствие стига до извода, че шапката я е изненадала повече от предложението. Докато първото е истинска изненада, второто е очаквано — от самото начало и двете семейства, а не след дълго и те самите приемат, че ако се харесат, няма дълго да се ухажват, а ще стигнат до брак.

— Да — отвръща му тя ухилена над кутията за шапки, преди той дори да попита.

Сега тя излиза по снежнобяла хотелска хавлия. Свалила е грима си и бижутата; карминът, който той е посипал на пътя в косата ѝ в края на ритуала, сега е отмит. Нозете ѝ са свободни от високите обувки, сложени веднага след края на религиозната част и извисили я над почти всички гости. Все още я намира най-пленителна тъй, без украси; знае, че само за него е съгласна да изглежда така. Мошуми сяда на ръба на леглото, слага си някакъв синкав крем на прасците и ходилата.

Веднъж е разтърквала същия крем и по неговите крака (в деня, в който минаха по Бруклинския мост): беше хладен и щипеше. После ляга върху възглавниците, поглежда го и протяга ръка. Под хавлията той очаква да види някакво страстно бельо — в Ню Йорк е зърнал купчинката дантели, получена на моминското тържество. Тя обаче е гола; кожата ѝ мирише — прекалено настойчиво — на някакви горски плодчета. Никил целува тъмните косъмчета по ръцете ѝ, изпъкналата ѝ ключица, която по нейно признание най-много харесвала в себе си. Любят се въпреки изтощението, влажната ѝ коса пада хладна върху лицето му, розовите листенца се лепят по прасците, рамената и лактите. Гогол вдъхва миризмата на кожата ѝ; все не може да осъзнае, че са съпруг и съпруга. Кога ще го схване напълно? Дори сега не се чувства докрай насаме с нея, сякаш всеки момент някой може да почука, да им каже какво трябва да правят. И макар да я иска не помалко от всякога, той си отдъхва чак когато са свършили и лежат един до друг голи — най-сетне нищо вече не се очаква от тях.

После отварят шампанското, сядат един до друг на леглото и преравят голяма торба картички с чекове, подарени от стотиците приятели на родителите им. Мошуми е отказала да прави списък с подаръци — уж нямала време, но той чувства, че просто няма сърце да го прави за втори път. Гогол не възразява — поне къщата няма да се напълни с десетки кристални вази, тенджери и тигани. С калкулатор не разполагат, тъй че почват да смятат върху разни хотелски брошури. Повечето чекове са надписани за „мистър и мисис Никил и Мошуми Гангули“. Няколко са на името на „Гогол и Мошуми Гангули“. Сумите са от по сто и един долара, двеста и един долара, тук-там триста и един — бенгалците смятат кръглите суми за лоша поличба. Гогол събира общата сума на всяка страница.

— Седем хиляди трийсет и пет — обявява.

— Не е лошо.

— Бих казал, че сме на сметка, мисис Гангули.

Само че тя не се казва така. Запазила е фамилията си. Не приема „Гангули“ дори и с тиренце. И без това презимето ѝ Мазумдар трудно се произнася. Ако сложи тире, вече няма да се събира в прозорчето на стандартния плик. Пък и вече е почнала да публикува като Мошуми Мазумдар, името ѝ стои под статии върху френската феминистка теория в ред престижни академични издания, на чиито страници Гогол

все успява да се пореже, щом почне да ги чете. И макар да не ѝ е признал, до последния миг се е надявал тя да промени решението си — ако не за друго, поне в името на покойния му баща. Но на нея дори не ѝ хрумва да тръгне да сменя фамилията си. Когато роднини от Индия продължават да адресират картички и писма до „мисис Мошуми Гангули“, тя поклаща глава и въздиша.

С парите плащат депозита за едностаен апартамент до Трето авеню. Малко не им е по джоба, но не устояват на червения сенник, портiera и тиквено жълтите плочки на пода във фоайето. Самият апартамент е малък, ала луксозен, с вградени махагонови библиотеки, стигащи до тавана, с тъмни, лакирани, широки дъски на пода. В дневната има таванско прозорче, в кухнята — скъпи уреди от неръждаема стомана, в банята — мраморен под и стени. Има балконче като на Жулиета към спалнята, в чийто ъгъл Мошуми си подрежда бюрото, компютъра, принтера, папките. Техният етаж е най-горният и ако се наведеш достатъчно наляво от прозорчето на банята, можеш да видиш Емпайър Стейт Билдинг. Няколко уикенда ходят с автобуса до „Икеа“, за да запълнят стаите: лампи имитация на „Ногучи“, черно канапе, персийски килими и губери, разлато двойно легло от светло дърво. Когато им идват на гости, родителите ѝ и Ашима са едновременно впечатлени и изненадани: не е ли малко за семейство? Но Мошуми и Гогол още не мислят да имат деца, със сигурност не и преди Мошуми да защити дисертацията си. В събота ходят заедно за храна до фермерския пазар на Юниън Скуеър, праметнали платнени торби през рамо. Купуват неща, които не са сигурни как да приготвят — праз, зелен боб, каперси, — и търсят рецепти в готварските книги, получени като сватбен подарък. От време на време, когато готвят, задействат противопожарния датчик, който е твърде чувствителен, та го карат да млъкне с дръжката на метлата.

Понякога канят гости, организират купони, каквито родителите им никога не са правили — забъркват мартини в стоманени шейкъри за няколко архитекти от компанията на Гогол или за студентите на Мошуми от Нюйоркския университет. Пускат боса нова, поднасят хляб, сирене и колбаси. Той прехвърля парите от своята сметка в нейната; издават им бледозелени чекове с двете им имена, отпечатани

в ъгъла. За парола на дебитната си карта — избират „Лулу“ — името на френския ресторант, в който за пръв път са вечеряли заедно. Най-често ядат един до друг на столчетата до кухненския плот или на масичката за кафе, пред телевизора. Рядко готвят индийска храна — обикновено похапват спагети, риба на скара или нещо готово от тайландския ресторант на стотина метра от тях. Но от време на време — в неделя — им се прияжда храната, с която са били отраснали. Вземат влака за Куинс и закусват до късно в „Джаксън Дайнър“, отрупват чиниите си с пиле тандури, с кебап и пакори, после купуват ориз басмата и каквито подправки са им се свършили. Или пък ходят в някоя мъничка чайна да пият чай с бита сметана в картонени чаши, поръчвайки на бенгалски сладко-кисело мляко и халим. Всяка вечер на търгване Гогол ѝ се обажда да пита дали трябва да купи марули или пресен хляб. След вечеря гледат телевизия, докато Мошуми пише картички с благодарности за безбройните чекове, депозирани с двайсет различни формуляри. Това е на практика всичко, което го кара да се чувства семеен. Иначе си е същото, само дето сега са все заедно. Нощем Мошуми заспива до него, като винаги се обръща по корем и се събужда с възглавница върху главата.

Понякога в апартамента той намира случайни останки от живота ѝ преди него, от живота ѝ с Греъм — стихосбирка, надписана с имената на двамата, картичка от Прованс, пъхната в някой речник, адресирана до квартирата, която споделяли тайно. Веднъж не успява да се сдържи и отива на този адрес през обедната почивка, чуди се какъв ли е бил животът ѝ по онова време. Представа си я как върви по тротоара, понесла покупки от супермаркета на съседния ъгъл, влюбена в друг. Не я ревнува от миналото ѝ. Само понякога се замисля дали за нея той не представлява някаква капитулация, поражение. Това чувство не го връхлита често, само колкото да го човърка, да обхване мислите му като паяжина. В такива случаи той се оглежда из апартамента, набира увереност от съградения и споделян живот. Гледа снимката им от сватбата, на която са окичени с еднакви гирлянди. Сложена в стилна кожена рамка, тя стои върху телевизора. Гогол влиза в спалнята, където работи жена му, целува я по рамото и я притегля към леглото. Ала в общия дрешник има калъф за дрехи с бяла сватбена рокля, която Мошуми е трябвало да облече месец след индийската церемония, планирана за нея и Греъм — на втория ритуал пред мирови съдия в

двора на баща му в Пенсилвания. Веднъж е отварял калъфа, зърнал е нещо без ръкави, до коленете, с просто кръгло деколте, като рокля за тенис. Един път я пита защо все още пази роклята.

— О, тази ли — свива рамене тя. — Все се каня да я боядисам.

* * *

През март отиват в Париж. Мошуми е канена да изнася доклад на конференция в Сорбоната. Използват повода да се поразходят. Гогол си взема едноседмичен отпуск. Вместо да отседнат в хотел, отиват в апартамент до Бастилията — собственикът е неин приятел, журналистът Еманюел, който е на почивка в Гърция. Жилището е едва отоплявано, миниатюрно, шест стръмни етажа без асансьор. Банята е с размерите на телефонна кабина. Леглото е вдигнато на педи от тавана, тъй че сексът е доста рисковано начинание. Кафеварката почти заема тясната печица с два котлона. Като изключим двата стола до масата, друго място за сядане няма. Времето е сурово, безрадостно, небето бяло, слънцето вечно притулено. Париж е прочут с този лош климат, заявява Мошуми. Гогол се чувства невидим; мъжете по улицата зяпат жена му открито, настойчиво — нищо, че той е до нея.

За пръв път е в Европа. За пръв път вижда архитектурата, за която е чел толкова години, на която се е възхищавал по албуми и диапозитиви. Кой знае защо, в присъствието на Мошуми се чувства по-скоро гузен, отколкото развълнуван. Макар да се разхождат заедно един ден до Шартр, другия до Версай, има чувството, че тя би предпочела да се вижда с приятели на кафе, да ходи на дискусиите след конференцията, да яде по любимите си бистра, да пазарува от любимите си магазини. От самото начало се чувства излишен. Мошуми взема всички решения и говори от името на двамата. Той е ням в ресторантчетата, където обядват, ням в магазините, където разглежда красиви колани, вратовръзки, хартия, писалки; ням и през дъждовния следобед, който прекарват заедно в „Д’Орсе“. Най-вече е ням вечерта, когато той и Мошуми излизат на вечеря с нейни френски приятели, пият перно и пируват с кускус или шукрут, пушат и спорят край застланите с хартия маси. Той се мъчи да схване за какво става въпрос — еврото, Моника Люински, компютърните проблеми покрай

двехилядната година, — но всичко останало му е тъмна мъгла, неразлично от тракащите чинии и жуженето на еднакви, смеещи се гласове. Той ги гледа в накачените по стените гигантски огледала в златни рамки как сближават тъмните си глави.

Част от него признава каква привилегия е да си тук с някой, който познава града тъй добре, ала другата част иска просто да бъде турист, да се рови из разговорника, да разглежда всички сгради от списъка си и дори да се изгуби. Когато една вечер признава това на Мошуми, докато се връщат в квартирата, тя го пита защо не е почнал с това. На другата сутрин го инструктира как да стигне до станцията на метрото, да се снима и да си извади оранжева карта. И тъй, Гогол тръгва да разглежда забележителностите сам, докато Мошуми ходи на конференцията или остава в апартамента да добавя последните щрихи към доклада си. Единственият му спътник е нейният малък червен пътеводител към различните райони с прикрепена към задната корица нагънатата карта. На последната страница Мошуми му е написала няколко полезни фрази — „Едно кафе, моля. Къде са тоалетните?“ На излизане го предупреждава:

— Избягвай да поръчваш кафе с мляко, ако не е сутрин. Французите никога не правят това.

Макар денят да е изненадващо светъл, студът е особено остър, режещ въздух раздира ушите му. Спомня си първия им обяд, когато го беше завела в магазина за шапки. Спомня си как двамата бяха викнали в унисон, когато вятърът бе обрулил лицата им — все още бе твърде рано да се топят с прегръдка. Сега той отива към ъгъла, решава да си поръча още един кроасан в пекарната, откъдето всяка сутрин си купуват закуска. Вижда момче и момиче да стоят в слънчев сноп на тротоара и да се хранят един друг от хартиена кесия. Изведнъж му се прииска да се върне в апартамента, да се изкачи на леглото, да забрави забележителностите и да вземе Мошуми в прегръдките си. С часове да лежи до нея, както правеха в началото, да пропускат времето за вечеря и да бродят из улиците да търсят храна в най-безумните часове. Ала в края на седмицата тя ще трябва да представи доклада си и той знае, че едва ли ще я отклони от задачата да чете на глас с хронометър в ръка, да си води бележки в полетата. Консултира се с картата и през следващите няколко дни следва маршрутите, които тя му е очертала с молив. Скита с километри по известните булеварди,

през Маре, и след много погрешни завои пристига в музея на Пикасо. Сяда на някаква пейка и скицира градски къщи от Плас де Вож, върви по самотните каменисти пътеки в Люксембургската градина. С часове скита из магазинчетата за репродукции пред Академията за изящни изкуства; в крайна сметка купува графика на Отел дьо Лазен. Снима тесните тротоари, тъмните павирани улици, покривите с мансарди, старите, разнебитени сгради от блеδοкафяв камък. Всичко му се струва неописуемо хубаво и въпреки това се потиска, че за Мошуми то е познато, че тя го е виждала хиляди пъти. Разбира защо е живяла тук толкова дълго — далеч от семейството си, от всички познати. Френските ѝ приятели я обожават. Продавачи и келнери я обожават. Тук тя е тъкмо на място и все пак остава мъничко екзотична. Тук се е възродила — без колебания, без вина. Той ѝ се възхищава и дори мъничко ѝ завижда за смелостта да пристигне в съвсем различна страна и да си създаде свой живот. Дава си сметка, че тъкмо така са постъпили и родителите му. И че той най-вероятно никога няма да направи това.

Сутринта на последния ден той отива да пазарува подаръци за роднините. Междувременно тя ще представи доклада си. Той предлага да иде с нея, да седне сред публиката и да я слуша. Според нея обаче това би било глупаво — защо да седи сред толкова хора, чийто език не разбира, вместо да разгледа още нещо от Париж? И тъй, след покупките той се отправя сам към Лувъра — нещо, което до този момент е отлагал. Вечерта тя го чака в едно кафене в Латинския квартал. Седи зад остъклената преграда на тротоара с тъмно червило на устните, пие глътчици вино.

Гогол сяда до нея и си поръчва кафе.

— Как беше? Казвай как мина.

Тя запалва цигара.

— Добре. Поне свърши.

Изглежда по-скоро тъжна, отколкото облекчена; очите ѝ скитат по кръглата масичка между тях — със синкави мраморни жилки като жилките на сирене.

Обикновено тя иска да чуе пълен разказ за всичките му промеждия, ала днес седят мълчаливо, загледани в минувачите. Той ѝ показва какво е накупил — вратовръзка за баща ѝ, сапуни за майките, риза за Самрат, копринено шалче за Соня, за себе си скицници,

писалка, мастилници. Тя се любува на скиците му. И друг път са идвали в същото кафене и Гогол чувства леката носталгия, която понякога идва в края на дълъг престой в чужда страна; мъчи се да попие детайлите, които скоро ще му убягват: свъсения сервитър, който ги е обслужвал, магазинчетата на отсрещния тротоар, зелено-жълтите сламени столове.

— Мъчно ли ти е, че си тръгваме? — пита той, слага захар в кафето си и го глътва наведнъж.

— Малко. Предполагам, една част от мен би предпочела никога да не съм напускала Париж.

Той се навежда и взема ръцете ѝ в своите.

— Но в такъв случай нямаше да се срещнем — казва той по-уверено, отколкото всъщност се чувства.

— Вярно — признава тя и добавя: — Може би някой ден ще се преместим тук.

— Може би — кимва той.

Толкова хубава му се вижда — уморена, обляна в гъстата светлина на отиващия си ден, лицето ѝ е кехлибарено. Гогол гледа как цигарения дим се носи до нея. Исква му се да запомни точно този миг, как са били тук двамата. Така иска да запомни Париж. Вади фотоапарата и го насочва към нея.

— Никил, моля те, спри — казва тя и засмяно поклаща глава. — Изглеждам ужасно. — После скрива лицето си с опакото на ръката.

Той не сваля фотоапарата.

— Хайде, Мо. Прекрасна си. Изглеждаш страхотно.

Но Мошуми не скланя да му угоди и с престъргване дръпва стола си извън кадър. Не иска да я бъркат с турист в този град, казва тя.

Съботна вечер през май. Двамата са на гости в Бруклин. Десетина души са събрани край дълга, издраскана маса за хранене, пушат цигари и пият кианти от чаши за сок, седнали върху дървени столчета без облегалки. Помещението е тъмно, като изключим купола на металната лампа, която се спуска на дълъг шнур от тавана, хвърляйки ярък кръг светлина по средата на масата. От очукана тонколона на пода звучи опера. Един джойнт се предава от ръка на ръка. Гогол дръпва, задържа дъха си, но веднага започва да се разкайва

— и без туй е съвсем огладнял. Вече е почти десет, но вечерята не е сервирана. Като изключим виното, предложили са им само хляб и малка паничка маслини. Покривката е засипана с трохички и остри лилави костилки. Хлябът прилича на твърда и прашна възглавница, с дупки колкото сливи и с твърда коричка, която остъргва небцето му.

Домакини са двама приятели на Мошуми — Доналд и Астрид. Къщата е в процес на ремонт — докато чакат първото си дете, Астрид и Доналд са решили да разпрострат своето царство от първия етаж към горните три. От гредите висят плътни найлонови листове и създават прозрачни, временни коридори. Зад тях една стена липсва. Въпреки късния час гостите още пристигат. Оплакват се от студа, който упорства въпреки късната пролет, от жулещия тормоз на вятъра, който премята върхарите на дърветата. Свалят палтата си и се представят, след това си наливат кианти. Ако идват за пръв път, не след дълго стават от масата и се качват нагоре да се любуват на плъзгащите се в стените врати, оригиналния ламаринен таван, на огромната бъдеща детска стая и далечния, бляскав Манхатън, който се вижда от най-горния етаж.

Гогол е идвал и преди, твърде често по негово мнение. Астрид е приятелка на Мошуми от университета. За първи път вижда и нея, и Доналд на сватбата си. Поне така твърди Мошуми; лично той не ги помни. През първата година от връзката на Мошуми и Гогол те били в Рим със спечелената от Астрид стипендия „Гугенхайм“, но после се върнали в Ню Йорк, където сега тя преподава кинознание в Ню Скул. Доналд е средно талантлив рисуващ на малки натюрморти на единични, всекидневни предмети: яйце, чаша, гребен на ярко оцветен фон. Неговата трактовка на шивашка макара виси в спалнята им като сватбен подарък. Доналд и Астрид са спокойно самоуверени — вероятно Мошуми би желала да приличат на тях. Страстно прокламират начина си на живот, засипват Мошуми и Гогол с несекващ и неподлежащ на съмнения поток от съвети за най-всекидневни неща. Кълнат се в конкретна пекарна на Съливан стрийт, в конкретна месарница на Мот стрийт, в своя тип кафеварка или в своя флорентински дизайнер на спални чаршафи. Инструкциите им го влудяват, но Мошуми послушно ги следва. Тя редовно пресилва и себе си, и бюджета им, за да купува месото от препоръчаната месарница и хляба от препоръчаната пекарна.

Тази вечер поне разпознава няколко от лицата: Едит и Колин преподават социология съответно в Принстън и Йейл; Луиз и Блейк, докторанти като Мошуми, преподават в Нюйоркския. Оливър е редактор в списание за изкуство; жена му Сали работи като майстор на печива. Останалите са приятели и колеги на Доналд, поети, художници, документалисти. Всички са женени. Дори и сега един тъй банален и тъй очевиден факт продължава да го удивлява. Всички са женени! Но това е животът сега, през уикенда повече, отколкото през седмицата — безкраен поток от вечери, коктейли, понякога късни купони с наркотици и танци колкото да си спомнят, че още са млади, после късни неделни закуски с „Блъди Мери“ и твърде скъпи яйца.

Тези хора са умни, красиви, добре облечени. И мъничко кръвосмесителни. Повечето се познават от университета и Гогол не може да се отърси от чувството, че повечето от гостите са преспали един с друг. Както винаги край масата се водят академични разговори, в които той не участва — за конференции, откриващи се катедри, неблагодарни студенти, крайни срокове за проекти. В единия край на масата рижа късокоса жена с котешки очила разказва как преди време играла в пиеса на Брехт, поставена в Сан Франциско, в която всички актьори били голи.

В другия край Сали доукрасява донесения от нея десерт, старателно реди блатове и ги покрива с лъскав белтъчен крем, който се вие като огнени езици. Астрид показва на няколко души мостри боя, наредени пред нея като карта за таро, нюанси на резедавия цвят, в който смятат да боядисат антрето. Очилата ѝ сякаш са слезли от лицето на Малкълм Екс. Вглежда се старателно в мострите; макар да иска съвета на гостите си, всъщност вече е решила кой нюанс ще избере. Вляво от Гогол Едит обяснява защо не яде хляб.

— Просто имам много повече енергия, когато избягвам пшеницата.

Гогол няма какво да си каже с тези хора. Не го интересуват темите на дисертациите им, нито хранителните им навици, още по-малко цветът на стените им. В началото тези купони не бяха дотам мъчителни. Когато Мошуми го представяше на приятелите си, двамата с нея седяха прегърнати, а пък другите гости бяха само фон на неспиращия им разговор. Веднъж, на купон у Сали и Оливър, те се бяха оттеглили за бърз и шеметен секс в дрешника на домакинята,

чиито пуловери заплашваха да ги затрупат. Гогол знае, че такава обсебваща страст не може да трае вечно.

И все пак го удивлява верността на жена му към тази компания. Поглежда я. Тя пали цигара. Отначало този навик не го е вълнувал. Дори му е харесвало след оргазъм тя да се пресяга над нощното шкафче и да драсва кибрита, а пък той да лежи до нея, да я слуша как изпуска дима, да го гледа как се носи над тях. Само че напоследък застоялият дъх на тютюн по косата и пръстите ѝ (или в спалнята, където работи) лекичко го отвращава, а понякога, без да ще, си представя за миг как овдовява в резултат от нейното леко, но упорито пристрастие. Когато ѝ признава страха си, тя умира от смях.

— О, Никил — казва му тя. — Не говориш сериозно.

Сега също се смее, кима усърдно на нещо, което ѝ разправя Блейк. От доста време не помни да е била така оживена. Гледа правата ѝ, гладка коса, наскоро подрязана и подвита по края. Очилата, които акцентират хубостта ѝ. Бледите ѝ, красиви устни. Гогол знае, че одобрението на тази компания значи нещо за нея, макар да не схваща какво точно. И все пак, колкото и да ѝ харесва да гостуват на Астрид и Доналд, той не може да не забележи, че след срещите с тях тя е мрачна, сякаш само са ѝ напомнили как животът ѝ никога няма да прилича на техния. След последното им гостуване у Доналд и Астрид бе избухнал скандал още с влизането от вратата — колко шумно било тук на Трето авеню, как плъзгащите се врати на гардеробите винаги се измъквали от релсите, как вентилаторът в тоалетната проглушава ушите. Той си казва, че това е от стреса — тя се готви за устните изпити, обичайно седи чак до девет часа в библиотеката. Спомня си какво му беше преди изпита за лиценз, на който го скъсаха първите два пъти. Спомня си какво отшелничество се искаше, за да учи — понякога с дни не говореше с никого. Така че сега я оставя на мира. Тази вечер се е надявал да използват предстоящите изпити като повод да не ходят у Астрид и Доналд. Ала вече разбира, че тя никога не отказва, ако става въпрос за тях.

Чрез тях се е запознала с бившия си годеник Греъм; с Доналд са били съученици от малки, тъкмо той му е дал номера на Мошуми, преди да отиде в Париж. На Гогол му е малко противно да мисли, че чрез тях тя поддържа отношения с Греъм — от тях е узнала, че той живее в Торонто, че е женен и има близнаци. Докато са били заедно,

четиримата с Доналд и Астрид са наемали вили във Вермонт или някъде до Хемптън. Сега се опитват да го въвлекат в подобни планове — смятат например да наемат къща на бретанското крайбрежие. Като че ли са го приели, но понякога му се струва, че за тях Мошуми все едно още е с Греъм. Веднъж Астрид дори бе сбъркала името му. Никой, освен него не забеляза. Всички бяха замаяни от алкохола, но той знаеше, че е чул правилно — към края на една доста подобна на тази вечеря: „Мо, защо двамата с Греъм не вземете малко от свинското за къщи? — беше казала Астрид, докато разтребваха масата. — Става супер за сандвичи“.

А сега всички гости са се увлекли в обща тема за разговор — имена за бебето.

— Искаме нещо съвсем уникално — казва Астрид.

Напоследък Гогол забелязва, че в света на семейните двойки разговорите край масата все нататък клонят. Ако пък сред присъстващите има бременна, както Астрид сега, темата е неизбежна.

— Винаги са ми харесвали имената на папите — казва Блейк.

— Имаш предвид Джон и Пол? — пита Луиз.

— По-скоро Инокентий и Климент.

Има разни безсмислени имена, като Типър и Джет. Те предизвикват гримаси. Някой казва, че навремето си познавал момиченце „Анна Греъм“.

— Схващате ли? Ана-грама! — Всички се смеят.

Мошуми твърди, че имена като нейното са си живо проклетие — никой не го произнася правилно, а децата в училище го променяли на Мушуми и й викали „мушама“.

— Яд ме беше, че не познавам никой с моето име — казва тя.

— Виждаш ли, а на мен точно това би ми харесало — отвръща Оливър.

Гогол си налива нова водна чаша кианти. Мрази да участва в такива разговори, мрази и да ги слуша. На масата се разлистват няколко книги по въпросната тема: „Как да открием идеалното име“, „Алтернативни бебешки имена“, „Бебешките имена: пътеводител за идиоти“. Една се нарича „Как да не кръстим детето си“. Някои страници са прегънати, други имат звездички и чавки в полетата. Някой предлага „Закари“. Друг казва, че имал куче с такова име. Всеки иска да узнае какво точно значи името му. Едни са доволни, други не

толкова. Както „Гогол“, така и „Мошуми“ не присъстват в подобни справочници и за първи път тази вечер той усеща странната връзка, която ги бе събрала. Отива до нея, взема една от ръцете ѝ, които до този момент са лежали на масата. Тя се обръща да го погледне.

— Хей, здравей — казва му тя. После му се усмихва, обляга за малко глава на рамото му и той разбира, че е пияна.

— Какво значи „Мошуми“? — пита от другата ѝ страна Оливър.

— Влажен югозападен бриз — казва тя и подбелва очи.

— Като този навън ли?

— Винаги съм си знаела, че си природна стихия — разсмява се Астрид.

Гогол се обръща към жена си.

— Наистина ли? — Дава си сметка, че никога не се е сещал да я попита точно това, никога не го е знаел. — Не си ми казвала.

— Нима? — Тя поклаща глава объркано.

Това го човърка, макар да не знае защо. Не му е сега времето да го разнищава. Не и сред всичко това. Той става, отива до тоалетната. Като свършва, не се връща при гостите, а се качва по стълбите да огледа ремонта. Спира на вратите на варосаните стаи, в които няма друго, освен стълби. Други са пълни с кашони, натрупани по на шест-седем реда. Спира да разгледа някакви пръснати върху пода планове. Спомня си как в началото на връзката му с Мошуми бяха прекарвали цял следобед в един бар да чертаят плана на идеалната къща. Той бе искал нещо модернистично, със светлина и стъкло, а Мошуми бе настоявала за кафява тухлена къща като тази тук. В крайна сметка бяха измислили нещо невероятно — градска къща от лят бетон с остъклена фасада. Още не се бяха любили и той си спомня как се смутиха, когато трябваше да определят къде точно ще бъде спалнята.

Накрая пристига в кухнята, където Доналд едва започва да приготвя спагети ала вонголе. Кухнята е стара, към едно от апартаментчетата, на които е била разделена сградата. Използват я, докато новата стане готова. Мърляв линолеум и наредени до едната стена уреди напомнят на Гогол за бивщата му квартира на Амстердам авеню. На печката има празна, лъскава тенджерата от неръждаема стомана — тъй голяма, че покрива два котлона. Купчина бледозелени мидички с големината на монети от четвърт долар киснат в дълбоката порцеланова мивка.

Доналд е висок на ръст; носи джинси, чехли и червена риза с навити над лактите ръкави. Хубав е, с благородни черти и прибрана назад малко мазничка светлокестенява коса. Сложил си е престилка и усилено къса листа от грамадна китка магданоз.

— Хей — казва му Гогол. — Имаш ли нужда от помощ?

— Никил, заповядай. — Връчва му магданоза. — Чувствай се у дома си.

Гогол е благодарен, че има нещо да прави, да бъде зает и полезен, пък било то като чирак на Доналд.

— Е, как върви ремонтът?

— Не питай. Току-що уволнихме строителите. С тези темпове детето вече ще се е изнесло, преди да сме довършили стаята му.

Гогол гледа как Доналд започва да вади мидите от мивката, да им търка черупките с нещо като миниатюрна четка за тоалетна и да ги хвърля една по една в тенджерата. Гогол надниква и ги вижда разтворили дружно черупки в леко кипналия бульон.

— А вие кога ще се местите в нашия квартал? — пита Доналд.

Гогол свива рамене. Няма никакво намерение да се мести в Бруклин, не и толкова близо до Доналд и Астрид.

— Не съм се замислял. Предпочитам Манхатън. Мошуми също.

Доналд клати глава.

— Тук грешиш. Мошуми обожава Бруклин. Едва успяхме да я изгоним след онази история с Греъм.

Това име го жилва, попарва го както винаги.

— Живяла е с вас?

— Ей там, в края на коридора. Остана няколко месеца. Не беше на себе си. Никога не съм виждал по-разстроен човек.

Гогол кимва. Още нещо, което е премълчала. Чудно защо. Мигновено намразва къщата — нали тук, с Доналд и Астрид, е прекарала най-мрачните си моменти. Тук е тъгувала по друг.

— Ти си далеч по-добър за нея — заключава Доналд.

Гогол вдига очи изненадан.

— Не ме разбирай погрешно, Греъм е страхотен човек. Само че двамата с нея бяха твърде еднакви, много лесно се горещяха.

Това наблюдение не го успокоява особено. Приключва със скубането на магданоза, гледа как Доналд го кълца с бързи и точни движения, опрял длан върху тъпия ръб на ножа.

Изведнъж Гогол се чувства некомпетентен.

— Никога не съм знаел как се прави това.

— Просто ти трябва добър нож — казва Доналд. — Аз се кълна в тези.

Гогол тръгва с един куп чинии, вилици и ножове. По пътя надзърта в стаята, в която е живяла Мошуми. Сега тя е празна, застлана с найлон, от тавана стърчат жици. Представя си я на легло в някой ъгъл — мрачна, изпита, с облак дим над главата.

Долу сяда до нея. Тя го целува по ухото.

— Къде беше?

— Просто правих компания на Доналд.

Разговорът за имената все още е в разгара си. Колин твърди, че харесвал имена, които означават някаква добродетел — Пейшънс, Частити, Фейт, или Търпение, Целомъдрие, Вяра. Казва, че прабаба му се наричала Сайлънс, тоест Мълчание, ала никой не му вярва.

— Ами Прудънс? То не беше ли добродетел? — пита Доналд, който слиза по стълбите с купа спагети. Купата е свалена на масата сред откъслечни аплодисменти. Спагетите са сервирани, чиниите са раздадени.

— Просто ми се струва ужасна отговорност да избираш име на бебе. Ами ако не го хареса? — терзае се Астрид.

— Ще го смени по-късно — вдига рамене Луиз. — Помните ли Джо Чапман от университета? Сега е Джоан.

— Боже, никога не бих си сменила името — казва Едит. — Кръстена съм на баба си.

— Никил си е сменил своето — изтърсва внезапно Мошуми и за първи път тази вечер всички притихват, като изключим певците от оперната музика.

Той я зяпва сащисан. Никога не ѝ е казвал да не го споменава. Просто е смятал, че се подразбира. Погледът му не я сепва; усмихва му се, без да схваща какво е направила. Всички присъстващи го поглеждат, зяпнали в недоумяващи усмивки.

— Какво искаш да кажеш? — пита я бавно Блейк.

— Никил не се е родил с това име — кимва тя с пълна уста и търкулва една черупка по масата. — Като бяхме деца, не се казваше тъй.

— Какво ти е рожденото име? — пита Астрид подозрително, свъсила вежди за подсилване на ефекта.

Няколко мига мълчи.

— Гогол — казва накрая. От години не е бил Гогол за никого, освен за роднини и семейни приятели. Името му звучи както винаги — просто, невъзможно, абсурдно. Докато го изрича, впива поглед в Мошуми, ала тя е прекалено пияна, за да схване упрека.

— Като автора на „Шинел“? — пита Сали.

— Ясно — казва Оливър. — Николай Гогол.

— И досега да го криеш, Ник — сгълчава го Астрид.

— Защо, за бога, са ти го избрали? — иска да знае Доналд.

Сеща се за историята, която не би се насилил да разкаже на тези хора, ярка и убягваща както винаги: преобърнатият посред нощ влак, стърчащата през прозореца ръка на баща му, стиснала в юмрука си смачкана страница. Разказвал я е на Мошуми през първите месеци след запознанството им. Тя знае за катастрофата, после и за нощта, когато Ашок му я беше разказал на път към Пембъртън Роуд. Признал ѝ е, че все още се чувства виновен за смяната на името, още повече след смъртта на баща си. Тя го бе уверила, че постъпката му е разбираема, всеки друг би постъпил така. А сега тя смята всичко това за шега. Изведнъж съжالياва, че ѝ го е разказал; чуди се дали ще изтърси цялата предистория тук, на масата. До сутринта половината гости вече ще са забравили. Тя ще стане банален, странен факт от живота му, може би анекдот за следващите купони. Това го разстройва най-много.

— Баща ми го харесваше — казва накрая.

— Значи може би трябва да кръстим детето Верди — разсъждава Доналд тъкмо когато операта достига финалните си акорди и лентата свършва с изщракване.

— Не ми помагаш особено — казва сприхаво Астрид и го целува по носа. Гогол ги гледа и знае, че всичко е на шега — те не биха направили нещо тъй импулсивно, тъй наивно и глупаво като собствените му родители.

— Успокойте се — казва Едит. — Идеалното име ще ви хрумне с времето.

Тогава Гогол заявява:

— Няма такова нещо.

— Какво нещо? — пита Астрид.

— Няма идеално име. Мисля, че хората трябва да си избират име сами, като станат на осемнайсет години. Дотогава — местоимения.

Хората клатят скептично глави. Мошуми го стрелва с поглед, който той игнорира. Салатата е поднесена. Разговорът взема нов обрат, продължава без него. И все пак той неволно си спомня един роман, взет от купчинката до леглото от страната на Мошуми, английски превод на нещо френско: в продължение на стотици страници главните герои се наричаха просто Той и Тя. Бе го изчел за няколко часа — кой знае защо, облекчен, че имената им тъй и не бяха разкрити. Беше нещастна любовна история. Жалко, че животът му не бе толкова прост.

10

1999 Г.

На сутринта на първата им годишнина се обаждат родителите на Мошуми. Събуждат ги и им честитят, преди те самите да смогнат да го направят. Освен датата имат да празнуват и друго: предната седмица Мошуми си е взела успешно изпитите и сега ѝ остава само дисертацията. Има и трети повод за празник, който обаче не е споменала — получила е едногодишна стипендия, за да работи по дисертацията си във Франция. Кандидатствала е тайно малко преди сватбата, просто от любопитство дали ще спечели. То си е добра практика, казваше си тогава, да се стремиш към такива неща. Две години по-рано би приела веднага. Ала вече не ѝ е възможно да отскочи до Франция за цяла година — нали трябва да мисли за съпруга, за брака си. Тъй че когато пристига хубавата новина, тя намира за по-лесно да откаже, да скрие писмото, да не повдига въпроса.

Заела се е да организира вечерята, резервирала е места в препоръчан от Доналд и Астрид ресторант. Чувства се малко виновна, че толкова месеци е използвала изпитите като извинение, че е пренебрегвала Никил повече от необходимото. Понякога му е казвала, че отива в библиотеката, а всъщност е седяла с Астрид и бебето Есме в Сохо или пък е тръгвала на самотни разходки. Понякога е седяла сама в ресторант, до бара, поръчвала си е суши или сандвич и чаша вино просто за да си напомни, че все още е способна да бъде сама. Има нужда от тази увереност; на сватбата си, освен обетите на санскрит, тайно се е заклела никога да не става докрай зависима от съпруга си, да не прилича на майка си. Трийсет и две години в чужбина — Англия, после Америка, — а Рина още не може да шофира, няма работа, не различава разплащателен от спестовен влог. И все пак е напълно интелигентна жена, отлична студентка по филология в Президенци Колидж, преди да се омъжи на дваисет и две.

И двамата са се издокарвали — Гогол излиза от банята с подарената от нея риза: мъхесто зелено с малко по-тъмна кадифена якичка като на Неру. Едва след като продавачът я бе опаковал, тя се сети за правилото, че на първа годишнина се подарява хартия. Чудеше се дали да не я запази за Коледа, да отиде в „Рицоли“ и да му купи някаква книга за архитектура. Ала нямаше време. Лично тя е с черната рокля, с която е била облечена при първото му гостуване, когато за пръв път преспаха; върху нея — люляков шал, неговият подарък по случай годишнината. Все още помни първата среща, леко рошавата му коса, докато вървеше към нея и бара, тъмните елхови бодлички по бузите му, ризата на зелено и лавандулово райе, леко протъркана на яката. Все още помни как се беше стъписала, като вдигна очи от книгата си и го видя: сърцето ѝ подскочи, привличането я жилна моментално и мощно в гърдите. Всъщност тя бе очаквала порасналото момче, което си спомняше — затворено, мълчаливо, с рипсени панталони и суичър, с няколко пъпчици по брадичката. Ден преди срещата бе обядвала с Астрид. „Просто не си те представям с някакъв индиец“, бе заключила Астрид презрително над салатите в „Сити Бейкъри“. Тогава Мошуми не бе възразила, оправда се, че става въпрос само за една среща. Самата тя бе дълбоко скептична — като изключим младия Шаши Капур и един братовчед в Индия, никога дотогава не бе я привличал индиец. Само че Никил наистина ѝ хареса. Хареса ѝ, че не е нито доктор, нито инженер. Хареса ѝ, че си е сменил името от Гогол на Никил; макар да се знаят отдавна, тази стъпка го прави различен от мъжа, препоръчан от майка ѝ.

Решават да тръгнат пеша към ресторанта — на трийсет пресечки северно от апартамента им, четири пресечки на запад. Вече се е стъмнило, но вечерта е приятно топла, тъй че тя се поколебава на входа дали шалът не ѝ е излишен. Няма къде да го сложи, чантичката ѝ е твърде малка. Остава го да се свлече и го върти из ръцете си.

— Може би не трябваше да го взема.

— Ами ако решим да се върнем пеша? — пита той. — Сигурно ще ти потрябва.

— Може и да си прав.

— Впрочем отива ти.

— Помниш ли тази рокля?

Той поклаща глава. Тя е разочарована, но не и учудена. Вече е забелязала, че набитото му архитектурско око не се спира на всекидневни неща. Както например е забравил да скрие касовата бележка за шала, а я е тръснал с изпразнените от джоба монети върху общото им бюро. Не може да го вини, че е забравил. Тя самата вече не помни коя точно дата е било. Една събота през ноември. Но сега тези мигове са избледнели, сякаш бледнеят пред повода, който празнуват в момента.

Тръгват нагоре по Пето авеню, покрай магазините за ориенталски килими, разгънати в осветените витрини. Покрай библиотеката. Вместо да продължат към ресторанта, решават да повървят още малко нататък; все още имат двацет минути до резервацията. Пето авеню е призрачно без тълпите — само шепа хора и две-три таксита в район, обикновено задръстен от пазаруващи и туристи. Мошуми идва тук рядко, само за гримове от „Бендълс“ или някой и друг филм в „Париж“; веднъж е идвала с Греъм, баща му и мащехата му за по едно питие в „Плаза“. Вървят покрай витрините на затворените магазини: часовници, куфари, палта. Чифт тюркоазеносини сандали я кара да спре. Сандалите са наредени върху пиедестал от прозрачна пластмаса, облян в сноп светлина. Каишките — като на гладиатор — са обсипани с изкуствени диамантчета.

— Грозни или красиви? — пита го тя. Честичко му задава този въпрос, докато заедно разглеждат апартаментите в „Архитектурен дайджест“ или раздела за дизайн на списание „Таймс“. Често отговорите му я учудват и я карат да оцени нещо, което иначе би отхвърлила.

— Почти съм сигурен, че са грозни. Ама трябва да ги видя обути.

— И аз така мисля. Познай колко струват.

— Двеста долара.

— Петстотин. Представяш ли си? Видях ги във „Вог“.

Продължава нататък. След няколко крачки се обръща и го вижда, че още седи пред витрината, приведен да види етикетчето на подметката. В жеста му има нещо хем невинно, хем непочтително и тя рязко си спомня защо го обича. Спомня си колко беше признателна, когато за първи път се появи в живота ѝ. Беше започнала да се страхува, че пак става едновременно Мошуми, момичето отпреди Париж — недокосната, заровена в книгите, сама. Спомня си каква

паника беше — всичките ѝ приятелки бяха женени. Чудеше се дали да не пусне обява. Ала Гогол я бе приел, бе загърбил срама от миналото ѝ. Вярваше му, че е неспособен да я нарани както Греъм. След години любовна потайност беше доста приятно да флиртуваш в аквариум, от самото начало да имаш подкрепата на семейството си; неизбежното и неоспорвано бъдеще ги влечеше след себе си. Ала същата фамилиарност, която я беше привлякла към него, почва да я държи настрана. Вината не е у него, разбира се, ала тя, без да го свързва с чувството на покорство към същия този живот, на който се бе противила, който уж бе загърбила с толкова мъки. Той не беше съпругът, когото очакваше, никога не си беше представяла, че ще вземе човек като него. Може би затова в първите месеци да е с него, да се влюби, да прави тъкмо това, което ѝ е било предписвано, ѝ се струваше дръзко, нередно, сякаш беше престъпила собствената си воля.

Отначало не могат да намерят ресторанта. Имат точния адрес, написан на сгънато листче в чантата на Мошуми, ала той ги отвежда само до няколко офиса в административна сграда. Натискат копчето на домофона, надничат през стъклената врата в празното, застлано с килим фоайе, към голямата ваза с цветя в подножието на стъпалата.

— Не може да е тук — казва тя и опира ръце на стъклото, притиска ги отстрани на очите си, за да засенчи отблясъците.

— Сигурна ли си, че адресът е точен? — пита Гогол.

Обикалят надолу-нагоре в квартала, гледат отсрещния тротоар. После се връщат към същата сграда и оглеждат тъмните ѝ прозорци за признаци на живот.

— Ето го — вижда той някаква двойка да излиза от приземна врата. Там, до осветеното само с аплик преддверие, има дискретна табелка с името на ресторанта — „Антония“. Група сервитьори ги посрещат, отбелязват имената им в някакъв списък и ги отвеждат до масата им. Всичко това им се струва излишно, щом пристъпват в голата трапезария в подземие. Атмосферата е меланхолична, леко запусната като улиците навън. Някакво семейство вечеря, вероятно след театър — дъщеричките са издокарани в смешно натруфени роклички с фусти и големи дантелени яки. Още няколко двойки на средна възраст. Добре облечен възрастен господин вечеря сам. Струва ѝ се подозрително, че има толкова празни маси, че не се чува музика. Надявала се е на нещо по-сърдечно, по-многолюдно. Като за подземен

етаж е необичайно просторно, таваните — доста високи. Климатикът е твърде силен за голите ѝ рамене и крака. Тя се увива плътно в шала си.

— Умирам от студ. Мислиш ли, че ще намалят климатика, ако ги помоля?

— Съмнявам се. Да ти дам ли самото си? — предлага ѝ Никил.

— Не, добре съм — усмихва се тя. И все пак ѝ е неуютно, потиснато. Потискат я двете момчета, сервитьорите от Бангладеш с черни панталони и жакардови елечета, които им поднасят топъл хляб със сребърни щипци. Дразни се, че келнерът, макар да ги обслужва внимателно, не ги гледа в очите, докато описва менюто, а говори на шишето минерална вода между тях. Знае, че е твърде късно да променят плановете си. Но дори и след като поръчват, част от нея все още иска да стане и да си тръгне. Преди няколко седмици е направила нещо подобно в скъп фризьорски салон — тръгнала си е, след като престилката е била завързана зад врата ѝ, докато фризьорката е отишла да види друга клиентка: просто защото нещо в маниера ѝ — в отегченото изражение, с което бе вдигнала кичурче от косата ѝ и го бе заразглеждала в огледалото — ѝ се бе сторило обидно. Чуди се какво му харесват на това място Доналд и Астрид, може пък да е храната. Но вечерята също я разочарова. Поднесена в бели квадратни чинии, аранжирана претенциозно в микроскопични порции. Както винаги по средата си разменят чиниите, ала този път неговата вечеря изобщо не ѝ харесва и остава със своята. Довършва набързо предястието от миди и цяла вечност седи и го гледа как се мъчи с пъдпъдъците си.

— Не трябваше да идваме тук — намръщва се тя изведнъж.

— Защо? — той оглежда одобрително мястото. — Не е лошо.

— Не знам. Не това си представях.

— Дай просто да се отпуснем.

Ала тя не успява. Към края на вечерята осъзнава, че не е нито сита, нито пиана. Въпреки двата коктейла и бутилката вино, която са си разделили, тя се чувства смущаващо трезва. Поглежда тънките пъдпъдъчи костици в чинията на съпруга си и леко ѝ се повдига, ще ѝ се той да приключи по-бързо, за да може да си запали цигара.

— Госпожо, шалът ви — казва един сервитьор, вдига го от пода и ѝ го подава.

— Извинявайте — смотолевя тя, чувства се тромава и развлечена. После вижда, че черната ѝ рокля е покрита с лилави

нишки. Бръсва плата с ръка, но нишките се лепят упорито като котешка козина.

— Какво има? — пита Никил, като вдига очи от чинията си.

— Нищо — отвърща; не иска да го засяга, да критикува скъпия му подарък.

Тръгват си последни. Оказва се адски скъпо, много повече от очакваното. Вадят кредитна карта. Като гледа как Никил подписва фактурата, изведнъж ѝ се досвидяват парите. Дразни се защо трябва да дават такъв щедър бакшиш, макар всъщност да няма забележки към обслужването. Някои маси вече са разчистени, столовете обърнати.

— Не мога да повярвам, че вече свалят покривките.

Никил свива рамене.

— Късно стана. В събота сигурно рано затварят.

— Биха могли да изчакат да тръгнем — казва тя. В гърлото ѝ набъбва буца, сълзи замрежват очите ѝ.

— Какво има, Мошуми? Искаш ли да поговорим?

Тя поклаща глава. Не ѝ е до обяснения. Иска да си е вкъщи, да пропълзи под завивките, да забрави за тази вечер. Слава богу, вън вече вали, тъй че вместо да се прибират пешком, могат да вземат такси.

— Сигурна ли си, че всичко е наред? — пита я той по пътя. Личи си, че губи търпение.

— Още съм гладна — казва тя и поглежда навън през прозореца към все още отворените ресторанти — ярко осветени кръчми с надраскани на хартиени чинии специалитети, евтини пицарии със стърготини по пода, ресторанти, в които иначе рядко би стъпила. Но сега ѝ се струват приканващи.

— Бих изяла една пица.

Два дни по-късно почва семестърът. Осмият ѝ семестър в Нюйоркския университет. Вече няма да ходи на лекции, никога през живота си. Нито ще държи изпити. Този факт ѝ харесва — най-сетне свободна от студентския си статут. Макар все още да има да пише дисертация, все още да има научен ръководител, тя вече се чувства безгрижна, някак изтръгната от света, който тъй дълго я е определял, подреждал, ограничавал. За трети път води курс. Френски за начинаещи — в понеделник, сряда и петък, общо три часа седмично.

Трябва само да прелисти напред в календара си и да смени датите на сбирките. Най-голямото ѝ усилие ще бъде да запомни имената на студентите си. Винаги се ласкае, когато я смятат за францужойка или полуфранцужойка. Приятно ѝ е да я гледат невярващо, като каже, че е родена в Ню Джърси, че родителите ѝ са бенгалци.

Сложили са часа ѝ в осем сутринта — нещо, което отначало я беше подразнило. Ала след като вече е будна, изкъпана, облечена и крачи по улицата с капучино от отсрещното магазинче, тя се чувства ободрена. Ранното ставане само по себе си е постижение. Когато излиза от апартамента, Никил е още в леглото, несмуцаван от настойчивия будилник. Предната вечер е приготвила дрехите си, тетрадките — нещо, което не е правила от ученичка. Харесва ѝ да върви толкова рано из улиците, да става сама в полумрака; харесва ѝ смътното обещание на предстоящия ден. Приятна ѝ е промяната от обичайната ситуация — Никил изкъпан, облечен в костюм, изхвърчава навън през вратата, докато тя си налива първата чаша кафе. Благодарна е, че не трябва да гледа бюрото си в спалнята, обградено с чувалите мръсни дрехи; все се канят да ги носят в пералнята, но се сещат един път месечно, когато им се налага да купуват чорапи. Чуди се колко ли дълго ще живее като студентка, въпреки че е вече омъжена, че е доста напреднала в университета и че Никил си има прилична, макар и не твърде бляскава работа. С Греъм би било по-различно — той печелеше повече от достатъчно и за двама им. И все пак това също я дразнеше — караше я да се страхува, че собствената ѝ работа е някак излишна, като лична прищявка. Но това ще се промени, като има редовна работа, припомня си тя. Представа си къде би могла да я отведе тази първа сериозна работа, някъде надалеч, в дълбоката провинция. Понякога се шегува с Никил, че ще трябва да стягат багажа и да идат в Айова или Каламазу. Но и двамата знаят, че дума не може да става той да напуска Ню Йорк, че тя ще трябва да прелита ту насам, ту натам. Идеята ѝ допада — да започне наново на място, където никой не я познава, също както в Париж. Това е единственото, за което се възхищава на майка си и баща си — способността им да загърбят за добро или лошо дома си.

Приближава университета и забелязва, че нещо не е наред. На тротоара е спряла линейка, вратите отзад са разтворени. От телефона на един медицински помощник се разнася пукот. Като пресича, Мошуми надниква в линейката: вижда животоспасителна техника, но

не и хора. Въпреки това потръпва. Горے коридорът е пълен. Чуди се кой е пострадал, студент или преподавател. Никого не разпознава, само група объркани първокурсници с формуляри в ръцете.

— Май някой е припаднал — чува да говорят.

— Нямам представа.

Отваря се врата, казват им да се отдръпнат. Очаква да види инвалидна количка и се сепва при вида на носилката, тялото върху нея е покрито с чаршаф. Неколцина зяпачи ахват притеснено. Мошуми прикрива в ръка устата си. Половината от хората край нея извързват поглед, клатят глави. По подаващите от ръба на носилката крака с бежови ниски обувки се вижда, че е жена. Един професор ѝ казва какво се е случило: секретарката Алис паднала изведнъж до пощенските кутии. Строполила се, както разпределяла пощата. Докато пристигне линейката, била починала от аневризъм. Беше трийсетина годишна, неомъжена, вечно пиеше билков чай. Мошуми не я бе обичала кой знае колко. В нея имаше нещо трошливо и неподатливо на промени — млада жена, която вече носеше предчувствие за старостта.

Призлява ѝ, като си помисли: внезапно умира жена, тъй встрани от света ѝ и все пак тъй близо до него. Влиза в кабинета, който споделя с другите асистенти. Сега там няма никой. Звъни на Никил у дома и на работа. Никой не отговаря. Поглежда часовника си — сигурно още пътува в метрото. Всъщност по-добре, че не го е намерила — спомня си как бе починал баща му — внезапно, без предупреждение. Тази смърт би му напомнила за това. Иска ѝ се да си тръгне, да се прибере у дома. Ала след половин час трябва да преподава. Връща се в стаята с ксерокса да копира програмата си и кратък откъс от Флобер, които ще дава на студентите си за превод. Натиска бутона за свързка на страниците, но забравя да натисне бутона за телбод. Търси телбода в шкафа за канцеларски материали и когато не го открива, инстинктивно отива до бюрото на Алис. Телефонът звъни. Една жилетка виси на стола ѝ. Отваря чекмеджето, но не смее да пипа нещата ѝ. Намира телбод зад кламерите и пакетчета захарин. Отгоре на хартиено тиксо е написано „Алис“. Факултетските кутии още са полупразни, пощата си седи в едно кошче.

Мошуми отива до своята кутия, за да погледне разписанието на курса си, но тя е празна, тъй че преравя кошчето за своята поща. Взема всяко писмо, адресирано до един или друг професор или асистент, и го

слага в съответната кутия. Дори след като открива разписанието си, продължава да довършва прекъснатата задача на Алис. Механичната работа я утешава. Като дете винаги е умеела да подрежда; сама се е хващала да оправя чекмеджета и гардероби, не само своите, но и тези на майка си и баща си. Бе подредила хладилника, чекмеджето за прибори. С тази самовъзложена работа се залисваше през горещите, тихи дни от лятната си ваканция, докато майка ѝ гледаше изумена и пиеше динен шербет пред вентилатора. В кошчето са останали няколко плика. Навежда се да ги вземе. И тогава едно друго име, името на подател, напечатано в левия ъгъл на стандартния плик, привлича погледа ѝ.

Занася писмото с телбода и своята поща в кабинета си. Затваря вратата, сяда зад бюрото си. Пликът е адресиран до професора по сравнително литературознание, който преподава немски и френски. Отваря плика. Вътре има автобиография и мотивационно писмо. Една минута просто гледа вторачено името на листа, отпечатано на лазерен принтер с изискан шрифт. Естествено, че го помни. Когато за пръв път го бе чула, самото име бе достатъчно да я съблазни. Димитри Десджардинс. Той произнасяше фамилията си на английски и тя още я чува така, въпреки френското си образование. Под името е адресът на Уест стрийт 164. Кандидатства за място по заместване, иска да преподава почасово немски. Изчита автобиографията, разбира къде точно е бил и какво точно е правил през последните десет години. Пътувания из Европа. Работа за Би Би Си. Статии и рецензии, публикувани в „Шпигел“ и „Критикъл Инкуайъри“. Докторат по немска литература в Хайделберг.

Запознали са се преди години, малко преди тя да завърши гимназия. По онова време тя и две нейни приятелки, нетърпеливи да станат студентки и отчаяни, че връстниците им не ги канят на срещи, ходят до Принстън, въртят се из университета, разглеждат книжарниците и си пишат домашните в сгради, където могат да влязат без лична карта. Майка ѝ и баща ѝ я насърчават, понеже си мислят, че чете в библиотеката или ходи на лекции — надяват се да остане да учи в Принстън, да живее при тях у дома. Един ден, както трите приятелки си седят на тревата, получават покана да влязат в студентска коалиция срещу режима на апартейда в Южна Африка. Планирали шествие във Вашингтон, да пледират за санкции.

Пътуват с автобус през нощта, за да стигнат рано сутринта за шествието. Всяка от тях е излъгала вкъщи, че ще спи у приятелката си. В автобуса се пуши трева и се слуша безкрайно един и същ албум на „Кросби, Стилс енд Наш“ на касетофон с батерии. Мошуми се е извърнала, разговаря с приятелките си на задната седалка; когато отново поглежда напред, той е седнал до нея. Държи се встрани от останалите, не членува в коалицията и е малко скептичен към всичко това. Слаб и жилав, с малки присвити очички и интелигентно, изтерзано лице, — сексапилно, но не и красиво. Косата му вече редее; колкото има, е руса и къдрава. Има нужда да се избърсне; ноктите му са за подрязване. Носи бяла риза с копчета до долу, избелели джинси с протъркани колене, очила с огъващи се златни рамки, завити покрай ушите му. Заговаря я, без да ѝ се представи, сякаш се познават отдавна. На двайсет и седем е завършил европейска история в Уилямс Колидж. Сега учел немска литература в Принстън, живеел с родителите си, които преподавали в университета, и вече изкуквал. След колежа обикалял из Азия и Латинска Америка. Може би някой ден щял да изкара и докторат. Този безреден живот ѝ допада. Той я пита за името ѝ и когато го чува, се навежда към нея с длан до ухото, макар да е чул прекрасно. „Как по дяволите се пише това?“ — пита той и когато Мошуми го казва, той повтаря погрешно, като всички. Тя го поправя, че „Мои“ се чете като „Мо“, ала той само клати глава и изтърсва „Ще ти казвам, Мишле“.

Прякорът хем я дразни, хем ѝ харесва. Чувства се глупаво, но осъзнава, че с този жест той я придърпва към себе си, сякаш си я присвоява. Когато автобусът утихва и всички започват да се унасят, тя го оставя да облегне глава върху рамото ѝ. Димитри заспива или поне така си мисли тя и също се прави, че е задрямала. Не след дълго усеща ръката му върху крака си, върху бялата джинсова пола. После пръстите бавно я разкопчават. Чакат с минути, преди да преминат от едно копче към друго; очите са още затворени, главата му — още на нейното рамо, докато автобусът се носи по празната тъмна магистрала. За първи път някой мъж я докосва. Тя не смее да мръдне. Отчаяно иска да му отвърне, но умира от страх. Най-накрая Димитри отваря очи. Тя усеща устата му до ухото си и се обръща към него, готова да бъде целуната — за първи път, на седемнайсет. Само че той не го прави. Само поглежда към нея и казва: „Един ден ще разбиваш сърца“. После пак

се обляга, вече на своята седалка, сваля дланта си от скута ѝ и отново затваря очи. Тя го гледа невярващо, възмутена от намека, че едва ли досега е разбивала много сърца, и все пак поласкана. През целия път стои с разкопчана пола, чака го да довърши започнатото. Ала Димитри не се докосва до нея, а на сутринта се държи тъй, като че ли не се е случило нищо. На демонстрацията тръгва нанякъде, без да ѝ обърне внимание. В автобуса на връщане сядат другаде.

След това всеки ден тя се връща в университета, мъчи се да го срещне случайно. Няколко седмици по-късно го вижда да върви сам из двора с „Човекът без качества“ в ръце. Вземат си кафе и сядат на някаква пейка. Той я кани да идат на кино, „Алфавил“ на Годар, след това на китайски ресторант. Още потръпва, като си спомни какво бе облякла — стар блейзър на баща ѝ, твърде голям за ръста ѝ, и джинси. Беше подвила ръкавите като на риза, за да се види раираната подплата. Тази бе първата среща в живота ѝ, стратегически планирана за неделя, когато родителите ѝ са на гости. Не си спомня нищо от филма, не хапва нищо и в ресторанта — част от малък търговски център до шосе 1. После, докато накрая той изяжда и двете сладки, без да погледне късметчетата, тя прави грешка: кани го да ѝ кавалерства за абитуриентския бал. Той отказва, откарва я вкъщи, целува я леко по бузата пред вратата и повече не се обажда. Онази вечер я бе унизила; той се бе държал с нея като с дете. По-късно същото лято го среща в киносалона. Той е с високо луничаво момиче с коса до кръста. Мошуми понечва да хукне, но той настоятелно я представя. „Това е Мошуми“, изговаря отчетливо, сякаш от седмици търси повод да го изрече. Казва ѝ, че отива за дълго в Европа, а от израза на момичето си личи, че и тя заминава при него. Мошуми му съобщава, че е приета в „Браун“. „Изглеждаш страхотно“, казва ѝ той, когато приятелката му не ги гледа.

Докато учи в „Браун“, от време на време пристига по някоя картичка, пликове, облепени с ярки, огромни марки. Почеркът му е ситен, но нечетлив, все я кара да напруга очите си. Никога няма адрес на подателя. Дълго време тя мъкне писмата по лекции в чантата си за книги, издули бележника ѝ. Понякога той ѝ праща книги, които е чел и очаква, че ще ѝ харесат. На два-три пъти ѝ звънва посред нощ, тя се събужда и разговаря с часове в мрака; после проспива сутрешните занятия. Едно такова обаждане я окрилява за седмица. „Ще дойда да те

видя. Ще те заведе на вечеря“, казва той. Но така и не идва. В крайна сметка писмата му оредяват. Последно ѝ праща кашон с книги и няколко картички, написани в Гърция и Турция, но неизпратени навреме. После тя се премества в Париж.

Изчита отново автобиографията му, след това и писмото. В него няма нищо, освен желание да преподава. Споменава се някакъв дебат, в който Димитри и професорът по германистика участвали преди години. Почти същото писмо съществува на един файл в компютъра ѝ. В третото му изречение липсва точка, която тя прилежно попълва с най-фината си писалка. Не посмява да запише адреса му, макар да не иска да го забрави. В стаята с ксерокса копира автобиографията. Пъхва я в дъното на чантата си. После отпечатва нов плик и пуска оригинала в кутията на професора. На връщане в кабинета си осъзнава, че новият плик няма нито марка, нито пощенски печат, че професорът може да заподозре нещо. От друга страна, се успокоява, че Димитри би могъл да си подаде документите лично; мисълта той да стои тук, в департамента, и да заема обитаваното от нея пространство, я изпълва със същата смесица от отчаяние и възбуда, каквато е чувствала винаги.

Най-трудно ѝ е да реши къде да запише телефона му, в коя част на бележника си. Исква ѝ се да имаше някакъв код. В Париж бе излизала за кратко с един иранец, професор по философия, който пишеше имената на студентите си на персийски върху каталожни картончета, заедно с някаква дребна, жестока подробност, чрез която да ги различава. Веднъж ги бе прочел на Мошуми. „Лоша кожа“, гласеше едната. „Дебели глезени“, пишеше в друга. Мошуми не може да използва такива трикове, не може да пише на бенгалски. Едва помни как се изписва собственото ѝ име, нещо, което баба ѝ я е учила едно време. Най-сетне вписва номера на буква „Д“, без да прибавя към него името. Нали простите цифри не могат да бъдат предателство? Могат да са на всеки. Тя поглежда навън. Сяда зад бюрото си и очите ѝ се отправят нагоре; прозорецът на кабинета стига до горния ръб на стената, тъй че над перваза се вижда само покривът на съседната къща. Гледката предизвиква обратното на световъртеж — замайване, причинено не от земното привличане, а от безкрайните небесни простори.

Същата вечер у дома след вечеря Мошуми преравя библиотеката в дневната. Откакто са се оженили, книгите им са се смесили, Никил е разопаковал всичко и нищо не си е на мястото. Очите ѝ шарят по купчините списания за дизайн, по дебели албуми на Гропиус и Лео Корбюзие. Никил, наведен над някакъв чертеж върху масата, я пита какво търси.

— Стендал — отвърща му тя. И не лъже. Старо издание на „Модърн Лайбръри“ на „Червено и черно“ на английски, с посвещение „за Мишлето, с обич, Димитри“. Единствената книга, която ѝ е надписвал. Навремето това бе най-близкото нещо до любовно писмо; месеци наред спеше с книгата под възглавницата, после я беше напъхала между пружината и дюшека. Някак си бе успяла да я запази през годините; мъкнеше я със себе си в Провидънс, Париж и Ню Йорк, таен талисман на лавиците, който от време на време поглежда, все още лекичко поласкана от странното му ухажване и винаги любопитна как се е стекъл животът му. Ала сега, докато търси романа, тя не вярва, че ще го намери — може би Греъм го е взел по погрешка, като се е изнасял от квартирата им на Йорк авеню, или пък е останала в мазето у дома на родителите ѝ, в някой от изпратените преди години кашони. Не си спомня да го е слагала в багажа от стария си апартамент, нито да го е разопаковала в новия. Да можеше да попита Никил дали го е виждал — зелено книжле с подвързия от плат, хартиената обложка я няма, заглавието е щамповано в черна рамка на гръбчето. После внезапно го вижда, право пред нея — на лавица, която е огледала преди минута. Отваря книгата, вижда емблемата на „Модърн Лайбръри“ — смелата, гола фигура с факла в ръка. Бе се отказала да я чете още след втора глава. Страницата е отбелязана от жълтееща касова бележка за шампоан. Вече я е прочела три пъти на френски. За няколко дни довършва английския превод на Скот-Монкрийф; чете го на бюрото си в университета, на масата си в библиотеката. Вечер я чете в леглото, преди Никил да легне до нея — тогава я оставя встрани и се зачита в друго.

* * *

Обажда му се през следващата седмица. Вече е изровила картичките, прибрани в незапечатан и ненадписан кафяв плик в кутията с данъчните фактури; изчала ги е удивена, че почеркът и думите му още успяват да я разцентроват. Казва си, че се обажда на стар приятел. Казва си, че шансът да се натъкне на документите му, тъй случайно да попадне на него, просто е неустоим — всеки на нейно място би посегнал към телефона. Казва си, че и той вероятно е женен, също както и тя. Може би четиримата ще идат някъде на вечеря и ще станат добри приятели. Въпреки всичко не казва на Никил за автобиографията. Както стои в кабинета си след седем часа, когато по коридорите ходи само портиерът, дръпва няколко глътки от скритата в дъното на шкафа й бутилка „Мейкърс Марк“ и се обажда. Тази вечер Никил си мисли, че жена му редактира статията си за списанието на Асоциацията на лингвистите.

Набира номера, чува сигнала четири пъти. Чуди се дали той изобщо я помни. Сърцето ѝ се разтупква. Пръстът ѝ се запътва към вилката, готов да натисне.

— Ало?

Гласът му.

— Добър вечер. Димитри?

— На телефона. Кой се обажда?

Тя замълчава. Все още има шанс да затвори.

— Мишлето.

Започват да се срещат в понеделник и сряда, след края на нейния час. Тя взема влака до неговата квартира в покрайнините, където я чака обяд. Ястията са амбициозни: задушена риба; пухкав огретен, златисто панирано пиле с цял лимон в кухината. Бутилката вино е задължителна. Седят на масата до избутаните встрани книги, лаптоп и тетрадки. След обяда слушат по радиото класическа музика, пият кафе и коняк и изпушват по цигара. Чак тогава посяга към нея. Слънцето се разлива през големите мръсни прозорци на мизерното предвоенно жилище. Има две просторни стаи, ронещи се стени, изподраскан паркет и огромна купчина с кашони, които той още не се е потрудил да разопакова. Леглото, чисто нов дюшек и пружина на колелца, никога не е оправено. След секс Мошуми неизменно се удивлява, че са успели

да го отместят на няколко пръста от стената, все по-близо към бюрото отсреща. Харесва ѝ как я гледа, докато крайниците им са още преплетени — задъхва се, все едно я е гонил, напряга се, после се отпуска с усмивка. Косата и космите по гърдите му вече са леко прошарени, бръчици прорязват кожата край очите и бузите. Натезал е, дори е пуснал корем, тъй че тънките му крака изглеждат някак комични. Наскоро е станал на трийсет и девет. Не се е женил. Не си търси работа твърде настойчиво. По цял ден готви, чете, слуша класическа музика. Доколкото тя подразбира, получил е нещо в наследство от баба си.

По време на първата среща, ден след като му се беше обадила, сядат в бара на претъпкан италиански ресторант до университета и не могат да спрат да се гледат, нито да разговарят за документите и за странния начин, по който ѝ бяха попаднали. Той се е преместил в Ню Йорк едва преди месец, опитал се да я открие, но телефонът ѝ е записан на фамилията на Никил. Все едно, съгласяват се двамата. Така е по-добре. Пият по чаша вино. Мощуми се съгласява на ранна вечеря с Димитри, тъй като виното вече ги е замаяло. Той поръчва салата с топъл агнешки език, задушено яйце и сирене пекорино — нещо, което тя се кълне, че не би вкусила, след което почти го изяжда. После отива в „Балдучи“ да купи спагетите и готовия сос с водка, за вечерята им с Никил.

В понеделник и сряда никой не знае къде е. По пътя от спирката на метрото до квартирата на Димитри няма зарзаватчий бенгалци, нито съседи, които да я разпознаят, щом завие към неговата улица. Все едно че живее в Париж — в тези няколко часа при него тя е анонимна и недостъпна за никого. Димитри не любопитства много-много за Никил, дори не пита за името му. Не ревнува. Когато в ресторанта му казва, че е омъжена, изразът му не се променя. За него тези няколко часа са напълно нормални, предначертани, и тя се убеждава колко лесно е всичко. Нарича Никил „мъжът ми“: „С мъжа ми ще ходим на вечеря в четвъртък“. „Мъжът ми ме зарази с тази хрема.“

Вкъщи Никил нищо не подозира. Както обикновено вечерят, разговарят как е минал денят им. Разчистват заедно кухнята, сядат на канапето и гледат телевизия, докато тя поправя тестове и упражнения.

По време на късните новини изяждат по купа ориз „Бен енд Джери“, после си мият зъбите. Както обикновено си лягат в леглото, целуват се, после бавно си обръщат гръб, за да се изтегнат и да заспят. Само че Мошуми не спи. Всеки понеделник и сряда вечер тя се страхува, че той ще усети, ще я прегърне и веднага ще разбере. Стои будна с часове, след като са загасили лампите, подготвя се да му отвърне, да го излъже в очите. „Отидох да пазарувам“ — ще му каже, ако попита; нали първия понеделник бе сторила тъкмо това, на връщане от Димитри бе спряла по пътя и измъквайки се от метрото на 72-ра улица, беше спряла в съвсем непознат магазин и бе купила чифт най-невзрачни черни обувки.

Една вечер е по-зле отвсякога. Става три часа, после четири. През последните няколко нощи на тяхната улица има ремонт, местят и стоварват гигантски контейнери бетон и мазилка. Мошуми е бясна на Никил, задето успява да заспи. Изкушава се да стане, да си налее едно питие, да се изкъпе или нещо такова. Ала умората я задържа в леглото. Гледа сенките на колите върху тавана, чува някакъв камион да вие в далечината като нощен звяр единак. Струва ѝ се, че ще будува до съмване, ала някак успява да се унесе. Събужда се малко след зазоряване от шума на плющиящия по стъклата дъжд, който блъска по тях така яростно, сякаш всеки момент ще ги натроши. Главата ѝ ще се пръсне. Измъква се от леглото и дръпва пердетата, после се връща и разтърсва съпруга си.

— Гледай — казва тя и посочва дъжда, като че ли е нещо наистина рядко.

Никил послушно поглежда и без да се буди докрай, сяда в леглото, после отново затваря очи.

В седем и трийсет Мошуми става. Утринното небе е чисто. Излиза от спалнята и вижда, че дъждът е проникнал през покрива, оставяйки грозно жълто петно на тавана и локви из апартамента: една в банята, друга в антрето. Первазът на отворения прозорец във всекидневната е прогизнал и кален, също като натрупаните по него листове и книги. Гледката я докарва до плач. В същото време е благодарна, че има конкретна причина да се разстройва.

— Защо плачеш? — пита я Никил, примижал и по пижама.

— Таванът се е напукал.

Никил вдига очи.

— Не е толкова страшно. Ще повикам някой да го оправи.

— Дъждът е прокапал оттам.

— Какъв дъжд?

— Не помниш ли? На зазоряване беше порой. Направо невероятно. Събудих те.

Ала Никил не помни нищо.

Минава един месец от среди и понеделници. Започват да се виждат и в петък. Един петък се оказва сама в апартамента му; той излиза още с нейното идване, за да купи пръчка масло за белия сос, с който смята да полее пъстървата. Тя го гледа през прозореца как върви по улицата — мъничък, оплешивяващ, безработен застаряващ мъж, който ѝ помага да разбие брака си. Чуди се дали единствена от жените в семейството си е предала съпруга си, дали само тя е невярна. Ей това я разстройва най-много: че изневярата я кара да се чувства странно спокойна, усложненията ѝ носят покой и осмислят деня ѝ. След първия път, докато се къпе, се ужасява от стореното, от гледката на пръснатите си между двете стаи дрехи. Преди да си тръгне, сресва косата си пред огледалото в банята — единственото в апартамента. Държи главата си сведена, поглежда се само в едното му ъгълче. И тогава забелязва, че огледалото е от тези, които, кой знае защо, те ласкаят, някакъв фокус на стъклото или светлината кара кожата ѝ да сияе.

Стените на Димитри са голи. Той все още живее от няколко грамадни брезентови чанти. Мошуми се благодари, че не ѝ се налага да си представя живота му с всички подробности, с цялата неразбория. Оправил е само кухнята, сглобил е стереоуредбата и е измъкнал част от книгите. При всяко нейно идване има скромни признаци на напредък. Тя обикаля из всекидневната, гледа книгите, които е започнал да подрежда по талашитените лавици. С изключение на немските книги, библиотеките им са еднакви — същата яркозелена обложка на Принстънска енциклопедия на поезията и поетиката. Същото издание на „Мимезис“. Същият окомплектован Пруст. Взема голям албум парижки снимки на Атже. Сяда в креслото, единствената му мебел. Тук бе седнала при първото си гостуване, а той стоеше зад нея и разтриваше една точка на рамото ѝ, възбуждаше я, докато тя не стана и не отиде с него в леглото.

Отваря книгата, за да погледне улиците и сградите, които е познавала някога. Мисли за пропиляната стипендия. На пода изгрива

голям квадрат светлина. Слънцето свети точно зад нея и сянката на главата ѝ се разстила по дебелиите гладки страници, няколко кичура от косата ѝ странно увеличени, като под микроскоп. Отмята глава и притваря очи. Когато ги отваря отново, слънцето се е изплъзнало, един слитък от светлината се свива в дъските на пода, сякаш постепенно се затваря завеса; белите страници на албума в ръцете ѝ посивяват. Чува стъпките на Димитри по стълбите, после ясният звук на ключа му в ключалката. Става да остави албума, търси мястото му на лавицата.

Гогол се събужда късно в неделя сутринта; сънувал е нещо лошо, но не помни какво. Поглежда към мястото на Мошуми, към разхвърляната купчина нейни книги и списания върху нощното шкафче, към шишенцето лавандулов освежител за въздух, от който понякога тя пръсва върху възглавниците им, към шнолата от черупка на костенурка с няколко косми от косата ѝ в закопчалката. Този уикенд пак е на конференция, този път в Палм Бийч. Вечерта ще се прибере. Твърди, че му е казала за конференцията още преди месеци, ала той не си спомня. „Не се притеснявай — намига му тя, докато опакова багажа си. — Няма да остана достатъчно, за да почернея.“ Но когато той вижда банския ѝ най-отгоре върху купа дрехи на леглото, обзема го странна паника при мисълта тя да лежи без него до хотелския басейн, затворила очи и оставила книгата си на земята. Е, поне на един от нас не му е студено, мисли си той и скръства ръце върху гърдите си. От вчера следобед има повреда в парното и в апартамента е ледник. Снощи се беше наложило да пуска фурната, за да позатопли всекидневната, а на лягане си бе сложил стария анцуг от Йейл, дебел пуловер върху тениската и чифт вълнени чорапи. Отмята юргана и допълнителното одеяло, с което се бе завил посред нощ. Отначало не можеше да го намери и едва не звънна на Мошуми в хотела да я пита къде го е сложила. Ала беше почти три сутринта, тъй че в крайна сметка го беше открил, закрепено на горния рафт на гардероба в антрето, неизползван сватбен подарък, неизваден от найлоновата си опаковка.

Измъква се от леглото, измива си зъбите с ледената вода от чешмата, отказва да се избърсне. Облича си джинсите, втори пуловер и хавлията на Мошуми отгоре, без да се интересува колко смешен изглежда. Прави си кафе, препича си малко филийки и ги намазва с масло и мармалад. Отваря вратата, взема си „Таймс“, сваля синята опаковка и го оставя на масичката за после. До утре трябва да свърши един чертеж, направен разрез на гимназиална класна стая в Чикаго.

Развива плана от тръбата и го разстила върху масата за хранене, като подпира краищата със случайни книги от библиотеката. Пуска си диск на „Аби Роуд“, като минава направо към песните от едновременната „Б“ страна и се опитва да се съсредоточи върху чертежа, гледа измерванията му да отговарят на бележките на главния архитект. Ала пръстите му са замръзнали, тъй че навива картоната, оставя бележка за Мошуми върху кухненския плот и отива в офиса.

Радва се, че има повод да излезе от апартамента, наместо да я чака да се върне по някое време. Навън студът му се струва по-мек, въздухът приятно влажен, тъй че вместо да вземе метрото, той извървява трийсетте пресечки по Парк авеню и после до Медисън авеню. В офиса няма друг, освен него. Той стои в тъмната чертожна между бюрата на колегите си — някои отрупани с чертежи и макети, други подредени като по конец. Надвесва се над масата си, едно-единствено петно светлина от висяща метална лампа осветява големия лист хартия. На стената над бюрото му е закачено календарче с цялата вече почти изтърколила се година. В края на седмицата ще бъде четвъртата годишнина от смъртта на баща му. Оградените дати показват всички крайни срокове, минали и предстоящи. Среци, огледи, разговори с клиенти. Обяд с архитект, който може би ще иска да го наеме. Ще му се да се прехвърли в по-малка фирма, да прави по-малки поръчки, да работи с по-малко хора. До календара има картичка с картина на Дюшан, която открай време обича — ренде за шоколад като комплект барабани на сив фон. Няколко самозалепващи се бележки. Негова снимка със Соня и майка му при Фатехпур Сикри, свалена от хладилника на баща му в Кливланд. До нея — снимчица на Мошуми, стара паспортна фотография, която бе намерил и поискал да вземе. Тя е на двайсет и нещо, с разпуснати коси, тежките ѝ клепачи леко притворени, погледът — леко встрани. Снимката е отпреди тяхната връзка, докато е живеела в Париж. По онова време за нея той още е бил Гогол, остатък от миналото без много шансове да се появи в бъдещето ѝ. И все пак се бяха срещнали; след всичките си преживелици тъкмо за него се беше омъжила. С него споделя живота си.

Миналата неделя бе Денят на благодарността. Майка му, Соня и новият ѝ приятел Бен бяха дошли заедно с родителите и братът на Мошуми да празнуват заедно в Ню Йорк, в техния апартамент. За пръв

път се случваше да не ходят у майка му, или у нейните родители на празник. Странно им беше да са домакини, да поемат основната отговорност. Бяха поръчали прясна пуйка отрано от фермерския пазар, менюто планираха от „Трапеза и вино“, купиха сгъваеми столове, за да могат да настанят всички. Мошуми беше излязла да купи точилка и за пръв път в живота си бе направила ябълков пай. Заради Бен всички говореха на английски; той е полуевреин, полукитаец, израсъл в Нютън, близо до родното място на Гогол и Соня. Редактор е в „Глоуб“. Със Соня се запознали случайно, в някакво кафене на Нюбъри стрийт. Докато ги гледаше заедно как се измъкват към коридора да се целуват на воля, как дискретно се държат за ръка, докато сядат на масата, Гогол малко им завидя, а докато седяха да ядат сладки картофи, пуйка, царевична плънка и боровинково тътни с подправки, което майка му бе донесла, той погледна Мошуми и се зачуди какво всъщност става. Не се караха и все още се любеха, ала все пак се чудеше. Дали още я прави щастлива? Тя не го обвиняваше в нищо, но все повече му се струваше отдалечена, недоволна, отчуждена. Ала нямаше време да задълбава в това. Уикендът беше изтощителен, трябваше да настаняват роднините по апартаменти на живеещи наблизо приятели, които заминаваха някъде и им бяха предоставили ключовете. На другия ден ходиха до Джексън Хайтс, към месарницата, от която майките да се запасят с козе месо, после на късна закуска. В събота имаше концерт на класическа индийска музика в Колумбийския университет. Част от него искаше да попита Мошуми: „Доволна ли си, че се омъжи за мен?“. Ала фактът, че дори си задава подобен въпрос, го изпълваше със страх.

Довършва скицата, оставя я забодена на бюрото си, за да я прегледат на другия ден. Работил е и по обяд, тъй че когато излиза от сградата, навън вече е застудяло, светлината бързо замира. Купува си чаша кафе и един сандвич с фалафел от египетския ресторант на ъгъла и ядейки, се отправя на юг към „Флатайрън“ и долната част на Пето авеню; кулите на Търговския център се издигат в далечината, блеснали в края на острова. Фалафелът, увит във фолио, стои топъл и лепкав в ръцете му. Магазините са пълни, витрините украсени, тротоарите претъпкани с купувачи. Мисълта за Коледа го обзема. Миналата година бяха у родителите на Мошуми. Тази година ще ходят на Пембъртън Роуд. Вече не чака празника с нетърпение; иска само да

мине по-бързо. Тази припряност го кара да чувства, че е вече необратимо, най-сетне пораснал. Влиза безцелно в магазин за парфюми, после за дрехи, после за чанти. Няма идея какво да купи на Мошуми за Коледа. Друг път тя му намеква, показва му каталози, но този път той не знае за какво си мечтае жена му — чифт ръкавици, портмоне или нова пижама. В лабиринта от сергии на Юниън Скуеър се продават свещи, шалове и ръчно изработени бижута, ала нищо не го вдъхновява.

Решава да пробва в книжарницата „Барне енд Ноубъл“ в северния край на площада, но като гледа огромната стена от изложени нови заглавия, внезапно се сеща, че не е чел нито една, а какъв е смисълът да ѝ купува нещо, което не е прочел? На излизане от книжарницата спира до маса с пътеводители. Взема един за Италия — с онези постройки, които тъй внимателно е изучавал по снимки, ала никога не е виждал наяве. Яд го е, ала няма на кого да се сърди. Всъщност защо не? Да идат някъде заедно, където и двамата не са били — може би тъкмо това им е нужно. Да планира всичко самичък, да избере градовете, хотелите. Това ще е коледния му подарък за нея, два самолетни билета, мушнати в пътеводителя. Има право на отпуск; ще го вземе през пролетната ѝ ваканция. Вдъхновен от идеята, той отива на касата и се нарежда да чака.

Докато върви сам през парка към къщи, прелиства пътеводителя. Вече няма търпение да я види. Решава да спре в новия деликатесен магазина Ървинг Плейс, за да купи някои от любимите ѝ неща: червени портокали, парче сирене от Пиренеите, нарязан италиански колбас и ръчен хляб. Тя ще е гладна — напоследък по самолетите почти нищичко не сервират. Гогол вдига очи към небето, където се сгъстява здрачът, облаците се багрят в плътно, красиво златисто; за малко го спират ято гълъби, литнали в опасна близост до него. Ужасен, навежда глава, след което се чувства неловко. Никой от другите пешеходци не е реагирал. Спира и гледа как птиците се издигат нагоре, после кацат едновременно върху съседните голи дървета. Гледката го смущава. Виждал е тези лишени от грация птици по первази и тротоари, но никога по дърветата. Изглежда почти неестествено. И все пак, какво по-нормално? Мисли си за Италия, за Венеция, за планираната екскурзия. Може пък да е знак, че е писано да заминат натам. Нали площад „Сан Марко“ бе известен със своите гълъби?

Фоайето на блока е топло, парното най-сетне пуснато. „Тя току-що се върна“, смига му портиерът, докато той преминава край него. Сърцето му трепва от облекчение и благодарност към нея — просто защото се е прибрала. Представя си я как обикаля из апартамента, взема си вана, налива си вино, представя си куфара ѝ в коридора. Мушва подаръка ѝ за Коледа в джоба на палтото си, уверява се, че не се вижда, и поема с асансьора нагоре.

12

2000 Г.

Ден преди Коледа. Ашима Гангули седи зад кухненската маса и прави крокети от мляно месо за очакваните довечера гости. Стават прекрасни и гостите ѝ са се научили да ги очакват сервирани в малки чинийки минути след пристигането си. Сама си устройва нещо като поточна линия. Първо прекарва още топлите варени картофи през преса. После внимателно оглажда мъничко от пюрето около лъжичка запържена агнешка кайма, както белтъкът обвива жълтъка. После потапя в яйце всеки крокет (с формата и размерите на билиардна топка), овалва го в галета и изтръсква излишъка. Най-накрая подрежда крокетите върху кръгъл поднос, слагайки между редовете листове пергаментова хартия. Спира да преброи колко крокета е направила досега. Предвидила е по три за всеки възрастен и по един-два за децата. Брои бръчките по опакото на пръстите си и отново пресмята точния брой на гостите. Решава за по-сигурно да направи още една дузина. Изсипва в чинията нова купчинка галета, която ѝ напомня за пясъка по плажа. Спомня си как бе направила първите си крокети в кухнята в Кеймбридж, когато за пръв път им идваха гости — мъжът ѝ стоеше до печката по пижама и тениска и ги пържеше два по два в малък черен тиган. Помни как Гогол и Соня ѝ помагаха като малки, ръчичката на Гогол обвила кутийката с галетата, Соня вечно напиреща да опита крокетите, преди да са панирани и изпържени.

За последен път кани гости на Пембъртън Роуд. И за пръв от погребението на мъжа си. Къщата, в която е живяла през последните двайсет и седем години, повече от която и да било друга, е продадена неотдавна, на моравата ѝ стърчи табелка на агенция за имоти. Купувачите са американско семейство, съпрузите Уокър: млад професор от университета, където работеше съпругът ѝ, жена му и дъщеря му. Смятат да правят ремонт. Ще съборят стената между дневната и трапезарията, ще преправят верандата на кабинет. Като ги слуша, Ашима за малко се паникьосва, изкушава се да се отметне —

иска ѝ се къщата да остане такава, каквато си е била винаги, каквато я е видял за последно съпругът ѝ. Но това е сантиментално. Глупаво е да се надява, че златният надпис „Гангули“ на пощенската кутия няма да бъде обелен, сменен. Или че името на Соня, написано с маркер на вратата на стаята ѝ, няма да бъде изстъргано, пребоядисано. Че отметките с молив на стената до гардероба с чаршафите, където Ашок отбелязваше ръста на Гогол и Соня на рождените им дни, няма да бъдат изтрети.

Ашима е взела решение да прекарва по шест месеца в Индия, шест в Съединените щати. Това е самотен и донякъде преждевременен вариант на бъдещето, което бяха планирали със съпруга си. В Калкута ще живее при брат си Рана, жена му и двете им пораснали, ала още неомъжени дъщери в просторния апартамент в Солт Лейк. Ще има собствена стая, за пръв път в живота ѝ предназначена изцяло и само за нея. През пролетта и лятото ще се връща на Североизточното крайбрежие, ще посещава сина си, дъщеря си и близки бенгалски приятели. Вярна на името си, ще живее без граници, без собствен дом, поселена никъде и навсякъде. Няма как да остане тук, след като се омъжи Соня. Сватбата ще е в Калкута, след малко повече от година, в благоприятен януарски ден — също както тя и съпругът ѝ се бяха оженили преди трийсет и четири години. Нещо ѝ подсказва, че Соня ще бъде щастлива с това момче — с този мъж, поправя се бързо Ашима. Той ѝ донесе щастие, каквото Мошуми никога не успя да донесе на сина ѝ. Вечно ще се чувства виновна, че го накара да излиза с нея. Но откъде пък да знае? Слава богу, че не решиха да останат женени от чувство за дълг, както правеха бенгалците от нейното поколение. Децата поне не приемат, не се адаптират, не се примиряват с нищо по-малко от своята представа за щастие. При новото поколение дългът е отстъпил пред здравия разум на американците.

За последен път е сама в тази къща за няколко часа. Соня и Бен са отишли да посрещнат Гогол на гарата. На Ашима ѝ хрумва, че когато отново остане сама, вече ще е потеглила, ще седи в самолета. За пръв път, откакто дойде при съпруга си в Кеймбридж през зимата на 1967 г., ще пътува без придружител. Но това вече не я притеснява. Научила се е да прави разни неща сама и макар още да носи сари и да свива на кок дългата си коса, вече не е онази Ашима от едно време в Калкута. В Индия ще се върне с американски паспорт. В портфейла ѝ

ще остане шофьорската книжка от Масачузетс, социалната ѝ осигуровка. Завръща се в свят, където няма сама да посреща десетки гости. Няма да се налага да прави кисело мляко от сметана и прясно. Няма да ѝ се налага сама да си прави крокетите. Ще ги поръчат от ресторанта, ще им ги носят прислужници и ще имат точно същия вкус, който тя така и не бе успяла да постигне напълно.

Овалва последния крокет и поглежда часовника. Малко е напред с разписанието. Остава подноса на плота до печката. Изважда тигана от шкафа и налива няколко чаши олио, които ще загрее няколко минути преди да пристигнат гостите. Избира коя шпатула ще използва. Засега няма нищо друго за правене. Останалата храна е приготвена и оставена в дългите тенджери от „Корнинг Уеър“ на масата в трапезарията: дал с дебела ципа, която ще се напука при сервирането, печен карфиол, патладжан, агнешка корма. Подсладеното кисело мляко и пантуите за десерт стоят върху шкафа. Тя поглежда с нетърпение всичко приготвено. Обичайно готвенето за много хора ѝ разваля апетита, но тази вечер ѝ се иска да сипе на себе си и да седне сред гостите. Соня ѝ е помогнала да изчисти за последен път къщата. Ашима открай време обича часовете, преди да дойдат гостите, килимите минати с прахосмукачката, масичката избърсана с „Бледж“, мътното ѝ, размазано отражение се вижда там точно както ти обещават в старата телевизионна реклама.

Преравя кухненското чекмедже за пакетче тамян. Запалва една пръчица от пламъка на печката и минава от стая в стая. Доволна е, че си е дала целия този труд — да направи последна празнична вечеря за децата и за приятелите си. Да избере менюто, да направи списък, да напазарува от супермаркета и да напълни хладилника с храна. Приятна промяна на ритъма, нещо с начало и край, за разлика от сегашната ѝ огромна, безкрайна задача: да се подготви за път, да осмуче докрай къщата като пилешка кост. През последния месец разглобява дома си парче по парче. Всяка вечер прибира по едно чекмедже, гардероб или етажерка. Соня предлага да ѝ помогне, но Ашима предпочита да го свърши сама. Приготвила е купчини неща за децата си, други ще раздаде на приятели, трети ще дари на благотворителни дружества, а останалото ще натъпче в чували и ще го закара на бунището. Тази задача я натъжава и радва. Има някаква тръпка в това да сведе притежанията си, кажи-речи, до онези, с които е пристигнала тук, към

онези три стаи в Кеймбридж посред зимната нощ. Тази вечер ще прикани приятелите да си вземат каквото ще им бъде от полза — лампи, подноси, саксии, тенджери и тигани. Соня и Бен ще наемат камион и ще отнесат колкото мебели може да събере домът им.

Качва се горе да се изкъпе и преоблече. Стените сега ѝ напомнят каква беше къщата като се нанасяха — голи, като изключим снимката на съпруга ѝ, която ще махне последна. Поспира за миг да размаха остатъците от тамяна пред образа на Ашок, преди да изхвърли пръчицата. Остава водата на душа да тече, превключва термостата на най-горната степен, за да компенсира онзи ужасен момент, в който трябва да стъпи без дрехи на постелката върху пода на банята. Влиза в бежовата си вана зад напуканото стъкло на плъзгащата се врата. Изтощена е: два дни готвене, цяла сутрин разчистване, няколко седмици опаковане и търчане по продажбата на къщата. Нозете ѝ тежат върху пода на ваната от фибростъкло. Известно време тя просто стои, без да понечи да сложи шампоан на косата си или да сапуниса все помекото си, леко смаляващо се петдесет и три годишно тяло, което всяка сутрин трябва да бъде подсилвано с калциеви таблетки. Когато привършва, избърсва запотеното огледало и разглежда лицето си. Лице на вдовица. Но през по-голямата част от живота ѝ, припомня си тя, лице на съпруга. И може би някой ден на баба, която да идва в Америка с куп подаръци и плетени на ръка пуловери и да си тръгва месец-два по-късно обляна в сълзи.

Изведнъж се усеща ужасно самотна; за миг извърща лице от огледалото и си поплаква за съпруга си. Не знае как ще се справи с това преселване в един град, който някога ѝ е бил роден, но сега е по свой начин чужд. Изпитва хем яд, хем безразличие към дните, които ѝ остават да изживее, тъй като нещо ѝ подсказва, че няма да си отиде тъй бързо като съпруга си. Трийсет и три години ѝ бе липсвал животът ѝ в Индия. Сега ще ѝ липсва работата в библиотеката, колежките ѝ. И гостите ще ѝ липсват. Ще ѝ липсва животът със Соня, изненадващото приятелство, породило се, докато ходеха да гледат стари филми в „Братъл“ или докато я учеше как се готви храната, която тъй мразеше като момиче. Ще ѝ липсва възможността да шофира, както понякога ѝ се случва на връщане от библиотеката или на път към университета, покрай факултета по инженерство, където бе работил съпругът ѝ. Ще ѝ липсва страната, където е опознала и обикнала мъжа си. Макар прахът

му да е пръснат над Ганг, за нея той ще продължава да обитава тази къща и този град.

Тя си поема дълбоко дъх. След малко ще чуе звъна на алармената система, вратата на гаража ще се отвори и гласовете на децата ѝ ще изпълнят къщата. Слага си лосион на ръцете и краката и се протяга за прасковенорозовата хавлия, която виси на кукичка на вратата. Съпругът ѝ я бе подарил за една Коледа преди години. Сега и нея ще трябва да остави — там, където отива, ще ѝ бъде излишна. В онзи влажен климат тежката материя има да съхне с дни. Отбелязва наум, че ще трябва да я изпере хубаво и да я дари в магазина за дрехи втора употреба. Не помни кога е получила тази хавлия, как я е разопаковала, как точно е реагирала. Знае само, че някое от децата ѝ я е купило от търговския център и дори я е опаковало. Че съпругът ѝ само е вписал своето име и нейното в точките между „От...“ и „на...“ върху картичката към подаръка. Ашима не го вини за това. Вече знае, че накрая няма значение дали някога е пропуснал да ѝ окаже внимание, да ѝ покаже любовта си. Не се чуди вече какво би било да постъпи като децата си — да обикне веднага, наместо след години, да умува с години или поне с месеци дали да се жени, вместо да се реши за един следобед, както бяха направили тя и Ашок. Мисли по-скоро за двете им имена върху картичката, която не си беше дала труда да запази. Тя ѝ напомня за живота им заедно — неочаквания живот, който Ашок ѝ бе дал, вземайки я за съпруга, и който тя толкова дълго отказваше да приеме. И макар още да не се чувства напълно на място между стените на Пембъртън Роуд, знае, че все пак това е домът ѝ — светът, за който е отговорна, който е създала и който я обкръжава отвсякъде — този свят, който трябва да бъде прибран, опакован, раздаден, изхвърлен парче по парче. Пъха мокрите си ръце в ръкавите на хавлията и завързва колана на кръста си. Винаги ѝ е идвала къса, с един размер по-малка от нейната мярка. И все пак я стопля.

Когато Гогол слиза от влака, на перона не го чака никой. Чуди се дали не е рано, поглежда часовника си. Вместо да влезе в чакалнята, сядна на пейка навън. Качват се и последните пътници, вратите на влака се затварят с приплъзване. Кондукторите си дават сигнал и колелата се завъртат полека, вагоните тръгват един по един. Той гледа как

спътниците му ги посрещат роднини, как влюбени безмълвно се прегръщат. Студенти със сакове се завръщат за коледната ваканция. Минути по-късно перонът опустява, също като мястото, заемано допреди малко от влака. Сега Гогол вижда поле и няколко вретеновидни дървета наред кобалтовия зрак на небето. Чуди се дали да не звънне вкъщи, но решава да поседи още мъничко, да почака. Харесва му допирът на прохладния въздух след толкова време във влака. Проспал е по-голямата част от пътя до Бостън, кондукторът го е събудил на гарата. Последен е напуснал вагона, последен е слязъл. Спал е дълбоко, свит на кълбо върху двете седалки, книгата непрочетена, загърнат с палтото си като с одеяло, придърпано до брадичката.

Все още се чувства отпаднал и понеже е пропуснал обяда, главата му леко се мае. В краката му има сак с дрехи и торбичка с подаръци, купени по-рано същата сутрин от „Мейсис“, преди да хване влака на Пен Стейшън. Не е избрал нещо особено оригинално — четиринайсеткаратови златни обици за Ашима, пуловери за сестра му и Бен. Тази година са се разбрали да си подаряват по-прости неща. Взел си е една седмица отпуск. Майка му го е предупредила, че в къщата има много работа. Трябва да опразни стаята си, да прибере или изхвърли всяка дреболия. Трябва да помогне на майка си да си опакова багажа, да уреди сметките. Ще я закарат до летището и ще я изпратят докъдето ги пусне охраната. След това непознати ще заживеят в дома им и следа дори няма да има от живота му тук — нито къща, в която да влезе, нито фамилията му в указателя. Никакъв знак за преживените от семейството му години, за положените усилия, за постигнатите успехи. Трудно му е да повярва, че майка му заминава, че месеци наред ще живее на другия край на света. Чуди се как са се справяли тя и баща му, как са успели да оставят семействата си, да ги виждат тъй рядко, да живеят откъснати в постоянно очакване, в постоянен копнеж. Всички онези тъй омразни му навремето пътешествия до Калкута — нима са им били достатъчни? Естествено, че не са. Малко по малко разбира, че родителите му са живели в Америка въпреки празнотите — с решимост, която сам той не притежава. Години наред се е мъчил да запази дистанция, докато майка му и баща му са се старали да я скъсят пряко сили. Но при цялата си предишна откъснатост от семейството винаги е предпочитал тихия и спокоен градец, който за майка му и

баща му упорито си оставаше екзотичен. Не бе отпътувал за Франция като Мошуми, нито дори до Калифорния като Соня. Само за три месеца живя разделен от баща си на не повече от два-три малки щата — разстояние, което изобщо не го притесняваше, докато не бе станало късно. Като изключим онези месеци, никога не е бил на повече от три часа от дома. А след като всички заминат, вече няма какво да го тегли насам, да го кара да предприеме поредното си пътуване с влака.

Тъкмо във влака точно преди година бе научил за изневярата на Мошуми. Отиваха да прекарат Коледата със Соня и майка му. Бяха тръгнали късно и навън зад прозорците вече тъмнееше смущаващата чернилка на ранните зимни вечери. Обсъждаха как да прекарат идното лято, дали да наемат къща в Сиена с Доналд и Астрид (идея, която никак не го очарова), когато Мошуми изтърси:

— Димитри твърди, че в Сиена било като приказка.

После ахна и бързо затули устата си. След това замълча.

— Кой е Димитри? — попита я Гогол. И после: — Да не би да си имаш любовник?

Въпросът изскочи от него, въпреки че до този момент не го бе сглобявал в ума си. Стори му се комичен, но го сърбеше да го зададе. Щом го изрече, разбра. Усети смразяващата ѝ тайнственост да го вцепенява като разливаща се по вените му отрова. Така се бе чувствал само веднъж — когато седеше в колата с баща си и го слушаше да му разказва защо е бил кръстен Гогол. Но не чувстваше нежността, която бе изпитал тогава, само гнева и унижението от измамата. И все пак бе останал странно спокоен — в мига, в който бракът му бе прекъснат на практика, той за пръв път от месеци се почувства наясно с жена си. Спомни си една вечер преди месеци; докато търсеше в чантата ѝ портмонето да плати за доставената китайска храна, бе извадил кутийката с диафрагмата ѝ. Мошуми бе казала, че следобедът е ходила на лекар да ѝ я сменят, и той бе забравил за случая.

Първият му импулс бе да слезе на другата гара, да се махне от нея. Ала още ги свързваха влакът и фактът, че майка му и сестра му ги чакаха, тъй че някак изтърпяха остатъка от пътуването, а после и уикенда: без да казват на никого, все едно нищо не се е случило. Легнала в къщата на родителите му, тази нощ тя му разказа всичко от начало до край — как бе срещнала в автобуса Димитри, как му беше намерила документите в кошчето. Призна му, че той бе дошъл с нея в

Палм Бийч. Късче по късче той складираше информацията в ума си — неприятна и непростима. За пръв път в живота му нечие име го разстройваше повече от неговото собствено.

Ден след Коледа тя си тръгна от Пембъртън Роуд; за пред майка му и Соня каза, че в последния момент я извикали за интервю. Всъщност нямаше нищо такова; двамата с Гогол решиха, че е най-добре тя да се върне сама. Когато той пристигна в Ню Йорк, дрехите ѝ ги нямаше, също като другите тоалетни принадлежности. Все едно беше заминала за поредната командировка. Само че този път не се върна. Мошуми не искаше нищо от краткия им съвместен живот; когато дойде в офиса му след няколко месеца да подпише документите за развода, тя му каза, че се връща в Париж. И тъй, той изхвърли нещата ѝ от апартамента — систематично, както бе сторил с багажа на покойния си баща; посред нощ бе оставил книгите ѝ в кашони на тротоара — който иска, да ги вземе. Останалото изхвърли на боклука. Напролет отиде за една седмица до Венеция, остави се да го погълне старинната, меланхолична красота. Губеше се из тъмните тесни улички, прехвърляше безброй мостчета, откриваше запустели площади и седаше с кафе или кампари да скицира фасади на розови и зелени палати и църкви, без да може да намери обратния път.

После се прибра в Ню Йорк, в общия им апартамент, който сега беше само негов. Година по-късно шокът е отзвучал, но срамът и провалът остават, дълбоки и непреодолими. Понякога вечер заспива на канапето и към три сутринта го събужда звукът на телевизора. Сякаш някоя сграда, която е проектирал, се е срутила пред очите на всички. И все пак не може да я вини. И двамата се бяха поддали на един и същ импулс и бяха сбъркали. Бяха потърсили утеха един в друг и в света, който споделяха — може би за разнообразие или от уплаха, че този свят бавно загива. Все пак му е странно как е стигнал дотук: на трийсет и две вече е женен и разведен. Времето, прекарано с нея, е част от него, лишено от смисъл: като име, което си спрял да използваш.

Чува познатия клаксон на колата на майка му, вижда я да завива към паркинга. Соня е седнала зад кормилото и му маха. Бен е до нея. За първи път вижда сестра си, откакто двамата с Бен обявиха годеща си. Решава да я помоли да спрат, за да купи шампанско. Тя излиза от колата и тръгва към него. Вече е адвокат, кантората ѝ е в „Ханкок“.

Косата ѝ е подстригана до брадичката. Носи старото му тъмносиньо пухено яке от гимназията. И все пак лицето ѝ е поновому зряло; лесно може да си я представи след няколко години с две деца на задната седалка. Тя го прегръща. За миг остават така, прегърнати на студа.

— Здравсти, Гол-гол — пошушва му тя.

За последен път сглобяват изкуствената двуметрова елха. Клоните се нареждат според цвета на основата им. Гогол носи кутията от мазето. От десетина години инструкциите са се загубили, тъй че трябва сами да измислят кои клони къде да поставят — най-дългите долу, късите до върха. Соня държи стъблото, Бен и Гогол нареждат първо оранжевите, после жълтите, червените и накрая сините; най-горното парче леко извито под белия напръскан таван. Поставят елхата пред прозореца и разтварят завесите, за да се вижда от улицата; вълнуват се като деца. Украсяват я с играчките, които са правили в забавачката: „свещи“ от гланцово блокче, звездички от сладоледени клечки, покрити с блестящ прах шишарки. Основата увиват в едно скъсано сари на Ашима. На върха както винаги слагат малко пластмасово птиче с тюркоазено кадифени перца и краченца от кафяви телчета.

Над камината окачват чорапи; миналогодишният чорап на Мошуми сега е наречен за Бен. Пият шампанското от картонени чаши, настояват Ашима също да го опита, после пускат любимата на баща му касета с коледни песни. Дразнят Соня, като разказват на Бен как една година бе отказала да приеме подаръците след курса по хиндуизъм в колежа; нали не били християни. Рано на другата сутрин, върна на правилата на Коледа, научена от децата ѝ, майка му ще напълни чорапите с ваучери от музикални магазини, със захарни пръчки и торбички с монети от шоколад. Още си спомня първия път, когато си взеха елха по негово настояване — малко пластмасово дръвче с големината на нощна лампа, поставено върху камината. Ала колко огромно по важност! Гогол щеше да полудее от радост. Как се молеше да му го купят, как несръчно го кичеше с лъскави ленти, гирлянди и шарени лампички, за които баща му не спираше да се притеснява. Вечер стоеше да му се любува, докато татко му не влизаше да изтръгне щепсела от контакта и мъничкото дръвче не потъваше в мрака. Спомня

си единственият получен опакован подарък — сам си беше избрал играчката и стоеше да чака до картичките, докато майка му я плати.

— Помниш ли, като слагахме онези ужасни лампички? — пита сега Ашима и поклаща глава. — Нищо не разбирах тогава.

В седем и трийсет се звъни, вратата се отваря и хладният въздух и гостите влизат в дома им. Говорят си на бенгалски, надвикват се, спорят, смехът им изпълва и без това пълните стаи. Крокетите са изпържени в цвърчащо олио и наредени в чинии със салата от червен лук. Соня ги поднася с хартиени салфетки. Бен, бъдещият „джамай“, е представен на всеки от гостите.

— Никога няма да се оправя с толкова имена — оплаква се по едно време на Гогол.

— Не ти и трябва, не се притеснявай — отвръща му той.

Тези хора, тези почетни лели и чичовци с десетина различни фамилии са го гледали как расте, идвали са на сватбата му, на погребението на татко му. Обещава да поддържа контакт дори след заминаването на Ашима, обещава, че няма да ги забрави. Соня показва на лелите в алени и зелени сарита своя годежен пръстен: шест мънички диаманта около изумруд.

— Ще трябва да си пуснеш косата за сватбата — казват ѝ те.

Един „мешо“ си е сложил шапка на дядо Коледа. Сядат в дневната, кой на кресло, кой на пода. Децата слизат в мазето, по-големите се качват горе. Вижда ги, че играят на старото му „Монополи“: дъската на две, състезателната кола липсва, откакто Соня я беше изпуснала в решетката на подовото отопление. Гогол не знае чии са децата — половината гости са хора, с които майка му се е сприятелила през последните пет-шест години, хора, която са били на сватбата му, ала той не ги разпознава. Някои разговарят колко обичат коледните тържества на Ашима, как са им липсвали напоследък, как нищо няма да бъде същото, след като тя си замине. Гогол разбира, че са започнали да разчитат на нея да ги събере, да организира празника, да го преправи за тях, да запознае новодошлите с традицията. За него тя винаги е била малко изкуствено привнесена, малко случайна, отбелязвана малко нередно. И все пак тъкмо заради децата Ашок и

Ашима се бяха старали да научат тези обичаи. Заради тях бяха правили всичко това.

В много отношения животът на семейството му изглежда поредица от обстоятелства — непредвиден, непланиран низ от случайности. Катастрофата на баща му, която първо го бе парализирала, после го вдъхновила да започне живота наново на другия край на света. След това пък изчезналото писмо с избраното от прабаба му име, изгубено незнайно къде по пощата между Калкута и Кеймбридж. Оттам на свой ред случайният избор на името „Гогол“, което години наред го бе тормозило. Той се бе мъчил да коригира тази случайност, да поправи грешката. И все пак не успя да се преобрази напълно, да скъса със сбърканото си име. Бракът му също бе нещо като крачка встрани. Най-нелепа от всички случайности беше смъртта на баща му — сякаш се беше подготвил за нея преди години, през нощта на катастрофата, и му беше останал само някой друг ден, за да си иде безшумно. Все пак всички тези събития бяха оформили Гогол и определяха същността му. Това бяха нещата, за които не можеш да се подготвиш, ала цял живот помниш и се мъчиш да приемеш, разбереш и разтълкуваш. Нещата, които не е трябвало да се случват, които изглеждат не на място, погрешни, но в крайна сметка остават до края.

— Гогол, ела да ни снимаш — провиква се майка му. — Моля те, извади апарата. Тази Коледа искам да я запомня. Догодина ще бъда на другия край на света.

Гогол се качва да вземе татковия си „Никон“, който още стои на горния рафт в гардероба. Нищо друго не е останало вътре. Няма дрехи на закачалката. Тази празнота го разстройва, но апаратът успокояващо натежава в ръцете му. Взема го в своята стая да зареди лента и батерия. Миналата година той и Мошуми спяха в стаята за гости, на двойното легло; на тоалетката имаше сгънати кърпи и неизползван сапун. Но сега гостната е за Соня и Бен, а Гогол отново е в стаята си, в леглото, което никога не е делил с Мошуми или с когото и да било.

Леглото е тясно, покрито с плътна кафява завивка. Може да се протегне и да пипне матовия абажур, спуснат от тавана и пълен с мъртви мушици. По стените се виждат петната от тиксо от някогашните му плакати. За бюро му бе служила съгваемата маса за карти, която сега седи в ъгъла. Подът е застлан с тънък килим в пауново синьо, малко голям, тъй че са го подвили в единия край.

Етажерките и чекмеджетата са, кажи-речи, празни. Най-различни излишни неща вече са прибрали в кашони: есетата от гимназията, подписани „Гогол“. Домашно от началния курс върху гръко-римската архитектура, с прерисувани върху паус коринтски, йонийски и дорийски колони. Комплекти моливи и химикалки, по два пъти слушани и захвърлени плочи, дрехи, които не са били по мярка и е нямало смисъл да ги мъкне по все по-тесните си квартири. Старите му книги, четени под завивката с фенерче или купувани за колежа, четени — недочетени, някои с жълти етикети „УПОТРЕБЯВАНА“ върху кориците. Майка му смята да ги дари на библиотеката, където работи; напролет ще ги разпродадат. Каза му е да ги прегледа, да види дали няма нещо да вземе. Той преравя кашона. „Шведското семейство Робинзон“. „По пътя“. „Комунистически манифест“. „Как да влезем в престижен колеж“.

После още една книга, непрочетена и забравена, привлича погледа му. Обложката липсва, заглавието на гръбчето е почти избеляло. Томче с твърди корици и събиран с годините прах. Жълтеникавите страници са тежки, миришат възкисело, но на пипане са като коприна. Гръбчето леко изпуква, когато отваря на заглавната страница. „Повести от Николай Гогол“. „На Гогол Гангули“, пише в празното с равния почерк на баща му — изписани с червена химикалка, буквите се издигат оптимистично към горния десен ъгъл. „Човекът, на когото си кръстен — от човека, който те кръсти.“ Под надписа, досега непрочетен, стоят датата и годината, 1982-ра. Баща му бе застанал ей там, на вратата, на една ръка от леглото, където е седнал сега. Бе го оставил да види сам посвещението и никога вече не го попита какво мисли за книгата, всъщност изобщо не я спомена. Почеркът му напомня за чековете, които получаваше в университета и години наред след това — за наема, за депозита, за първия му костюм, понякога дори без повод. Тъй омразното някога име скрито тук и запазено: първият дар от баща му.

Дарителите и пазителите на името му вече няма да бъдат край него. Единият е мъртъв. Майка му, овдовяла, се готви да го напусне; и тя като баща му ще заживее в друг свят. Ще му се обажда веднъж седмично по телефона. Ще се научи да пуска имейли, поне така обещава. Веднъж или два пъти седмично той ще чува „Гогол“ в слушалката, ще го вижда изписано на екрана. Що се отнася до хората в

къщата, всички маши и мешовци, за които той е и ще си остане Гогол — колко често ще ги вижда, след като майка му си замине? Когато няма кой да му вика така, Гогол Гангули ще изчезне завинаги от устата на близките му и така ще престане да съществува. И все пак мисълта за тази бъдеща кончина не му носи нито триумф, нито утеха. Ни най-малка утеха.

Гогол става, затваря вратата на стаята си, за да заглуши шума от празненството на долния етаж, от гласовете на децата в съседните стаи. Сяда и кръстосва крака на леглото. Отваря книгата, поглежда портрета на Николай Гогол, после живота му в дати на съседната страница. Роден на 20 март 1809 г. Баща му умира през 1825 г. Публикува първата си повест през 1830 г. Пътува до Рим, 1837 г. Умира през 1852 г., месец преди да навърши четирийсет и три години. След десет години Гогол Гангули ще бъде на същата възраст. Чуди се дали един ден ще се ожени отново, дали някога ще има дете, което да кръсти. След месец ще започне нова работа в по-малка архитектурна компания, ще проектира сам сгради. Има възможност след време да стане съдружник, името му да се прибави към фирмата. Тогава Никил ще продължи да живее, представен и прославен, а Гогол ще бъде преднамерено прикрит, юридически умален, а сега и едва ли не изгубен.

Обръща на първата повест, „Шинел“. След малко Ашима ще се качи да го търси. „Гогол — ще каже и без да чука, ще отвори вратата, — къде е фотоапаратът? Защо се забави? Сега не е време за книги“ — ще рече, като зърне отворената върху завивките книга, без да знае, както сина си до днес, че мъжът ѝ живее дискретно, търпеливо и тихо на нейните страници. „Долу имаме гости, трябва да им обърнем внимание, да извадим храната от фурната, да напълним трийсет чаши с вода, да ги наредим върху шкафа. За последен път се събираме тук. Ех, да можеше татко ти да е още с нас — ще каже тя и очите ще овлажнеят за миг. — Хайде, идвай да видиш дечурлигата до елхата.“

Той ще се извини и ще остави книгата, отбелязал с подгънато ъгълче страницата, до която е стигнал. Ще слезе долу с Ашима, ще иде при гостите, за да снима хората от живота на майка си и баща си, събрани за сетен път в тази къща, скупчени по канапетата, да ядат с пръсти от чиниите на коленете си. После, тъй като майка му ще настоява, той също ще хапне, седнал с кръстосани крака на пода, и ще

говори с приятелите ѝ за новата си работа, за Ню Йорк, за майка си и за сватбата на сестра си. След вечеря ще помогне на Соня и Бен да оберат дафиновия лист, агнешките кости и пръчиците канела от чиниите и да ги струпат на кухненския плот и на двата котлона на печката. После ще гледа как Ашима сипва фини листенца чай „Лопчу“ в двата чайника — задача, която навремето се бе падала на баща му. Ще я гледа как раздава останалата храна заедно с тенджерите. Към края на вечерта ще се чувства отнесен и ще бърза да се прибере в стаята си, да остане сам и да разтвори книгата, която е захвърлил навремето, която не е чел до днес. Допреди малко тя беше обречена да изчезне завинаги от живота му, ала той я измъкна случайно, както татко му някога бе измъкнат от премазания вагон. Обляга глава на дъската, подpira гърба си с възглавница. След малко ще слезе при гостите, при семейството си. Само че засега майка му е залисана в разговор и не вижда, че синът ѝ го няма. И той се зачита.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.